

Službeni list

Europske unije

C 349

Hrvatsko izdanje

Informacije i objave

Godište 66.
29. rujna 2023.

Sadržaj

I. Rezolucije, preporuke i mišljenja

MIŠLJENJA

Europski gospodarski i socijalni odbor

580. plenarno zasjedanje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora, 12.7.2023.–13.7.2023.

2023/C 349/01	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Revizija porezne politike radi zaštite kućanstava s niskim prihodima i ranjivih skupina od negativnih posljedica zelene tranzicije” (samoinicijativno mišljenje)	1
2023/C 349/02	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Jačanje snage kolektivnog pregovaranja u cijeloj Europskoj uniji” (samoinicijativno mišljenje)	7
2023/C 349/03	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Daljnje postupanje u vezi s inflacijom i energetske otpornosti EU-a u ključnim gospodarskim sektorima” (samoinicijativno mišljenje)	12
2023/C 349/04	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Učinkovita potrošnja vode i svijest potrošača o vlastitom vodenom otisku” (samoinicijativno mišljenje)	18
2023/C 349/05	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Reviziji Uredbe o označavanju tekstila (razmatračko mišljenje)	24
2023/C 349/06	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Europskoj strategiji za starije osobe (razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)	28
2023/C 349/07	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Dekarbonizacija europske industrije i uloga inovacija i digitalizacije kao pokretača” (razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)	36
2023/C 349/08	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Dekarbonizacija ribarske flote” (razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)	41

HR

2023/C 349/09	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ekonomski aspekti plavog plana EU-a – potrebe za ulaganjima u vodni sektor u EU-u” (samoinicijativno mišljenje)	50
2023/C 349/10	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Pristup vodi: rješavanje problema siromaštva u pogledu vode i njegov utjecaj na socijalnu politiku” (samoinicijativno mišljenje)	60
2023/C 349/11	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Kako surađivati s ciljanom javnosti i kako uspješno iskoristiti rezultate rada panela građana i građanki” (samoinicijativno mišljenje)	69
2023/C 349/12	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Industrije s velikom potrošnjom vode i tehnologije za učinkovitu upotrebu vode” (samoinicijativno mišljenje)	74
2023/C 349/13	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Održivo upravljanje vodama i klimatska kriza: kružna i druga rješenja za poljoprivredno-prehrambeni sustav EU-a u budućem plavom planu” (samoinicijativno mišljenje)	80
2023/C 349/14	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Održiva i otporna vodna infrastruktura i distribucijske mreže” (samoinicijativno mišljenje)	87
2023/C 349/15	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Oglašavanje posredstvom influencera i njegov utjecaj na potrošače” (razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)	94
2023/C 349/16	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Mjere za poboljšanje mentalnog zdravlja” (razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)	100
2023/C 349/17	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Mjere za smanjenje pretilosti djece” (razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)	108

III *Pripremni akti*

Europski gospodarski i socijalni odbor

580. plenarno zasjedanje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora, 12.7.2023.–13.7.2023.

2023/C 349/18	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o mjerama za smanjenje troškova postavljanja gigabitnih elektroničkih komunikacijskih mreža i stavljanju izvan snage Direktive 2014/61/EU (Akt o gigabitnoj infrastrukturi) (COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))	116
2023/C 349/19	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o deterdžentima i površinski aktivnim tvarima, izmjeni Uredbe (EU) 2019/1020 i stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 648/2004 (COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))	121
2023/C 349/20	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Akcijski plan EU-a: Zaštita i obnova morskih ekosustava za održivo i otporno ribarstvo (COM(2023) 102 final)	127
2023/C 349/21	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) 2019/1242 u pogledu postroživanja emisijskih normi za CO ₂ za nova teška vozila i uključivanja obveza izvješćivanja te o stavljanju izvan snage Uredbe (EU) 2018/956 (COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))	134

2023/C 349/22	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira za sigurnu i održivu opskrbu kritičnim sirovinama i o izmjeni uredbi (EU) br. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 i (EU) 2019/1020 [COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)] i Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Sigurna i održiva opskrba kritičnim sirovinama kao potpora usporednoj tranziciji (COM(2023) 165 final)	142
2023/C 349/23	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Zajedničkoj komunikaciji Europskog parlamenta i Vijeća „Svemirska strategija Europske unije za sigurnost i obranu” (JOIN(2023) 9 final)	155
2023/C 349/24	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskoj središnjoj banci, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o reviziji okvira za upravljanje krizama i osiguranje depozita kojim se doprinosi dovršetku bankovne unije (COM(2023) 225 final), o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) br. 806/2014 u pogledu mjera rane intervencije, uvjeta za sanaciju i financiranja mjera sanacije (COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD)), o Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe 2014/59/EU u pogledu mjera rane intervencije, uvjeta za sanaciju i financiranja mjera sanacije (COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD)) i o Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Direktive 2014/59/EU i Uredbe (EU) br. 806/2014 u pogledu određenih aspekata minimalnog zahtjeva za regulatorni kapital i prihvatljive obveze (COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD))	161
2023/C 349/25	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) 2019/881 u pogledu upravljanih sigurnosnih usluga (COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD) i Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju mjera za povećanje solidarnosti i kapaciteta u Uniji za otkrivanje kibersigurnosnih prijetnji i incidenata, pripremu za njih i odgovor na njih (COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)	167
2023/C 349/26	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija –Revizija Inicijative EU-a za oprašivače – Novi plan za oprašivače (COM(2023) 35 final)	173
2023/C 349/27	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o a) Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Europskom vijeću, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Industrijski plan u okviru zelenog plana za doba nulte neto stope emisija (COM(2023) 62 final) i b) Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju proizvoda tehnologija s nultom neto stopom emisija (Akt o industriji s nultom neto stopom emisija) (COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))	179

Ispravci

2023/C 349/28	Ispravak Mišljenja Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret Europskom vijeću za prehrambenu politiku kao novom modelu upravljanja u budućem okviru EU-a za održive prehrambene sustave” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 293, 18.8.2023.)	185
---------------	---	-----

I.

(Rezolucije, preporuke i mišljenja)

MIŠLJENJA

EUROPSKI GOSPODARSKI I SOCIJALNI ODBOR

580. PLENARNO ZASJEDANJE EUROPSKOG GOSPODARSKOG I SOCIJALNOG ODBORA,
12.7.2023.–13.7.2023.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Revizija porezne politike radi zaštite kućanstava s niskim prihodima i ranjivih skupina od negativnih posljedica zelene tranzicije”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 349/01)

Izvjestitelj: **Philip VON BROCKDORFF**

Odluka Plenarne skupštine:	25.1.2023.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za ekonomsku i monetarnu uniju te ekonomsku i socijalnu koheziju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	27.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	195/7/10

1. Zaključci i preporuke

1.1. EGSO napominje da učinak zelene tranzicije neće biti ujednačen u cijeloj Europskoj uniji i da će se znatno razlikovati od zemlje do zemlje, ali i među regijama unutar država članica. S obzirom na to, države članice moraju voditi računa o socijalnim izazovima uzrokovanim tranzicijom kako bi se ojačala njezina legitimnost, održala stabilnost i izbjeglo populističko protivljenje.

1.2. EGSO smatra da procjene učinka koje je Komisija provela da bi potkrijepila nekoliko zakonodavnih akata koji se odnose na zelenu tranziciju uglavnom sadrže opću perspektivu EU-a i da im često nedostaje dubina potrebna za pristup prilagođen pojedinačnim zemljama i regijama nužan da bi se naglasak stavio na vjerojatne posljedice na lokalna gospodarstva i lokalne zajednice (iznimka je prijedlog u vezi s Direktivom o oporezivanju energije).

1.3. EGSO isto tako smatra da bi trebalo provesti usmjereniju analizu kako bi se dobili podaci visokog stupnja relevantnosti o kućanstvima na koja utječe zelena tranzicija, čime bi se vladama omogućilo da poduzmu prikladnije mjere za ublažavanje posljedica aktualnog procesa za siromašnija i ranjiva kućanstva.

1.4. EGSO ukazuje na dva glavna rizika povezana sa zelenom tranzicijom odnosno s njezinim negativnim socijalnim i gospodarskim posljedicama, a to su: i. sve veće razlike u prihodima i ii. premještanje industrijskih sektora i s njima povezanih radnih mjesta.

1.5. EGSO stoga naglašava da treba težiti pravednoj tranziciji kojom se mogu rješavati posljedice koje tranzicija na klimatsku neutralnost ima na zapošljavanje, kao i njezini distribucijski učinci. U tom kontekstu EGSO poziva na mjere preraspodjele kojima se financijska sredstva mogu usmjeriti u korist kućanstava s niskim prihodima i ranjivih skupina. Naime, da bi se socijalna isključenost svela na najmanju moguću mjeru, tijekom aktualnog procesa treba izbjeći daljnje produbljivanje nejednakosti u prihodima.

1.6. Budući da je oporezivanje povezano sa zelenom tranzicijom u nadležnosti država članica, EGSO naglašava važnost nacionalnih fiskalnih mjera za povećanje održivosti zelene tranzicije i smanjenje njezina opterećenja za najslabije dijelove stanovništva.

1.7. To znači da bi se fiskalna politika tijekom tranzicije trebala sastojati od tri komponente: načela „onečišćivač plaća” s dodatnim mjerama preraspodjele radi potpore kućanstvima s niskim prihodima, ciljane potpore dohotku i odbitaka od porezne obveze za kućanske proizvode koji štede energiju. Tim bi se pristupom: i. poduprla kupnja električnih vozila; ii. potaknulo uvođenje zelenih tehnologija u kućanstvima; iii. poboljšala energetska učinkovitost zgrada (prevladavajuće je mišljenje da se i Direktivom o oporezivanju energije⁽¹⁾ nastoji poboljšati energetska učinkovitost, a istodobno zaštititi ranjive skupine). Kao optimalna mjera za kućanstva s najnižim dohotkom koja možda imaju nisku poreznu obvezu pa ne mogu iskoristiti odbitak od porezne obveze, preporučuje se potpora dohotku.

1.8. EGSO također smatra da bi državna distribucija vaučera kojima se omogućuju kupnja zelene tehnologije i proizvoda i ulaganja u njih mogla pomoći u pružanju potpore ranjivim skupinama tijekom tranzicije.

1.9. Odbici od porezne obveze za fizičke osobe koje kupuju električna vozila koji se primjenjuju u Nizozemskoj dobar su primjer poticanja kupnje ekološki prihvatljivih vozila, kojima se istodobno smanjuju potencijalni poremećaji do kojih dovode subvencije, od kojih često koristi imaju dobavljači na štetu potrošača⁽²⁾.

1.10. EGSO također smatra da bi se moglo razmotriti i iskustvo država članica kao što su Njemačka, Francuska i Italija, koje su uvele niže stope PDV-a na energetske učinkovite proizvode, energetske učinkovite tehnologije i obnovu domova s ciljem povećanja energetske učinkovitosti zgrada. Međutim, PDV po definiciji nije progresivan porez. Da bi se taj pristup prilagodio kućanstvima s niskim prihodima odnosno da bi se u tim kućanstvima potaknulo prihvaćanje tih proizvoda, mogle bi biti potrebne prateće mjere kao što je paušalna naknada. Osim toga, EGSO ističe da bi energetske zajednice (Direktiva (EU) 2019/944⁽³⁾) i zajednice energije iz obnovljivih izvora (Direktiva (EU) 2018/2001⁽⁴⁾) mogle postati ključni instrument kojim će se građanima i ranjivim skupinama pomoći da se nose sa zelenom tranzicijom.

1.11. EGSO naglašava stratešku ulogu Fonda za pravednu tranziciju. Taj bi financijski instrument trebao biti usmjeren na uspješno otklanjanje socioekonomskih posljedica tranzicije na gospodarstva EU-a koja trenutačno u velikoj mjeri ovise o fosilnim gorivima ili djelatnostima s visokim razinama emisija stakleničkih plinova te prije svega na olakšavanje tranzicije za radnike i kućanstva pogođena aktualnim promjenama.

1.12. EGSO ponavlja svoje napomene iz prethodnih mišljenja da Fond za pravednu tranziciju, bez obzira na njegovu stratešku prirodu, možda neće biti dovoljan da bi se pružila potpora ekonomskim promjenama koje su u tijeku te bi ga stoga trebalo dopuniti adekvatno financiranim Socijalnim fondom za klimatsku politiku.

⁽¹⁾ Direktiva Vijeća 2003/96/EZ od 27. listopada 2003. o restrukturiranju sustava Zajednice za oporezivanje energenata i električne energije (SL L 283, 31.10.2003., str. 51.).

⁽²⁾ Nizozemska potiče kupnju ekološki prihvatljivih vozila. Prema izvješću organizacije Climate Group, subvencije u iznosu do 4 000 EUR dostupne su za kupnju ili najam novih električnih osobnih automobila na baterije, a 5 000 EUR za kombije. Postoje i atraktivni porezni poticaji, kao što su niski porez na cestovna motorna vozila (MRB), ukidanje posebnog poreza na motorna vozila (BPM) i nepostojanje poreza na privatno korištenje odnosno privatne namjene. Vidjeti *Netherlands: Taking action on zero emission vehicles* (Nizozemska: mjere za vozila s nultom stopom emisija).

⁽³⁾ Direktiva (EU) 2019/944 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. lipnja 2019. o zajedničkim pravilima za unutarnje tržište električne energije i izmjeni Direktive 2012/27/EU (SL L 158, 14.6.2019., str. 125.).

⁽⁴⁾ Direktiva (EU) 2018/2001 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora (SL L 328, 21.12.2018., str. 82.).

2. Uvod i kontekst

2.1. Zelena tranzicija golem je izazov za EU i buduće generacije, posebno u okolnostima u kojima dugotrajni rat u Ukrajini uzrokuje gospodarsku nesigurnost općenito, a posebno u energetsom sektoru. EGSO smatra da je za uspješnu tranziciju potreban socijalni konsenzus, što se može postići samo ako se mjere potpore djelotvorno provedu diljem EU-a i ako se spriječi populističko protivljenje.

2.2. EGSO podsjeća da se zelenim planom cilj smanjenja emisija stakleničkih plinova EU-a do 2030. povećao s 40 % na najmanje 55 % u odnosu na razine iz 1990., a da je istodobno postavljen i cilj da se do 2050. godine postigne klimatska neutralnost.

2.3. Paket „Spremni za 55 %” sadrži niz prijedloga politika za postizanje navedenog cilja do 2030. u vezi s kojima EGSO želi iznijeti svoj doprinos radi promicanja zelene tranzicije koju u potpunosti razumiju i dijele svi uključeni dionici i koja neće imati pretjerano negativne posljedice za kućanstva i ranjive skupine.

2.4. Ne dovodeći u pitanje činjenicu da će zelena tranzicija u cijelom EU-u donijeti znatne i dugo iščekivane koristi, u ovom se mišljenju naglasak stavlja na vjerojatne negativne kratkoročne učinke aktualne zelene tranzicije, i to posebno socijalnu isključenost i nejednakost prihoda, i poziva na pravednu tranziciju koja neće neproporcionalno utjecati na kućanstva s niskim prihodima i ranjive skupine.

3. Opće i posebne napomene

3.1. EGSO primjećuje da implikacije zelene tranzicije neće biti ujednačene u cijelom EU-u, već će se, naprotiv, znatno razlikovati od zemlje do zemlje ili čak među regijama i područjima unutar pojedinačnih država članica, ovisno o više gospodarskih i socijalnih varijabli.

3.2. U tom pogledu EGSO napominje da su regije koje su u velikoj mjeri ovisne o ugljičnim fosilnim gorivima posebno osjetljive na učinak tranzicije i na moguće gubitke radnih mjesta i da će to ostati i u budućnosti. Stoga će se odgovori koji su potrebni za potporu socijalnoj koheziji morati poprilično razlikovati među državama članicama, ili čak od regije do regije, ovisno o različitim lokalnim kontekstima i u skladu s načelom supsidijarnosti. Međutim, EGSO uviđa da se revidiranom Direktivom o oporezivanju energije predlaže „prijelazno” razdoblje i mogućnost da države članice izuzmu ranjiva kućanstva od oporezivanja grijanja deset godina nakon uvođenja novog poreza.

3.3. S metodološkog stajališta, EGSO smatra da se analize procjene učinka koje je Komisija dosad provela uglavnom bave perspektivom EU-a na općoj razini i da im nedostaje dubina potrebna za pristup prilagođen pojedinačnim zemljama i regijama u okviru kojeg se naglasak može staviti na vjerojatne posljedice tranzicije na lokalna gospodarstva i lokalne zajednice. Prijedlog Direktive o oporezivanju energije iznimka je u tom pogledu jer mu je prethodila ciljana mikroanaliza, što bi u provedbi zelenog plana trebalo češće koristiti.

3.4. EGSO smatra da bi usmjerenija analiza kojom bi se u potpunosti mogle uzeti u obzir lokalne posebnosti bila korisna jer bi se njome dobili vrijedni podaci, posebno o kućanstvima pogođenima zelenom tranzicijom. Time bi se vladama omogućilo da poduzmu prikladnije mjere za ublažavanje učinka aktualnog procesa na siromašnija kućanstva i ranjive skupine za koje posljedice budu najteže.

3.5. EGSO smatra da postoje dva glavna rizika povezana sa zelenom tranzicijom odnosno s njezinim negativnim socijalnim i gospodarskim posljedicama: i. sve veće razlike u prihodima i ii. premještanje industrijskih sektora i s njima povezanih radnih mjesta.

3.6. EGSO ističe da je prijelaz na niskougljično gospodarstvo otporno na klimatske promjene poseban izazov za kućanstva i zajednice s niskim prihodima, posebno u regijama u kojima razina razvoja zaostaje za urbanim područjima. Stoga je iznimno važno da se tranzicija podrži odgovarajućom lepezom fiskalnih mjera, uključujući i financijsku potporu, kako bi se riješili gore navedeni problemi.

3.7. Nadalje, EGSO želi upozoriti na moguće dodatno opterećenje najslabijih dijelova stanovništva uslijed tranzicije, pri čemu posebno ističe da bi moglo doći do znatnog porasta cijena sirovina. Naime, kad se uračunaju viši troškovi ugljika, tranzicija bi uistinu mogla dovesti do porasta cijena energije i goriva za one koji si taj porast najmanje mogu priuštiti jer će se u te cijene uračunati veći trošak ugljika. To posebno zabrinjava u aktualnom makroekonomskom kontekstu, u kojem su u više država članica početkom godine zabilježene visoke stope inflacije ⁽⁵⁾.

(5) Stopa inflacije posljednjih se tjedana smanjila.

3.8. EGSO stoga zagovara pravednu tranziciju kojom se prevladavaju i posljedice koje tranzicija na klimatsku neutralnost ima na zapošljavanje i njezini distribucijski učinci. Taj bi pristup trebalo smatrati sastavnim dijelom okvira za zelenu tranziciju, a ne samo dodatnim korektivnim mjerama.

3.9. EGSO naglašava potrebu za mjerama preraspodjele kojima bi se omogućilo usmjeravanje financijskih sredstava u pomaganje kućanstvima s niskim prihodima i ranjivim skupinama kako bi se izbjegla socijalna isključenost i produbljivanje nejednakosti u prihodima. Te bi mjere, na primjer, mogle imati oblik ekološkog oporezivanja na temelju načela „onečišćivač plaća”, pri čemu bi osobe koje ostvaruju prihod iznad utvrđenog praga plaćale više tarife za potrošnju energije s visokim emisijama ugljika.

3.10. Budući da je zbog načela supsidijarnosti oporezivanje povezano sa zelenom tranzicijom u nadležnosti država članica, EGSO naglašava važnost fiskalnih mjera koje se donose na nacionalnoj razini za povećanje održivosti zelene tranzicije i smanjenje njezina opterećenja za ranjive kategorije stanovnika, čime bi se mogli izbjeći regresivni učinci koji često prate ekološke poreze.

3.11. EGSO smatra da bi se fiskalna politika tijekom tranzicije trebala sastojati od tri komponente: načela „onečišćivač plaća” s dodatnim mjerama preraspodjele radi potpore kućanstvima s niskim prihodima, ciljane potpore dohotku i odbitaka od porezne obveze za kućanske proizvode koji štede energiju. Tim bi se pristupom: i. poduprla kupnja električnih vozila; ii. potaknulo uvođenje zelenih tehnologija u kućanstvima; iii. poboljšala energetska učinkovitost zgrada. Međutim, EGSO priznaje da među ciljeve revidirane Direktive o oporezivanju energije spada i poboljšanje energetske učinkovitosti uz istodobnu zaštitu ranjivih skupina. Kao optimalna mjera za kućanstva s najnižim dohotkom koja možda imaju nisku poreznu obvezu pa ne mogu iskoristiti odbitak od porezne obveze, preporučuje se potpora dohotku.

3.12. EGSO također smatra da bi državna distribucija vaučera za ulaganja u zelene tehnologije i kupnju zelenih proizvoda mogla pomoći u pružanju potpore ranjivim skupinama tijekom tranzicije.

3.13. Fiskalne mjere za fizičke osobe koje kupuju električna vozila koje se primjenjuju u Nizozemskoj dobar su primjer poticanja kupnje ekološki prihvatljivih vozila nove generacije, a na taj se način i smanjuju potencijalni poremećaji do kojih dovode subvencije, koje se češće koriste. Povoljnim poreznim tretmanom električnih vozila u Nizozemskoj obuhvaćen je i porez na cestovna motorna vozila i poseban porez na motorna vozila, čime je povoljan pravni okvir zaokružen. U tom bi pogledu odbici od porezne obveze mogli biti posebno usmjereni na kućanstva s niskim prihodima, za koje se očekuje da će imati najviše poteškoća u tranziciji na zelene tehnologije.

3.14. EGSO također smatra da bi se i iskustvo država članica kao što su Njemačka, Francuska i Italija, koje su uvele niže stope PDV-a na energetske učinkovite proizvode, energetske učinkovite tehnologije i obnovu domova s ciljem povećanja energetske učinkovitosti zgrada moglo dodatno poboljšati i razmotriti. Međutim, PDV po definiciji nije progresivan porez. Stoga bi, da bi se taj pristup prilagodio kućanstvima s niskim prihodima odnosno da bi se u tim kućanstvima potaknulo prihvaćanje tih proizvoda, mogle biti potrebne prateće mjere kao što je paušalna naknada.

3.15. EGSO naglašava važnost Fonda za pravednu tranziciju, koja se ne smije podcijeniti. Taj bi financijski instrument trebao biti usmjeren na uspješno otklanjanje socioekonomskih posljedica tranzicije na gospodarstva EU-a koja trenutačno u velikoj mjeri ovise o fosilnim gorivima ili industrijskim djelatnostima s visokim razinama emisija stakleničkih plinova, a prije svega na olakšavanje tranzicije za radnike i kućanstva pogođena aktualnim promjenama.

3.16. Kao što je već istaknuo u svojem prethodnom Mišljenju o instrumentu za kreditiranje u javnom sektoru i uspostavi Fonda za pravednu tranziciju ⁽⁶⁾, EGSO napominje da sredstva i područje primjene Fonda za pravednu tranziciju, iako on ima važnu ulogu, možda neće biti dovoljna da se pruži potpora aktualnim ekonomskim promjenama. Fond za pravednu tranziciju stoga bi trebalo dopuniti adekvatno financiranim Socijalnim fondom za klimatsku politiku, kako je preporučeno u Mišljenju EGSO-a o financiranju Fonda za klimatsku prilagodbu iz Kohezijskog fonda i instrumenta *NextGenerationEU* ⁽⁷⁾.

⁽⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o instrumentu za kreditiranje u javnom sektoru u okviru mehanizma za pravednu tranziciju (COM(2020) 453 final – 2020/0100 (COD)) i o Izmijenjenom prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi Fonda za pravednu tranziciju (COM(2020) 460 final – 2020/0006 (COD)) (SL C 429, 11.12.2020., str. 240.).

⁽⁷⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o financiranju Fonda za klimatsku prilagodbu iz Kohezijskog fonda i instrumenta *NextGenerationEU* (samoinicijativno mišljenje) (SL C 486, 21.12.2022., str. 23.).

3.17. EGSO ističe da bi cilj tog dodatnog fonda trebao biti da se skupine s niskim prihodima i ranjive skupine zaštite od negativnih posljedica tranzicije, pod uvjetom da se uz Socijalni fond za klimatsku politiku upotrebljavaju i dobre prakse prije svega namijenjene izbjegavanju bilo kakvog oblika povećanja nejednakosti u prihodima. EGSO istodobno upozorava da trenutačna organizacija i financijski kapaciteti Socijalnog fonda za klimatsku politiku (da ne spominjemo odgodu njegove provedbe za godinu dana) vjerojatno neće biti dovoljni za djelotvornu potporu najranjivijim dijelovima stanovništva, što je već istaknulo nekoliko dionika. Na primjer, bez fiskalnih poticaja ili financijske potpore, trošak prelaska s tradicionalnih na električna vozila mogao bi se pokazati preskupim, a time i neizvedivim za kućanstva s niskim prihodima i za ranjiva kućanstva ⁽⁸⁾.

3.18. EGSO stoga predlaže da nadležna tijela na europskoj i lokalnoj razini osmisle odgovarajuće fiskalne politike kako bi se ublažile negativne posljedice tranzicije, a da se pritom ne ugroze poticaji za promjene u pogledu zelenih ulaganja i potrošnje nužni za proces tranzicije. Važno je da se osim tih mehanizama koriste i mjere kojima se osigurava uključivo upravljanje i aktivno uključivanje dijelova društva na koje zelena tranzicija najviše utječe. Međutim, EGSO uviđa da revidirana Direktiva o oporezivanju energije uključuje prijelazna razdoblja za oporezivanje odabranih proizvoda ili ulaganja za smanjenje potrošnje energije.

3.19. EGSO podsjeća sve institucije uključene u zelenu tranziciju na važnost socijalnog dijaloga i na pozitivnu ulogu civilnog društva na europskoj, nacionalnoj, sektorskoj i regionalnoj razini. Socijalni dijalog ima ključnu funkciju u upravljanju zelenom preobrazbom i njezinu pospešivanju jer osigurava široku uključenost svih zainteresiranih dionika, istodobno štiteći ranjive skupine i razine zaposlenosti u cijelom EU-u.

3.20. EGSO ističe da progresivno oporezivanje, ciljani sustavi socijalne skrbi i odgovarajući mehanizmi socijalnog dijaloga već postoje u nekoliko europskih zemalja, pa bi se donošenje i daljnje jačanje takvih politika moglo temeljiti na postojećim primjerima dobre prakse i pokazati se vrlo korisnim instrumentom za sprečavanje daljnjeg širenja nejednakosti i socijalne isključenosti.

3.21. EGSO čvrsto vjeruje da će postizanje širokog razumijevanja i političkog i društvenog prihvaćanja klimatskih politika u europskim zemljama pridonijeti snažnijoj i boljoj zelenoj tranziciji, ali da bi, ako teret i negativne posljedice zelene tranzicije budu nerazmjerno snosila siromašnija kućanstva, ona mogla izgubiti legitimnost i zamah.

3.22. EGSO u vezi s tim naglašava da bi vlade, uz savjetovanje s civilnim društvom, trebale pokušati smanjiti utjecaj zelene tranzicije na zapošljavanje u pogođenijim područjima EU-a, među ostalim ciljanim i inovativnim politikama tržišta rada, uključujući programe osposobljavanja i obrazovanja za radnike u industrijama s visokim razinama emisija ugljika.

3.23. EGSO ukazuje na rizik da bi proces zelene tranzicije mogao dovesti do sve većih regionalnih razlika između naprednijih gospodarstava EU-a i onih koja i dalje uvelike ovise o industrijama s visokim razinama emisija ugljika. Isto tako, moglo bi doći i do produbljenja nejednakosti i razlika u konkurentnosti među državama, ali i između urbanih područja s jedne strane i rubnih, ruralnih i udaljenih područja s druge.

3.24. EGSO smatra da zelena tranzicija istodobno iziskuje ostvarivanje klimatskih ciljeva europskog zelenog plana i realizaciju programa socijalne pravednosti u okviru europskog stupa socijalnih prava. Zelena tranzicija uključuje strukturne promjene, koje se očekuju i na ekonomskoj i na socijalnoj razini. Da bi bila uspješna, mora biti popraćena socijalnim mjerama, uključujući socijalna ulaganja usmjerena na olakšavanje klimatske neutralnosti i postizanje tranzicije koja pogoduje dinamičnim i konkurentnim europskim poduzećima koja, na primjer, mogu stvarati zelena radna mjesta i gospodarski rast.

3.25. EGSO stoga naglašava važnost pojačane suradnje na području cijelog EU-a, koju bi trebalo razvijati na temelju djelotvornog političkog i socijalnog dijaloga u cilju osmišljavanja popratnih gospodarskih i socijalnih politika za potporu tekućoj tranziciji, uz prilagodbu različitim socijalnim i gospodarskim uvjetima uključenih zajednica.

⁽⁸⁾ Joanna Gill, *Can Europe's new Social Climate Fund protect poor from rising carbon cost?* (Može li novi europski Socijalni fond za klimatsku politiku zaštititi siromašne od sve većeg troška ugljika?), Reuters, prosinac 2022.

3.26. Takav bi pristup suradnje trebalo primijeniti i u odnosu s europskim zemljama koje nisu članice EU-a kako bi se izbjeglo premještanje poslovanja i zapošljavanja u zemlje koje ne teže zelenijem i održivijem gospodarskom razvoju kojem teži EU. Premještanje bi moglo negativno utjecati na unutarnje tržište, kao i na samu zelenu tranziciju u smislu smanjene djelotvornosti i većih negativnih učinaka na najslabije dijelove stanovništva.

3.27. EGSO također poziva države članice da poduzmu daljnje mjere za borbu protiv utaje i izbjegavanja plaćanja poreza i sprečavanje zlouporabe javnih sredstava jer bi se time osigurala dodatna sredstva za financiranje mjera preraspodjele kojima se podupire tranzicija.

3.28. Naposljetku, EGSO ističe da energetske zajednice (Direktiva (EU) 2019/944) i zajednice energije iz obnovljivih izvora (Direktiva (EU) 2018/2001) mogu postati ključni instrument kojim će se građanima i ranjivim skupinama pomoći da se nose sa zelenom tranzicijom. Takve zajednice mogu imati bilo kakav pravni oblik (udruženja, zadruge, partnerstva, neprofitne organizacije ili mala i srednja poduzeća), što njihovim građanima, zajedno s drugim sudionicima na tržištu, olakšava udruživanje i zajedničko ulaganje u energetske imovinu. To bi moglo povećati dekarbonizaciju i fleksibilnost energetske sustava jer energetske zajednice građanima mogu omogućiti pristup svim odgovarajućim energetskim tržištima pod jednakim uvjetima kao i drugim sudionicima, čime bi im se smanjili troškovi energije ili čak omogućili potencijalni prihodi.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Jačanje snage kolektivnog pregovaranja u cijeloj Europskoj uniji”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 349/02)

Izvjestitelj: **Philip VON BROCKDORFF**

Odluka Plenarne skupštine:	25.1.2023.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	21.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	152/4/9

1. Zaključci i preporuke

1.1. EGSO napominje da je kolektivno pregovaranje ključan instrument radnih odnosa (naravno, pod pretpostavkom da su poslodavci i sindikati voljni pregovarati) i upućuje na nedavna istraživanja u kojima se navodi da članstvo u sindikatima, kad pređe određenu razinu, doprinosi smanjenju dohodovne nejednakosti unutar zemlje i time ublažava ukorijenjene razlike među različitim slojevima društva.

1.2. EGSO ističe važan zaključak iz izvješća OECD-a da usklađivanje plaća ima ključnu ulogu u pomaganju socijalnim partnerima da u obzir uzmu makroekonomske učinke sporazuma o plaćama na konkurentnost. EGSO napominje i da se u istom izvješću OECD-a naglašava uloga dinamičnog i snažnog kolektivnog pregovaranja u promicanju produktivnosti, konkurentnosti i gospodarskog rasta.

1.3. EGSO smatra da sindikati, zajedno s organizacijama poslodavaca, i dalje imaju važnu ulogu u oblikovanju gospodarske i socijalne politike i politike zapošljavanja. Međutim, broj radnika obuhvaćenih kolektivnim ugovorima na razini poduzeća ili sektorskim kolektivnim ugovorima i dalje se smanjuje, čime se oslabljuje pregovaračka snaga sindikata.

1.4. Stoga je potrebno pronaći načine da sindikati, poslodavci i vlade dobiju na važnosti na dinamičnom tržištu rada i utvrditi mogućnosti za osiguravanje održivosti pouzdanih i stabilnih struktura za socijalni dijalog (uključujući snagu kolektivnog pregovaranja) i poštovanje autonomije socijalnih partnera i nacionalnih radnih odnosa.

1.5. EGSO smatra da socijalni partneri trebaju utvrditi odgovarajuće strukture za kolektivno pregovaranje i, po potrebi, za trostrani i dvostrani socijalni dijalog. EGSO uviđa i da vlade imaju ključnu ulogu u prepoznavanju važnosti kolektivnog pregovaranja osiguravanjem poticajnih uvjeta za olakšavanje njegove provedbe, zaštitu od diskriminirajućih praksi i sprečavanje pokušaja ograničavanja radnika u ostvarivanju njihova zakonskog prava na sindikalno djelovanje.

1.6. EGSO napominje da se europskim stupom socijalnih prava potiče socijalne partnere da pregovaraju o kolektivnim ugovorima u područjima koja su za njih važna, poštujući pritom njihovu autonomiju i pravo na industrijsku akciju⁽¹⁾.

⁽¹⁾ 8. načelo.

1.7. EGSO napominje i da novi oblici rada poput ekonomije platformi stvaraju nove izazove za radne odnose. Ta je nova stvarnost oslabila tradicionalnu ulogu sindikata kao institucije koja predstavlja organizirane radnike, kao i ulogu organizacija poslodavaca kao ključnih dionika na tržištu rada.

1.8. EGSO napominje da su inovacije na radnom mjestu ključne za uspjeh svakog poduzeća te stoga preporučuje da se u okviru postupka kolektivnog pregovaranja inovacijski procesi na radnom mjestu smatraju dijelom kolektivnog pregovaranja i socijalnog dijaloga općenito.

1.9. EGSO smatra da će, s obzirom na intenzivnu globalnu konkurenciju i povećane energetske troškove, možda biti potrebno pronaći ravnotežu u kojoj se u obzir uzimaju zajednički interesi poput viših životnih troškova radnika, a istodobno priznaje da socijalni dijalog, koji uključuje i kolektivno pregovaranje, može doprinijeti povećanju produktivnosti na radnom mjestu.

1.10. Isto tako, EGSO smatra da se kolektivnim pregovaranjem i socijalnim dijalogom može poduprijeti industrijska strategija u promjenjivim gospodarskim uvjetima, u skladu s nacionalnim radnim odnosima. Možda će biti potreban određeni stupanj fleksibilnosti, no to bi trebalo podlijegati dogovoru socijalnih partnera i ne bi smjelo ugroziti kolektivna prava ili radne uvjete.

1.11. EGSO napominje da je najširi i najstabilniji obuhvat kolektivnog pregovaranja u Europi u onim zemljama u čijim sustavima pregovaranja sudjeluje više poslodavaca, u kojima se pregovori uglavnom odvijaju na sektorskoj ili, u nekim slučajevima kao što je Belgija, čak i na međusektorskoj razini.

1.12. Naposljetku, EGSO poziva vlade da u odgovarajućim slučajevima javnu nabavu koriste kao dopunsko sredstvo za promicanje i priznavanje kolektivnog pregovaranja.

2. Opće napomene

2.1. Kolektivno pregovaranje ključan je proces u radnim odnosima kojim se utvrđuju pravedne plaće i radni uvjeti u svim gospodarskim sektorima i koji uključuje poslodavce s jedne i sindikate s druge strane. Kolektivno pregovaranje provodi se već dugi niz godina, no članstvo u sindikatima s godinama stalno opada. Istraživanja pokazuju da s padom članstva slabi pregovaračka moć sindikata, što utječe na stečena radnička prava i kolektivno pregovaranje⁽²⁾. Slično tome, važno je da poduzeća sudjeluju u relevantnim udrugama poslodavaca kako bi se ojačao postupak kolektivnog pregovaranja, a istraživanja pokazuju da takve organizacije imaju ključnu ulogu u promicanju usklađenosti s pravnim standardima, standardima rada i standardima zaštite zdravlja i sigurnosti na radu, i to posebno u neformalnom gospodarstvu⁽³⁾.

2.2. Daljnje istraživanje ukazuje i na važnost sindikata u uspostavi ravnoteže snaga koja podupire socijalnu pravdu i gospodarski napredak. Empirijski rezultati pokazuju da se odnos dohodovne nejednakosti i stope sindikalne gustoće može opisati putanjom u obliku obrnutog slova U. Dohodovna nejednakost u početku raste kako se sve više zaposlenih učlanjuje u sindikat, doseže vrhunac putanje u obliku obrnutog slova U kad sindikalna gustoća iznosi između 35 % i 39 %, nakon čega slijedi pad dohodovne nejednakosti kako se sindikalna gustoća nastavlja povećavati. Dakle, istraživanje upućuje na to da članstvo, kako raste iznad određenog raspona, pridonosi smanjenju dohodovne nejednakosti unutar zemlje⁽⁴⁾.

2.3. Iako se poslovne inovacije, konkurentnost i produktivnost smatraju ključnim pokretačima gospodarskog rasta u visoko konkurentnom globalnom okruženju, one u velikoj mjeri ovise o uloženom radu i dodanoj vrijednosti koju radnici donose postizanjem inovativnosti, konkurentnosti i produktivnosti. Sve to temelji se na aktivnom sudjelovanju i doprinosu socijalnih partnera.

⁽²⁾ Schnabel, C. (2020.). *Union membership and collective bargaining: trends and determinants* (Članstvo u sindikatima i kolektivno pregovaranje: tendencije i determinante) (str. 1–37.). Springer International Publishing.

⁽³⁾ MOR (2013.). *The informal economy and decent work: A policy resource guide supporting transitions to formality* (Neformalna ekonomija i dostojanstven rad: vodič kroz politike kojima se podupire prelazak na formalne oblike rada). Upravno tijelo MOR-a.

⁽⁴⁾ Montebello, R., Spiteri, J., i Von Brockdorff, P. (2022.). *Trade unions and income inequality: Evidence from a panel of European countries* (Sindikati i dohodovna nejednakost: činjenice prikupljene iz uzorka europskih zemalja).

2.4. Kao što je EGSO naveo u svojem prethodnom mišljenju ⁽⁵⁾, stvaranje dugoročne vrijednosti i dalje je dužnost izvršnih direktora, koji to postižu ostvarivanjem dugoročnih interesa, pa stoga treba poticati jačanje njihove odgovornosti za održivost poduzeća. Europska savjetodavna skupina za financijsko izvještavanje (EFRAG) to je izričito navela u svojim predloženim zahtjevima za izvješćivanje o okolišnim, socijalnim i upravljačkim čimbenicima u skladu s Direktivom o korporativnom izvješćivanju o održivosti (CSRD), pri čemu se od prihvatljivih poduzeća zahtijeva da objavljuju koliko je njihovih radnika obuhvaćeno kolektivnim pregovaranjem i socijalnim dijalogom jer se samosvjesna, angažirana i cijenjena radna snaga smatra jednim od ključnih načela dugoročne održivosti poduzeća ⁽⁶⁾.

2.5. Gospodarska otpornost i održivost neizravno podupiru socijalnu koheziju jer se mogu postići samo davanjem prednosti dodanoj vrijednosti koju rad donosi gospodarstvu. Ta prednost prevladava u gospodarstvima u kojima kolektivno pregovaranje i socijalni dijalog cvatu i stvaraju ravnotežu ekonomske moći koja uz pomoć tehnologije i ljudskog kapitala promiče poduzetničke inovacije, konkurentnost i produktivnost.

2.6. Unatoč opadanju sindikalne gustoće u cijelom EU-u, EGSO smatra da sindikati i dalje imaju važnu, iako u nekim državama članicama sve manju, ulogu u oblikovanju gospodarske i socijalne politike i politike zapošljavanja. No, broj radnika obuhvaćenih kolektivnim ugovorima se smanjuje. U nekim državama članicama zabrinutost izaziva i reprezentativnost organizacija poslodavaca. Stoga je važno da socijalni partneri, podržani okvirom koji im omogućava djelovanje, pronađu načine na koje će osigurati da kolektivno pregovaranje i socijalni dijalog služe svojoj svrsi kao relevantni i smisleni instrumenti, u skladu s nacionalnim okolnostima i praksama. EGSO napominje da je kolektivno pregovaranje temeljno pravo utemeljeno Ustavom Međunarodne organizacije rada ⁽⁷⁾. Kolektivno pregovaranje je i sredstvo kojim poslodavci, njihove organizacije i sindikati mogu uspostaviti pravedne plaće i radne uvjete, vodeći pritom računa o nacionalnim gospodarskim i socijalnim interesima. U tom kontekstu EGSO upućuje na Konvenciju MOR-a br. 87 o slobodi udruživanja i zaštiti prava na organiziranje, što je, kao i pravo na neudruživanje, jedno od temeljnih prava i radnika i poslodavaca. Dobri radni odnosi pretpostavljaju da su i poslodavci i sindikati voljni pregovarati. Dokazi pokazuju da to nije uvijek slučaj ⁽⁸⁾.

2.7. Stoga je cilj ovog mišljenja istražiti razloge za zaustavljanje tog pada i posljedice načina na koje se to može učiniti, naglasiti ulogu sindikata, poslodavaca i vlada na dinamičnom tržištu rada i utvrditi prilike koje se pružaju za osiguravanje održivosti pouzdanih i solidnih struktura kolektivnog pregovaranja, uz istodobno poštovanje autonomije socijalnih partnera i nacionalnih radnih odnosa.

3. Posebne napomene

3.1. Kako je navedeno u mišljenju SOC/764 „Jačanje socijalnog dijaloga” ⁽⁹⁾, razina predanosti socijalnom dijalogu i njegove učinkovitosti (i implicitno kolektivnog pregovaranja) razlikuje se od zemlje do zemlje. Međutim, EGSO smatra da je na nacionalnim socijalnim partnerima da se dogovore o obliku kolektivnog pregovaranja koji najbolje odgovara kontekstu pojedine zemlje.

3.2. EGSO priznaje da vlade imaju ključnu ulogu u prepoznavanju važnosti kolektivnog pregovaranja osiguravanjem uvjeta koji olakšavaju njegovu provedbu, štite od diskriminirajućih praksi i sprečavaju pokušaje ograničavanja radnika u ostvarivanju njihova zakonskog prava na sindikalno djelovanje. Taj bi tripartitni okvir trebao odražavati glavne točke iz preporuke Komisije o jačanju socijalnog dijaloga, s naglaskom na osiguravanju socijalne pravednosti uz istodobno poticanje blagostanja i otpornosti Europe.

3.3. EGSO napominje da se europskim stupom socijalnih prava ⁽¹⁰⁾ socijalne partnere potiče da pregovaraju o kolektivnim ugovorima, poštujući pritom njihovu autonomiju i pravo na industrijsku akciju. Nadalje, EGSO poziva na savjetovanje sa socijalnim partnerima o osmišljavanju i provedbi gospodarskih i socijalnih politika te politika zapošljavanja.

⁽⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Nema zelenog plana bez socijalnog plana” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 341, 24.8.2021., str. 23.).

⁽⁶⁾ <https://www.efrag.org/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>.

⁽⁷⁾ To je pravo ponovno potvrđeno i u Deklaraciji MOR-a o temeljnim načelima i pravima na radu iz 1998.

⁽⁸⁾ Pisarczyk, Ł. (2023.). *Towards rebuilding collective bargaining? Poland in the face of contemporary challenges and changing European social policy* (Ponovna izgradnja kolektivnog pregovaranja? Poljska suočena s modernim izazovima i europskom socijalnom politikom koja se mijenja), *Industrial Relations Journal*.

⁽⁹⁾ Mišljenje Europski gospodarski i socijalni odbor o temi „Prijedlog preporuke Vijeća o jačanju socijalnog dijaloga u Europskoj uniji” (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) i o temi „Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Jačanje socijalnog dijaloga u Europskoj uniji: iskorištavanje njegova punog potencijala za upravljanje pravednim tranzicijama” (COM(2023) 40 final) (SL C 228, 29.6.2023., str. 87.).

⁽¹⁰⁾ 8. načelo.

Međutim, izražava žaljenje zbog toga što se savjetovanja ne provode s istim uvjerenjem i predanošću u cijelom EU-u. EGSO napominje i da se, u skladu s europskim stupom socijalnih prava i prema potrebi, sporazumi sklopljeni među socijalnim partnerima provode na razini EU-a i na razini njegovih država članica. To načelo pretpostavlja da je osigurana minimalna razina zaštite.

3.4. Svijet rada i dalje se mijenja i nove radne prakse oblikuju radni život milijuna Europljana i Europljanki. Novi oblici rada u okviru ekonomije platformi stvorili su velike izazove u radnim odnosima. EGSO smatra da je ta nova stvarnost utjecala i na sindikate i na organizacije poslodavaca i da joj se i jedni i drugi trebaju brzo prilagoditi, ali štiteći pritom temeljna prava radnika u duhu direktive koju je predložila Komisija o radnicima koji rade putem platformi.

3.5. Kolektivno pregovaranje ključno je za egzistenciju i važnost sindikata i za osiguravanje ravnoteže moći između poslodavaca i radnika. EGSO smatra da bi kolektivno pregovaranje, ali i socijalni dijalog općenito, trebali podržavati i inovacije na radnom mjestu kako bi se povećala produktivnost i suočilo s mogućim promjenama u radnim praksama koje utječu na dobrobit i radni život radnika. EGSO priznaje da to predstavlja dodatan izazov za sindikate. Međutim, poslodavci bi, naravno, trebali ostati odgovorni za odluke koje se donose na razini poduzeća. Preporučujemo da se, uz poštovanje nacionalnih sustava radnih odnosa, kao dio važne uloge socijalnog dijaloga i kolektivnog pregovaranja prizna i uloga sindikata u inovacijskim procesima na radnom mjestu.

3.6. Važno je istaknuti nalaze iz izvješća OECD-a ⁽¹¹⁾ u kojem se ponavlja da je kolektivno pregovaranje ključno radničko pravo kojim se može poboljšati i uspješnost na radnom mjestu. U istom se izvješću sa zabrinutošću zaključuje da je to pravo pod pritiskom zbog općeg pogoršanja radnih odnosa i porasta novih, često nesigurnih, oblika zapošljavanja. U izvješću se potvrđuje da je kolektivno pregovaranje u cijelom EU-u pod pritiskom i da postoji velika politička potreba za djelovanjem. Navode se i svi potrebni dokazi za jačanje kolektivnog pregovaranja na način koji bi ga učinio fleksibilnijim i prilagodljivijim promjenama u svijetu rada. U tom kontekstu EGSO smatra da treba pronaći ravnotežu koja uzima u obzir zajedničke interese kao što su povećanje životnih troškova za radnike i sve jača globalna konkurencija, a uvažava da se kolektivnim pregovaranjem i socijalnim dijalogom, uz pomoć inovacija na radnom mjestu i poticanja razvoja vještina, može jačati produktivnost. Nadalje, kolektivno pregovaranje i socijalni dijalog mogli bi podupirati industrijsku strategiju u mijenjanju gospodarskih uvjeta na temelju nacionalnih radnih odnosa. Iako bi fleksibilnost koju dogovore socijalni partneri trebala služiti kao sredstvo za prilagodbu promjenjivim okolnostima i usklađivanje potreba poduzeća i njihovih radnika, ona ne bi smjela ugroziti kolektivna prava ili biti nauštrb radnih uvjeta. Nadalje, ako je uređena zakonodavstvom ili kolektivnim pregovaranjem, fleksibilnost rada koristi i radnicima i poslodavcima.

3.7. Kad je riječ o ugovorima na razini poduzeća i sektorskim ugovorima u postupku kolektivnog pregovaranja, ne postoji formula za utvrđivanje jesu li jedni primjenjiviji od drugih. Međutim, u cilju povećanja obuhvata kolektivnog pregovaranja, kako je navedeno u Direktivi o primjerenim minimalnim plaćama ⁽¹²⁾, na socijalnim je partnerima u pojedinačnim državama članicama da provedu analizu prednosti i nedostataka obaju oblika ugovora i utvrde jesu li sektorski kolektivni ugovori ili kolektivni ugovori na razini poduzeća ili pak njihova kombinacija najbolji način za povećanje obuhvata kolektivnog pregovaranja. Na primjer, istraživanje pokazuje da je najveći i najstabilniji obuhvat kolektivnog pregovaranja u Europi u onim zemljama u čijim sustavima pregovaranja sudjeluje više poslodavaca, u kojima se pregovori uglavnom odvijaju na sektorskoj ili, u nekim slučajevima kao što je Belgija, čak i na međusektorskoj razini ⁽¹³⁾. Naravno, u radu na povećavanju obuhvata u obzir se moraju uzeti okolnosti koje prevladavaju u svakoj zemlji.

3.8. EGSO je svjestan činjenice da će povećanje broja članova sindikata i organizacija poslodavaca i dalje biti velik izazov pa, s obzirom na to da socijalni dijalog i kolektivno pregovaranje jesu i trebaju biti dobrovoljni, preporučuje da se socijalni partneri u pojedinačnim državama članicama pozabave tim problemom i u tu svrhu istraže odgovarajuće metode za osiguravanje održivog članstva u svojim organizacijama.

⁽¹¹⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>.

⁽¹²⁾ Direktiva (EU) 2022/2041 Europskog parlamenta i Vijeća od 19. listopada 2022. o primjerenim minimalnim plaćama u Europskoj uniji (SL L 275, 25.10.2022., str. 33.).

⁽¹³⁾ <https://www.etui.org/services/facts-figures/benchmarks/what-s-happening-to-collective-bargaining-in-europe>.

3.9 EGSO uviđa da postoje velike razlike među nacionalnim sustavima radnih odnosa zbog različitih gospodarskih i političkih situacija u državama članicama. Kako navodi Komisija ⁽¹⁴⁾, kolektivno pregovaranje obilježeno je pomakom prema decentraliziranom pregovaranju na razini poduzeća. Dokazi pokazuju da je obuhvat kolektivnog pregovaranja obično veći u slučaju centraliziranog pregovaranja, viših stopa organiziranosti poslodavaca i primjene proširenja kolektivnih ugovora na stranke koje nisu potpisnice.

3.10. EGSO ističe i važan zaključak iz izvješća OECD-a da usklađivanje plaća ima ključnu ulogu u pomaganju socijalnim partnerima da u obzir uzmu poslovne cikluse i makroekonomske učinke kolektivnih ugovora na konkurentnost ⁽¹⁵⁾. Nadalje, EGSO smatra da će pregovarački proces ovisiti o okolnostima koje prevladavaju na razini poduzeća, bez obzira na to radilo se o malim ili velikim poduzećima.

3.11. EGSO potiče socijalne partnere da sustave kolektivnog pregovaranja učine relevantnijima i u tu svrhu procijene kako bi se kolektivnim pregovaranjem na svim razinama na uravnotežen način mogla osigurati dodana vrijednost za radnike i poslodavce u svim sektorima gospodarstva i društva. U tom je kontekstu važno napomenuti najnovije izvješće OECD-a o izgledima za zapošljavanje u kojem se naglašava uloga dinamičnog i snažnog kolektivnog pregovaranja u promicanju produktivnosti, konkurentnosti i gospodarskog rasta.

3.12. EGSO primjećuje važnu ulogu koju vlade imaju ili bi mogle imati u dijalogu s poslodavcima i sindikatima za bližu suradnju i u podupiranju makroekonomskih politika. Vlade su naravno i same važni poslodavci i često pregovaraju sa sindikatima radnika, što u nekim državama članicama služi kao primjer cjelokupnom gospodarstvu. Nadalje, vlade imaju ključnu ulogu u osiguravanju odgovarajućih uvjeta za industrijski mir, stabilnost cijena, povećanu produktivnost i nediskriminirajuće obrasce zapošljavanja. Da bi se postigli ti ciljevi i istodobno poštovala autonomija socijalnih partnera, EGSO poziva na jačanje kolektivnog pregovaranja radi ostvarenja boljih rezultata za poduzeća i radnike. Kao jednu od mjera preporučujemo vladama da u odgovarajućim slučajevima javnu nabavu koriste kao dopunsko sredstvo za promicanje i priznavanje kolektivnog pregovaranja, kao što je navedeno u dvama prethodnim mišljenjima EGSO-a ⁽¹⁶⁾.

3.13. Kako je prethodno navedeno, u kolektivnom pregovaranju možda će biti potrebna fleksibilnost. Međutim, EGSO smatra da sve dogovorene izmjene kolektivnih ugovora moraju koristiti objema stranama i na uravnotežen način zadovoljavati njihove interese. Iako treba promicati sporazume na nacionalnoj i sektorskoj razini, EGSO uviđa da, kad je riječ o pregovorima na razini poduzeća, fleksibilnost rada uređena zakonodavstvom ili kolektivnim pregovaranjem može koristiti i poslodavcima i radnicima. Takvi pregovori trebali bi se temeljiti na uzajamnom povjerenju i učinkovitim pregovaračkim strukturama i istodobno ne dozvoliti nazadovanje radnih uvjeta. Međutim, kad god je moguće treba pronaći kompromis u kojem decentralizirani sustavi postaju organiziraniji i omogućuju da se sektorskim kolektivnim ugovorima uspostave opći okvirni uvjeti, a detaljne odredbe prepuštaju pregovorima na razini poduzeća. Naime, u jednom se istraživanju navodi da se hibridnim sustavima kolektivnog pregovaranja koji uključuju koordinirane sektorske i višerazinske sustave postižu bolji rezultati i za radnike i za poduzeća ⁽¹⁷⁾.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽¹⁴⁾ https://commission.europa.eu/system/files/2016-03/social-dialogue-involvement-of-workers_en.pdf.

⁽¹⁵⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>.

⁽¹⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Pristojne minimalne plaće diljem Europe“ (razmatračko mišljenje na zahtjev Europskog parlamenta/Vijeća) (SL C 429, 11.12.2020., str. 159.) i Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Javna nabava kao instrument za stvaranje vrijednosti i ostvarivanje dostojanstva na radnom mjestu u sektoru čišćenja i održavanja“ (samoinicijativno mišljenje) (SL C 429, 11.12.2020., str. 30.).

⁽¹⁷⁾ Braakmann, N., i Brandl, B. (2016.). *The efficacy of hybrid collective bargaining systems: An analysis of the impact of collective bargaining on company performance in Europe* (Djelotvornost sustavâ hibridnog kolektivnog pregovaranja: analiza učinka kolektivnog pregovaranja na poslovne rezultate poduzeća u Europi).

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Daljnje postupanje u vezi s inflacijom i energetske mjere i energetske otpornosti EU-a u ključnim gospodarskim sektorima”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 349/03)

Izjavitelj: **Felipe MEDINA MARTÍN**

Odluka Plenarne skupštine	25.1.2023.
Pravna osnova	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina	Stručna skupina za promet, energiju, infrastrukturu i informacijsko društvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini	26.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani)	151/1/2

1. Zaključci i preporuke

1.1. Cilj je EGSO-a ovim mišljenjem procijeniti utjecaj energetske krize nakon pandemije bolesti COVID-19 i ruske ratne agresije na Ukrajinu na europska poduzeća, njihove radnike i sve europske građane. EGSO napominje da su se u cijelom gospodarstvu pojavili brojni problemi, kao što su neproporcionalno povećanje troškova proizvodnje, reorganizacija lanaca opskrbe, poteškoće u opskrbi hranom i drugom robom, povećanje troškova ulaganja i gubitak kupovne moći europskih kućanstava.

1.2. EGSO izražava zabrinutost zbog visoke razine inflacije u Europi nastale zbog troškova energije i sirovina, a zatim i cijena usluga i industrijskih proizvoda. Inflacija u Europi na najvišoj je razini od uvođenja eura. EGSO poziva europske institucije da uspostave kontrolne mehanizme kao što su oni utvrđeni u dokumentu Europske organizacije za zaštitu potrošača (BEUC). To bi, na primjer, trebalo uključivati potpunu provedbu mjera navedenih u Nacrtu uredbe Vijeća, u kojem se predviđa važna reforma i restrukturiranje tržišta električne energije. EGSO poziva države članice EU-a da provode već donesene akte EU-a, kao što je paket „Čista energija za sve Europljane”, koji doprinosi ubrzanju zelene tranzicije i produblivanju unutarnjeg tržišta.

1.3. EGSO smatra da je potrebno hitno reformirati revidirani privremeni okvir EU-a za krize s obzirom na golemo povećanje troškova uzrokovana ratom u Ukrajini i energetske krizom. Osim toga, preporučuje primjenu privremenog okvira za mjere državne potpore u kojem bi se potpore predviđene Uredbom o energetske krizi i okvirom za oporavak i otpornost primjenjivale na sve sektore pogođene energetske krizom, s posebnim naglaskom na ključnim sektorima, kako se ne bi ugrozila sposobnost mnogih poduzeća da prežive i kako bi se izbjegao negativan utjecaj na troškove života potrošača i na njihovu sposobnost svakodnevne nabave osnovnih proizvoda. Osim toga, EGSO ponovno poziva na primjenu takozvanog „zlatnog pravila” kako bi se omogućila potrebna javna ulaganja.

1.4. EGSO smatra da bi kućanstva i ključni sektori trebali imati koristi od planova za smanjenje učinaka visokih cijena energije. Iako je u nekim sektorima zabilježena vrlo visoka dobit, sa znatnim povećanjem od 26,8 % u usporedbi s prethodnim tromjesečjem, došlo je do značajnog povećanja broja stečajnih prijava u EU-u sa stopom od 113,1, što je najviša ikad zabilježena razina, prema indeksu koji je Eurostat upotrijebio za mjerenje razine stečaja u EU-u u usporedbi s

referentnom vrijednošću 100 u 2015. EGSO poziva Komisiju i države članice da porade na tome da se osigura da kućanstva i ključni sektori mogu kontinuirano nabavljati energiju ako se primjenjuju mjere za smanjenje potražnje u razdobljima vršnog opterećenja. Kako ističe ESB ⁽¹⁾, istodobno su neka poduzeća, uglavnom u energetsom sektoru, u sjeni postojeće inflacije povećala svoju dobit. Dobit u tom sektoru nastavila je poticati inflaciju u EU-u i tim se problemom treba pozabaviti.

1.5. Energetska kriza utjecala je na gospodarstvo u vidu visoke inflacije, slabog gospodarskog rasta, velikog pritiska na javne financije i kupovnu moć kućanstava i poduzeća, kao i u vidu gubitka vanjske gospodarske konkurentnosti. Na temelju preporuka ESB-a EGSO predlaže uspostavu trostrukog zelenog kriterija (engl. *Green triple-T*) kako bi se osiguralo da buduće intervencije budu prilagođene, ciljane i otporne na tranziciju (engl. *tailored, targeted and transition-proof*). Neselektivnim cjenovnim mjerama kao što je ograničenje cijena određene hrane dugoročno bi se samo produljilo razdoblje visoke inflacije.

1.6. Stalna visoka inflacija, posebno u vezi s cijenama energije, uzrokuje opći gubitak kupovne moći europskih radnika i radnica, potrošača i poduzeća, što utječe na životne uvjete mnogih obitelji, domaću potražnju i rast. To, zajedno s održavanjem monetarne politike koja se temelji na povećanju kamata, također negativno utječe na mnoga poduzeća. EGSO smatra da je socijalni dijalog u energetsom sektoru važan za donošenje odgovarajućih odluka na nacionalnoj razini.

1.7 EGSO poziva vlade da potiču provedbu mjera uštede energije i energetske učinkovitosti u poduzećima i kućanstvima koje bi omogućile trajno smanjenje potražnje za energijom. U tom bi pogledu trebalo poticati širenje upotrebe energije iz obnovljivih izvora (uspostavom potrebnih zakonskih i fiskalnih uvjeta, uključujući uvođenje „zlatnog pravila za ulaganja“) kako bi se smanjila ovisnost o fosilnim gorivima. Trenutačno bi stanje trebalo iskoristiti kao poticaj za ubrzanje dekarbonizacije gospodarstva EU-a. Mjere bi trebale biti popraćene jamstvima da neće doći do delokalizacije, povezanima s financijskom potporom. Vrijeme je da se provedu potrebna ulaganja (i uspostave fiskalni okvirni uvjeti) u europsku energetska transformaciju kako bi se smanjila ovisnost o fosilnim gorivima. Osim toga, EGSO smatra da bi trebalo nastaviti s predloženim izmjenama plana REPowerEU kako bi se pojednostavnilo i ubrzalo izdavanje dozvola za postavljanje infrastrukture za energiju iz obnovljivih izvora. U tom kontekstu EGSO potiče EU i države članice da razmotre kako cijena koja se plaća za višak energije unesene u mrežu može omogućiti održiva ulaganja kako bi se maksimalno povećao kapacitet za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i njezino dijeljenje kad ona premaši vlastite potrebe. Restrukturiranje energetske tržišta trebalo bi biti u skladu s dugoročnim programom Europske komisije kako bi se izbjegli budući poremećaji u opskrbi energijom i pretjerano visoke cijene.

2. Opće napomene

2.1. Val inflacije zahvatio je cijelu Europu, pri čemu se jasno mogu razlikovati dvije faze. Do prve je došlo u razdoblju oporavka nakon ograničenja kretanja stanovništva zbog pandemije bolesti COVID-19. Naglo oživljavanje svih sektora prouzročilo je uska grla u lancima opskrbe zbog kojih su se povećali troškovi sirovina i prijevoza tereta. Cijene sirovina porasle su za 101 % od siječnja 2020. do ožujka 2022. ⁽²⁾, a vozarine za 545 % u istom razdoblju ⁽³⁾.

2.2. Do druge faze inflacije došlo je zbog ruske ratne agresije na Ukrajinu u veljači 2022. i rata koji je uslijedio nakon toga. Taj je udarac uglavnom pogodio energente i određene proizvode čiji su glavni dobavljači za EU bile Rusija i Ukrajina, kao što su prirodni plin, pšenica, suncokretovo ulje i gnojiva. Od veljače do travnja 2022. cijene te robe povećale su se za 18,6 %, 16,8 %, 38,6 % odnosno 16,7 % ⁽⁴⁾. Ti su troškovi u međuvremenu ograničeni, no u ožujku 2023. MMF-ov indeks cijena sirovina bio je za 40,9 % veći nego u siječnju 2020., dok je za troškove prijevoza bio veći za 3,6 %.

2.3. Ta su se kretanja u svjetskom i europskom gospodarstvu odrazila u obliku inflacije. Godišnja stopa promjene harmoniziranog indeksa potrošačkih cijena (HIPC) ⁽⁵⁾ u europodručju dosegla je u listopadu 11,5 % (Eurostat). To su vrijednosti koje nisu zabilježene od prošlog stoljeća i koje se, unatoč nižim stopama posljednjih mjeseci (u ožujku 2023.

⁽¹⁾ Studija ESB-a o inflaciji, 2023.

⁽²⁾ MMF-ov indeks cijena sirovina. Dostupno na: <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

⁽³⁾ Freightos Baltic Index. Dostupno na: <https://fbx.freightos.com/>.

⁽⁴⁾ MMF-ov indeks cijena sirovina. Dostupno na: <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

⁽⁵⁾ Eurostat. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/>.

stopa je iznosila 8,3 %), vrlo teško smanjuju. Dokaz da cjenovni šok nije prolazne prirode, kako se prvotno mislilo, jest činjenica da je temeljna inflacija (isključujući energiju) u porastu u većem dijelu Europe. To može značiti da ESB-ova monetarna politika ne donosi očekivane rezultate.

3. Utjecaj inflacije na europsko gospodarstvo

3.1. EGSO napominje da su se gospodarski izgledi pogoršali nakon ruske invazije na Ukrajinu u veljači 2022. Očekuje se da će u narednim godinama gospodarski trend⁽⁶⁾ biti obilježen usporavanjem u odnosu na 2022., iako se ta predviđanja poboljšavaju iz mjeseca u mjesec. Europska komisija ove je zime procijenila da će rast BDP-a EU-a u cjelini iznositi 0,8 % u 2023. i skromnih 1,6 % u 2024., ali u nedavnoj proljetnoj prognozi ti su postotci povećani na 1,0 % odnosno 1,7 %. Ujedno se očekuje postupno smanjenje inflacije, iako će ono biti sporije nego što se prvotno očekivalo (9,2 % u 2022., 6,7 % u 2023. i 3,1 % u 2024.). Tržište rada bit će pod pritiskom zbog niskog rasta, a javni dug će rasti, između ostaloga zbog brzog rasta kamatnih stopa ESB-a, što će dovesti do pritiska na proračune u većini država članica.

3.2. Visoka inflacija najviše je pogodila 96,5 milijuna Europljana koji žive u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti. Ukupno 41 % ispitanika Eurobarometra navodi cijene, inflaciju i troškove života kao jedan od najvažnijih problema s kojima se suočava njihova zemlja, a slijede zdravstvo (32 %) i gospodarska situacija (19 %).

3.3. U EU-u je, uslijed donošenja odgovarajućih političkih odluka, došlo do gotovo potpunog prekida opskrbe plinom iz Rusije, a gotovo polovina država članica u većoj je ili manjoj mjeri pogođena smanjenim isporukama. Sve veća inflacija i cijene osnovnih proizvoda, manjak radne snage i poremećaji u globalnim lancima opskrbe negativno utječu na europske lance opskrbe hranom i neprehrambenim proizvodima. Prema gospodarskoj prognozi OECD-a globalni rast naglo će usporiti na oko 2,2 % u 2023.

3.4. ESB smatra da je povećanje cijena energije odgovorno za dvije trećine razlike u inflaciji u europodručju. Prema navodima Komisije, od 2019. do 2022. povećanje profitnih marži u energetske sektoru (u kojem su plaće porasle za samo 6 %) iznosilo je 54 %. Opći gubitak kupovne moći europskih radnika i radnica, potrošača i poduzeća ne samo da utječe na životne uvjete mnogih obitelji već bi, ako se ne popravi, mogao utjecati i na domaću potražnju i rast, a time i na druge poslovne sektore, a sve to zbog kontinuirane monetarne politike povećavanja kamatnih stopa. EGSO smatra da je socijalni dijalog u energetske sektoru važan za donošenje odgovarajućih odluka na nacionalnoj razini.

3.5. Dok su potrošačke cijene u Europi općenito rasle, plaće su se manje mijenjale, što je smanjilo kupovnu moć europskih građana, posebno onih najranjivijih, koji nemaju sredstva kojima bi se zaštitili od inflacije. Naime, već su uočene promjene u ponašanju potrošača zbog gubitka kupovne moći kućanstava, koja se suočavaju s krizom povećanih troškova života povezanom s naglim porastom iznosa računa za energiju i učinkom inflacije. Instrumenti koje države članice primjenjuju za zaštitu potrošača u ranjivim kućanstvima vrlo su različiti, a u nekim je slučajevima njihova učinkovitost ograničena. Europska komisija trebala bi razmotriti mogućnost uspostave minimalnih standarda koje bi regulatorna tijela i oblikovatelji politika trebali primjenjivati kako bi zaštitili i podržali potrošače u ranjivim kućanstvima.

3.6. Jedan od sektora koji su najviše pogođeni kombiniranim utjecajem pandemije i rata jest proizvodnja hrane (poljoprivreda, stočarstvo i prehrambena industrija) i njezina distribucija krajnjem potrošaču. Blizina rata i njegov utjecaj na tržišta energije i sirovina uzrokuju razlike u cijenama poljoprivrednih proizvoda između europskih i međunarodnih tržišta, na kojima su najviše porasle europske cijene. Stoga je prema mjesečnom prikazu cijena robe (*Commodity price dashboard*) iz travnja 2023. stopa rasta cijena većine europskih poljoprivrednih proizvoda viša od stope rasta cijena u svijetu, posebno kad je riječ o mesnim proizvodima. Takva kretanja imaju tri važne posljedice. Prva je da je europsko stanovništvo trenutačno izloženo većoj inflaciji u pogledu svih osnovnih proizvoda. Druga je posljedica gubitak međunarodne konkurentnosti europskih prehrambenih proizvoda, a treća ta da su cijene koje se plaćaju poljoprivrednicima porasle zbog viših troškova proizvodnje.

⁽⁶⁾ https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2023-economic-forecast-improved-outlook-amid-persistent-challenges_hr.

3.7. Ruska ratna agresija na Ukrajinu izazvala je goleme probleme u lancu opskrbe hranom. Osim sve većih troškova energije, povećane su cijene ključnih inputa (hrana za životinje, gnojiva) i došlo je do nestašice određenih osnovnih proizvoda (npr. biljnih ulja) potrebnih za održavanje potpuno funkcionalnog lanca opskrbe. Domino-efekt rasta troškova dovodi do odluka o smanjenju proizvodnje gnojiva, što će prouzročiti dodatan porast cijena. Suše tijekom ljeta 2022. i dosadašnje u 2023. u cijeloj Europi uzrokuju znatne cjenovne pritiske zbog smanjenja dostupne ponude.

3.8. Neki ključni sektori, što uključuje njihova poduzeća i radnike, koji ne mogu zaustaviti svoju djelatnost bez obzira na situaciju, suočavaju se s dvostrukim opterećenjem: manje je potrošača koji su voljni platiti, a troškovi rastu, osobito vrtoglavo visoki računi za energiju. Poduzeća u prehrambenom sektoru pokušala su ograničiti povećanje troškova kako bi osigurala konkurentne cijene za potrošače, a sada se boje potrošačke krize (Hidalgo, M., 2023. ⁽⁷⁾; Eurocommerce, 2023.). ⁽⁸⁾ OME Informe Trimestral 2023T3 (bde.es).

da su se marže u prehrambenom lancu smanjile za 25 % od 2021., iz čega je jasno da je kretanje profitnih marži vrlo heterogeno. Kako ističe ESB ⁽⁹⁾, istodobno su neka poduzeća, uglavnom u energetskom sektoru, u sjeni postojeće inflacije povećala svoju dobit. Dobit u tom sektoru nastavila je poticati inflaciju u EU-u i tim se problemom treba pozabaviti.

3.9. Španjolska središnja banka ⁽¹⁰⁾ upućuje na vrlo pozitivne učinke koje je takozvana „iberijska iznimka“ („iberijski mehanizam“) imala na sustav određivanja cijena na tržištu električne energije, a govori se i o pozitivnom, makar ograničenijem, učinku smanjenja PDV-a na cijene hrane i goriva, iako se dodaje da bi mjera manje koštala da je bila usmjerena na pomoć obiteljima s nižim dohotkom. Španjolska središnja banka spominje i pozitivan učinak povećanja minimalne međusektorske plaće, mirovina i minimalnog ključnog dohotka koja je španjolska vlada uvela, a koja su ublažila učinke inflacije na kućanstva s nižim dohotkom.

4. Utjecaj povećanja troškova energije na profitabilnost europskih poduzeća

4.1. Veleprodajne cijene električne energije i plina povećale su se do petnaest puta od početka 2021., što je imalo ozbiljne posljedice za potrošače i poduzeća. Europske vlade odgovorile su nizom politika. Jedna vrsta politike usmjerena je na ublažavanje utjecaja povećanih troškova na potrošače i poduzeća. Drugim mjerama nastoji se stabilizirati i smanjiti veleprodajne cijene te osigurati energetsku sigurnost. EGSO poziva Europsku komisiju i države članice da provedu sveobuhvatnu reformu strukture tržišta električne energije i sustava izračuna cijena električne energije u skladu s mišljenjem TEN/793 ⁽¹¹⁾.

4.2. Cijene energije mogu utjecati na troškove poduzeća na razne načine. Prvo, troškom same opskrbe električnom energijom, drugo, neizravno, zbog utjecaja na ostatak lanca opskrbe i, treće, u obliku svih financijski posljedica koje iz njih proizlaze. Na primjer, u studiji Španjolske središnje banke objavljenoj *ex ante* u proljeće 2022. ⁽¹²⁾ procijenjeno je da bi kumulativno povećanje troškova energije za poduzeća od 25 % utjecalo na smanjenje njihova BDV-a za 1,6 % u 2023. Međutim, to je prosječni učinak. U studiji je utvrđeno da su neki sektori više pogođeni od drugih, a najveće koristi ima industrija nafte i prirodnog plina. Sektori koji će pretrpjeti najveće posljedice jesu ribarstvo i akvakultura, kopneni promet, pomorski promet i promet unutarnjim plovnim putovima, trgovina i popravak motornih vozila, poljoprivreda i stočarstvo, obrazovanje, zračni prijevoz, poslovanje nekretninama, proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih derivata, zdravstvene djelatnosti te socijalne i ugostiteljske usluge. Neki od tih sektora u pandemiji su se pokazali kao važni za neometano funkcioniranje gospodarstva EU-a. Mnogi od najviše pogođenih sektora nisu intenzivni korisnici električne energije u svojim proizvodnim aktivnostima, ali jesu veliki potrošači.

⁽⁷⁾ *Margins and profits of Spanish food retailers in 2022* (Marže i dobit španjolskih trgovaca hranom na malo u 2022.).

⁽⁸⁾ Španjolska vlada nedavno je u svojem prvom izvješću opservatorija za marže objavila

⁽⁹⁾ Studija ESB-a o inflaciji, 2023.

⁽¹⁰⁾ https://www.bde.es/lf/webbe/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesAnuales/InformesAnuales/22/Files/InfAnual_2022_En.pdf.

⁽¹¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni uredbi (EU) 2019/943 i (EU) 2019/942 te direktiva (EU) 2018/2001 i (EU) 2019/944 radi poboljšanja modela tržišta električne energije u Uniji (COM(2023) 148 final – 2023/0077 (COD)) (SL C 293, 18.8.2023., str. 112.).

⁽¹²⁾ Dostupno na: https://www.bde.es/lf/webbde/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/InformesEstabilidadFinancera/22/IEF_2022_1_Rec1_4.pdf.

4.3. Osim izravnog i neizravnog učinka na BDV poduzeća (marže), još jedan oblik utjecaja jest financijska ranjivost. U izvješću Španjolske središnje banke navedeni su najviše pogođeni sektori. Postoji skupina posebno ranjivih sektora koji ne bi bili samo prezaduženi, već bi 2023. imali i negativnu profitabilnost: trgovina i popravak motornih vozila, kopneni prijevoz i cjevovodni transport, ribarstvo i akvakultura, poljoprivreda i stočarstvo te proizvodnja tekstila, odjeće, kože i srodnih proizvoda.

4.4. S obzirom na smanjenje uskladištenih zaliha prirodnog plina u Europi – popunjenost skladišta u svibnju 2023. iznosila je 68 %⁽¹³⁾ – suočit ćemo se s dodatnim izazovima u upravljanju energetsom politikom. Još uvijek postoji razlika između količina koje su se prethodno isporučivale iz Rusije i količina koje isporučuju alternativni dobavljači te stoga nije vjerojatno da će se cijene ubrzo smanjiti. Ono što se dogodilo jest znatno smanjenje potražnje. Visoke cijene energije dovode do smanjenja konkurentnosti naše industrije i naših lanaca opskrbe, što pak potiče eksternalizaciju aktivnosti izvan teritorija EU-a, čime se smanjuje strateška neovisnost bloka. Posebno je velik utjecaj na kućanstva, osobito ona najranjivija, i raste udio osoba izloženih riziku od siromaštva ili koji žive u siromaštvu. Taj će se trend nastaviti barem do 2024.⁽¹⁴⁾ EGSO preporučuje niz mjera za rješavanje tih pitanja, među ostalim zajamčene lokacije povezane s financijskom potporom, daljnje mjere potrebne za uštedu energije i energetske učinkovitost kako bi poduzeća smanjila potražnju, ogromna ulaganja i potrebne fiskalne okvirne uvjete za širenje proizvodnje energije iz obnovljivih izvora radi smanjenja ovisnosti o fosilnim gorivima.

4.5. Stoga zbog naglog porasta troškova energije mnoga poduzeća i kućanstva sve više zapadaju u situaciju koja bi mogla ugroziti njihov opstanak. Iako je zima bila relativno topla, ne možemo očekivati da će okolišni uvjeti uvijek biti povoljni. Stoga bi trebalo poduzeti posebne mjere za zaštitu posebno ranjivih kućanstava.

4.6. U slučaju poduzeća, golema povećanja troškova poslovanja u kombinaciji s nesklonošću potrošača da troše u nekim slučajevima dovode i do prisilne delokalizacije. Međutim, to ne mogu učiniti poduzeća koja pružaju osnovne usluge kupcima i ostatku lanca opskrbe i koja ne mogu jednostavno zaustaviti svoje poslovanje zbog povećanja cijena energije.

4.7. Iako se velik broj sektora i njihovih radnika smatrao ključnim za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, to im je priznanje u trenutačnoj energetskej krizi potpuno izostalo. Države članice dosad nisu pružile posebnu potporu mnogima od tih sektora. Poduzeća i radnici u tim sektorima uložili su napore kako bi potrošače zaštitili od vlastitih marži i teško im je na kupce prenijeti punu cijenu vrtoglavog povećanja računa za energiju. To nije situacija koja se dugoročno može održati. Isto tako, EGSO smatra da vlade ne štite građane jednakim intenzitetom kao u vrijeme pandemije.

4.8 Mnoga poduzeća puno ulažu u smanjenje potrošnje energije i povećanje kapaciteta za bolji pristup energiji iz obnovljivih izvora. EGSO smatra da poduzeća mogu pridonijeti ubrzanju elektrifikacije prometa i zamjeni plina koji se upotrebljava za grijanje, što im daje ključnu ulogu u energetskej tranziciji i ciljevima EU-a u području energije iz obnovljivih izvora do 2030. Međutim, za to će biti potreban povoljan regulatorni okvir, kao što su izdavanje dozvola i borba protiv destimulirajućih cjenovnih mjera za proizvodnju veće količine energije.

4.9. EGSO naglašava važnost usklađivanja obveza iz plana REPowerEU i obveza povezanih s energetskeim svojstvima zgrada s potporom i sposobnošću subjekata da snose troškove znatnih ulaganja koja one podrazumijevaju. Mjere će biti važne za smanjenje ovisnosti o fosilnim gorivima, ali obveze bi trebale biti povezane s dostupnošću financiranja – i javnog i privatnog. Restrukturiranje energetskeg tržišta trebalo bi biti u skladu s dugoročnim programom Europske komisije kako bi se izbjegli budući poremećaji u opskrbi energijom i pretjerano visoke cijene. Trebalo bi razmotriti i osposobljavanje radne snage koja bi bila uključena u taj sektor.

⁽¹³⁾ Informacije su dostupne na: <https://agsi.gie.eu/data-overview/eu>.

⁽¹⁴⁾ EIU (2023): *Energy crisis will erode Europe's competitiveness in 2023* (Energetska kriza uništit će konkurentnost Europe u 2023.). Dostupno na: <https://www.eiu.com/n/energy-crisis-will-erode-europe-competitiveness-in-2023/>.

Isto tako, EGSO smatra da bi oba programa ujedno trebala odražavati praktične aspekte povezane s dostupnošću opreme i kvalificirane radne snage, posebno u pogledu obveza postavljanja postaja za brzo punjenje vozila ili infrastrukture za alternativna goriva. Potrebno je osigurati da se sredstva isplaćena u okviru novih prijedloga mogu iskoristiti kako bi se osiguralo da se ta tranzicija može provesti na vrijeme.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Učinkovita potrošnja vode i svijest potrošača o vlastitom vodenom otisku”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 349/04)

Izjaviteljica: **Milena ANGELOVA**

Odluka Plenarne skupštine:	25.1.2023.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika samoinicijativno mišljenje
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	29.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	190/2/6

1. Zaključci i preporuke

1.1. Voda je neophodna za život, okoliš i gospodarstvo te je, kao takva, opće dobro koje ne samo da mora biti dostupno i cjenovno pristupačno svima, već ga, što je još važnije, treba čuvati i štiti. Nestašica vode povećava se zbog utjecaja čovjeka i klimatskih promjena, i na globalnoj razini i u Europi, gdje taj problem pogađa oko 20 % teritorija i 30 % stanovništva ⁽¹⁾. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) pozdravlja sveobuhvatno zakonodavstvo EU-a uvedeno u tom području ⁽²⁾ i poziva na njegovu brzu i djelotvornu provedbu kako bi se osigurala ekonomična potrošnja vode i svakom građaninu EU-a zajamčio pristup vodi.

1.2. EGSO poziva na osmišljavanje i brzu provedbu posebnih mjera za povećanje svijesti o učinkovitoj potrošnji vode i za promicanje tehnoloških inovacija za racionalniju potrošnju vode u sustavima proizvodnje, kao i na smanjenje otpada i strategije recikliranja. U skladu s primjenom načela „onečišćivač plaća”, poziva EU i države članice da poduzmu odlučne mjere kako bi se osiguralo da se toga pridržavaju svi dionici ⁽³⁾.

1.3. EGSO naglašava ključnu važnost informiranja, podizanja svijesti, poticanja i usmjeravanja potrošača prema ekonomičnoj potrošnji vode. Oblikovatelji politika, socijalni partneri, organizacije civilnog društva i svi dionici imaju zajedničku odgovornost jasno komunicirati o vrijednosti vode i njezinu otisku, promicati upotrebu uređaja sa štedljivom potrošnjom vode i poticati potrošače da se angažiraju na primjeni obrazaca uštede vode i da stalno teže izvrsnosti.

1.4. EGSO poziva EU, države članice, nadležna tijela, vodoprivredna poduzeća i sve strane uključene u taj proces da u okviru svojih nadležnosti nastoje stalno poboljšavati dostupnost i pristupačnost vode i njezinu učinkovitu potrošnju. Bolja zaštita resursa pitke vode, prelazak na kružnu upotrebu vode, osiguravanje javne opskrbe vodom po pravednoj cijeni usluga i sprečavanje siromaštva u pogledu vode ključni su elementi tog procesa.

⁽¹⁾ Izvješće Europske agencije za okoliš (EEA) br. 12/2021, *Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment* (Vodni resursi širom Europe – suočavanje s nestašicom vode: ažurirana ocjena), 2021.

⁽²⁾ Paket „Spremni za 55 %”, Okvirna direktiva o vodama, Direktiva o vodi za piće, Uredba o ponovnoj uporabi vode itd.

⁽³⁾ Na primjer, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_1151 i <https://www.politico.eu/article/italy-biggest-steel-mill-mockery-eu-environmental-rules/>.

1.5. EGSO predlaže brzu provedbu sljedećih mjera kako bi se poboljšala ekonomična potrošnja vode i svijest potrošača o vlastitom vodenom otisku te kako bi se doprinijelo društvu koje pametno raspolaže vodom ⁽⁴⁾:

1.5.1. Mjere za poticanje i usmjeravanje potrošača prema učinkovitoj potrošnji vode

1.5.1.1. Jasna komunikacija o vrijednosti vode (*provode nadležna tijela i vodoprivredna poduzeća*). Trebalo bi provoditi komunikacijske kampanje za dugoročnu promjenu ponašanja kako bi se potrošače obrazovalo o vrijednosti vode i vodnih usluga, a posebno kako bi se razmotrile kratkoročne hitne mjere kao odgovor na krizne situacije uzrokovane klimatskim promjenama (suša, poplave). Jedna od važnih ciljanih skupina su djeca. Kad je riječ o nekim upotrebama, zamjena pitke vode nekonvencionalnim izvorima vode trebala bi postati norma. Primjerice, kad god je to moguće, voda iz kišnice trebala bi se koristiti za zalijevanje vrtova, pranje vozila i sl.

1.5.1.2. Poticanje upotrebe uređaja s učinkovitom potrošnjom vode (*provode EU i države članice*). Privatna kućanstva danas upotrebljavaju brojne uređaje koji troše vodu. Zahvaljujući napretku tehnologije, potrošnja vode mnogih od njih proteklih je godina znatno smanjena, dajući tako doprinos općem trendu smanjenja potrošnje vode po glavi stanovnika. Potrebni su daljnji poticaji kako bi se proizvođače motiviralo da nastave s inovacijama u cilju ekonomičnije potrošnje vode, a kupce da kupuju i upotrebljavaju takve uređaje. Svi ti uređaji trebali bi sadržavati oznaku o potrošnji vode.

1.5.1.3. *Informiranje potrošača o njihovu vodenom otisku (provode EU i države članice)*. Stvarna potrošnja vode u privatnim kućanstvima ne odnosi se samo na upotrebu vode za piće. Svaki korišteni proizvod i usluga sadrži određenu količinu vode ⁽⁵⁾, a znatan dio vodenog otiska potrošača često se nalazi izvan njegove matične regije odnosno zemlje ili čak izvan EU-a. Odabiri potrošača stoga utječu na regionalnu, nacionalnu i globalnu upotrebu vode. Vodeni otisak učinkovit je parametar s obrazovnog stajališta i nedavno je uključen u programe koje su brojna komunalna poduzeća osmislila za škole. Na internetu je dostupno mnoštvo kalkulatora za izračunavanje otiska, u koje potrošač može unijeti svoje podatke i dobiti iznos vlastitog otiska. Potrošače bi s njima trebalo upoznati putem informativnih kampanja.

1.5.2. Mjere za poboljšanje dostupnosti i pristupačnosti vode i njezine ekonomične upotrebe

1.5.2.1. *Osiguravanje javne vodoopskrbe (provode države članice, vodoopskrbna poduzeća)*. Kao dio holističkog pristupa treba poduzimati mjere za poboljšanje učinkovitosti i otpornosti sustava za opskrbu vodom za piće i njezinu distribuciju putem bolje kontrole curenja i, prema potrebi, razvoja alternativnih izvora vode za piće i drugih odgovarajućih mjera. To podrazumijeva i da države članice, u cilju zaštite javnog zdravlja i dobrobiti, razmotre mjere kojima se osigurava da javna vodoopskrba ima prednost nad drugim upotrebama vode u razdobljima njezine akutne nestašice.

1.5.2.2. *Osiguravanje pravedne cijene vodnih usluga na temelju potpunog povrata troškova uz jamčenje cjenovne pristupačnosti za ugrožene skupine (provode nadležna tijela)*. Direktivom 2000/60/EZ od država članica zahtijeva se da uzmu u obzir načelo povrata troškova vodnih usluga, barem za industriju, kućanstva i poljoprivredu. Prema podacima Komisije i OECD-a, puni povrat troškova vodnih usluga postoji samo u devet država članica ⁽⁶⁾. U većini slučajeva povrat je ograničen na privatna kućanstva. Države članice morale bi poduzimati mjere za osiguravanje dostupnosti i cjenovne pristupačnosti vodnih usluga za najranjivije skupine ⁽⁷⁾, no pritom je važno da cijena vode odražava stvarni trošak vodnih usluga. Tako će se, u kombinaciji s točnim mjerenjem potrošnje, osigurati da potrošači budu bolje upoznati s troškovima vodnih usluga. Države članice trebale bi razmotriti mogućnost naplate na temelju „vrijednosti vode”, čime bi se osiguralo da se taj oskudni resurs

⁽⁴⁾ https://watereurope.eu/wp-content/uploads/WE-Water-Vision-2023_online.pdf.

⁽⁵⁾ Water Footprint Network, *Water Footprint Assessment* (Određivanje vodenog otiska), pristupljeno 22. svibnja 2023.

⁽⁶⁾ OECD, *Background note: Cost recovery* (Informativni memorandum: Povrat troškova), travanj 2022.

⁽⁷⁾ Direktiva (EU) 2020/2184 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2020. o kvaliteti vode namijenjene za ljudsku potrošnju (SL L 435, 23.12.2020., str. 1.).

očuva i za buduće generacije. Cijene vode mogle bi uključivati cjenovne signale za povećanje učinkovite potrošnje vode. Na primjer, cijene bi se mogle povećati kada se prekorači određena količina potrošnje po stanovniku u kućanstvu ili kada je opskrba vodom ugrožena zbog privremene nestašice vode.

1.5.2.3. Precizno mjerenje potrošnje vode povećanjem točnosti mjerenja (*provode države članice, općine, poduzeća za vodoopskrbu*):

- osiguravanje učinkovitog mjerenja potrošnje vode preciznim vodomjerima i politikom zamjene vodomjera kako bi krajnji korisnici bili upoznati sa svojom stvarnom potrošnjom;
- kontrola potrošnje iz privatnih bunara kako bi se ograničila upotreba vode izravno iz podzemnih voda;
- upotreba pametnih brojlara za slanje upozorenja krajnjim korisnicima u slučaju visoke ili neuobičajene potrošnje, kao i potrošnje s malim protokom, što bi moglo upućivati na unutarnje curenje.

1.5.2.4. *Bolja zaštita resursa vode za piće (provode EU i države članice)*. Resursi vode za piće moraju se zaštititi od antropološke kontaminacije. Da bi se to postiglo, treba strogo provoditi akcijski plan EU-a za postizanje nulte stope onečišćenja primjenom načela predostrožnosti i kontrole na izvoru, u skladu s načelom „onečišćivač plaća”, na sve stvari koje izazivaju zabrinutost, a mogu ući u resurse vode za piće. Kontaminanti potječu i iz industrijskih (PFAS, farmaceutski proizvodi, dezinficijensi itd.) i iz poljoprivrednih izvora (pesticidi, nitrati). EU trenutačno revidira relevantne zakonodavne akte kojima se može spriječiti onečišćenje na izvoru, uključujući Direktivu 2010/75/EU⁽⁸⁾, Uredbu (EZ) br. 1907/2006⁽⁹⁾, Direktivu 2009/128/EZ⁽¹⁰⁾, Uredbu br. 726/2004⁽¹¹⁾ i Direktivu 2001/83/EZ⁽¹²⁾. Mora se osigurati da ti budući propisi učinkovito zaštite naše vodne resurse.

1.5.2.5. *Prelazak na kružnu upotrebu vode (provode EU, države članice i vodoopskrbna poduzeća)*. Učinkovitost potrošnje vode može se povećati ponovnom upotrebom vode. S jedne strane, privatna kućanstva trebalo bi poticati da prikupljaju kišnicu kad god je to moguće i da je upotrebljavaju u odgovarajuće svrhe, među ostalim za zalijevanje vrtova i za čišćenje. S druge strane, moraju se poduzeti učinkovite mjere kontrole na izvoru kako bi se osiguralo da otpadna voda koju proizvode kućanstva ne sadrži kontaminante koji bi mogli ugroziti ponovnu upotrebu pročišćene otpadne vode za navodnjavanje i druge svrhe.

1.5.2.6. *Prilagodba klimatskim promjenama (provode države članice, općine, komunalna poduzeća koja upravljaju otpadnim vodama)*. Klimatske promjene različito utječu na regije, pa je važno mjere prilagoditi lokalnim uvjetima. Općenito, urbanističko planiranje trebat će iznova osmisliti kako bi se gradovi pretvorili u „gradove spužve”⁽¹³⁾. Time će se poboljšati urbana klima, omogućiti otjecanje kišnice i smanjiti prelijevanja mješovitog kanalizacijskog sustava.

1.5.2.7. *Osiguravanje dobrog upravljanja (provode države članice, regije i općine)*. Za postizanje promjena potrebne su jasne i kvalitetne strukture upravljanja. Time bi se ojačala suradnja među svim akterima i utvrdile odgovornosti. Mjere bi se trebale temeljiti na točnim predviđanjima regionalnih učinaka klimatskih promjena i razvoju obrazaca potražnje za vodom (poljoprivreda, industrija, demografski razvoj itd.) u narednim desetljećima.

⁽⁸⁾ Direktiva 2010/75/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o industrijskim emisijama (integrirano sprečavanje i kontrola onečišćenja) (SL L 334, 17.12.2010., str. 17.).

⁽⁹⁾ Uredba (EZ) br. 1907/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. prosinca 2006. o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju kemikalija (REACH) i osnivanju Europske agencije za kemikalije te o izmjeni Direktive 1999/45/EZ i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EEZ) br. 793/93 i Uredbe Komisije (EZ) br. 1488/94 kao i Direktive Vijeća 76/769/EEZ i direktiva Komisije 91/155/EEZ, 93/67/EEZ, 93/105/EZ i 2000/21/EZ (SL L 396, 30.12.2006., str. 1.).

⁽¹⁰⁾ Direktiva 2009/128/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. listopada 2009. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u postizanju održive upotrebe pesticida (SL L 309, 24.11.2009., str. 71.).

⁽¹¹⁾ Uredba (EZ) br. 726/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 31. ožujka 2004. o utvrđivanju postupaka odobravanja primjene i postupaka nadzora nad primjenom lijekova koji se rabe u humanoj i veterinarskoj medicini, te uspostavi Europske agencije za lijekove (SL L 136, 30.4.2004., str. 1.).

⁽¹²⁾ Direktiva 2001/83/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 6. studenoga 2001. o zakoniku Zajednice o lijekovima za humanu primjenu (SL L 311, 28.11.2001., str. 67.).

⁽¹³⁾ „Gradovi spužve” urbana su područja s prirodnim površinama koja obiluju stablima, jezerima, parkovima i sl., kao i s drugim odgovarajuće uređenim prostorima namijenjenima apsorpciji kiše i sprečavanju poplava; <https://climatechampions.unfccc.int/what-are-sponge-cities-and-how-can-they-prevent-floods/>, pristupljeno 7. lipnja 2023.

1.5.2.8. *Javna tijela kao predvodnici (provode države članice, općine)*. Budući da su javna tijela, uključujući europske institucije, odgovorna za osmišljavanje i provedbu političkih mjera i praktičnih rješenja, trebala bi preuzeti vodeću ulogu u smanjenju svog vodenog otiska.

2. Kontekst

2.1. U okviru vodeće inicijative EGSO-a za 2023. da se voda postavi kao važan prioritet na europskoj i globalnoj razini, u ovom samoinicijativnom mišljenju razmatraju se mjere potrebne da bi potrošači u EU-u učinkovitije upotrebljavali vodu, vodeći pritom računa o pitanjima okoliša, nedostataka u znanju i trenutačnom stanju relevantnih tehnologija. U njemu se iznose ideje o tome kako kućanstva mogu optimirati potrošnju i ispuštanje vode na temelju sveobuhvatne vizije uloge potrošača i njihovih potreba u pogledu količine i kvalitete vode, te konkretni prijedlozi u vezi s tim.

2.2. Voda je neophodna za život, okoliš i gospodarstvo te je, kao takva, opće dobro koje treba čuvati i štiti. Međutim, europski vodni resursi ugroženi su zbog klimatskih promjena. Naime, mnogi vodni bazeni (posebno na Sredozemlju⁽¹⁴⁾) pogodeni su smanjenjem padalina i dužim razdobljima suše, dok u većini regija dolazi do obilnijih kišnih oluja s katastrofalnim poplavama. Nadalje, porast razine mora znači da slana voda može prodrijeti u slatkovodne vodonosnike.

2.3. Postoji sve veća neravnoteža između dostupnosti lokalnih resursa i potražnje krajnjih korisnika za vodom, što stvara znatan rizik od nestašica vode u budućnosti. Dok je dostupnost vode određena bitnim čimbenicima kao što su oborine, geografski položaj, klimatski trendovi i onečišćenje, potrošnja vode i potražnja uglavnom su određeni ljudskim ponašanjem. Nadalje, ljudske aktivnosti, uključujući one privatnih kućanstava, utječu na kvalitetu raspoloživih vodnih resursa. Onečišćenje vodenog okoliša za koje je odgovoran čovjek smanjuje dostupnost iskoristivih vodnih resursa i povećava troškove i okolišne učinke pročišćavanja vode do razine kvalitete potrebne za određene namjene (voda za piće, industrijska uporaba, navodnjavanje itd.). U nekim je studijama⁽¹⁵⁾ utvrđeno da je nedostatak naprednog praćenja kvalitete vode u vodnim tijelima EU-a jedan od glavnih uzroka ekoloških katastrofa uzrokovanih onečišćenjem vode.

2.4. Prema podacima Europske agencije za okoliš (EEA), nestašica vode svake godine u prosjeku pogađa oko 20 % europskog teritorija i 30 % ukupnog stanovništva⁽¹⁶⁾. EEA navodi da se „nestašica vode javlja kada nema dovoljno vode da zadovolji potrebe okoliša, društva i gospodarstva u smislu količine ili kvalitete. Nestašica vode opći je pojam koji obuhvaća sušu, kvantitativnu oskudicu, kvalitetu i dostupnost vode.”⁽¹⁷⁾

2.5. Voda za piće čini oko 10 % ukupne potrošnje vode. Na poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo otpada 58 %, a na opskrbu električnom energijom, plinom, parom i klimatizaciju 18 %⁽¹⁸⁾.

2.6. Kad je riječ o zahvaćanju vode, voda za piće čini oko 20 % ukupne količine. Zahvaćanje vode za hlađenje u proizvodnji električne energije⁽¹⁹⁾ (32 %) i zahvaćanje za poljoprivredu (28 %) najviše pridonose ukupnom godišnjem zahvaćanju⁽²⁰⁾.

2.7. S obzirom na to da je onečišćenje vodnih resursa hranjivim tvarima (dušik i fosfor) i brojnim opasnim tvarima (kao što su one s kumulativnim karcinogenim ili mutagenim svojstvima) ozbiljan rizik za zdravlje i okoliš te da je potrebno pročišćavanje vode skupo i zahtijeva velike resurse, EGSO poziva na brzu provedbu postojećeg sveobuhvatnog zakonodavstva EU-a i ponovno ističe da se industrijskim i poljoprivrednim politikama EU-a moraju smanjiti emisije

⁽¹⁴⁾ U izvješću Međuvladinog panela o klimatskim promjenama (*Cross-Chapter Paper 4: Mediterranean Region* (Horizontalni dokument br. 4: Mediteranska regija), u *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability* (Klimatske promjene 2022.: učinci, prilagodba i ranjivost)), navodi se da je „Sredozemna regija žarište međusobno vrlo povezanih klimatskih rizika”.

⁽¹⁵⁾ EEA, *Pollution in Europe's rivers* (Onečišćenje u europskim rijekama).

⁽¹⁶⁾ Izvješće Europske agencije za okoliš (EEA) br. 12/2021, *Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment* (Vodni resursi širom Europe – suočavanje s nestašicom vode: ažurirana ocjena), 2021.

⁽¹⁷⁾ *Idem*.

⁽¹⁸⁾ Europski revizorski sud, Tematsko izvješće br. 12/2021, „Načelo ‚onečišćivač plaća’: nedosljedna primjena u politikama i mjerama EU-a u području okoliša” (na temelju podataka EEA-a).

⁽¹⁹⁾ Međutim, utjecaj upotrebe vode u rashladnim postrojenjima na dostupnost resursa nije sasvim jasan. Obično se voda uzima iz površinskih vodnih tijela ili mora i obično se cijela (ili gotovo cijela) količina vraća u ta vodna tijela.

⁽²⁰⁾ EEA, *Water abstraction by source and economic sector* (Zahvaćanje vode prema izvoru i gospodarskom sektoru), 1. lipnja 2022.

onečišćujućih tvari, a istodobno poduprijeti rast i konkurentnost. Budući da je voda opće dobro, EGSO poziva na to da voda za piće bude besplatno dostupna svim građanima EU-a, u skladu s Direktivom (EU) 2020/2184, na javnim slavinama i izvorima vode na javnim mjestima. U slučaju koncesija za mineralne vode treba se pobrinuti za postavljanje slavine kako bi mineralna voda bila dostupna javnosti.

2.8. Iako je ovo mišljenje uglavnom usmjereno na potrošnju i dostupnost vodnih resursa, ono također ima za cilj rješavanje problema povezanih s kvalitetom jer oni utječu na stvarnu upotrebljivost vode. Stoga je cilj politike spriječiti daljnje pogoršanje vodenih ekosustava, zaštititi ih i poboljšati njihovo stanje, osigurati progresivno smanjenje onečišćenja podzemnih voda i spriječiti njihovo daljnje onečišćenje.

2.9. Kako bi se zajamčila voda dovoljne kvalitete i količine za sadašnje i buduće generacije, potrebna je opća osviještenost o svim problemima i njihovim uzrocima. Svi građani odnosno potrošači moraju biti svjesni važnosti vode i njezine vrijednosti kao ograničenog resursa te je potrebno njegovati sveopću osviještenost o problematici vodnih resursa, uz donošenje odgovarajućih mjera, počevši od privatne sfere. Upravo u tu svrhu, nedavnom Direktivom (EU) 2020/2184 državama članicama preporučuju se mjere za poticanje veće osviještenosti o kvaliteti i potrošnji vode za piće.

2.10. Treba razmotriti brojne čimbenike i aspekte koji izravno i neizravno utječu na značaj i utjecaj potrošnje vode u kućanstvima, među ostalim:

- razne svrhe izravne potrošnje vode: npr. za piće, pranje, zalijevanje itd.,
- mjesto izravne potrošnje vode: npr. kod kuće, na poslu, u okviru hobija itd.,
- vrste potrošene vode: npr. podzemna voda, površinska voda, ponovno upotrijebljena voda itd.,
- neizravna potrošnja vode: voda koja se upotrebljava za proizvodnju dobara i usluga,
- izravne otpadne vode: količina i kvaliteta (hranjive tvari, organske tvari, kemikalije itd.),
- neizravne otpadne vode: otpadne vode nastale proizvodnjom dobara i usluga,
- geografska nestašica vode i aspekti kvalitete koji se odnose na izravnu i neizravnu potrošnju (od lokalne do globalne).

3. Pokazatelji upotrebe vode

3.1. Iako je potreban sveobuhvatan pristup optimizaciji potrošnje vode, korišteni pokazatelji trebali bi biti što malobrojniji i što jednostavniji. Dodana vrijednost povećanja broja pokazatelja ili upotrebe kompliciranih agregiranih pokazatelja (kao što su otisci i indeksi) možda neće biti velika u odnosu na resurse potrebne za njihovo praćenje, analizu i obradu. Stoga je ključno pronaći najrelevantnije i najutjecajnije pokazatelje, uzimajući u obzir svrhu potrebnih informacija. Potrebno je razlikovati pokazatelje koje ekonomisti, znanstvenici i oblikovatelji politika koriste za utvrđivanje problema, razvoj strategija i mjerenje napretka prema utvrđenim ciljevima od pokazatelja koji se upotrebljavaju u svrhu komunikacije s potrošačima. Za potrebe politike važno je ocijeniti niz pokazatelja koji su izravno ili neizravno povezani s potrošnjom vode, a koji će omogućiti ocjenjivanje učinkovitosti politike, pri čemu posebno treba voditi računa o dosljednosti i kontinuitetu u praćenju parametara. U tom su smislu referenca pokazatelji koje koristi EEA.

3.2. EEA je pokazatelje osmislila vođena potrebom da se utvrdi mali broj pokazatelja relevantnih za politiku koji ostaju stabilni (ali ne i statični) tijekom vremena i koji mogu dati odgovore na odabrana prioritarna pitanja (okolišna, socijalna, gospodarska itd.).

3.3. Za mjerenje potrošnje vode potrošača (privatnih kućanstava) najrelevantniji je pokazatelj potrošnja vode u litrama po stanovniku u jednom danu (L/cap/d). Dostupni podaci pokazuju velike varijacije u rasponu od 77 do 220 L/cap/d⁽²¹⁾.

⁽²¹⁾ Eureau, *The governance of water services in Europe* (Upravljanje vodnim uslugama u Europi), 2020.

3.4. Mjere za poticanje učinkovite potrošnje vode moraju uzeti u obzir cijeli ciklus vode i obuhvatiti i kvalitativne i kvantitativne aspekte. Ne bi smjele biti usredotočene samo na zahvaćanje i potrošnju vode za piće, već bi trebale uključivati i prednosti kružne upotrebe vode (ponovna upotreba vode) i razvijati osviještenost da se voda nalazi i u korištenim proizvodima i uslugama. To će pomoći privatnim kućanstvima da bolje razumiju utjecaj svojih odluka o potrošnji na kvalitetu i količinu vodnih resursa u vlastitoj regiji, zemlji i u cijelom svijetu. Osim toga, pomoći će građanima da razviju kulturu osviještenosti o svim aspektima osobnih obrazaca potrošnje vode, u kućanstvu i izvan njega, te da postanu svjesni na koji način svoju potrošnju mogu učiniti učinkovitom. Uloga organizacija civilnog društva ključna je kako bi se građanima pomoglo u odabiru i provedbi strategija za boru i ekonomičniju potrošnju.

3.5. Učinkovita potrošnja vode nužna je u svim dijelovima Europe, no hitne su mjere potrebne u područjima koja su izložena nestašicama vode ili češćim sušama. Učinkovitost vodoopskrbnog sustava trebala bi biti uključena u cjelokupnu strategiju kako bi se osigurao holistički pristup. Moguća rješenja mogla bi se pronaći i u strategijama vodoopskrbnih poduzeća usmjerenima na budućnost, među ostalim u pogledu procjene rizika za sustave opskrbe i upravljanja rizikom, upravljanja curenjem, alternativnih izvora vode itd.

3.6. Iako u teoriji postoji mogućnost upotrebe niza drugih indikatorskih parametara (tema vode za to je vrlo prikladna), potrebno je uzeti u obzir činjenicu da je za potragu za dodatnim podacima, njihovu validaciju i diseminaciju potrebno puno posla. Te dodatne aktivnosti u nadležnosti su europskih središnjih struktura, ali i država članica i njihovih relevantnih agencija ili operativnih poduzeća koji te podatke traže i pripremaju. Dodavanje još jedne violine u ionako veliki orkestar neće nužno poboljšati kvalitetu glazbe. Stoga je umjesto dodavanja novih pokazatelja bolje na najbolji mogući način iskoristiti postojeće.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

**Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Reviziji Uredbe o označivanju tekstila
(razmatračko mišljenje)**

(2023/C 349/05)

Izjestiteljica: **Antje Sabine GERSTEIN**

Zahtjev za savjetovanje	Europska komisija, 20.1.2023.
Pravna osnova	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini	29.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani)	196/1/4

1. Zaključci i preporuke

1.1. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) podržava pristup Europske komisije kojim se kao polazna točka za reviziju Uredbe o označivanju tekstila uglavnom uzimaju mogućnosti novih tehnologija digitalnog označivanja, tehnologija novih vlakana i njihove klasifikacije te novih tehnologija recikliranja, čime se uvažava novi, opsežan regulatorni okvir EU-a za tekstilne proizvode općenito.

1.2. Potrošači imaju različita očekivanja u pogledu količine detalja koje pružaju oznake na tekstilnim proizvodima. Revizija Uredbe o označivanju tekstila mora zadovoljiti te različite stupnjeve očekivanja pružanjem prije svega osnovnih i lako razumljivih informacija, a istodobno omogućiti daljnji pristup detaljnijim informacijama.

1.3. Uzimajući u obzir da je tekstilni sektor jedan od najglobaliziranijih sektora, EGSO smatra da je iznimno važno da Europska komisija teži usklađivanju zahtjeva za označivanje na razini EU-a i na globalnoj razini u pogledu oznaka podrijetla, uputa za održavanje, veličine i sirovinskog sastava.

1.4. EGSO poziva Europsku komisiju da uzme u obzir posebne potrebe MSP-ova u tom sektoru. Kako bi se spriječilo daljnje premještanje proizvodnje i s obzirom na činjenicu da je u tom sektoru u EU-u zaposleno 1,3 milijuna ljudi, novim zahtjevima iz Uredbe o označivanju tekstila mora se pružiti dovoljno fleksibilnosti da se odgovori na potrebe i kapacitete MSP-ova kako radna mjesta i vještine u tom sektoru gospodarstva ne bismo samo zadržali, već kako bismo ih mogli dalje razvijati.

2. Opće napomene

2.1. U strategiji EU-a za održive i kružne tekstilne proizvode najavljena je revizija Uredbe o označivanju tekstila (Uredba (EU) 1007/2011⁽¹⁾), kojom se zahtijeva da tekstilni proizvodi koji se prodaju na tržištu EU-a nose oznaku na kojoj se jasno utvrđuje sirovinski sastav i navode svi netekstilni dijelovi životinjskog podrijetla. U okviru te revizije u strategiji se spominje mogućnost uvođenja obveznog objavljivanja drugih vrsta informacija, kao što su parametri održivosti i kružnosti, veličina proizvoda i, prema potrebi, zemlja u kojoj se odvijaju proizvodni postupci („proizvedeno u”).

⁽¹⁾ Uredba (EU) br. 1007/2011 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. rujna 2011. o nazivima tekstilnih vlakana i povezanom označivanju i obilježavanju sirovinskog sastava tekstilnih proizvoda i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 73/44/EEZ te direktiva 96/73/EZ i 2008/121/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (SL L 272, 18.10.2011., str. 1.).

2.2. U ovom mišljenju EGSO istražuje mogućnosti za proširenje područja primjene postojeće uredbe razmatranjem revizije određenih elemenata koji su već navedeni u članku 24. Uredbe i drugih parametara održivosti i kružnosti u skladu s trenutačnim zakonodavnim prijedlozima, kao što je zakonodavni prijedlog o zahtjevima za ekološki dizajn održivih proizvoda. U mišljenju se uzima u obzir industrijska perspektiva, uključujući troškove i poboljšanu razmjenu informacija u cijelom lancu vrijednosti, te perspektiva potrošača kako bi se osigurale ispravne, točne i jasne informacije.

2.3. EGSO podržava pristup Europske komisije da se kao polazna točka uglavnom uzme mogućnost uvođenja novih tehnologija digitalnog označavanja, tehnologija novih vlakana i njihove klasifikacije te novih tehnologija recikliranja, čime bi se uvažio opći novi opsežan regulatorni okvir EU-a za tekstilne proizvode, uključujući inicijativu Europske komisije o tvrdnjama o prihvatljivosti proizvoda za okoliš⁽²⁾.

2.4. U tom kontekstu EGSO naglašava da su mnogi aspekti tekstilnog sektora već obuhvaćeni vrlo složenim horizontalnim regulatornim prijedlozima, koji su uglavnom već u zakonodavnom postupku. Društveno odgovorno poslovanje i pitanja povezana s radom obuhvaćeni su Direktivom o dužnoj pažnji za održivo poslovanje i Uredbom o prisilnom radu. Direktivom o jačanju položaja potrošača i Direktivom o tvrdnjama o prihvatljivosti proizvoda za okoliš uskoro će se regulirati komunikacija o tvrdnjama o održivosti, dok će se revidiranom Okvirnom direktivom o otpadu obuhvatiti osnovni koncepti povezani s upravljanjem na kraju životnog vijeka.

2.5. Potrošači imaju različita očekivanja u pogledu količine detalja koje pružaju oznake na tekstilnim proizvodima. Revizija Uredbe o označavanju tekstila mora zadovoljiti te različite stupnjeve očekivanja pružanjem prije svega osnovnih i lako razumljivih informacija, a istodobno omogućiti daljnji pristup detaljnijim informacijama, na primjer dobrovoljnim pružanjem standardiziranih informacija o proizvodnom postupku.

2.6. EGSO ističe da je revizija Uredbe o označavanju tekstila inicijativa REFIT s jasnim ciljem da se zakonodavstvo EU-a učini jednostavnijim, svrsishodnim i jeftinijim za poduzeća i potrošače. Za poduzeća to mora uključivati smanjenje troškova usklađivanja te regulatornu jasnoću i dosljednost. Potrošačima su potrebne točne, sveobuhvatne i usporedive informacije o tekstilnim proizvodima. EGSO naglašava važnost maksimalnog usklađivanja kako bi se sektoru pomoglo da ostvari uspješnu tranziciju na sveobuhvatnu kružnost.

2.7. EGSO poziva na hitno djelovanje u pogledu sustava klasifikacije vlakana jer postojeći sustav nije dovoljno fleksibilan za rješavanje pitanja razvoja inovativnih vlakana, koja često imaju manji utjecaj na okoliš nego konvencionalna vlakna. Za mnoge proizvođače novih vlakana taj *status quo* uzrokuje frustracije jer ne mogu točno označiti svoja vlakna. Nadalje, ta nova vlakna još se ne mogu navesti na oznakama tekstila te je stoga njihovo utvrđivanje i dalje velik izazov za subjekte koji se bave recikliranjem, što trenutačno otežava kružnost u tom sektoru. EGSO ističe da taj regulatorni jaz negativno utječe i na percepciju potrošača jer bi neki proizvodi u stvarnosti mogli biti mnogo održiviji nego što je navedeno na postojećim oznakama.

2.8. EGSO smatra da je iznimno važno da Europska komisija teži usklađivanju zahtjeva za označavanje na razini EU-a i na globalnoj razini u pogledu oznaka podrijetla, uputa za održavanje, veličine i sirovinskog sastava. Tekstilni sektor jedan je od najglobaliziranijih sektora. Odjeća proizvedena na bilo kojem mjestu namijenjena je za više zemljopisnih područja u cijelom svijetu (EU, SAD itd.) s brojnim različitim zahtjevima za označavanje⁽³⁾. Prema potrebi, trebalo bi razmotriti globalne zahtjeve za označavanje i globalne usklađene norme.

2.9. Zahtjev za maksimalno usklađivanje povezan je s jasnim političkim zahtjevom EGSO-a da se izbjegne daljnje ugrožavanje unutarnjeg tržišta jer se čini da se pojavljuje sve više različitih zahtjeva u pogledu označavanja u državama članicama. EGSO stoga smatra da je ključno i pravodobno da Europska komisija predloži reviziju Uredbe o označavanju tekstila 2023., kada se obilježava 30. godišnjica jedinstvenog tržišta.

⁽²⁾ COM(2023) 166 final – 2023/0085(COD).

⁽³⁾ Primjeri takvih zahtjeva su kanadski propisi o označavanju i oglašavanju tekstila (TLAR) i američki Zakon o identifikaciji proizvoda od tekstilnih vlakana.

2.10. EGSO poziva Europsku komisiju da uzme u obzir posebne potrebe MSP-ova u tom sektoru. Kako bi se spriječilo daljnje premještanje proizvodnje i s obzirom na činjenicu da je u tom sektoru u EU-u zaposleno 1,3 milijuna ljudi⁽⁴⁾, novim zahtjevima iz Uredbe o označivanju tekstila mora se pružiti dovoljno fleksibilnosti da se odgovori na potrebe i kapacitete MSP-ova kako radna mjesta i vještine u tom sektoru gospodarstva ne bismo samo zadržali, već kako bismo ih mogli nastaviti razvijati. Na primjer, opća kontrola sukladnosti koju provodi tijelo za ovjeravanje nije izvediva za MSP-ove, koji su okosnica industrijske proizvodnje tekstila u EU-u. Razuman pristup bio bi predviđanje postupaka samocertifikacije, kao što su unutarnje kontrole proizvodnje utvrđene u Prilogu II. Odluci br. 768/2008/EZ⁽⁵⁾, prema kojima MSP-ovi informiraju potrošače i pružaju im jamstva.

3. Posebne napomene

3.1. Klasifikacija vlakana

3.1.1. Posljednjih je godina tekstilna industrija razvila niz novih vlakana s dokazanim manjim ekološkim otiskom u usporedbi s tradicionalnijim opcijama vlakna. Iako se ti materijali mogu temeljiti na sličnim sirovinama, njihova proizvodna tehnologija i svojstva često se znatno razlikuju od onih koji se upotrebljavaju u konvencionalnim vlaknima. Nova vlakna trenutačno nisu priznata u postojećim generičkim klasifikacijama vlakana iz Priloga I. Stoga se inovativne vrste vlakana klasificiraju pod različitim nazivima ili kao „ostala” vlakna. S obzirom na zelenu i kružnu tranziciju, revidiranom Uredbom o označivanju tekstila trebalo bi omogućiti da se vlakna s posebnim obilježjima priznaju kao takva u Prilogu I. Očekivanu reviziju Uredbe o označivanju tekstila trebalo bi bolje prilagoditi kako bi odražavala dinamičan napredak u pogledu inovativnih vlakana.

3.1.2. Širok raspon novih vrsta vlakana s posebnim obilježjima već je blizu komercijalizacije ili će u budućnosti postati dostupan na tržištu. Međutim, postojeći postupak ažuriranja Priloga I. za podnositelje zahtjeva nije transparentan ni siguran. EGSO stoga preporučuje da tijela EU-a procijene i revidiraju način kako postupak ažuriranja učiniti transparentnijim i tehnički točnijim.

3.2. Dopušteno odstupanje sirovinskog sastava

3.2.1. Uzimajući u obzir tranziciju na kružno gospodarstvo, tekstilna industrija sve više upotrebljava reciklirana vlakna i materijale u proizvodnji odjeće. Postojeća uredba nije najprikladnija za točno označivanje sirovinskog sastava s recikliranim sadržajem, što otežava tranziciju na kružno gospodarstvo. Člankom 20. stavkom 3. dopušta se odstupanje od najviše 3 % između sastava vlakana navedenog na oznaci i sirovinskog sastava utvrđenog na temelju ispitivanja nadležnog tijela. Međutim, trenutačno stanje tehničkog razvoja tehnologije sortiranja i recikliranja tekstila stvara razlike u sirovinskom sastavu koje ponekad premašuju dopuštenu razinu odstupanja od 3 %. To je zato što, posebno u području mehaničkog recikliranja, nije moguće u potpunosti osigurati da sirovine za recikliranje ne sadržavaju nečistoće u vidu drugih tekstilnih materijala. Zbog toga je potrebno istražiti veću razinu dopuštenog odstupanja sastava u revidiranoj Uredbi o označivanju tekstila. Na temelju doprinosa stručnjaka EGSO preporučuje da ažurirana razina iznosi od 3 % do 5 %. Povećanom razinom dopuštenog odstupanja trebalo bi uzeti u obzir samo postojeća ograničenja u tehnologiji recikliranja i ne bi trebalo opravdati lošu proizvođačku praksu. Neznatno povećanje razina dopuštenog odstupanja dobrodošao je korak u uklanjanju prepreka za uvođenje recikliranih materijala u proizvodnju odjeće.

3.3. Usklađivanje s globalnim normama i postupcima

3.3.1. Usklađivanje ispitnih normi

3.3.1.1. Tekstilna industrija iznimno je globalna industrija koja često primjenjuje međunarodne norme. Revizija Uredbe o označivanju tekstila prilika je za usklađivanje metoda ispitivanja sirovinskog sastava s globalnim normama. Trenutačno su u skladu s člankom 19. za ispitivanje sirovinskih sastava dopuštene samo norme EU-a (EN). U većini slučajeva norme EN vrlo su slične međunarodnim ISO normama, ali manje postojeće razlike u parametrima metoda dovode do razlika između rezultata ispitivanja za ISO i za EN. Zbog globalnih lanaca vrijednosti u toj industriji, u sektoru se široko primjenjuju norme ISO, kojima se daje prednost. Zbog toga se poduzeća suočavaju s povećanim ispitivanjem proizvoda namijenjenih europskom tržištu, što znatno povećava troškove. Stoga EGSO preporučuje da se u revidiranoj Uredbi o označivanju tekstila prihvate norme ISO kao dopuštene ispitne norme. Nadalje, EGSO prepoznaje trenutačne velike pomake u inovacijama u pogledu novih metoda utvrđivanja sirovinskog sastava. Europska komisija trebala bi taj napredak uzeti u obzir pri reviziji Uredbe o označivanju tekstila.

⁽⁴⁾ https://euratex.eu/wp-content/uploads/EURATEX_FactsKey_Figures_2022rev-1.pdf.

⁽⁵⁾ Odluka br. 768/2008/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 9. srpnja 2008. o zajedničkom okviru za stavljanje na tržište proizvoda i o stavljanju izvan snage Odluke Vijeća 93/465/EEZ (SL L 218, 13.8.2008., str. 82.).

3.3.2. Usklađivanje s međunarodnim normama i trgovinskim pravilima

3.3.2.1. EGSO podržava ideju da se Uredba o označivanju tekstila pretvori u pravilnik usklađenih normi za niz zahtjeva (klasificiranje novih vlakana, ispitivanje sirovinskog sastava, određivanje veličine, upute za održavanje). Te bi norme u najvećoj mogućoj mjeri trebale imati globalni doseg. To bi dovelo do veće usklađenosti zahtjeva za označivanje i na jedinstvenom tržištu i u odnosu na ostatak svijeta.

3.3.2.2. S obzirom na globalno područje primjene tekstilnog sektora, ključno je razmotriti međunarodno usklađivanje i suradnju u reviziji Uredbe o označivanju tekstila. Europska komisija trebala bi osigurati usklađenost sa Svjetskom carinskom organizacijom i trenutačnom revizijom oznaka HS, kao i s obvezama u pogledu upotrebe međunarodnih normi iz Sporazuma WTO-a o tehničkim preprekama u trgovini.

3.4. Digitalno označivanje

3.4.1. EGSO sa zadovoljstvom pozdravlja namjeru Europske komisije da digitalizira označivanje sastava u revidiranoj Uredbi o označivanju tekstila. Osim toga, u kontekstu Uredbe o ekološkom dizajnu za održive proizvode (ESPR), EGSO pozdravlja inicijative za digitalno označivanje i komunikaciju s potrošačima, kao što je digitalna putovnica za proizvode. Međutim, ključno je da Europska komisija uskladi te digitalne inicijative kako bi se stvorio dosljedan i djelotvoran politički okvir.

3.4.2. Fizičke oznake trenutačno, iz više razloga, nisu učinkovite u željenoj mjeri. Oznake se često režu nakon kupnje proizvoda. Tekst na oznakama može se isprati uslijed brojnih ciklusa pranja rublja. Nadalje, izrada velikih fizičkih oznaka na više različitih jezika skupa je i pridonosi stvaranju plastičnog otpada. Tekst je malen i uključuje nekoliko prijevoda, što potrošačima otežava razumijevanje.

3.4.3. Digitalne oznake pojednostavile bi stvari za poduzeća, kao i poboljšale pružanje informacija potrošačima tako što bi im se ponudio jasan tekst u odgovarajućim jezičnim verzijama. I dalje postoji potreba za pružanjem informacija manje tehnološki naprednim potrošačima, ali postoje moguća rješenja, na primjer pružanjem informacija na zahtjev na prodajnom mjestu. Neodstranjivom oznakom tipa „nosač podataka” na proizvodu može se zajamčiti jednostavan i trajan pristup digitalnim informacijama.

3.4.4. Čak i ako Komisija odluči ostaviti neke informacije na fizičkim oznakama, taj bi pristup ipak trebao dovesti do ukupnog znatnog smanjenja veličine oznake. EGSO podržava stajalište Komisije da bi trebalo otežati uklanjanje fizičkih oznaka ili fizičkih nosača digitalnih informacija. Neabrazivne metode označivanja već su dostupne. Metode za otežavanje rezanja oznaka trebale bi osigurati trajnost informacija (npr. informacije koje se ispisuju izravno na materijal mogu se isprati) i ne bi trebale smanjiti funkcionalnost proizvoda (npr. potpuno šivanje oznake na odjeću moglo bi smanjiti njezinu funkcionalnost).

3.4.5. Europska komisija trebala bi procijeniti kako se digitalna putovnica za proizvode može primijeniti u kontekstu digitalne oznake u okviru revidirane Uredbe o označivanju tekstila. Kako bi se omogućila dosljednost i olakšala provedba, digitalna oznaka iz Uredbe o označivanju tekstila mogla bi se staviti na isti nosač podataka kao i digitalna putovnica za proizvode.

3.5. Izuzeće od obveze označivanja za neke vrste proizvoda

3.5.1. U Prilogu V. postojećoj Uredbi o označivanju tekstila 42 vrste tekstilnih proizvoda izuzimaju se od obveze označivanja. Riječ je o malim predmetima (kao što su remeni za satove) kojima bi dodavanje oznake smanjilo funkcionalnost proizvoda. Međutim, popisom se ne pružaju jasne smjernice o tome kako bi subjekti trebali označiti proizvode koji nisu navedeni u Prilogu V., a koji također imaju smanjenu funkcionalnost s oznakom. EGSO preporučuje da se u revidiranoj uredbi pojašni kako ispravno označiti proizvode (kao što su duge i kratke čarape) u slučajevima u kojima obvezno označivanje otežava funkcionalnost proizvoda. Na primjer, trenutačni pristup popisa mogao bi se zamijeniti definicijom proizvoda koji su izuzeti od obveznog označivanja.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

**Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Europskoj strategiji za starije osobe
(razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)**

(2023/C 349/06)

Izjestitelj: **Miguel Ángel CABRA DE LUNA**

Zahtjev španjolskog predsjedništva Vijeća	dopis od 8.12.2022.
Pravna osnova	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (razmatračko mišljenje)
Nadležna stručna skupina	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini	21.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani)	189/01/02

1. Zaključci i preporuke

1.1. Demografski izazov s kojim se suočava europsko društvo mora se rješavati politikama koje će dovesti do promjene paradigme, kojom bi se starije osobe učinile vidljivima i kojom bi se, umjesto sadašnjeg pristupa temeljenog na skrbi, promicalo njihovo osnaživanje i suzbijale predrasude povezane s dobi. Sadašnji demografski izazov zahtijeva uklanjanje prepreka i iskorištavanje prilika povezanih sa starenjem stanovništva.

1.2. Starije su osobe i dalje pogođene visokom stopom nezaposlenosti, većim rizikom od diskriminacije i izolacije te nejednakim pristupom primjerenom dohotku, što im otežava aktivno starenje. Budući da je stopa zaposlenosti starijih radnika u EU-u i dalje niža od prosjeka, nužno je donijeti mjere za prilagodbu radnih mjesta, osposobljavanje i poticanje ostanka u radnom odnosu do službene dobi za umirovljenje.

1.3. Zdravstveni, preventivni i zdravstveno-obrazovni sustavi ključni su čimbenici produljenja životnog vijeka u dobrom psihofizičkom stanju. U tom je pogledu pristupačnost, posebno u vlastitom domu i njegovoj okolini, ključan čimbenik u sprečavanju ozljeda koje dovode do ovisnosti o drugima, pogoršanja psihofizičkog stanja i onemogućuju aktivan i zdrav život⁽¹⁾.

1.4. Za potporu zdravom i aktivnom starenju potrebna su ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije, uključujući razvoj tehnologija, proizvoda i usluga koji bi bili dostupni svima i zadovoljavali širok raspon potreba starijih osoba.

1.5. Europska komisija predstavila je 27. siječnja 2021. svoju Zelenu knjigu o starenju. Pokazalo se da je jedan od najvećih nedostataka Komisijine Zelene knjige shvaćanje starenja i starijih osoba kao troška ili izdatka za društvo, pri čemu se ne uzimaju u obzir društvene i gospodarske koristi koje će se ostvariti većim aktivnim uključivanjem starijih osoba, kao ni emocionalna dimenzija starenja.

1.6. Budući da do danas nije predložena sveobuhvatna politika o starenju ili politika koja bi bila usmjerena isključivo na starije osobe, EU treba donijeti novu europsku strategiju za starije osobe čiji bi temeljni ciljevi bili zaštita svih njihovih prava i njihovo puno sudjelovanje u društvu i gospodarstvu. Nova europska strategija za starije osobe doprinijet će potrebnoj promjeni pristupa politikama koje se bave starenjem i starijim osobama, sada i u budućnosti.

⁽¹⁾ Primjer je francuski plan za borbu protiv padova: *Plan antichute des personnes âgées*.

1.7. U okviru te strategije razvijat će se prijedlozi i mjere u području ravnopravnosti i nediskriminacije, rodne dimenzije, prava i pristupa tim pravima, sudjelovanja u društvu, zapošljavanja, obrazovanja i osposobljavanja, primjerenog dohotka i socijalne uključenosti. Osim toga, na njoj će se temeljiti izrada nacionalnih planova država članica, koji će uključivati jasno utvrđene ciljeve i pokazatelje.

1.8. EGSO poziva Europsku komisiju da prije kraja tekućeg mandata hitno predstavi novu strategiju, koja će biti poduprta garancijom za starije osobe, sličnom Garanciji za mlade ili Garanciji za djecu, i poslužiti kao alat za provedbu nove strategije.

1.9. EGSO poziva države članice da donesu novu garanciju koja bi državama članicama omogućila korištenje različitih financijskih okvira EU-a, kao što je Europski socijalni fond plus, za financiranje programa podrške starijim osobama i da u postupak europskog semestra i u izradu preporuka za pojedine zemlje kao odlučujući čimbenik uključe demografiju.

1.10. EGSO poziva Europsku komisiju i države članice da hitno izrade, razviju, potpišu, provedu i prate europsku deklaraciju o starijim osobama kojom bi se potvrdila predanost izradi buduće europske strategije za starije osobe tijekom sadašnjeg mandatnog razdoblja (2019. – 2024.).

1.11. Kako je navedeno u mišljenju EGSO-a „Ususret novom modelu skrbi za starije osobe: pouke iz pandemije bolesti COVID-19”⁽²⁾, EGSO poziva Europsku komisiju da proglasi europsku godinu starijih osoba u znak priznanja njihovih temeljnih prava i pristupa tim pravima te kao izraz njihovog doprinosa društvu.

1.12. EGSO ističe ulogu socijalnih partnera i socijalnog dijaloga, u skladu s Autonomnim okvirnim sporazumom europskih socijalnih partnera o aktivnom starenju i međugeneracijskom pristupu⁽³⁾.

1.13. EGSO poziva na pokretanje savjetovanja s organizacijama civilnog društva, posebno s organizacijama koje predstavljaju starije osobe i njihove obitelji, te s profesionalnim organizacijama koje ih podupiru, kao i s organizacijama za ravnopravnost, predstavnicima osoba s invaliditetom, pružateljima usluga, organizacijama socijalne ekonomije itd.

1.14. EGSO poziva na uspostavu javno-privatnih partnerstava kao dodatne mogućnosti za iskorištavanje potencijala aktivnog sudjelovanja starijih osoba u područjima kao što su kultura, obrazovanje, sport, turizam itd.

1.15. Kako bi se potaknula razmjena primjera dobre prakse, tehničkih vještina i konkretnih mjera u područjima djelovanja strategije, EGSO poziva na osnivanje europske agencije za starije osobe, starenje i demografske izazove⁽⁴⁾.

1.16. EGSO potiče koordinaciju pučkih pravobranitelja za starije osobe među državama članicama te između javne uprave i privatnog sektora. Oni starijim osobama mogu pomoći u njihovim odnosima s javnim tijelima, primati pritužbe o diskriminaciji na temelju dobi, olakšati pristup osnovnim uslugama ili im osigurati minimalni dohodak.⁽⁵⁾

1.17. Na međunarodnoj razini EGSO poziva na usvajanje konvencije UN-a o pravima starijih osoba kako bi se osigurala ravnopravnost u području ljudskih prava osoba u poodmakloj dobi, i to po uzoru na Konvenciju UN-a o pravima djeteta ili Konvenciju UN-a o pravima osoba s invaliditetom⁽⁶⁾, putem osiguravanja aktivnog sudjelovanja organizacija civilnog društva koje predstavljaju starije osobe i relevantnih dionika.

⁽²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret novom modelu skrbi za starije osobe: pouke iz pandemije bolesti COVID-19” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 194, 12.5.2022., str. 19.).

⁽³⁾ Autonomni okvirni sporazum europskih socijalnih partnera o aktivnom starenju i međugeneracijskom pristupu (2017.).

⁽⁴⁾ Organizacija Friends of Europe.

⁽⁵⁾ *Current and future challenges for ombudsman institutions* (Trenutačni i budući izazovi za institucije pučkog pravobranitelja), Network in Focus, 2019. (europa.eu).

⁽⁶⁾ Kako je navedeno u Izvješću visoke povjerenice Ujedinjenih naroda za ljudska prava o promicanju i zaštiti ljudskih prava starijih osoba iz ožujka 2022.

1.18. EGSO pozdravlja osnivanje odjela u Glavnoj upravi Europske komisije za pravosuđe koji će se baviti jednakošću i nediskriminacijom na temelju dobi; EGSO poziva Komisiju da uspostavi službu posvećenu pitanjima povezanim sa starenjem i demografskim izazovima, koja će omogućiti koordinaciju politika za starije osobe.

1.19. Kako bi se poduprle sve te mjere, i kao odraz potpore EGSO-a razvoju politika za starije osobe, Odbor uviđa da je korisno razmotriti mogućnost osnivanja *ad hoc* skupine za provedbu inicijativa koje se odnose na starenje i demografske izazove i prilike, u skladu s mišljenjem EGSO-a „Ususret novom modelu skrbi za starije osobe: pouke iz pandemije bolesti COVID-19” (7).

2. Opće napomene

2.1. Demografski izazov (sve dulji životni vijek i smanjenje plodnosti posljednjih desetljeća) središnje je pitanje u rekonfiguraciji društva u budućnosti, zajedno s klimatskim promjenama i tehnološkom revolucijom uzrokovanom pojavom umjetne inteligencije.

2.2. Procjenjuje se da će se u zemljama EU-a broj stanovnika starijih od 65 godina povećati s 90,5 milijuna na početku 2019. na 129,8 milijuna 2050. U tom će razdoblju broj osoba u EU-u u dobi od 75 do 84 godine narasti za 56,1 %, dok će broj osoba u dobi od 65 do 74 godine narasti za 16,6 %. S druge strane, procjenjuje se da će 2050. u EU-u živjeti 13,5 % manje osoba mlađih od 55 godina.

2.3. Unatoč tomu, stopa zaposlenosti starijih radnika u EU-u i dalje je niža od prosjeka. Tijekom 2019. bilo je zaposleno samo 59,1 % osoba u dobi od 55 do 64 godine, a u skupini od 20 do 64 godine 73,1 %. Osobe u dobi prije umirovljenja (od 55 do 64 godine) pogođene su jednom od najvećih stopa siromaštva i socijalne isključenosti u EU-u.

2.4. Prosječna dob za umirovljenje u EU-u iznosi oko 65 godina, a prosječni životni vijek oko 84 godine, što znači da većina osoba u mirovini provede otprilike dvadeset godina. Stoga je potrebno promicati dugovječnost u dobrom zdravstvenom stanju.

2.5. Prema podacima iz izvješća Eurobarometra o diskriminaciji u EU-u za 2019., diskriminacija na temelju dobi najčešći je oblik diskriminacije u EU-u uz diskriminaciju na temelju roda.

2.6. Starije osobe pripadaju skupini koja je izložena najvećem riziku od invaliditeta; 48,5 % osoba s invaliditetom starije je od 65 godina.

2.7. Dok ukupna stopa zamjene mirovina u EU-u iznosi 58 % (8), procjenjuje se da u mnogim zemljama starije osobe drže 40 % bogatstva i znatan dio kupovne moći i da je ona nejednako raspoređena između žena i muškaraca i među dohodovnim skupinama. To znači da starije osobe imaju znatan potencijal kao veliki potrošači.

2.8. Stariji potrošači čine velik dio gospodarstva i njihov će udio u potrošnji i dalje rasti. Očekuje se da će srebrno gospodarstvo u cijelom EU-u rasti za oko 5 % godišnje i da će 2025. dosegnuti 5,7 bilijuna eura (9).

2.9. EU-u su potrebne učinkovite strategije koje bi uključivale demografsku dinamiku i gospodarski razvoj svake regije, a treba razmotriti i prilike koje mogu proizaći iz srebrnog gospodarstva (10).

(7) Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret novom modelu skrbi za starije osobe: pouke iz pandemije bolesti COVID-19” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 194, 12.5.2022., str. 19.).

(8) Eurostat.

(9) *Silver Economy Study: How to stimulate the economy by hundreds of millions of Euros per year, Shaping Europe's future digital* (Studija srebrnog gospodarstva: kako potaknuti gospodarstvo sa stotinama milijuna eura godišnje, Oblikovanje digitalne budućnosti Europe) (europa.eu).

(10) Komisijin Atlas demografije.

3. Nova politika EU-a o pravima starijih osoba

3.1. UN je 2002. na posljednjoj Svjetskoj skupštini o starenju u Madridu predstavio međunarodni akcijski plan o starenju kao prvi međunarodni sporazum u kojem se starije osobe smatraju osobama koje pridonose razvoju društva te je osnovao otvorenu radnu skupinu o starenju.

3.2. Europska komisija predstavila je 27. siječnja 2021. Zelenu knjigu o starenju: Poticanje međugeneracijske solidarnosti i odgovornosti ⁽¹⁾, u kojoj je postavila temelje za buduće politike potpore starijim osobama.

3.3. U Zelenoj knjizi zaključeno je da zdravo i aktivno starenje pozitivno utječe na tržište rada, stopu zaposlenosti i sustave socijalne zaštite, a time i na rast i produktivnost gospodarstva.

3.4. U Zelenoj knjizi potvrđuje se da postoji potreba za poduzimanjem konkretnih i odlučnih mjera s ciljem potpore starijim osobama u svim područjima politika, ali se ne utvrđuje konkretan program inicijativa koji bi trebali izraditi EU i države članice.

3.5. Nove politike EU-a moraju uključivati promjenu paradigme kako bi starije osobe postale vidljive i kako težište ne bi bilo na skrbi o njima, nego na njihovu osnaživanju, te kako bi se ukinula diskriminacija na temelju dobi.

4. Ususret europskoj strategiji

4.1. Iako je Zelena knjiga bila još jedan korak prema ispunjenju obveza utvrđenih u Madridskom planu prije dva desetljeća, ona ukazuje na brojne nedostatke koje treba otkloniti jer do danas nije predložena nijedna sveobuhvatna politika o starenju ni politika koja bi isključivo bila usmjerena na starije osobe.

4.2. Pokazalo se da je jedan od najvećih nedostataka Komisijine Zelene knjige shvaćanje starenja i starijih osoba kao troška ili izdatka za društvo, pri čemu se ne uzimaju u obzir društvene i gospodarske koristi koje bi se mogle ostvariti intenzivnijim uključivanjem starijih osoba. U Zelenoj knjizi starenje se i dalje povezuje s nazadovanjem, pasivnošću i ranjivošću. Kako bi se iskoristio potencijal starenja, ključno je zauzeti pristup utemeljen na ljudskim pravima, dobiti, doprinosu starijih osoba društvu i gospodarstvu te mehanizmima koji će im omogućiti da ostvare svoj doprinos.

4.3. Posljednjih je godina predstavljen i razmatran niz inicijativa koje su usko povezane sa starenjem, kao što su europska strategija za skrb, Akcijski plan za ljudska prava i demokraciju za razdoblje 2020. – 2024., Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava, obveze koje su države članice preuzele na temelju UN-ove inicijative „Utjecaj bolesti COVID-19 na starije osobe” i zaključci Vijeća EU-a o ljudskim pravima, sudjelovanju i dobiti starijih osoba u dobu digitalizacije ⁽²⁾, o uključivanju starenja u javne politike ⁽³⁾ ili o oporavku nakon pandemije bolesti COVID-19 utemeljenom na ljudskim pravima ⁽⁴⁾.

4.4. Nova europska strategija za starije osobe pridonijet će nužnoj promjeni pristupa sadašnjih i budućih politika o starenju i starijim osobama, stavljajući u prvi plan ljudske, društvene i gospodarske prilike te poboljšavajući perspektive za aktivno građanstvo i participativnost, s obzirom na to da starije osobe raspolažu često neiskorištenim intelektualnim, gospodarskim i društvenim kapitalom. Strategija će se zalagati za međugeneracijsku solidarnost i pristup utemeljen na životnom ciklusu kako bi se spriječili i smanjili problemi povezani sa starenjem, čime će se promijeniti sadašnji pristup starenju kao trošku.

4.5. Osim toga, omogućit će konsolidaciju temeljnih načela inicijativa koje su EU i međunarodne organizacije osmislili nakon potpisivanja Madridskog plana 2002. i istodobno predložiti konkretne mjere i planove za oblikovanje politika koje se odnose na starije osobe.

⁽¹⁾ COM(2021) 50 final.

⁽²⁾ Zaključci Vijeća o ljudskim pravima, sudjelovanju i dobiti starijih osoba u dobu digitalizacije (2020.).

⁽³⁾ Zaključci Vijeća o uključivanju starenja u javne politike (2021.).

⁽⁴⁾ Zaključci Vijeća o oporavku nakon pandemije bolesti COVID-19 utemeljenom na ljudskim pravima (2021.).

4.6. Europska strategija za starije osobe podrazumijevat će uspostavu međugeneracijskog pakta temeljenog na poštovanju i međugeneracijskoj solidarnosti, čiji su temeljni ciljevi pristup kvalitetnom cjeloživotnom obrazovanju, reguliranom zapošljavanju s primjerenim radnim mjestima, kao i razvijenim sveobuhvatnim sustavima socijalne zaštite ⁽¹⁵⁾.

4.7. Osim toga, strategija neće služiti samo starijim osobama, nego i cjelokupnom stanovništvu, među ostalima i njegovateljima starijih osoba, i uključivati pripremu mlađih generacija za njihovo vlastito starenje.

5. Stupovi nove europske strategije za starije osobe

5.1. Nova europska strategija trebala bi se baviti poteškoćama s kojima se, kao heterogena skupina, suočavaju sve starije osobe i istodobno promicati mjere politike koje su nužne kako bi se iskoristile sve prilike koje nudi aktivno i zdravo starenje.

5.2. Europska strategija trebala bi se temeljiti na politikama za pripremu, prevenciju i predviđanje posljedica starije dobi, kao i politikama usmjerenima na sudjelovanje i aktivno građanstvo starijih osoba, primjerice u pogledu cjeloživotnog učenja, zdravog starenja i aktivnog sudjelovanja. Te su politike najbolji način za smanjenje nejednakosti povezanih s dobi te socijalnim i gospodarskim opterećenjima koja proizlaze iz starenja stanovništva. ⁽¹⁶⁾ Strategija će građane potaknuti da poduzmu odgovarajuće mjere za suzbijanje posljedica vlastitog starenja.

5.3. Države članice trebale bi u okviru strategije izraditi vlastite nacionalne planove o starenju koji bi uključivali jasno utvrđene ciljeve i pokazatelje za mjerenje djelotvornosti politika potpore starijim osobama. Trebale bi predložiti i konkretne mjere radi potpore ciljevima i stupovima europske strategije.

5.4. Ravnopravnost i nediskriminacija

5.4.1. Jednakost i nediskriminacija na temelju dobi temeljna su načela utvrđena u Ugovorima i europskom zakonodavstvu. Unatoč tomu, diskriminacija na temelju dobi i dalje je prisutna u jako puno aspekata našeg života i starijim je osobama prepreka za puno sudjelovanje u društvu.

5.4.2. Stoga bi se budućom strategijom za starije osobe trebalo:

5.4.2.1. jačati ravnopravnost bez obzira na dob kao temeljno načelo i kao dimenziju koju treba uključiti u sve politike EU-a i podržati donošenje Direktive Vijeća o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju ⁽¹⁷⁾;

5.4.2.2. predlagati konkretne mjere za podizanje svijesti o diskriminaciji na temelju dobi, starijim osobama i njihovim pravima te prilikama koje njihova uključenost podrazumijeva, kao i promicati pozitivnu sliku o starenju;

5.4.2.3. osigurati da države članice i nacionalni i europski sudovi strogo i nepristrano primjenjuju Direktivu o jednakosti pri zapošljavanju i predložiti smjernice za bolje definiranje načela jednakosti u području rada bez obzira na dob;

5.4.2.4. posvetiti posebnu pozornost starijim ženama, s obzirom na to da imaju dulji očekivani životni vijek od muškaraca, mogu dulje ostati aktivne, a izloženije su diskriminaciji ili usamljenosti;

5.4.2.5. predložiti mjere za rješavanje višestrukih i interseksijskih oblika diskriminacije u starijoj dobi koji uključuju, među ostalim, probleme s kojima se suočavaju starije osobe s invaliditetom, starije LGBTIQ+ osobe, starije osobe iz etničkih manjina i stariji migranti;

⁽¹⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret novom modelu skrbi za starije osobe: pouke iz pandemije bolesti COVID-19”, (SL C 194, 12.5.2022., str. 19.).

⁽¹⁶⁾ Izvješće UN-a o desetljeću zdravog starenja za razdoblje 2021. – 2030.

⁽¹⁷⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Poboljšanje ravnopravnosti u EU-u” (SL C 75, 28.2.2023., str. 56.) i Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu direktive Vijeća o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju (COM(2008) 426 final) (Dodatno mišljenje) (SL C 182, 4.8.2009., str. 19.).

5.4.2.6. uključiti starije osobe u podatke, statistike i ispitivanja javnog mnijenja koje pripremaju javna tijela, uključujući Eurostat ili Eurobarometar, rješavanjem ograničenja zbog dobi u anketama, dobne segmentacije unutar kategorije „starijih osoba” ili nedostatka informacija o starijim osobama koje žive u ustanovama; osigurati da se podaci prikupljaju, razvrstavaju, analiziraju, koriste i šire prema svim dobnim skupinama i drugim obilježjima te da države članice prikupljaju odgovarajuće, usporedive i pouzdane podatke;

5.4.2.7. osigurati da Agencija za temeljna prava u svoj rad bolje uklopi aspekte dobne diskriminacije i ljudska prava starijih osoba.

5.5. Sudjelovanje u društvu

5.5.1. Poticanje sudjelovanja starijih osoba, osobito u gospodarskom životu, ključno je za iskorištavanje prilika koje se mogu ostvariti njihovom većom socijalnom i gospodarskom uključenosti.

5.5.2. Radi punog aktivnog sudjelovanja starijih osoba, u novoj bi strategiji trebalo, na odgovarajućoj razini kompetencija, predložiti konkretne inicijative sa sljedećim ciljevima:

5.5.2.1. osiguravanje pristupačnosti izgrađenog okoliša – uključujući pristupačnost vlastitog doma – te digitalnih usluga i dobara jamčenjem provedbe i primjene pravnih instrumenata kao što su Europski akt o pristupačnosti, Direktiva o pristupačnosti interneta, zakonodavstvo o prometnoj pristupačnosti, ili raznih obveza u pogledu pristupačnosti iz Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom;

5.5.2.2. promicanje inicijativa i politika koje su u skladu s člankom 19. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i kojima bi se osobama svih životnih dobi osigurao samostalan život i uključenost u zajednici;

5.5.2.3. potpora konceptu „gradovi za sve” (engl. *Cities for All*), odnosno ekološkim i uključivim pametnim modelima urbanističkog planiranja, kao odgovoru na rizike od izolacije i usamljenosti, kako u urbanim zonama tako i u ruralnim. Dizajn za sve, mobilnost i međuljudski odnosi ključni su za društveni život;

5.5.2.4. gdje je potrebno, otklanjanje prepreka koje starijim osobama onemogućuju sudjelovanje u demokratskim ili konstitutivnim postupcima, kao što su izbori za Europski parlament, tako da ih se uvažava kao punopravnu i značajnu izbornu snagu;

5.5.2.5. rješavanje problema „digitalnog jaza i siromaštva” osiguravanjem financijske potpore i inicijativa za poboljšanje infrastrukture, opreme za podršku i osposobljavanje u cilju jačanja digitalnog opismenjanja osoba svih životnih dobi, uz zadržavanje obvezne dostupnosti osnovnih dobara i usluga izvan digitalne sfere;

5.5.2.6. osiguravanje dostupnosti javnog prijevoza i drugih temeljnih usluga, kao što su njega, zdravstvena skrb, stanovanje, kultura, razonoda, aktivno sudjelovanje u društvenom životu itd.;

5.5.2.7. podržavanje preporuka Europske komisije za borbu protiv usamljenosti, osiguravajući da su u kontekstu aktualnih demografskih promjena usluge u području mentalnog zdravlja, socijalne i dugotrajne skrbi dostupne, cjenovno pristupačne, integrirane, da se pružaju u zajednici i da su prilagođene korisnicima; pružanje podrške državama članicama prikupljanjem i prenošenjem primjera dobre prakse s pomoću nove europske agencije za starije osobe, starenje i demografske izazove⁽¹⁸⁾;

5.5.2.8. predlaganje mjera za zaštitu prava starijih potrošača jer se oni u europskoj pravnoj stečevini smatraju ranjivima;

5.5.2.9. predlaganje mjera za promicanje volontiranja s dodanom vrijednošću za starije osobe ponudom programa mentorstva za starije osobe koje svoje radno iskustvo žele prenositi na mlađe generacije;

⁽¹⁸⁾ Komunikacija Europske komisije o sveobuhvatnom pristupu mentalnom zdravlju, COM(2023) 298 final.

5.5.2.10. ulaganje u istraživanje i razvoj radi potpore zdravom i aktivnom starenju, uključujući razvoj tehnologija, proizvoda i usluga dostupnih svima, uz izravno sudjelovanje starijih osoba, kako bi se mogla pronaći rješenja za širok raspon potreba starijih osoba, kao i poticanje socijalnih inovacija;

5.5.2.11. nastavak provedbe akcijskog plana za digitalno obrazovanje kako bi se državama članicama pružila potpora u stvaranju uvjeta za razvoj naprednih i specijaliziranih digitalnih vještina u cjeloživotnom učenju⁽¹⁹⁾, a ne samo onih povezanih sa sudjelovanjem na tržištu rada, kao i u postavljanju temelja za posebne mjere usmjerene na starije osobe i njihovo okruženje.

5.6 Zapošljavanje, obrazovanje i osposobljavanje

5.6.1. Za suočavanje s trenutačnim demografskim izazovom potrebno je ukloniti prepreke i iskoristiti prilike kako bi se na tržište rada uključile starije osobe i osobe koje žele raditi nakon navršene dobi za umirovljenje. Strategijom bi se države članice trebalo potaknuti na razmjenu primjera dobre prakse kako bi se poboljšalo zapošljavanje starijih osoba.

5.6.2. Strategija bi se trebala temeljiti na fleksibilnom modelu s više prijelaznih razdoblja između osposobljavanja, rada, brige o obitelji, neaktivnosti i umirovljenja u različitim životnim dobima osobe, čak i nakon zakonske dobi za umirovljenje. U okviru usluga podrške i skrbi za sve generacije, uključujući ustanove za skrb o djeci ili dugotrajnu skrb, trebalo bi omogućiti osobama svih životnih dobi, i ženama i muškarcima, da aktivno sudjeluju u društvu. Strategija bi trebala uključivati posebne mjere za potporu neformalnim njegovateljima s obzirom na njihovu ključnu ulogu u pružanju skrbi starijim osobama. U tom pogledu mogle bi se izraditi posebne preporuke u područjima usklađivanja poslovnog i obiteljskog života, naknade plaće ili financijske potpore, ponude različitih aranžmana za rasterećenje osoba koje skrbe o članovima obitelji, dostupnosti usluga savjetovanja i osposobljavanja itd.

5.6.3. U tom bi smislu, u skladu s nadležnostima država članica, u okviru europske strategije trebalo:

5.6.3.1. ocijeniti učinak iznimki na temelju dobi iz Direktive o zapošljavanju i Direktive o minimalnoj plaći, predložiti smjernice za provedbu načela jednakosti pri zapošljavanju na osnovi dobi i, prema potrebi, utvrditi druge načine ili posebne izazove za poboljšanje provedbe direktiva i sprečavanje diskriminacije starijih osoba koje žele ostati na tržištu rada;

5.6.3.2. promicati međugeneracijsko mentorstvo putem posebnih programa;

5.6.3.3. u skladu s postojećim politikama suzbijati i sprečavati fizičke i psihosocijalne rizike kao što su stres i izgaranje na poslu u sljedećem okviru EU-a o zdravlju i sigurnosti na radu;

5.6.3.4. promicati poduzetništvo starijih osoba procjenom postojećih prepreka, kao što je gubitak mirovinskih prava, olakšati pristup financiranju i promicati inkubatore za međugeneracijsko supoduzetništvo i prijenos poduzeća u vlasništvu starijih poduzetnika na mlađe poduzetnike⁽²⁰⁾, promicati inicijative u okviru socijalne ekonomije;

5.6.3.5. promicati socijalnu ekonomiju kao sektor usmjeren na čovjeka koji je koristan za društvo jer može ponuditi nove mogućnosti zapošljavanja i poduzetništva za starije osobe;⁽²¹⁾

5.6.3.6. promicati programe Erasmus+ i programe u području obrazovnih tehnologija i starijim osobama olakšati pristup tim programima, u potpunosti iskoristiti njihov međugeneracijski utjecaj te pritom starijim osobama pružiti priliku za učenje i akademsku mobilnost, među ostalim ondje gdje je obrazovanje teško dostupno, kao što su ustanove za dugotrajnu skrb. Također treba što bolje iskoristiti prilike koje pružaju mikrokvalifikacije i digitalni alati za učenje, kao što su masovni otvoreni internetski tečajevi (MOOC-ovi);

⁽¹⁹⁾ Prijedlog preporuke Vijeća o poboljšanju prenošenja digitalnih vještina u obrazovanju i osposobljavanju COM(2023) 206 final.

⁽²⁰⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Prijenos poslovanja kao pokretač održivog oporavka i rasta u sektoru MSP-ova” (SL C 486, 21.12.2022., str. 9.).

⁽²¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret novom modelu skrbi za starije osobe: pouke iz pandemije bolesti COVID-19” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 194, 12.5.2022., str. 19.).

5.6.3.7. predložiti mjere za poboljšanje financijskog obrazovanja starijih osoba, koje mogu dovesti do mobilizacije neaktivnih sredstava i poboljšanja konkurentnosti. Posebnu pozornost trebalo bi posvetiti razvoju vještina starijih osoba kako bi im se omogućilo da djeluju kao informirani ulagači i izbjegnju neprimjerena financijska ulaganja ili potrošnju;

5.6.3.8. izraditi prijedloge za sprečavanje odljeva mozгова iz svih generacija, bilo među državama članicama ili izvan EU-a, na temelju Programa vještina za Europu za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost ⁽²²⁾.

5.7. *Primjeren dohodak i socijalna uključenost*

5.7.1. U EU-u je 2019. 15,1 % umirovljenika starijih od 65 godina bilo izloženo riziku od siromaštva. Od 2010. do 2019. u EU-u je udio umirovljenih žena starijih od 65 godina koje su izložene riziku od siromaštva bio za 3 do 4 postotna boda veći od istog podatka za muškarce.

5.7.2. Kako bi se ispravila ta situacija, a rizici od siromaštva i socijalne isključenosti starijih osoba sveli na najmanju moguću mjeru, u skladu s isključivim nadležnostima država članica i uzimajući u obzir ulogu socijalnih partnera, u okviru strategije trebalo bi promicati dostojanstven dohodak za starije osobe predlaganjem inicijativa za:

5.7.2.1. uspostavljanje mirovinskih sustava kojima bi se osigurale primjerene mirovine kako se umirovljenici ne bi trebali oslanjati na potporu minimalnom dohotku, kako je navedeno u mišljenju EGSO-a o Preporuci Vijeća o primjerenom minimalnom dohotku kojim se osigurava aktivna uključenost; ⁽²³⁾ U skladu s time, potrebno je zajedno s državama članicama procijeniti mogućnost uvođenja konvergentnih mjera kako bi se osigurao minimalni dohodak za sve starije osobe i kako bi im se pomoglo da ostanu zaposlene ako to žele.

5.7.2.2. razvijanje garancije za starije osobe koja bi ih štitila od siromaštva i omogućavala im pristojan i participativan život nakon 65. godine života, uključujući posebnu potporu za osobe starije od 75/80 godina, u skladu sa značajkama država članica;

5.7.2.3. osiguravanje dugoročne primjerenosti mirovina jamčenjem, prema potrebi, indeksacije mirovina u skladu s troškovima života i uzimanjem u obzir specifičnih troškova starijih osoba (povezanih, među ostalim, sa zdravljem ili dugoročnom skrbi);

5.7.2.4. smanjenje rodno uvjetovane razlike u mirovinama i, prema potrebi, promicanje uvođenja kredita za skrb u sustave socijalne zaštite i/ili porezne sustave;

5.7.2.5. uspostavu okvira za univerzalni pristup mirovinskim pravima za samozaposlene osobe, osobe zaposlene u novim oblicima rada kao što je socijalna ekonomija, osobe s invaliditetom (uključujući one zaposlene na zaštićenim radnim mjestima) i osobe isključene s tržišta rada, što uključuje i žene i muškarce;

5.7.2.6. predlaganje aktivnosti za informiranje i borbu protiv nasilja i zlostavljanja usmjerenog prema starijim osobama, posebno starijim ženama.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽²²⁾ COM(2020) 274 final.

⁽²³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Preporuci o minimalnom dohotku (SL C 184, 25.5.2023., str. 64.) i Preporuci Vijeća o primjerenom minimalnom dohotku (SL C 41, 3.2.2023., str. 1.).

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Dekarbonizacija europske industrije i uloga inovacija i digitalizacije kao pokretača”

(razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)

(2023/C 349/07)

Izjavitelj: **Andrés BARCELÓ DELGADO**

Suizjaviteljica: **Monika SITÁROVÁ**

Zahtjev za savjetovanje španjolskog predsjedništva Vijeća: dopis od 8. prosinca 2022.

Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (razmatračko mišljenje)
Odluka Predsjedništva:	13.12.2022.
Nadležna stručna skupina:	Savjetodavno povjerenstvo za industrijske promjene
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	22.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	185/3/7

1. Zaključci i preporuke

- 1.1. EGSO čvrsto vjeruje da dekarbonizacija industrije EU-a mora biti popraćena poboljšanom digitalizacijom.
- 1.2. Budući da su mnoge tehnologije još uvijek u razvoju, za potpunu dekarbonizaciju industrije nužne su inovacije.
- 1.3. EU ne može postići dekarbonizaciju bez snažnog sudjelovanja radnika i bez socijalnog dijaloga, a radi ostvarivanja ciljeva programi prekvalifikacije i usavršavanja moraju biti glavni prioritet. Socijalni dijalog i uključenost predstavnika radnika moraju imati svoje mjesto u programima prekvalifikacije i usavršavanja, koji će biti preduvjet za uspjeh novih tehnologija i metoda rada.
- 1.4. EU treba utvrditi za koje je tehnologije potrebna posebna potpora radi razvoja proizvodnih aktivnosti i predložiti dodatne mjere.
- 1.5. Potrebno je razviti tehnike hvatanja, korištenja i skladištenja ugljika kako bi se smanjile emisije u sektorima u kojima je to teško postići, kao što su industrija cementa i rafinerije, a ugljik se može koristiti kao sirovina za e-goriva.
- 1.6. Zakon o smanjenju inflacije koji su usvojile Sjedinjene Američke Države ozbiljan je izazov za EU i njegovu industriju. Prijedlog Komisije o industriji s nultom neto stopom emisija mogao bi biti djelotvoran odgovor na prijetnju masovnog premještanja industrijskih aktivnosti iz EU-a u treće zemlje. U prijedlozima EU-a ne smije se zanemariti socijalna uvjetovanost tog zakona.
- 1.7. Industrijskim poduzećima u procesu dekarbonizacije potrebna je javna potpora (npr. povećanje praga *de minimis*, preispitivanje poreznih politika), ali ona se moraju i pridržavati načela jedinstvenog tržišta.
- 1.8. EGSO napominje da su postojeći primjeri digitalnih blizanaca u industriji, kao što je istaknuto u mišljenju CCMI/206, ohrabrujući u pogledu poboljšanja rezultata industrije.

1.9. EGSO poziva europske vlasti i države članice da ubrzaju postupke izdavanja dozvola za obnovljivu energiju i industrijske aktivnosti. Postojeći dugotrajan postupak izdavanja dozvola i prekomjerna birokracija obeshrabruju nova ulaganja.

1.10. EGSO pozdravlja inicijativu za uspostavu europske banke za vodik i nada se da će biti korisna za uvođenje tehnologije vodika, osobito u sektorima u kojima je teško smanjiti emisije.

1.11. Postojeća infrastruktura mora se pravilno održavati kako bi se razvili novi industrijski procesi. Potrebno je razviti posebne infrastrukturne programe za potporu dekarbonizaciji industrije.

2. Opće napomene

2.1. Buduće španjolsko predsjedništvo Vijeća EU-a zatražilo je od EGSO-a da izradi razmatračko mišljenje o dekarbonizaciji europske industrije i ulozi digitalizacije i inovacija u tom procesu.

2.2. EGSO je već objavio samoinicijativno mišljenje o tehnologijama za dekarbonizaciju u kojem je naglasak bio na sektorima koji su u sustavu trgovanja emisijama ⁽¹⁾.

2.3. Europsko društvo donijelo je potrebnu i radikalnu odluku o postizanju potpune dekarbonizacije do 2050. To će najteže pogoditi industriju, a neke industrijske aktivnosti bit će teško prilagoditi.

2.4. U nekim je sektorima posljednjih godina bilo velikih ulaganja, ali morat će se provesti još radikalnije promjene kako bi se postigao cilj nulte neto stope emisija. Stoga ih europsko društvo mora podupirati u prelasku s fosilnih goriva na klimatski neutralnu proizvodnju.

2.5. U nekim industrijskim aktivnostima u kojima je teško smanjiti emisije moraju se usvojiti tehnologije hvatanja i skladištenja ugljika. U budućnosti bi se emisije CO₂ mogle iskoristiti za proizvodnju robe visoke dodane vrijednosti.

2.6. Zbog razmjera ovisnosti EU-a o trećim zemljama u pogledu opskrbe nekim čistim tehnologijama Europskoj uniji će biti iznimno teško ostvariti cilj da do 2030. osigura 40 % svojih energetske potrebe iz obnovljivih izvora. Kad je riječ o čistim tehnologijama, Europa se u velikoj mjeri oslanja na uvoz, a uvođenje čiste tehnologije u EU-U morat će se drastično ubrzati kako bi se postigli ciljevi iz paketa „Spremni za 55 %”. EU treba utvrditi za koje je tehnologije potrebna posebna potpora radi razvoja proizvodnih aktivnosti i predložiti dodatne mjere.

2.7. Europska industrija pod stalnim je pritiskom međunarodne konkurencije, što zahtijeva brzo reagiranje te stalan razvoj i prilagodbu poslovanja kako bi proizvodnja u EU-u i dalje bila profitabilna. To već jest važan čimbenik u modernoj proizvodnji, ali uz nove digitalne tehnologije proizvodna poduzeća mogu znatno povećati učinkovitost i iskoristiti potpuno nove mogućnosti za razvoj proizvoda, usluga i poslovnih modela.

2.8. Digitalna tranzicija, predviđena europskim zelenim planom, preduvjet je za postizanje cilja dekarbonizacije.

2.9. Ništa se ne može postići bez ljudi. Europska radna snaga visoko je kvalificirana kad je riječ o postojećim tehnologijama, ali se mora prekvalificirati da bi mogla iskoristiti prilike koje donose nove tehnologije koje će biti razvijene i uvedene u bliskoj budućnosti.

2.10. U skladu s općeprihvaćenim načelom da nitko ne smije biti zapostavljen, posebnu pozornost treba posvetiti lokalnim zajednicama u kojima se nalaze industrijska postrojenja, uzimajući u obzir promjene do kojih će doći u nadolazećim godinama i učinak koji će te promjene kratkoročno imati na zapošljavanje u tim područjima.

⁽¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Uloga tehnologija za uklanjanje ugljika u dekarbonizaciji europske industrije” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 486, 21.12.2022., str. 53.).

3. Novo okruženje u EU-u i drugdje

3.1. U međuvremenu se Europska unija mora suočiti s novim izazovima koji proizlaze iz provedbe novog Zakona o smanjenju inflacije⁽²⁾ usvojenom u SAD-u, koji bi mogao potaknuti premještanje velikog dijela europskog industrijskog lanca vrijednosti u SAD, posebno dijelova povezanih s obnovljivom energijom i niskougljičnim tehnologijama. Taj zakon obuhvaća kombinaciju bespovratnih sredstava, poreznih poticaja i kreditnih jamstava, koji su popraćeni raznim socijalnim i gospodarskim uvjetima. Velik dio zakona čine porezni krediti za poduzeća, u iznosu od otprilike 216 milijardi USD.

3.2. Porezni krediti za proizvodnju dostupni su i za projekte kojima se iskorištava energija vjetra i solarna energija. Poduzeća koja žele pristup tim kreditima za proizvodnju moraju ispuniti zahtjeve o lokalnom sadržaju: željezo, čelik i proizvodi za elektrane moraju se proizvoditi na domaćem tržištu. Svi postupci proizvodnje željeza i čelika moraju se odvijati u SAD-u, a proizvodi se smatraju proizvedenima na domaćem tržištu ako određeni minimalni udio ukupnih troškova njihove proizvodnje potječe iz procesa rudarenja, prerade ili proizvodnje koji se obavljaju u SAD-u. Taj minimalni udio trenutno iznosi 40 %, a 2026. će se povećati na 55 %.

3.3. Komisija je predložila novo zakonodavstvo za suočavanje s izazovom američke i kineske konkurencije Europskoj uniji. EGSO sastavlja mišljenje o toj temi.

3.4. EGSO uviđa da prijedlog ide u pravom smjeru; međutim, jedva je zadovoljavajući za postizanje ambicioznog cilja pa su potrebna poboljšanja u zakonodavnom postupku.

3.5. Razlika između cijena plina u Europi i SAD-u je golema, čak i uz nedavni pad europskih cijena. Neki dobavljači sličnih nazora koriste pristup „oportunitetnog troška” u pogledu opskrbe prirodnim plinom i njegove cijene, a EU se, nakon što se gotovo oslobodio ovisnosti o ruskom plinu, sada zapleo u još skuplju mrežu cijena plina i električne energije. Time se narušava konkurentnost industrije EU-a i proces elektrifikacije.

3.6. Proces dekarbonizacije povećat će potražnju za električnom energijom. EGSO poziva na uvođenje klimatski neutralne tehnologije kojom bi se prednost dala opskrbi cjenovno pristupačnom električnom energijom bez emisija ugljika i energetske sigurnosti.

3.7. Europska poduzeća moraju kupovati certifikate za ugljik u okviru sustava trgovanja emisijama. Cijena certifikata za ugljik iznosi više od 80 EUR, a premija na cijene električne energije na promptnom tržištu zbog rastućih troškova certifikata za ugljik iznosi oko 40 EUR. Uz nekoliko iznimaka, drugi glavni trgovinski partneri EU-a nemaju takvu cijenu ugljika pa će stoga industriji EU-a u budućnosti biti teško natjecati se na međunarodnim tržištima, čak i uz zaštitu koju mehanizam za ugljičnu prilagodbu na granicama pruža jedinstvenom tržištu.

3.8. Opskrba cjenovno pristupačnom dekarboniziranom energijom ključna je za razvoj novih industrijskih aktivnosti u Europi. Utjecaj Akta o industriji s nulom neto stopom emisija na cijene energije u kratkom roku će biti ograničen, a njegov dugoročni učinak i dalje je neizvjestan. Cilj smanjenja ovisnosti Europe o uvezenoj energiji i smanjenja njezine izloženosti nestabilnosti globalnog tržišta neće se ostvariti preko noći. S druge strane, industriji su potrebna hitna rješenja kako bi se nosila s cijenama energije koje su još uvijek više u Europi nego u mnogim drugim dijelovima svijeta. Industrijski plan EU-a u okviru zelenog plana bit će uspješan samo ako EU reformira i svoju energetske politiku, prije svega revidiranom Direktivom o modelu tržišta električne energije kojom bi se odmah osigurala opskrba cjenovno pristupačnom niskougljičnom električnom energijom koja bi odgovarala sve većoj potrebi za elektrifikacijom.

3.9. Čini se da je EU zarobljen između dvaju pristupa: nastoji se približiti SAD-u i zadržati snažnu industrijsku bazu u Europi, a ujedno se pridržava pravila Svjetske trgovinske organizacije, koja su ponekad potpuno u suprotnosti s američkim pristupom.

3.10. Održavanje funkcioniranja jedinstvenog tržišta EU-a još je jedan izazov s kojim se EU suočava. Kao što je Komisija istaknula, fleksibilnost u pogledu državnih potpora koncentrirana je u dvije države članice na koje otpada više od 70 % svih odobrenja koje je Komisija izdala na temelju prijelazne iznimke (u kontekstu COVID-a 19 i ruskog rata protiv Ukrajine).

⁽²⁾ Zakon o smanjenju inflacije iz 2022.

3.11. Europske institucije i države članice moraju izbjeđavati pružanje prekomjernih državnih potpora poduzećima kako bi se zaštitilo jedinstveno tržište, kamen temeljac Europske unije. Međutim, kako bi se MSP-ovima omogućilo da se digitaliziraju i da promiču inovacije, prag *de minimis* mogao bi se povećati jer on gotovo da ne utječe na tržišno natjecanje. Iskustva s digitalnoinovacijskim centrima ⁽³⁾ moraju se proširiti u cijelom EU-u.

4. Uloga inovacija

4.1. Inovacije su ključne kako bi se EU-u omogućilo da postigne cilj nulte neto stope emisija, a na tržište se mora staviti više komercijalno dostupnih tehnologija. Inoviranje u poduzećima ključni je alat za uvođenje novih i zelenih tehnologija koje su i tehnički i ekonomski održive.

4.2. S druge strane, potreba za poticanjem pravednog tržišta za „stvarne i pouzdane zelene proizvode”, uz korištenje javne nabave kao glavnog pokretača, mora doprinijeti širenju upotrebe novih zelenih tehnologija.

4.3. Europi nedostaje sirovina, a predloženom uredbom o kritičnim sirovinama promicat će se reciklirane sirovine za industriju proizvedene na domaćem tržištu. Glavna konkurentska prednost industrije EU-a su njezina tehnološka sposobnost i visokokvalificirana radna snaga, što joj omogućuje da bude predvodnik na globalnim tržištima.

4.4. Tu konkurentsku prednost sada dovode u pitanje treće zemlje jer su jedini instrumenti za održavanje vodstva zaštita inovacija, postizanje prave ravnoteže između zaštite okoliša, ljudi i inovacija te ubrzavanje regulatornih odobrenja, ne samo u posebnim područjima, kao što je navedeno u prijedlogu Komisije, već i drugdje. Postoje očiti primjeri neopravdanih kašnjenja u izdavanju odobrenja za razvoj novih industrijskih postrojenja.

4.5. MSP-ovi su okosnica europske proizvodnje i, u cilju poticanja dekarbonizacije, potrebno im je posvetiti osobitu pozornost uz pomoć posebnih programa za promicanje djelotvornih inovacija i digitalizacije.

4.6. Budući da će za dekarbonizaciju biti potrebna golema ulaganja, EGSO predlaže da institucije EU-a za pružanje odgovarajuće potpore procesu dekarbonizacije koriste i sredstva iz Fonda za pravednu tranziciju i ona iz instrumenta *Next Generation EU*.

4.7. Postojeća infrastruktura nije adekvatna za promjene nužne u industriji i društvu pa EGSO odlučno potiče javne vlasti da pokrenu program za održavanje i poboljšanje infrastrukture potrebne za neometano uvođenje novih tehnologija.

4.8. Čini se da je vodik najbolji izbor za dekarbonizaciju sektora u kojima je teško smanjiti emisije i koji ne ispunjavaju uvjete za potpunu elektrifikaciju. Nedavna inicijativa EU-a za uspostavu europske banke za vodik pomogla bi u pravilnom uvođenju te tehnologije u smislu količine i cijene. Neka regionalna iskustva s inovacijama u području vodika vrlo su korisna jer povezuju velika poduzeća, istraživačke centre, sveučilišta i MSP-ove.

5. Uloga digitalizacije

5.1. Digitalizacija i inovacije znatno doprinose dekarbonizaciji europske industrije. Štoviše, industrija – područje u kojem se digitalna tehnologija i fizička proizvodnja robe spajaju – može se smatrati ključnim subjektom u digitalnoj transformaciji i dekarbonizaciji industrije jer se prednost daje modernizaciji industrijskih procesa, proizvoda i poslovnih modela, s pozitivnim učinkom na produktivnost.

5.2. Tehnologije kao što su senzori, komunikacija između strojeva, analiza podataka i robotika stvaraju prilike za proizvodna poduzeća. Nove tehnologije mogu, zahvaljujući optimizaciji i automatizaciji proizvodnje, europskim poduzećima omogućiti da se natječu sa zemljama s tradicionalno nižim troškovima proizvodnje.

⁽³⁾ <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/hr/home>

5.3. Mnogi su sektori već u velikoj mjeri automatizirani i na njih dodatno utječu digitalne tehnologije, primjerice pametna robotika za sastavljanje, računala za kontrolu procesa u kemijskom sektoru i 3D printanje za proizvodnju komponenti i rezervnih dijelova. Drugi val digitalne transformacije potaknut umjetnom inteligencijom, industrijskim internetom stvari i velikom količinom podataka vjerojatno će biti disruptivniji i mogao bi uzrokovati nejednakosti među poduzećima i regijama EU-a.

5.4. Uz pomoć senzorske tehnologije proizvodnja se može pratiti i optimizirati, primjerice stalnim praćenjem korištenja proizvodne opreme, unosa energije, potrebe za sirovinama i rezervnim dijelovima, kvalitete proizvoda i emisija. Analiza prikupljenih podataka može poduzeću dati uvid u to koji procesi funkcioniraju optimalno, a koji se mogu poboljšati, kao i u klimatski otisak.

5.5. Digitalizacija ima velik potencijal za smanjenje utjecaja industrije na klimu, ali se u njoj, kao i u obradi podataka mora uzeti u obzir klimatska perspektiva.

6. Prekvalifikacija i usavršavanje

6.1. Na zelenu i digitalnu tranziciju treba gledati kao na priliku za otvaranje i promicanje visokokvalitetnih radnih mjesta, a u industriji treba povećati raznolikost, prije svega zapošljavanjem talentiranih žena, promicanjem otvorenosti prema kvalificiranim radnicima iz trećih zemalja i intenzivnim radom na povećanju privlačnosti industrije među mladima.

6.2. Europska komisija predstavila je niz inicijativa u okviru Programa vještina za Europu, među kojima su Europski pakt za vještine i Europska godina vještina 2023. Uspostavit će se ili proširiti partnerstva za vještine. Osnovat će se akademije za industriju s nultom neto stopom emisija za potporu programima usavršavanja i prekvalifikacije u sektorima koji su od strateške važnosti za zelenu tranziciju. Državne potpore i važni projekti od zajedničkog europskog interesa trebali bi poslužiti i za to da se osiguraju dodatna financijska sredstva za potporu ciljevima u području vještina, a iz proračuna EU-a i instrumenta *Next Generation EU* već je osigurano 64,8 milijardi EUR za potporu Programu vještina EU-a. Neki tekući projekti u okviru programa Erasmus+, na primjer ESSA⁽⁴⁾, vrlo su obećavajući.

6.3. Socijalni dijalog ključan je za pravilno uvođenje novih tehnologija i olakšavanje prihvaćenosti budućih promjena u radnim procesima u društvu i među radnicima.

6.4. Međutim, kako bi se u potpunosti iskoristile prednosti digitalnih tehnologija u proizvodnji, važno je ne usredotočiti se samo na tehnologiju, nego o poslovanju i organizaciji razmišljati kao o cjelini. Za upravljanje digitalizacijom potrebni su digitalna strategija i akcijski planovi.

6.5. Izazov je osigurati da digitalna transformacija dovede do većeg društvenog napretka i da nitko ne bude zapostavljen. Radnici moraju moći predvidjeti posljedice novog tehnološkog razvoja i uz pomoć poboljšanog prava na sudjelovanje utjecati na odluke poslodavaca. O posljedicama digitalnih tehnologija mora se raspravljati, a rješenja se trebaju naći putem pregovora na svim razinama: na razini poduzeća i sektora, kao i na nacionalnoj i europskoj razini.

6.6. Radna snaga EU-a mora se na odgovarajući način prekvalificirati i usavršiti kako bi stekla nove vještine potrebne za ispunjavanje novih zahtjeva na radnom mjestu. Postojeće vještine moraju se ocijeniti u okviru socijalnog dijaloga kako bi se utvrdilo jesu li korisne za budući razvoj.

6.7. Održavanje snažnog i djelotvornog socijalnog dijaloga svakako će doprinijeti boljem uvođenju i prihvaćanju novih tehnologija i smanjenju socijalnih troškova na najmanju moguću mjeru.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽⁴⁾ <https://www.estep.eu/essa/>

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Dekarbonizacija ribarske flote”
(razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)

(2023/C 349/08)

Izvjestitelj: **Javier GARAT PÉREZ**

Zahtjev za savjetovanje:	dopis španjolskog predsjedništva Vijeća, 30.1.2023.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	28.6.2023.
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	38/6/1
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	155/0/0

1. Zaključci i preporuke

1.1. EGSO pozdravlja strategiju za energetske tranzicije sektora ribarstva i akvakulture EU-a⁽¹⁾. Prepoznaje potrebu za smanjenjem emisija CO₂ i u potpunosti podupire traženje održivih, obnovljivih i komercijalno isplativih energetskih alternativa te smanjenje energetske ovisnosti o trećim zemljama. EGSO poziva društvo, poduzeća, a posebno sektor ribarstva, da doprinesu postizanju klimatske neutralnosti do 2050.

1.2. EGSO podsjeća da je ribarstvo dio rješenja za ublažavanje učinaka klimatskih promjena. Naime, ribari osiguravaju jednu od najzdravijih životinjskih bjelančevina s jednim od najnižih ugljičnih otisaka. Naime, prema podacima Konferencije Ujedinjenih naroda o trgovini i razvoju (UNCTAD) emisije iz tog sektora činile bi 2023. između 0,1 % i 0,5 % ukupnih svjetskih emisija. Osobito je europska flota smanjila svoje emisije za 50 % od 1990.⁽²⁾ Zbog toga je to ključan strateški sektor za društvo, a od iznimne je važnosti za opskrbu stanovništva i promicanje zdrave prehrane. Međutim, EGSO poziva na ulaganje dodatnih napora u povećanje energetske učinkovitosti i smanjenje emisija.

1.3. EGSO poziva na utvrđivanje odgovarajućeg i realističnog plana dekarbonizacije u kojem tehnološki, logistički i zakonodavni napredak idu ruku pod ruku. U suprotnom će doći do nerazmjernog povećanja troškova (koji se ne mogu prenijeti na prodajne cijene ribe jer bi time ona postala luksuzna roba), poslovnih gubitaka, nesigurnosti i nezaposlenosti. Troškovi tranzicije ne smiju biti neodrživi za poslodavce i radnike u različitim pomorskim sektorima te nitko ne smije biti zapostavljen.

1.4. EGSO uviđa da su razvoj i globalna dostupnost alternativnih i inovativnih zelenih tehnologija, novih goriva i ugljično neutralne energije najveći izazov s kojim se suočava sektor ribarstva. Razvoj takvih goriva i potrebne infrastrukture ključni su za ostvarenje dekarbonizacije. EGSO smatra da je hibridizacija prijelazno rješenje, čak i ako ne uključuje trenutno napuštanje fosilnih goriva.

1.5. EGSO naglašava da europske i nacionalne uprave mogu iskoristiti skup energetskih rješenja za suočavanje s klimatskim izazovima. Danas 100 % ribarskih plovila ima pogon na dizel. Stručnjaci smatraju da su niskougljična goriva iz obnovljivih izvora koja nisu biljno podrijetla kratkoročno najodrživija alternativa za napuštanje fosilnih goriva u sektoru

⁽¹⁾ COM(2023) 100 final.

⁽²⁾ Vidjeti podatke o godišnjim emisijama koje Europska komisija svake godine šalje Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih naroda o promjeni klime (Kyotski protokol) u skladu sa smjernicama koje je definirao IPCC, a kojima se utvrđuje kretanje emisija od 1990. do 2020. u tonama CO₂, CH₄ i N₂O za sektor ribarstva EU-a (vidjeti tablice 1.A (a) s4, 3.s1 i 3.s2, 1.A (a) s3, 1.D).

ribarstva iako su danas njihove cijene gotovo dvostruko veće od cijena dizela te su još uvijek slabo dostupna. Budući da zrakoplovstvo slijedi zaseban put u razvoju održivih goriva za zrakoplove (SAF), i s obzirom na to da su druge tehnologije kao što su vodik i električna energija prikladnije za sektore kao što su pomorski promet i cestovni promet nego za ribarska plovila, EGSO poziva na jasan politički signal kojim bi se u pogledu tih zamjenskih goriva prednost dala ribarstvu. EGSO naglašava da se ambiciozni ciljevi utvrđeni u europskom zelenom planu i paketu „Spremni za 55 %” ne mogu ostvariti sve dok se ta alternativna goriva ne razviju ⁽³⁾.

1.6. EGSO smatra da golemi troškovi dekarbonizacije sektora ribarstva, koji teško može prijeći na električnu energiju, uvelike nadilaze mogućnosti europskih financijskih sredstava. Pitanje je kako održati na životu sektor ribarstva i njegov doprinos sigurnosti opskrbe hranom. Ključno je imati institucionalnu potporu i ciljane mjere financiranja i kreditiranja koje bi doprle do svih država članica i njihovih flota. U tom pogledu EGSO je zabrinut zbog trenutanih ograničenja Europskog fonda za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu (EFPPA), koji se, kako priznaje i sama Komisija, ne može iskoristiti za provedbu te tranzicije. Osim toga, kako bi se ti troškovi podmirili, EGSO poziva na to da se razmotre drugi izvori financiranja kao što su Europska investicijska banka, uporaba carinskih pristojbi za graničnu prilagodbu emisija ugljika i mobiliziranje sredstava povezanih s oporezivanjem energije preraspodjelom u sektor ribarstva. EGSO ističe da je flota u Europi u prosjeku stara 31,5 godinu ⁽⁴⁾ i poziva Europsku komisiju da predloži osnivanje kriznog fonda kojim bi se ubrzala dekarbonizacija. Odbor također poziva na postizanje veće komplementarnosti između postojećih politika i kohezijskih fondova i fondova za regionalni razvoj kako bi se pomoglo u usmjeravanju sredstava i izbjeglo tržišno natjecanje među regijama.

1.7. EGSO napominje da će za svaku promjenu izvora energije biti potrebna nova plovila s posve novom konstrukcijom i većim kapacitetom („bruto tonažom”) kako bi mogla primiti nove strojeve. Međutim, definicija i ograničenja ribolovnog kapaciteta utvrđeni u zajedničkoj ribarstvenoj politici koče takav napredak. EGSO stoga poziva Europsku komisiju da preispita definiciju ribolovnog kapaciteta kako bi se mogle primijeniti nove tehnologije povezane s energetsom tranzicijom.

1.8. Odbor poziva na to da EU ne uvodi poreze na gorivo (dizel) koje se upotrebljava za ribolovne aktivnosti sve dok nove pogonske tehnologije ne budu dostupne na tržištu i dok zakonodavni okvir ne omogući modernizaciju, ugradnju i upotrebu takvih tehnologija.

1.9. EGSO pozdravlja prijedlog Komisije za uspostavu novog multilateralnog partnerstva za energetska tranziciju. EGSO smatra da je ključno savjetovati se ne samo sa sektorom ribarstva već i sa sindikatima radnika, tehničkim stručnjacima, brodogradilištima, inženjerima i lukama kako bi se pronašla konkretna, praktična i održiva rješenja. EGSO poziva na izradu sveobuhvatnog plana za jačanje europskih kapaciteta za izgradnju ekološki prihvatljivih ribarskih plovila. Takvim bi se planom trebao predvidjeti posebno povoljan porezni tretman za brodogradilišta.

1.10. EGSO posebno poziva na promicanje pilot-projekata u području novih izvora energije, stvaranje inovativnih vrijednosnih lanaca ribarske industrije, približavanje novih tehnologija nepoznatih korisnicima, stvaranje održivih radnih mjesta razvojem nove industrijske aktivnosti i osnaživanje kružnog gospodarstva. EGSO isto poziva na to da se posadama dodijele sredstva za sigurno i učinkovito rukovanje novim tehnologijama na brodu. Jedini način da se pravedno pruži potpora otpornosti na učinke tranzicije jest sprečavanje nerazmjernog opterećenja za radnike ili poduzeća.

1.11. EGSO bi želio iskoristiti priliku koju pruža ovo razmatračko mišljenje kako bi se problem dekarbonizacije uvrstio u širi strateški okvir. U zadnjem poglavlju iznosi se vizija budućnosti održivog sektora ribarstva EU-a, koja bi trebala usmjeravati budući rad Odbora.

2. Kontekst

2.1. Europska komisija objavila je 21. veljače 2023. strategiju za energetska tranziciju sektora ribarstva i akvakulture EU-a. U strategiji se ističe potreba za smanjenjem ovisnosti o fosilnim gorivima i za što skorijim prelaskom na obnovljive i niskougljične izvore energije, u skladu s ambicijama europskog zelenog plana za postizanje klimatske neutralnosti u EU-u do 2050.

⁽³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uporabi obnovljivih i niskougljičnih goriva u pomorskom prometu i izmjeni Direktive 2009/16/EZ (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD)) (SL C 152, 6.4.2022., str. 145.).

⁽⁴⁾ https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/facts-and-figures/facts-and-figures-common-fisheries-policy/fishing-fleet_en.

2.2. Komisija napominje da je energija jedna od glavnih sastavnica operativnih troškova sektora ribarstva i akvakulture EU-a. Zbog povećanja cijena energije došlo je do toga da su se cijene dizelskog goriva za plovila 2022. više nego udvostručile u usporedbi s prosječnim cijenama iz 2021., što je dovelo do golemog pritiska na gospodarsku održivost flote i aktivnosti akvakulture EU-a. U tom kontekstu oko 40 % flote za priobalni ribolov, 66 % flote za dubokomorski ribolov i 87 % flote za ribolov na otvorenome moru nije bilo profitabilno uz cijene energije iz 2022. Stoga se, kako bi nastavio rad, velik dio sektora ribarstva i akvakulture morao oslanjati na financijsku potporu država članica i dostupne financijske instrumente EU-a.

2.3. Europska komisija u tom pogledu ističe strukturnu ranjivost sektora ribarstva i akvakulture EU-a. Kako bi se ta situacija promijenila, u Komunikaciji se predlaže nekoliko smjerova djelovanja:

- primjena inovativnih tehnologija i praksi za energetske tranzicije;
- uspostava regulatornog i financijskog okvira ribarstva prikladnog za energetske tranzicije;
- utvrđivanje i rješavanje izazova i prepreka u energetske tranzicije;
- olakšavanje energetske tranzicije u sektoru ribarstva: izrada platformi i studija.

3. Opće napomene

Emisije

3.1. EGSO se pridružuje obvezi postizanja ugljične neutralnosti do 2050. i naglašava potrebu za ubrzanjem energetske tranzicije i dekarbonizacije sektora ribarstva. Ta tranzicija treba biti uravnotežena kako bi se troškovi prilagodbe raspodijelili među svim operaterima tako da se ne naruši operabilnost. Nadalje, mora biti izvediva i uzeti u obzir posebne značajke flote (posebno veličinu i rad plovila) kako bi proizvodna struktura bila sposobna preuzeti nove tehnologije za uvođenje novih pogonskih metoda.

3.2. Iako su se na globalnoj razini emisije stakleničkih plinova iz sektora pomorskog prometa posljednjih godina povećale, emisije iz ribarske flote EU-a smanjile su se za do 50 %⁽⁵⁾ zahvaljujući povećanju energetske učinkovitosti (vidjeti primjere u točkama 4.11. i 4.12.) i smanjenju veličine flote. Kad je riječ o veličini flote, unatoč proširenju EU-a broj plovila u EU-u 2020. iznosio je 73 716⁽⁶⁾, u usporedbi s 1996. kada je iznosio 103 834, što znači 30 000 manje ribarskih plovila u 25 godina, pri čemu je samo 56 111 plovila bilo aktivno (od čega je 75 % kraće od 12 metara). Europske brojke još su manje u odnosu na globalne jer je procijenjeni broj ribarskih plovila u svijetu 2020. iznosio 4,1 milijun.⁽⁷⁾ Procjenjuje se da Kina s 564 000 plovila ima najveću ribarsku flotu na svijetu. Kad je riječ o proizvodnji u ribarstvu, Kina je 2020. činila gotovo 15 % svjetskog ulova, dok je EU činio 4 % svjetskog ulova. S obzirom na navedeno, ključno je održati modernu i konkurentnu europsku ribarsku flotu.

3.3. Kako bi se ocijenio napredak u smanjenju emisija CO₂ iz flote, EGSO smatra da je ključno odrediti osnovnu referentnu godinu čijim se odabirom sektor neće kazniti, već će se prepoznati njegovi naponi i pružati poticaji za postizanje neutralnosti. EGSO prepoznaje napredak flote EU-a na putu ka klimatskoj neutralnosti od 1990. Stoga smatra da se određivanjem 2005. ili 2008. kao referentne godine za smanjenje emisija u sektoru ribarstva jednostavno ne bi prepoznao ostvareni napredak, a ribarska industrija bila bi kažnjena s obzirom na svoje posebnosti i ograničenja.

Prelazak na obnovljive izvore energije i izvore s niskim ili nultim emisijama ugljika

3.4. Sektor ribarstva u potpunosti ovisi o fosilnim gorivima, što znači da se svako rješenje mora razmotriti u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju. Međutim, s obzirom na potrebu suzbijanja klimatskih promjena i iskorištavanja tehnološkog napretka u drugim sektorima, potraga za rješenjima za sektor ribarstva mora započeti odmah i biti podržana fondom za hitne slučajeve kako bi se ubrzala dekarbonizacija.

3.5. EGSO kao realističnije kratkoročne mjere ističe mješovita rješenja kao što su uvođenje hibridnih motora, komplementarnu ili pomoćnu uporabu postojećih tehnologija energije iz obnovljivih izvora (energija sunca, energija vjetra, električna energija) te upotrebu naprednih alternativnih goriva (koja nisu proizvedena iz kultura za proizvodnju hrane i hrane za životinje).

⁽⁵⁾ <https://ebcd.org/wp-content/uploads/2021/11/Je%CC%81ro%CC%82me-UAPF.pptx>.

⁽⁶⁾ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bba413d1-484c-11ed-92ed-01aa75ed71a1>.

⁽⁷⁾ <https://www.fao.org/3/cc0461en/online/sofia/2022/capture-fisheries-production.html>.

3.6. EGSO posebno ističe niskouglična goriva iz obnovljivih izvora zbog njihove kompatibilnosti s konvencionalnim motorima s unutarnjim izgaranjem te s postojećim sustavima opskrbe i njihovom proizvodnjom. Osim toga, ona se mogu distribuirati korištenjem postojećih industrijskih postrojenja kao što su rafinerije. Njima se povećava i energetska neovisnost Europe jer se proizvode iz domaćih sirovina, za razliku od nafte ili minerala potrebnih za proizvodnju baterija. Isto tako, ta goriva pružaju velike prilike za otvaranje radnih mjesta i stvaranje industrijskog bogatstva, a njihova uloga može biti ključna za jačanje europskog gospodarstva. Međutim, treba imati na umu da su niskouglična goriva iz obnovljivih izvora danas skuplja od dizelskog goriva i da su još uvijek slabo dostupna.

3.7. EGSO naglašava da su neki od novih alternativnih pogonskih izvora, kao što je električna energija, poskupjeli prije ničim izazvane ruske invazije na Ukrajinu. EU stoga mora imati na umu da prelazak s fosilnih goriva na druge obnovljive izvore energije neće uvijek uključivati niže troškove.

Potreba za obnovom flote i odgovarajući mehanizmi financiranja

3.8. Osim što je potrebno ukloniti nedostatke povezane s tehnološkim znanjem i inovacijama, trenutačna europska ribarska flota ima ograničavajući čimbenik – plovila su u prosjeku starija od 30 godina. Zbog toga broderska poduzeća ne mogu razmotriti većinu potencijalnih ulaganja u modernizaciju. EGSO smatra da sama promjena motora nije dovoljna ni izvediva na tako starim plovilima. Zbog toga je nužno uspostaviti plan obnove flote EU-a kako bi se proces održivog ribarstva dovršio nabavom modernih plovila 21. stoljeća. Tom bi se strategijom pridonijelo i poboljšanju socioekonomskih izgleda flote.

3.9. EGSO pozdravlja prijedlog Komisije o izradi posebnog vodiča i baze podataka o financiranju i financijskim instrumentima EU-a za energetske tranzicije. Međutim, u okviru programa EU-a Obzor Europa trenutačno ne postoji poseban natječaj za ribarstvo. Osim toga, u okviru nove EFPR-e postoje velika ograničenja financiranja jer se njome osiguravaju samo niske stope potpore za ulaganja u flotu, a subvencije su uvjetovane veličinom plovila (npr. mjere financiranja zamjene motora ograničene su na plovila kraća od 24 m). Osim toga, financiranje je uvelike uvjetovano čimbenicima kao što su ravnoteža flote, nepostojanje teških prekršaja i ribolovni kapacitet, koji se nažalost i dalje loše mjere. S obzirom na navedeno, EGSO smatra da je ključno uspostaviti poseban fond i kreditne linije za modernizaciju i obnovu flote.

Prepreke energetske tranzicije

3.10. Općenito, alternativnim izvorima energije potrebno je više prostora i predstavljaju dodatnu opasnost za sigurnost na brodu. Međutim, za razliku od brodogradnje, ribarstvo se mora suočiti s ograničenjima kapaciteta u EU-u u pogledu bruto tonaže (prostora), što dodatno otežava ugradnju novih tehnologija i ulaganja na plovilima. U tom pogledu treba napomenuti da je primjena nekih tehnologija dekarbonizacije na mala ribarska plovila još teža.

3.11. EGSO naglašava da neodgovarajuća definicija ribolovnog kapaciteta u zajedničkoj ribarstvenoj politici (ZRP) općenito otežava modernizaciju flote radi uvođenja novih tehnologija, ali otežava i socijalna i sigurnosna poboljšanja. Prostor na plovilu namijenjen kuhinji, kabinama, nužnicima ili prostorima za rekreaciju, koji nema nikakve veze s kapacitetom ulova ili skladištenja ribe, danas se računa kao dio ribolovnog kapaciteta. ZRP je u očitijoj suprotnosti sa zahtjevima utvrđenima u socijalnom zakonodavstvu⁽⁸⁾, kao što je Konvencija o radu u ribolovu C188 Međunarodne organizacije rada.

3.12. EGSO smatra da bi se ti čimbenici trebali uzeti u obzir u strategiji za energetske tranzicije i stoga bi se trebala predložiti revizija mjera povezanih s kapacitetom kako bi se omogućilo uvođenje novih tehnologija i modernizacija flote. Nove mjere koje bi se mogle primijeniti jesu „neto tonaža” ili formule koje se upotrebljavaju u Norveškoj i Islandu, a kojima se iz izračuna isključuju područja namijenjena za slobodno vrijeme i odmor radnika na temelju čimbenika kao što su dodijeljena kvota ili veličina plovila. Tom bi se revizijom omogućila i poboljšanja u pogledu uvjeta smještaja koja su potrebna kako bi se sektor učinio privlačnijim za mladu radnu snagu, kako bi se riješio problem generacijskog jaza i olakšalo uključivanje žena u sektor ribarstva.

⁽⁸⁾ Studija društvenog učinka o ograničenjima bruto tonaže i pogonske snage te mogućim alternativama provedena u okviru projekta socijalnog dijaloga.

Oporezivanje tradicionalnih goriva

3.13. Budući da će suočavanje s novom konstrukcijom predstavljati gospodarski rizik za brodovlasnike iz EU-a, EGSO poziva na donošenje politika koje pružaju pravnu sigurnost brodarskim poduzećima. Stoga je važno zamrznuti uvođenje novih poreza na tradicionalna ribolovna goriva (dizel) sve dok nove pogonske tehnologije i tehnologije goriva ne budu komercijalno dostupne, a zakonodavni okviri za rješavanje pitanja potrebnih obnova u potpunosti uspostavljeni. U suprotnom se sektor samo kažnjava.

Partnerstvo EU-a za energetske tranziciju u ribarstvu i akvakulturi

3.14. Industrija nema smjernice pružatelja tehnoloških rješenja ni oblikovatelja politika potrebne kako bi se postigla dekarbonizacija. EGSO stoga pozdravlja inicijativu Komisije za osnivanje stručne skupine za pružanje savjeta o različitim dostupnim alternativama, budućem napretku, kretanjima na tržištu itd. Bilo bi posebno važno utvrditi tehnologije koje najbolje funkcioniraju za svaki segment flote i regiju, što uključuje kombinacije različitih izvora energije. Osim toga, bit će korisno provesti informativne kampanje i kampanje za podizanje svijesti o lancu ribarske industrije kako bi se potaknula dekarbonizacija.

Plavo gospodarstvo

3.15. Plavo gospodarstvo obuhvaća sve gospodarske aktivnosti koje ovise o moru. Sektori koji čine plavo gospodarstvo međusobno su ovisni (ribarstvo, biotehnologija, plovitba, pomorski prijevoz, akvakultura, brodogradilišta, lanac opskrbe, logistika i promet) jer se temelje na zajedničkim interesima i zajedničkoj infrastrukturi (luke, logističke mreže i distribucija električne energije) te na održivom iskorištavanju morskih resursa. EGSO naglašava potrebu za provedbom sveobuhvatne strategije dekarbonizacije i za pronalaženjem sinergija među različitim karikama u lancu. Nadalje, EGSO poziva na dostupnost odgovarajućih ljudskih resursa i vještina za osmišljavanje i izgradnju modernih plovila te upravljanje njima. Nužno je privući kvalificiranu radnu snagu.

4. Posebne napomene

Napredna goriva

4.1. EGSO ističe potencijal koji napredna goriva koja nisu proizvedena iz kultura za proizvodnju hrane i hrane za životinje imaju u području kružnog gospodarstva, borbi protiv depopulacije obalnih ruralnih područja i, naravno, povećanju energetske neovisnosti EU-a. Naime, u skladu s postavljenim ciljevima EU-a u pogledu ugljične neutralnosti, neto CO₂ takvih alternativnih goriva pri izgaranju u motorima mogu pasti na nulu ako se proizvode pomoću električne energije iz obnovljivih izvora.

4.2. Komisija iz različitih razloga ograničava uporabu biogoriva biljnog podrijetla, a koju je EGSO pozdravio u raznim mišljenjima. Međutim, ne postoji jasna strategija za razvoj i uvođenje alternativnih goriva, koja bi bila važna ne samo za sektor ribarstva, već i za druge sektore. Također nema postavljenih prioriteta u pogledu toga koji bi sektori koje je teško dekarbonizirati (primjerice ribarstvo) trebali imati prioritetni pristup takvim gorivima. To otežava napore sektora ribarstva da što prije ostvari napredak u dekarbonizaciji. EGSO ističe da su niskougljična goriva iz obnovljivih izvora ispravna opcija na putu prema dekarbonizaciji sektora koje je teško elektrificirati, kao što je ribarstvo. Napredna alternativna goriva koja se ne proizvode iz kultura za proizvodnju hrane i hrane za životinje bit će još skuplja zbog manje raspoloživosti i zahtjevnije tehnologije. Stoga je, kao što je EGSO⁽⁹⁾ već naglasio, potrebno smanjiti razliku između cijena fosilnih i alternativnih goriva te povećati cjenovnu pristupačnost i dostupnost čišćih goriva.

4.3. EGSO naglašava da postojeći biodizel potječe od usjeva (palmino ulje, ulje uljane repice, soje i suncokreta) kojim se ne bi postigla potpuna dekarbonizacija. Iako još uvijek nedostupno, rješenje bi bilo miješanje postojećeg dizelskog goriva sa sve većim količinama e-dizela – sintetičkog goriva proizvedenog iz zelenog vodika dobivenog elektrolizom i uhvaćenog CO₂. Ta e-goriva proizvode se iz ugljikova dioksida koji je prethodno uhvaćen iz atmosfere ili iz industrijskih procesa u kojima se proizvodi, prije nego što se ispusti.

⁽⁹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uporabi obnovljivih i niskougljičnih goriva u pomorskom prometu i izmjeni Direktive 2009/16/EZ (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD)) (SL C 152, 6.4.2022., str. 145.).

4.4. U načelu se održiva napredna goriva neće proizvoditi u dovoljnim količinama za zadovoljenje potražnje ribarskog sektora, koja se, na svjetskoj razini za 2050., procjenjuje na 50 milijuna tona (pomorski promet trenutno troši oko 300 Mt, a teški cestovni promet oko 900 Mt). Međutim, očekuje se da će do tada kamioni biti električni te se može očekivati da će ukupna količina biti namijenjena pomorskom prometu. U sektoru ribarstva u Europi 2020. potrošeno je oko 1 900 milijuna litara brodskog dizela. Za određivanje prioriteta potrebno je donijeti političke odluke.

4.5. EGSO stoga poziva na ubrzanje razvoja i proizvodnje naprednih goriva koja se ne temelje na kulturama za proizvodnju hrane i hrane za životinje⁽¹⁰⁾ te na jasnu političku odluku kojom se ribarskim plovilima daje prioritet kad je u pitanju dostupnost tih naprednih goriva po pristupačnoj cijeni.

Alternative dekarbonizaciji – alternativni pogonski sustavi

4.6. Diljem svijeta pokrenute su razne energetske inicijative, no većina njih su pilot-projekti s brojnim problemima u pogledu uspostave i upotrebe u ribarstvu. Drugi izazov koji treba svladati jest potreba za razvojem infrastrukture za punjenje ribarskih plovila u Europi i u ribarskim lukama u trećim zemljama, slične onoj za kopnena vozila. U tom pogledu EGSO pozdravlja pilot-projekte za punjenje na moru s pomoću plutača ili odobalnih vjetroelektrana⁽¹¹⁾. Na taj će način električno ili hibridno plovilo moći puniti svoje baterije bez prilaza luci.

4.7. Ukapljeni prirodni plin (UPP) kao brodsko gorivo već je stvarnost jer se proizvodi i za njega postoji infrastruktura, posebno u Europi. Međutim, nedavna studija⁽¹²⁾ pokazuje da, iako motori na UPP ispuštaju 25 % manje CO₂ od dizelskih motora po pogonskoj jedinici motora, taj se plin u velikoj mjeri sastoji od metana, čiji je efekt staklenika mnogo veći nego kod CO₂. U studiji se procjenjuje da bi u razdoblju od sto godina koristi od upotrebe UPP-a u pogledu emisija stakleničkih plinova iznosile samo 15 %. Zbog toga je UPP važan korak naprijed, ali se dugoročno ne može smatrati konačnim rješenjem. Osim toga, trebalo bi ga miješati s biometanom i e-metanom, a to su oskudna i skupa goriva. Spremnici su tri puta veći od uobičajenih i postavljaju se na palubi, što stvara probleme u pogledu kapaciteta i sigurnosti.

4.8. Iako amonijak nije održiva alternativa kao pogonsko sredstvo, EGSO prepoznaje njegovu važnost u procesu dekarbonizacije. Hlađenje amonijakom u velikoj se mjeri upotrebljava na velikim ribarskim plovilima, a posebno na onima gdje se ulov zamrzava ili prerađuje. Taj je izvor energije ekološki prihvatljiv jer nema poznatog učinka na ozonski omotač. Međutim, radi se o plinu pa je stoga ključno povećati sigurnost ribarskih plovila i spriječiti curenje.

4.9. Ni vodik (H₂) se ne čini održivim u sektoru ribarstva, a teško je i upotrebljiv na trgovačkim brodovima. Glavni razlog tomu jest to što zahtijeva spremnike koji su četiri puta veći od spremnika za fosilna goriva. Međutim, vodikovi motori s gorivnim ćelijama zaslužuju posebnu pozornost. To su elektrokemijski uređaji koji izravno pretvaraju kemijsku energiju u električnu energiju. Elektrokemijski proces koji se pritom odvija vrlo je učinkovit i ima minimalan utjecaj na okoliš, posebno ako se za elektrolizu (za koju je potrebna energija) upotrebljava energija sunca ili energija vjetra. EGSO smatra da je zanimljivo analizirati mogućnosti razvoja te tehnologije za ribarska plovila, uključujući njezinu upotrebu kao pomoćne energije na plovilu.

4.10. Kad je riječ o novoizgrađenim plovilima, EGSO potiče istraživanje i provedbu tehnoloških rješenja za trgovačke brodove. Na primjer, čini se da bi se metanol mogao upotrebljavati u motorima s dvojnim gorivom na temelju očekivanja da će se upotrebljavati dizelsko gorivo i dodavati smjesa metanola ovisno o dostupnosti zelenog metanola. Druge tehnologije i područja poboljšanja koji bi mogli funkcionirati uključuju ribarska plovila opremljena jedrima, poboljšanu hidrodinamiku, poboljšane energetske sustave, kao što je prelazak s mehaničkih/hidrauličkih mehanizama na električne, konstrukciju i lake materijale (npr. nemetalne širilice za koču).

⁽¹⁰⁾ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Za snažan i održiv sektor algi u Uniji (COM(2022) 592 final) (SL C 228, 29.6.2023., str. 126.).

⁽¹¹⁾ <https://www.maersksupplyservice.com/2022/01/25/maersk-supply-service-launches-venture-company-stillstrom/>.

⁽¹²⁾ https://theicct.org/sites/default/files/publications/LNG%20as%20marine%20fuel%2C%20working%20paper-02_FINAL_20200416.pdf.

4.11. Treba napomenuti i da ribarska industrija već desetljećima surađuje sa znanstvenom zajednicom u području poboljšanja dizajna i učinkovitosti ribolovnog alata. Velik tehnički napredak već je postignut brojnim inovativnim ribolovnim tehnikama, u vidu bolje selektivnosti, smanjenja kontakta s morskim dnom ili otpornosti na plovidbu te smanjenja potrošnje goriva ⁽¹³⁾. Polupelagijske širilice povlačne mreže primjer su inovativnih alata koji mogu spriječiti dodir s morskim dnom jer rade od 2 do 5 metara od dna. Ta tehnika ima znatno manji utjecaj na bentoske ekosustave i manje slučajnog ulova. Osim toga, tom novom tehnologijom smanjuje se potrošnja goriva, a time i onečišćenje i emisije stakleničkih plinova.

4.12. EGSO podsjeća da smanjenje ribolovnog otiska neće ovisiti samo o mjerama povezanim s pogonom. U tu bi svrhu EU trebao ulagati u nove komercijalne uporabe morskih proizvoda (farmaceutski proizvodi, kozmetika itd.) kako bi se maksimalno iskoristila ulovljena riba. EU bi usporedno trebao poticati poduzeća na kupnju materijala koji se mogu reciklirati, promicati inicijative kružnog gospodarstva za ponovnu upotrebu otpada na brodovima i financirati programe za prikupljanje morskog otpada kao što je „Fishing for Litter” ⁽¹⁴⁾. Poboljšanje stanja ribljih stokova dovelo je i do smanjenja ribolovnog napora, a time i trajanja ribolova i potrošnje goriva. Slično tome, smanjenje emisija može se postići optimizacijom upravljanja flotom i logistike (smanjenje emisija stakleničkih plinova od 5 % do 50 %) i optimizacijom putovanja (1 – 10 % smanjenja emisija stakleničkih plinova) ⁽¹⁵⁾.

4.13. EGSO napominje da neke nove tehnologije ribarskim plovilima daju ograničenu autonomiju. Na primjer, trenutačni prototipovi električne energije nude raspon od 5 do 6 sati koji ne bi bio dovoljan za cijeli dan ribolova (koji bi mogao trajati od 12 do 14 sati), a kamoli za izlaske u ribolov od nekoliko tjedana. Poboljšanje konstrukcije i učinkovitosti broda jednako je važno.

5. „Prijatelji ribe i ribara”: vizija budućnosti održivog sektora ribarstva u EU-u

5.1. Posljednjih je godina Europski gospodarski i socijalni odbor razvio strateške vizije u nekoliko područja: sveobuhvatnoj prehrambenoj politici ⁽¹⁶⁾, održivom ruralnom i urbanom razvoju ⁽¹⁷⁾ i ekonomiji dobrobiti ⁽¹⁸⁾. Vrijeme je da EGSO razvije i dugoročnu sveobuhvatnu viziju održivog sektora ribarstva EU-a, viziju koja bi, zajedno sa svim naporima ostvarenima u području bioraznolikosti, održive prehrambene politike, zdravlja i dobrobiti, dobrih radnih uvjeta, održivog ruralnog i urbanog razvoja te strateške autonomije, trebala obvezati EU na dekarbonizaciju tog sektora kako bi se osigurala gospodarska održivost potrebna za ostvarenje europskog zelenog plana i provedbu Programa održivog razvoja do 2030. U skladu sa strategijom FAO-a za plavu transformaciju i u kontekstu šireg poziva EGSO-a na sklapanje plavog sporazuma EU-a, Odbor naglašava potrebu da se osigura i na održiv način poveća doprinos vodenih prehrambenih sustava zdravoj, sigurnoj, hranjivoj i cjenovno pristupačnoj prehrani za sve, s krajnjim ciljem smanjenja ovisnosti tržišta EU-a o uvozu ribe.

5.2. EGSO bi želio iskoristiti priliku koju pruža ovo razmatračko mišljenje kako bi se problem dekarbonizacije uvrstio u širi strateški okvir. Sveobuhvatan pristup održivom sektoru ribarstva trebao bi se primjenjivati u sljedećih šest područja.

5.2.1. Bioraznolikost

U skladu s ciljem održivog razvoja br. 14 o „životu pod vodom” i povezanim s povijesnim sporazumom o bioraznolikosti ⁽¹⁹⁾ s konferencije COP15, EGSO ponovno potvrđuje svoju nepokolebljivu predanost održavanju zdravih i produktivnih ribljih stokova, kao i promicanju drugih aspekata povezanih s bioraznolikošću u sektoru ribarstva. Sve vrste koje se iskorištavaju u komercijalne svrhe trebale bi postići najviši održivi prinos (MSY) ili više razine u najkraćem mogućem roku koji je u skladu s održavanjem dugoročne gospodarske održivosti različitih ribarskih flota. U tom bi pogledu znanstvenici koji provode procjene Međunarodnog vijeća za istraživanje mora (ICES) i Znanstvenog, tehničkog i gospodarskog odbora za ribarstvo (STECF) trebali raspolagati potrebnim resursima kako bi mogli dopuniti podatke koji

⁽¹³⁾ <https://www.ices.dk/news-and-events/news-archive/news/Pages/InnovativeFishingGear.aspx>.

⁽¹⁴⁾ <https://fishingforlitter.org/>.

⁽¹⁵⁾ (NSAC) br. 17-2122: NSAC *Advice on decarbonisation of fishing fleet* (Savjeti NSAC-a u pogledu dekarbonizacije ribarske flote).

⁽¹⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Doprinos civilnog društva razvoju sveobuhvatne prehrambene politike u EU-u” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 129, 11.4.2018., str. 18.).

⁽¹⁷⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret sveobuhvatnoj strategiji za održiv urbani i ruralni razvoj” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 1054.3.2022., str. 49.).

⁽¹⁸⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Održivo gospodarstvo kakvo trebamo” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 106, 31.3.2020., str. 1.).

⁽¹⁹⁾ Odluka 15/4, Globalni okvir za bioraznolikost iz Kunminga i Montreala.

nedostaju. Budući da nema dovoljno znanstvenih podataka, načelo predostrožnosti sustavno se primjenjuje na upravljanje ribljim stokovima, uključujući smanjenje ulova ako to predlože znanstvenici. Prema potrebi, programi rashodovanja plovila s odgovarajućim proračunskim sredstvima za prilagodbu veličine flote dostupnim ribolovnim mogućnostima uključivat će mogućnosti prekvalifikacije za članove posade.

5.2.2. Dekarbonizacija

Sektor ribarstva EU-a trebao bi se obvezati na postizanje neutralne bilance CO₂ do 2050. postizanjem ciljeva energetske tranzicije koje je postavila Europska unija i koje podupiru inovacije i tehnologija. Sveobuhvatna studija o najnovijim dostignućima i dostupnim tehnologijama prvi je korak prema pronalasku prilagođenog rješenja umjesto univerzalnog za svaki segment flote.

5.2.3. Pravedna naknada, sigurnost i radni uvjeti

Ribari će dobiti potrebne alate i smjernice kako bi se usredotočili na predstojeću i neminovnu tranziciju, ali bi ih trebalo podupirati i tijekom procesa dekarbonizacije i tijekom širih procesa strukturne transformacije. Prioritet je obnoviti ribarska plovila kako bi se poboljšali uvjeti u pogledu smještaja, života i sigurnosti na plovilu, čime bi se taj sektor učinio privlačnijim i time omogućila generacijska obnova. Ostala potrebna poboljšanja povezana s dekarbonizacijom uključuju prelazak s postojećih pogonskih i pomoćnih sustava na naprednije i učinkovitije sustave te upotrebu modernih, energetski učinkovitih, selektivnih ribolovnih alata koji nemaju negativan ili imaju zanemariv učinak na zdravlje i bioraznolikost šireg ekosustava. Za to je potrebna sveobuhvatna studija na razini EU-a o tehnologijama dostupnima za energetska tranziciju u sektoru ribarstva i akvakulture te o njihovim troškovima i koristima za svaki segment flote, uzimajući u obzir nacionalne posebnosti. Prekvalifikacija i usavršavanje radne snage jednako su važni za osposobljavanje i pripremu radnika u pomorskoj industriji za energetska tranziciju (u skladu s Programom vještina za Europu za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost). S obzirom na nesigurnu gospodarsku situaciju ribarske industrije u mnogim dijelovima Europe i stalno smanjenje flote, potrebno je razviti strateške planove i instrumente za poboljšanje konkurentnosti sektora, podupirući njegov razvoj i inovacije kako bi se doprinijelo primjerenom životnom standardu osoba koje ovise o ribolovnim aktivnostima.

5.2.4. Ruralna i udaljena obalna područja

Iako se diversifikacija i djelomična pretvorba u druge sektore djelatnosti, kao što su rekreacijski ribolov ili drugi sektori održivog turizma, mogu uvesti kada to prostorno planiranje dopusti, nesporno je da je sektor ribarstva i dalje glavni izvor zapošljavanja i prihoda u mnogim obalnim regijama i područjima, ne samo za osoblje na plovilima nego i za radnike u svim povezanim industrijama i uslugama. Napuštanje ribolova dovelo bi ne samo do smanjenja i postupne depopulacije tih regija već i do nepopravljivog gubitka kulturne baštine koja definira i određuje samu bit naših europskih društava. Svi uključeni akteri moraju raditi ostvarenju pozitivnije slike o sektoru ribarstva. Osim toga, kopnena akvakultura može ponuditi nove gospodarske mogućnosti za ruralna područja.

5.2.5. Zdrava i održiva prehrana

Održivo ribarstvo osigurava životinjske bjelancevine uz najniži ugljični otisak i izvrsne prehrambene kvalitete. Iako bi trenutačni obrasci potrošnje mesa Europljana trebali dati prednost kvaliteti, a ne kvantiteti, to nije slučaj s unosom ribe, koji je u većini slučajeva ispod prehrambenih preporuka. Javna tijela trebala bi dati prednost promicanju konzumacije ribe po pristupačnim cijenama za stanovništvo u cjelini, primjerice promicanjem vrednovanja manje poznatih vrsta. Kao temelj zdrave i uravnotežene prehrane ⁽²⁰⁾, riba bi trebala podlijegati nižoj stopi PDV-a.

5.2.6. Strateška autonomija i uloga akvakulture

Tri četvrtine ribe koja se konzumira u Europskoj uniji dolazi iz uvoza. Osim trgovinske neravnoteže javlja se i problem nejednakih jamstava za zdravstvenu sigurnost tog uvoza, koji ne podliježe sljedivosti „od mreže do stola”. U cilju rješavanja tog nedostatka EU bi trebao koristiti bilateralne i multilateralne trgovinske instrumente za uvoz samo održivih morskih prehrambenih proizvoda proizvedenih u trećim zemljama čiji su standardi jednakovrijedni onima u EU-u, čime bi se osiguralo pošteno tržišno natjecanje pod jednakim uvjetima. Isto tako, sektor akvakulture ima nespornan potencijal za ispunjavanje zahtjeva ribarskog tržišta EU-a. Održivi rast može se postići osiguravanjem prostora za nove aktivnosti

⁽²⁰⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Promicanje zdrave i održive prehrane u EU-u” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 190, 5.6.2019., str. 9).

odgovarajućim prostornim planiranjem i pojednostavnjenjem postupka izdavanja dozvola, koji često ovisi o više odjela ili čak o više različitih razina javnih uprava (nacionalnoj, regionalnoj, lokalnoj). Kako bi EU osigurao svoju neovisnost u opskrbi hranom, treba iskoristiti svaku priliku za održivo povećanje proizvodnje ribe i morskih prehrambenih proizvoda.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ekonomski aspekti plavog plana EU-a – potrebe za ulaganjima u vodni sektor u EU-u”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 349/09)

Izjavitelj: **Florian MARIN**

Odluka Plenarne skupštine:	25.1.2023.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za ekonomsku i monetarnu uniju te ekonomsku i socijalnu koheziju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	27.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	181/6/5

1. Zaključci i preporuke

1.1. Odbor smatra da je pristup sigurnoj, čistoj i kvalitetnoj vodi temeljno pravo i da je potpuno neprihvatljivo da u EU-u još uvijek ima ljudi koji nemaju pristup vodi.

1.2. Razvoj vodnog gospodarstva u EU-u trebao bi biti uključiv, dobro reguliran, transparentan, u velikoj mjeri digitaliziran, otporan, održiv, predvidiv i siguran i pritom bi na prvome mjestu trebali biti ljudi i trebala bi se stvarati dodana vrijednost. Od presudne je važnosti da sve industrijske grane snose društvene troškove svoje potrošnje vode na pravedan način.

1.3. Odbor poziva institucije EU-a da plavom planu EU-a pridaju jednaku važnost kao i zelenom planu EU-a jer su oba plana u potpunosti komplementarna.

1.4. Nužne karakteristike budućeg regulatornog okvira plavog gospodarstva EU-a:

- utemeljenost na načelu ekonomije dobrobiti,
- transverzalna integracija socijalnih uvjeta i teritorijalna solidarnost,
- ravnoteža među okolišnim, socijalnim i gospodarskim pitanjima,
- iskorištavanje transnacionalnih inovativnih modela upravljanja kojima se potiče financiranje, regulira sudjelovanje privatnog sektora, poboljšava upravljanje vodnim resursima i potiče konkurentnost EU-a,
- usvajanje kolaborativnih poslovnih modela i načelâ ekonomije dijeljenja,
- donošenje institucijskog okvira koji neće opteretiti konkurentnost gospodarskih aktivnosti EU-a na globalnom tržištu,
- veća transparentnost u pogledu inicijativa za održivost.

1.5. EGSO poziva na:

- promjenu postojećeg gospodarskog modela kako bi se pretvorio u održiviji model u kojem bi se oporezivala prekomjerna potrošnja i koji bi bio u potpunosti u skladu s ciljevima održivog razvoja,

- evaluaciju cijena vode u državama članicama u skladu s načelom „onečišćivač plaća”,
- prilagodbu osnovnih ekonomskih koncepata kao što su tržišna pravila, gospodarska održivost ili produktivnost kako bi se u obzir uzete multilateralne vrijednosti vode,
- donošenje usklađenog zakonodavstva u svim državama članicama o mehanizmu EU-a za skladištenje vode tijekom kišnih razdoblja,
- donošenje dugoročne strategije za povećanje otpornosti na nestašicu vode,
- proširenje sustava proširene odgovornosti proizvođača na upravljanje otpadnim vodama,
- rješavanje pitanja gubitka vode ⁽¹⁾ davanjem prednosti kontinuiranom održavanju; provedbu inicijativa usmjerenih na znatno smanjenje curenja vode i istraživanje novih tehnologija za otkrivanje curenja vode,
- temeljitu i hitnu evaluaciju podzemnih kanalizacijskih sustava u svim državama članicama i centralizaciju podataka na razini EU-a,
- prilagodbu pravila o državnim potporama karakteristikama ulaganja u vodni sektor,
- određivanje cijena kojima bi se uzela u obzir dugoročna sigurnost opskrbe vodom,
- ulaganja u radne uvjete, kvalitetna radna mjesta i osposobljavanje te posebne aktivnosti u tom području, posebno usmjerene na mlađe generacije.

1.6. Uviđajući da bi se za postizanje napretka prema klimatski neutralnim industrijama trebale uzeti u obzir i industrijske emisije u vodu, negativni učinci na zdravlje ljudi i socijalni troškovi koji iz toga proizlaze, EGSO poziva na razvoj posebnih standarda za korištenje vode u različitim gospodarskim sektorima, kao što su poljoprivreda ili industrija. To se može postići osnivanjem stručne skupine zadužene za izradu sektorskih smjernica za upotrebu vode.

1.7. EGSO predlaže:

- izradu plavog plana EU-a i programa EU-a za vodu u bliskoj sinergiji s planom EU-a za gradove ⁽²⁾, Sporazumom iz Ljubljane ⁽³⁾ i dugoročnom vizijom za ruralna područja ⁽⁴⁾,
- racionalizaciju potrošnje vode provedbom sljedećih mjera:
 - uvođenjem različitih cijena za potrošnju za uporabu u kućanstvu i osnovne javne usluge, s jedne strane, i za potrošnju za uporabu u proizvodnji, s druge;
 - uvođenjem sustava određivanja cijena kojim se djelotvorno obeshrabruje neodrživa potrošnja i istodobno potiče potrošnja u proizvodne svrhe;
 - određivanje cijene koja bi uključivala minimalni zahtjev u pogledu besplatne vode kako bi se osigurala ljudska prava,
 - jamčenje potpune transparentnosti troškova i cijene vode svim dionicima,
 - javno planiranje isključivo na razini riječnog sliva (uključujući podzemne vode) na način kojim se štiti opći interes EU-a i osigurava da se u vodnom tijelu iz kojeg se vrši prijenos održava ekološki nužan protok,

⁽¹⁾ „Gubitak vode” odnosi se na vodu izgubljenu u sustavu distribucije koja nikad ne stigne na konačno odredište, odnosno vodu koja nije ni iskorištena ni plaćena, što utječe na lokalna gospodarstva i dostupne lokalne resurse.

⁽²⁾ Plan EU-a za gradove.

⁽³⁾ Sporazum iz Ljubljane i višegodišnji program rada – obnova plana EU-a za gradove.

⁽⁴⁾ Dugoročna vizija za ruralna područja: za jača, povezana, otporna i prosperitetna ruralna područja EU-a.

- uspostavu i jačanje regulatornih okvira za sporazume o koncesiji za vodu kako bi se vodom upravljalo kao javnim dobrom, a ne samo kao robom kojom se može trgovati. Cijene za stanovništvo trebale bi odražavati činjenicu da je voda javno dobro,
- posvećivanje posebne pozornosti prekograničnim projektima koji se odnose na vodu i izdvajanje posebnih financijskih sredstava za njihovo financiranje,
- razmjenu značajnih inovacija koje se odnose na vodu među državama članicama i poticanje eksperimentiranja odozdo prema gore, uzimajući u obzir posebnosti i složenost pitanja vodnih resursa.

1.8. Odbor smatra da su fondovi EU-a izuzetno bitni za održivu tranziciju u području vode i poziva na:

- to da države članice pri preraspodjeli sredstava u okviru raznih programa daju velik prioritet ulaganjima u vodni sektor,
- veću komplementarnost između europskih strukturalnih i investicijskih fondova ⁽⁵⁾, Mehanizma za oporavak i otpornost, programa InvestEU, programa Interreg Europe i drugih fondova,
- namjenski poziv na podnošenje prijedloga i smjernica kojima se uzimaju u obzir složenost i posebnosti pitanja vodnih resursa,
- donošenje namjenskog operativnog programa za vodu i na integrirana teritorijalna ulaganja za plavu gospodarstvo,
- priznavanje vodnih sektora kao strateškog prioriteta u programskom razdoblju 2028. – 2034. i, prema potrebi, izradu namjenskog operativnog programa za vodu,
- uspostavu fonda za plavu tranziciju,
- osiguravanje tehničke pomoći državama članicama za provedbu projekata koji se odnose na vodne resurse.

1.9. Odbor smatra da je izuzetno važno uvrstiti otpornost među kriterije za ocjenu ulaganja u vodne resurse jer se zahvaljujući otpornosti, u kombinaciji s optimalnim ulaganjima u mjere za smanjenje rizika, mogu smanjiti troškovi opravka od nepredvidivih događaja.

1.10. Uz zajedničke ključne pokazatelje uspješnosti unutar strateškog okvira EU-a trebala bi postojati učinkovita koordinacija i komplementarnost između Europske komisije, Europske investicijske banke (EIB) i Europske banke za obnovu i razvoj (EBRD) u pogledu financiranja ulaganja u vodni sektor.

2. Okvir politike i strateški okvir

2.1. Razvoj vodnog gospodarstva trebao bi biti uključiv, dobro reguliran i transparentan te u obzir uzimati mnoge razlike među regijama i zajednicama. Također bi trebao biti u velikoj mjeri digitaliziran, otporan, održiv, predvidiv i siguran, osiguravati komplementarnost među industrijskim sektorima i akterima, stavljati ljude na prvo mjesto, štiti živote i stvarati dodanu vrijednost prilagođenim pristupom u održivom i pravednom ekosustavu.

2.2. EGSO naglašava važnost novih perspektiva za okvire politike, institucionalne aranžmane i planiranje ulaganja, uključujući veću transparentnost u pogledu inicijativa za održivost i izradu preciznih smjernica i klasifikacija za održiva i inovativna ulaganja. Budući da su održiva upotreba i zaštita vodnih i morskih resursa jedan od šest okolišnih ciljeva utvrđenih u Uredbi o taksonomiji ⁽⁶⁾, potreban je poseban delegirani akt za održivu upotrebu vode (zelene oznake, obnova ekosustava). EGSO ističe zajedničke vrijednosti EU-a koje se odnose na usluge od općeg gospodarskog interesa kako je definirano u članku 14. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU) i navedeno u Protokolu br. 26 o uslugama od općeg interesa priloženom Ugovoru o Europskoj uniji (UEU) i UFEU-u ⁽⁷⁾.

⁽⁵⁾ Europski strukturalni i investicijski fondovi za razdoblje 2014. – 2020.

⁽⁶⁾ Uredba (EU) 2020/852 o uspostavi okvira za olakšavanje održivih ulaganja (SL L 198, 22.6.2020., str. 13.).

⁽⁷⁾ SL C 202, 7.6.2016., str. 307.

2.3. Zbog specifičnosti vodnih resursa, pri izradi propisa za vodno gospodarstvo potrebno je u potpunosti poštovati ljudsko dostojanstvo i prava te transverzalno uključiti socijalnu uvjetovanost, pravičnost i osnovne ljudske i društvene potrebe. EGSO poziva na uspostavu prilagođenog pravosudnog sustava za vodni sektor, izgrađenog u suradnji s međunarodnim organizacijama, u kojem bi se sporovi koji se tiču vode rješavali brzim postupcima. Trebalo bi uspostaviti namjenske nadnacionalne i višesektorske strukture za praćenje i upravljačka tijela radi učinkovitije i primjerenije kontrole poduzeća u vodnom sektoru i upotrebe vode općenito. Trebalo bi povećati ulogu javnog sektora u upravljanju vodama u slučaju da tržište ne može svima zajamčiti pravedan pristup vodi.

2.4. EGSO zaključuje da bi u svim državama članicama trebalo osnovati posebne institucije kako bi se osiguralo donošenje informiranih odluka o upotrebi vode te odgovorna i učinkovita upotreba vode. Kako bi građani mogli u potpunosti provoditi demokratski nadzor, moraju biti upoznati s ciklusom vode i njegovom cijenom. Odbor poziva na pridavanje jednake važnosti i pozornosti plavom planu EU-a kao i zelenom planu EU-a.

3. Plavo gospodarstvo

3.1. EGSO smatra da bi se budućnost vodnog gospodarstva trebala temeljiti na načelu ekonomije dobrobiti te poziva na to da se u osnovnim ekonomskim konceptima, kao što su tržišna pravila, gospodarska održivost ili produktivnost, u obzir uzmu različite vrijednosti vode. Konkurentnost bi se trebala redefinirati na način da doprinosi blagostanju, uzimajući u obzir ljudske potrebe i pravedan pristup vodi za ljude, zajednice i privredu. Socijalni aspekti trebali bi biti transverzalno integrirani u vodno gospodarstvo.

3.2. Postoji jasna potreba za promjenom paradigme u upravljanju kako bi se konsolidiralo vodno gospodarstvo, uključujući postizanje ravnoteže među okolišnim, socijalnim i gospodarskim pitanjima. Prije su potrebni inovativni transnacionalni modeli upravljanja kojima se potiče financiranje, regulira etičko sudjelovanje privatnog sektora, poboljšava upravljanje vodnim resursima i potiče konkurentnost EU-a.

3.3. Učinci klimatskih promjena, emisija stakleničkih plinova, brze urbanizacije, migracija, rasta stanovništva u industrijaliziranim urbanim područjima i industrijskih aktivnosti, ali i inovativni sektori kao što su plavo biogospodarstvo, biotehnologija i desalinizacija, vrše pritisak na poslovne modele u vodnom gospodarstvu. Poduzeća bi trebala integrirati kolaborativne poslovne modele i načela ekonomije dijeljenja kako bi bolje odgovorila na trenutačne društvene i okolišne izazove u vezi s vodom. Potrebno je pojačati interakciju i suradnju među lokalnim, regionalnim, nacionalnim i međunarodnim institucijama, uzimajući u obzir brojne vrste dionika u vodnom sektoru, kao i međusektorski dijalog.

3.4. Odbor poziva Komisiju da uspostavi okvir poštenog tržišnog natjecanja za poduzeća sa sjedištem u EU-u u odnosu na njihove globalne partnere i da ojača provedbu međunarodnih sporazuma o gospodarskoj suradnji, radnim uvjetima i zaštiti okoliša.

4. Vodna ekonomija

4.1. EGSO smatra da bi postojeći gospodarski model kojim se potiče potrošnja vode porezima i poticajima trebalo pretvoriti u održiviji model koji bi bio u potpunosti u skladu s ciljevima održivog razvoja. Upotreba vode trebala bi ne samo biti održiva, već i kratkoročno i dugoročno pridonositi obnovi prirode. EGSO poziva na globalni fiskalni dogovor za financiranje napora u području klime i ulaganja u vodu.

4.2. Trebalo bi olakšati jasnu i učinkovitu usklađenost različitih poreza na vodu na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. EGSO poziva na:

— razvoj poreznog sustava za podzemne i površinske vode koji bi se temeljio na odbitcima kako bi se svim ljudima i industrijskim subjektima olakšao pristup vodi,

— evaluaciju cijena vode u državama članicama u skladu s načelom „onečišćivač plaća”,

— uvođenje poreza i dodatnih naknada za neodrživu upotrebu vode uz istodobno poticanje održive upotrebe vode,

— reviziju Direktive EU-a o industrijskim emisijama ⁽⁸⁾ u pogledu učinka na vodni ekosustav EU-a.

4.3. EU se suočava s povećanom potražnjom za vodom, što će u budućnosti postati još izraženije. Razlike između opskrbe vodom i potražnje za njom mogu dovesti do nestašice vode ili poplava, što može imati pogubne posljedice. Neravnoteže između opskrbe vodom i potražnje negativno utječu na industrije, potrošače i građane. Za ostvarenje napretka u postizanju klimatski neutralnih industrija trebalo bi uzeti u obzir industrijske emisije u vodu ⁽⁹⁾ kao i negativne učinke na zdravlje ljudi i socijalne troškove koji iz toga proizlaze. Od presudne je važnosti da industrije snose društvene troškove svojih emisija u vodu.

4.4. EGSO traži da se u svim državama članicama usvoji usklađeno zakonodavstvo o mehanizmu EU-a za skladištenje vode tijekom kišnih razdoblja, prije svega izgradnjom spremnika za skladištenje i sustava za punjenje podzemnih vodonosnika. EGSO bi želio da se izradi dugoročna strategija za povećanje otpornosti na nestašicu vode, pri čemu treba uzeti u obzir regionalne klimatske posebnosti i industrijska obilježja.

4.5. Pri restrukturiranju modela određivanja cijena vode u Europi treba uzeti u obzir raspodjelu tereta za usluge ekosustava među dionicima i diferencirani pristup u primjeni načela određivanja cijena u punom iznosu. Jedan od pristupa jest da voda za kućnu uporabu i osnovne javne usluge ima znatno nižu cijenu od vode koja se upotrebljava za proizvodne aktivnosti. Cjenovnim poticajima trebalo bi uzeti u obzir vezu između određivanja graničnih troškova i gospodarske učinkovitosti, pravičnosti i održivosti te bi oni trebali biti dio šireg paketa kojim se potiče održiva potrošnja vode.

4.6. Odbor zahtijeva potpunu transparentnost troškova i cijene vode u odnosu na sve dionike. EGSO traži da se u određenim točno definiranim situacijama uvedu regulirane cijene i zahtijeva pomno praćenje kako bi se osiguralo da potrošači iz kategorije kućanstva primaju usluge koje plaćaju. Trebalo bi izbjegavati trgovinske špekulacije vodom.

4.7. EGSO napominje da učinci onečišćenja i prekomjernog iskorištavanja podzemnih vodonosnika nerazmjerno opterećuju siromašne i socijalno ugrožene osobe. Vodne naknade moraju se vrlo pažljivo procjenjivati jer mogu imati narušavajući učinak, uzrokovati siromaštvo u pogledu vode i stvoriti socijalne probleme među stanovništvom. EGSO poziva na pokretanje konstruktivne rasprave na razini EU-a o određivanju pravedne cijene vode. Određivanje cijene trebalo bi uključivati minimalni zahtjev u pogledu besplatne vode kako bi se osigurala ljudska prava. Struktura cijena trebala bi odražavati trenutačne i buduće društvene, klimatske i industrijske izazove. EGSO predlaže da se pri određivanju cijena transverzalno uzme u obzir dugoročna sigurnost opskrbe vodom.

4.8. EGSO smatra da bi proširenu odgovornost proizvođača trebalo proširiti na upravljanje otpadnim vodama te podržava tekuću reviziju Direktive o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda ⁽¹⁰⁾ ⁽¹¹⁾. Trebalo bi poticati sinergiju među programima proširene odgovornosti proizvođača, ekološkog dizajna i zahtjeva u pogledu informacija. Trebalo bi pokrenuti posebne kampanje za senzibilizaciju u kojima bi se povezali različiti i raznovrsni dionici kako bi potrošači razumjeli i prepoznali održive načine upotrebe vode.

4.9. Kako bi se osiguralo odgovarajuće održavanje vodnih sustava i potaknula povećana opskrba vodom, izuzetno je bitno riješiti pitanje gubitka vode davanjem prioriteta tekućim inicijativama u pogledu održavanja čiji je cilj znatno smanjenje curenja vode. Kako bi se te inicijative adekvatno financirale, potrebno je uvesti „zlatno pravilo” za javna ulaganja. EGSO naglašava da održavanje kojim se loše upravlja i koje se nedovoljno financira, uz neodgovarajuće upravljanje imovinom, uzrokuje znatne gospodarske gubitke. Potrebno je odmah razviti nove tehnologije za otkrivanje curenja vode i u tom pogledu uspostaviti namjensku potporu.

⁽⁸⁾ Direktiva 2010/75/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o industrijskim emisijama (integrirano sprečavanje i kontrola onečišćenja) (SL L 334, 17.12.2010., str. 17.).

⁽⁹⁾ *Industrial pollutant releases to water in Europe* (Ispuštanje industrijskih onečišćujućih tvari u vodu u Europi), Europska agencija za okoliš.

⁽¹⁰⁾ Prijedlog revidirane Direktive o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda.

⁽¹¹⁾ Direktiva Vijeća 91/271/EEZ od 21. svibnja 1991. o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda (SL L 135, 30.5.1991., str. 40.).

4.10. Odbor je zabrinut zbog nedovoljne ocjene stanja podzemnih kanalizacijskih sustava u mnogim državama članicama i traži temeljitu i hitnu evaluaciju, uključujući centralizaciju podataka na razini EU-a. Troškovi neinterveniranja znatno su veći od troškova popravaka u kanalizacijskim mrežama.

5. Regionalne implikacije vodnih resursa

5.1. Pristup sigurnoj, čistoj i kvalitetnoj vodi temeljno je pravo i od životne je važnosti za zdravlje, dostojanstvo i blagostanje svih ljudi. Odbor smatra da je potpuno neprihvatljivo da u EU-u još uvijek ima ljudi koji nemaju pristup vodi.

5.2. EGSO smatra da je vrlo važno da se pitanje vode uključi u sve povezane politike (energetsku, trgovinsku, industrijsku, poljoprivrednu itd.) te da države članice osiguraju sinergije među ulaganjima u razne sektore koji su povezani s vodama, kao što su urbani razvoj, hrana, poljoprivreda i energetika. Voda je prijeko potrebna za urbani i ruralni razvoj.

5.3. EGSO predlaže osmišljavanje plavog plana EU-a i programa EU-a za vode koji bi se temeljili na partnerstvu za ulaganja u vodni sektor, u bliskoj sinergiji s planom EU-a za gradove, te zajedno s tematskim partnerstvom u području voda u skladu sa Sporazumom iz Ljubljane i u potpunoj komplementarnosti s dugoročnom vizijom za ruralna područja. Važno je osigurati teritorijalnu solidarnost, prilagođene multilateralne upravljačke strukture za rješavanje problema razlika između ruralnih i urbanih područja te konsolidaciju regionalnih pružatelja vodnih usluga.

5.4. Posebnu pozornost trebalo bi posvetiti otocima u Sredozemlju i najudaljenijim regijama koji se zbog svojeg zemljopisnog položaja suočavaju s nestašicom vode tijekom određenih perioda suše. U tim se područjima potrebna opskrba vodom mora osigurati sustavom kojim se jamči opskrba obiteljima i gospodarskim subjektima.

5.5. EGSO predlaže javno planiranje isključivo na razini riječnog sliva (uključujući podzemne vode) na način kojim se štiti opći interes EU-a i osigurava da se u vodnom tijelu iz kojeg se vrši prijenos održava ekološki nužan protok. Mjerama i ulaganjima u vodni sektor kojima se štite područja od poplava ili predviđaju suše i zaštićuje plovnost nastoji se zadržati više vode, ali bi se njima ujedno trebalo nastojati povećati biološku raznolikost i poštovati geomorfološke karakteristike riječnog sliva.

5.6. Imajući u vidu javnu prirodu vode, EGSO predlaže da pravo upotrebe vode bude dobro definirano, mjerljivo i nadzirano, uzimajući u obzir sve pravne oblike kao što su koncesije, dozvole, licencije, ugovorna prava i izravno vlasništvo, uz poštovanje vode kao općeg dobra. Prava upotrebe trebala bi biti jednostavno mjerljiva prema dobro definiranim kriterijima.

5.7. EGSO preporučuje da EU uspostavi i ojača regulatorne okvire za sporazume o koncesiji za vodu kako bi se vodom upravljalo kao javnim dobrom, a ne samo kao robom kojom se može trgovati. Cijene za stanovništvo također bi trebale odražavati činjenicu da je voda javno dobro, uz potpuno poštovanje članka 14. UFEU-a i Protokola 26. priloženog UEU-u i UFEU-u. Poziva i na donošenje restriktivnih pravila kako bi se vodni resursi EU-a zaštitili od upotrebe u interesu dionika izvan EU-a.

6. Sredstva EU-a

6.1. EGSO traži veću sinergiju na razini poziva na podnošenje prijedloga i operativnih programa kako bi se uhvatilo u koštac s posebnostima ulaganja u vodni sektor i maksimalno povećalo kvalitetnu apsorpciju financijskih sredstava EU-a namijenjenih vodama i plavom gospodarstvu. Na razini poziva na podnošenje prijedloga i u programiranju u obzir bi trebalo uzimati sezonske i cikličke karakteristike vodnih aktivnosti. Odbor poziva države članice da u preraspodjeli sredstava u okviru raznih programa velik prioritet daju ulaganjima u vodni sektor te da pravila o državnim potporama prilagode karakteristikama ulaganja u vodu.

6.2. EGSO smatra da Europski fond za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu⁽¹²⁾ nije dovoljan za potporu razvoju i tranziciji plavog gospodarstva. Hitno je potrebno diversificirati prihvatljive aktivnosti i povećati komplementarnost između europskih strukturnih i investicijskih fondova⁽¹³⁾, Mehanizma za oporavak i otpornost, programa InvestEU, programa Interreg Europe i drugih fondova. Nadalje, načelom tržišnog natjecanja za projekte koji se odnose na vodu financirane iz europskih strukturnih i investicijskih fondova trebalo bi uzeti u obzir osnovne potrebe koje voda zadovoljava.

6.3. EGSO napominje da su lokalni razvoj pod vodstvom zajednice, lokalne akcijske grupe u ribarstvu i integrirana teritorijalna ulaganja instrumenti koji samo djelomično pokrivaju potrebe ulaganja u vodni sektor. Poziva na uspostavu posebnog operativnog programa za vode i na integrirana teritorijalna ulaganja za plavo gospodarstvo, korelaciju između poziva na podnošenje prijedloga i procjene učinka ulaganja koja se financiraju iz fondova EU-a namijenjenih vodnoj infrastrukturi. EGSO predlaže uspostavu fonda za plavu tranziciju osiguravanjem tematske koncentracije postojećih fondova ili uspostavom novih fondova. Taj bi fond trebao biti namijenjen regijama siromašnima vodom i obuhvaćati prelazak na održivo upravljanje vodama uz izbjegavanje nejednakosti u pogledu pristupa vodi te podupirati potpunu komplementarnost ciljeva EU-a za 2050. s Fondom za pravednu tranziciju.

6.4. EGSO zaključuje da bi u programskom razdoblju 2028. – 2034. sljedećeg višegodišnjeg financijskog okvira vodni sektori trebali biti prepoznati kao strateški sektori te da bi, s obzirom da je priznat kao glas organiziranog civilnog društva EU-a, EGSO trebao biti uključen u platformu za pametnu specijalizaciju za održivo plavo gospodarstvo⁽¹⁴⁾. Predlaže dodavanje obveznog *ex ante* uvjeta za programsko razdoblje 2028. – 2034.

7. Financiranje prijelaza na nove održive poslovne modele

7.1. EGSO državama članicama savjetuje da istraže kako se javni proračuni i alati za smanjenje rizika, kao što su jamstva i instrumenti za kreditno poboljšanje, mogu strateški upotrijebiti za poboljšanje profila rizika-dobiti i za privlačenje komercijalnog i skupnog financiranja te vlasničkih ulaganja. Odbor je zabrinut da će dodjela javnih sredstava u nekim državama članicama biti problematična zbog trenutne razine javnog duga, povećanih kamatnih stopa i pogoršanja državnog kreditnog rejtinga. EGSO napominje da bi se privatna ulaganja u izgradnju vodoopskrbnih mreža mogla obeshrabruti ako postoji rizik od korupcije i regulatorne nejasnoće, kao i činjenicom da se radi o srednjoročnim do dugoročnim ulaganjima.

7.2. EGSO smatra da bi održiva ulaganja koja se odnose na vode trebalo poboljšati upotrebom održivih instrumenata financiranja, kao što su zelene obveznice, socijalne obveznice i zeleni krediti, koji bi bili popraćeni dosljednim definicijama održivosti u različitim jurisdikcijama te većim stupnjem standardizacije i transparentnosti podataka. Predlaže regulaciju plavih obveznica za ulaganja u vodni sektor na razini EU-a, kao i prilagođene investicijske instrumente za vode namijenjene MSP-ovima (npr. sezonski krediti). Također traži da Eurostat osigura posebno poglavlje i statističke podatke o vodnom gospodarstvu.

7.3. Uključivanjem okolišnih, socijalnih i upravljačkih⁽¹⁵⁾ čimbenika u postupak odlučivanja o ulaganjima omogućuje se širi raspon mogućnosti ulaganja i promiče financijska stabilnost. EGSO zahtijeva ulaganja u infrastrukturu, radne uvjete, kvalitetna radna mjesta i osposobljavanje te poziva na provedbu posebnih aktivnosti i kampanja u pogledu „pismenosti” o vodama, posebno usmjerenih na mlađe generacije. Osiguravanje predvidivog i dugoročnog razvoja karijere i primjerenih plaća ključno je za zadržavanje ljudskih resursa u vodnom sektoru.

7.4. Države članice moraju razumjeti, promicati i podupirati ulaganja u vodni sektor, među ostalim upotrebom fondova za tehničku pomoć, a Komisija bi u tom pogledu trebala pružati namjensku potporu, posebno kad je riječ o prilikama za ponovnu upotrebu vode. EGSO smatra da je u svim državama članicama ključno usmjeriti financijska sredstva prema projektima kojima se smanjuje potrošnja vode i omogućuje ponovna upotreba vode, u skladu s člankom 9. Okvirne direktive o vodama⁽¹⁶⁾.

⁽¹²⁾ Europski fond za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu.

⁽¹³⁾ Europski strukturni i investicijski fondovi za razdoblje 2014. – 2020.

⁽¹⁴⁾ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/blue-growth>.

⁽¹⁵⁾ Okolišni, socijalni i upravljački čimbenici (engleska kratica: ESG).

⁽¹⁶⁾ Direktiva 2000/60/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2000. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike (SL L 327, 22.12.2000., str. 1.).

7.5. Trebala bi postojati učinkovita koordinacija i komplementarnost između Europske komisije, Europske investicijske banke i Europske banke za obnovu i razvoj u pogledu financiranja ulaganja u vodni sektor. To uključuje razvoj zajedničkih ključnih pokazatelja uspješnosti unutar strateškog okvira EU-a, kao i cikličko praćenje u okviru europskog semestra. Javne banke u EU-u također imaju važnu ulogu u pogledu ulaganja u vodni sektor te bi trebalo konsolidirati suradnju dionika s privatnim bankama.

8. Ulaganja

8.1. Odluke o ulaganjima u EU-u moraju se temeljiti na detaljnoj procjeni dugoročne potražnje za vodom, dostupnosti vodnih resursa i mogućnosti financiranja, uzimajući pritom u obzir izazove koje predstavlja prilagodba klimatskim promjenama. Odbor smatra da bi se pri planiranju dugoročnih ulaganja također trebalo kvantificirati specifične demografske trendove i uskladiti s inicijativama u drugim sektorima, kao što su urbanističko planiranje, upotreba zemljišta ili poljoprivreda. Pri poboljšanju vodnih objekata trebalo bi uzeti u obzir i maksimalno povećanje skladištenja plavog ugljika. EGSO poziva države članice da provedu sinkronizirane inicijative prostornog planiranja i uvedu sustave za analizu velike količine podataka. Pri ulaganju i financiranju u vodnom sektoru trebalo bi na integriran način uzeti u obzir operativne troškove.

8.2. EGSO poziva na donošenje posebnih standarda koji bi se odnosili na upotrebu vode u raznim gospodarskim sektorima, na primjer u poljoprivredi ili industriji, osnivanjem stručne skupine za izradu sektorskih smjernica za upotrebu vode, u kojoj bi trebao sudjelovati i EGSO.

8.3. Inovacije i tehnologija ključne su za poticanje učinkovitosti u upravljanju vodama. Razmjena važnih inovacija povezanih s vodama među državama članicama i poticanje eksperimentiranja odozdo prema gore od ključne su važnosti. Potrebni su dodatni napor kako bi se procijenili gospodarski, socijalni i okolišni troškovi i koristi različitih načina ulaganja, od lokalne razine do razine sliva, nacionalne, prekogranične pa čak i globalne razine. Primjenom inovativnih tehnologija, kao što su jeftini satelitski sustavi za praćenje ključnih parametara u pogledu voda, može se poboljšati prikupljanje i analiza podataka o vodama. U tom pogledu treba uzeti u obzir sudjelovanje država članica.

8.4. Kako bi se prikupio odgovarajući dugoročni kapital usklađen s ciljevima održivog razvoja, projekti prirodnog kapitala povezani s vodama, koji su izloženi većim strukturnim rizicima, često zahtijevaju smanjivanje rizika. Potrebno je pažljivo razmotriti veće troškove, niže prihode i financijske gubitke povezane s rizicima u vodnom sektoru. Trebalo bi koristiti i tradicionalne zajmove i bespovratna sredstva, poduzetnički kapital, privatni i javni vlasnički kapital te mirovinske i investicijske fondove. Mogućnost manipulativnog zelenog marketinga i dalje postoji zbog nedostatka dosljednih standarda za zelene obveznice i investicijska fondove koji u obzir uzimaju okolišne, socijalne i upravljačke kriterije.

8.5. Komisija mora poticati upotrebu svih relevantnih sredstava EU-a i prilika za partnerstvo u okviru mreža socijalnih partnera i organizacija civilnog društva kako bi se doprlo do svih dionika, s posebnim naglaskom na MSP-ovima. Mješovito financiranje može imati važnu ulogu zbog niskog povrata ulaganja u projekte povezane s vodnom infrastrukturom, no poduzeća za vodne usluge i dalje su dobri subjekti za ulaganja.

8.6. EGSO smatra da je među kriterije za procjenu ulaganja u vodne resurse ključno uvrstiti otpornost. U kombinaciji s optimalnim ulaganjima u mjere za smanjivanje rizika, otpornost može smanjiti troškove povezane s oporavkom od nepredvidivih događaja kao što su oluje, poplave, šumski požari, suše, kibernetički napadi ili pandemije. Posebnu pozornost i financiranje trebalo bi usmjeriti na prekogranične projekte povezane s vodama.

8.7. Nedovoljna ulaganja u takve projekte i neučinkovitost potrošnje glavni su razlog zbog kojeg EU i ostatak svijeta ne ostvaruju znatan napredak u postizanju cilja održivog razvoja br. 6 o vodoopskrbi i odvodnji. EGSO ističe da Europa ima priliku pretvoriti izazove povezane s vodama u nove izgleda za tehnološki razvoj, društveni napredak i poslovni rast, s krajnjim ciljem postizanja otpornog gospodarstva sa sigurnom opskrbom vode u kojem postoje mogućnosti za punu i produktivnu zaposlenost i kvalitetna radna mjesta za sve. EU može postati globalni predvodnik u području ponovne upotrebe vode.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

PRILOG

Sljedeći je amandman odbijen tijekom rasprave premda je dobio barem četvrtinu glasova (pravilo 74. stavak 3. Poslovnika):

Amandman 8.

Točka 1.4.

Izmijeniti kako slijedi:

Mišljenje Stručne skupine	Amandman
<p>Nužne karakteristike budućeg regulatornog okvira plavog gospodarstva EU-a:</p> <ul style="list-style-type: none"> — utemeljenost na načelu ekonomije dobrobiti, — transversalna integracija socijalnih uvjeta i teritorijalna solidarnost, — ravnoteža među okolišnim, socijalnim i gospodarskim pitanjima, — iskorištavanje transnacionalnih inovativnih modela upravljanja kojima se potiče financiranje, regulira sudjelovanje privatnog sektora, poboljšava upravljanje vodnim resursima i potiče konkurentnost EU-a, — usvajanje kolaborativnih poslovnih modela i načelâ ekonomije dijeljenja, — donošenje institucijskog okvira koji neće opteretiti konkurentnost gospodarskih aktivnosti EU-a na globalnom tržištu, — veća transparentnost u pogledu inicijativa za održivost. 	<p>Nužne karakteristike budućeg regulatornog okvira plavog gospodarstva EU-a:</p> <ul style="list-style-type: none"> — utemeljenost na načelu ekonomije dobrobiti, — transversalna integracija socijalnih uvjeta i teritorijalna solidarnost, — ravnoteža među okolišnim, socijalnim i gospodarskim pitanjima, — iskorištavanje transnacionalnih inovativnih modela upravljanja kojima se potiče financiranje, regulira sudjelovanje privatnog sektora, poboljšava upravljanje vodnim resursima i potiče konkurentnost EU-a, — uvođenje „zlatnog pravila” za ulaganja u javnu infrastrukturu, — usvajanje kolaborativnih poslovnih modela i načelâ ekonomije dijeljenja, — donošenje institucijskog okvira koji neće opteretiti konkurentnost gospodarskih aktivnosti EU-a na globalnom tržištu, — veća transparentnost u pogledu inicijativa za održivost.

Obrazloženje

Amandman je u skladu s izmjenom koja je predložena i objašnjena u točki 4.9: Uvođenje „zlatnog pravila” za javna ulaganja nužno je za učvršćenje položaja vode kao općeg dobra, kao što je već navedeno u zakonodavstvu EU-a.

Rezultat glasanja:

Za: 84

Protiv: 93

Suzdržani: 17

Sljedeća točka mišljenja Stručne skupine promijenjena je kako bi se odrazio amandman koji je usvojila Skupština iako je više od četvrtine glasova podržalo tekst u originalnom obliku (pravilo 74. stavak 4. Poslovnika):

Amandman 6.

Točka 4.9

Izmijeniti kako slijedi:

Mišljenje Stručne skupine	Amandman
<p>Kako bi se osiguralo odgovarajuće održavanje vodnih sustava i potaknula povećana opskrba vodom, izuzetno je bitno riješiti pitanje gubitka vode davanjem prioriteta tekućim inicijativama u pogledu održavanja čiji je cilj znatno smanjenje curenja vode. EGSO naglašava da održavanje kojim se loše upravlja i koje se nedovoljno financira, uz neodgovarajuće upravljanje imovinom, uzrokuje znatne gospodarske gubitke. Potrebno je odmah razviti nove tehnologije za otkrivanje curenja vode i u tom pogledu uspostaviti namjensku potporu.</p>	<p>Kako bi se osiguralo odgovarajuće održavanje vodnih sustava i potaknula povećana opskrba vodom, izuzetno je bitno riješiti pitanje gubitka vode davanjem prioriteta tekućim inicijativama u pogledu održavanja čiji je cilj znatno smanjenje curenja vode. Kako bi se te inicijative adekvatno financirale, potrebno je uvesti „zlatno pravilo” za javna ulaganja. EGSO naglašava da održavanje kojim se loše upravlja i koje se nedovoljno financira, uz neodgovarajuće upravljanje imovinom, uzrokuje znatne gospodarske gubitke. Potrebno je odmah razviti nove tehnologije za otkrivanje curenja vode i u tom pogledu uspostaviti namjensku potporu.</p>

Rezultat glasanja:

Za: 93

Protiv: 76

Suzdržani: 12

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Pristup vodi: rješavanje problema siromaštva u pogledu vode i njegov utjecaj na socijalnu politiku”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 349/10)

Izvjestitelji: **Kinga JOÓ i Carlos Manuel TRINDADE**

Odluka Plenarne skupštine:	25.1.2023.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	21.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	171/19/22

1. Zaključci i preporuke

1.1. EGSO u potpunosti podržava rezolucije Ujedinjenih naroda kojima se potvrđuje da je voda temeljno ljudsko pravo ⁽¹⁾ i da je nužna za uživanje u životu i ostvarenje svih ljudskih prava ⁽²⁾. UN-ovim ciljem održivog razvoja br. 6, kao i 20. načelom europskog stupa socijalnih prava Europske unije utvrđuju se opća načela prava na pristup vodi. U kontekstu klimatskih promjena siromaštvo u pogledu vode postaje važnije te su za njegovo suzbijanje potrebne javne politike, a, osim toga, nestašica vode više pogađa ranjivo stanovništvo.

1.2. EGSO poziva Europsku komisiju i države članice da na sve politike koje se tiču vode i za rješavanje problema siromaštva u pogledu vode primjenjuju pristup temeljen na ljudskim pravima i da se tako ujedno usklade s europskim stupom socijalnih prava. Usluge vodoopskrbe i odvodnje trebale bi biti održive, pravedne, djelotvorne, visokokvalitetne i cjenovno pristupačne za sve, a posebnu bi pozornost trebalo posvetiti ranjivim društvenim skupinama.

1.3. EGSO smatra da bi se univerzalan pristup stanovništva visokokvalitetnoj vodi za piće i odvodnji po poštenim cijenama trebao smatrati javnim dobrom, a ne tek pukom robom, zbog čega se njime ne bi trebalo upravljati u skladu s pravilima jedinstvenog tržišta.

1.4. EGSO poziva Komisiju na to da, kada je riječ o siromaštvu u pogledu vode, promiče zajednički pristup razumijevanju tog koncepta na razini EU-a i razvije njegovu sveobuhvatnu definiciju koja bi omogućavala njegovo konkretno i zajedničko razumijevanje ⁽³⁾ i u okviru koje bi svaka država članica mogla razviti svoju definiciju u skladu s vlastitim kontekstom, ali i europskom definicijom.

⁽¹⁾ <https://www.ohchr.org/en/water-and-sanitation>.

⁽²⁾ <https://digitallibrary.un.org/record/687002>.

⁽³⁾ Vidjeti Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Rješavanje problema energetske siromaštva i otpornosti Unije: izazovi iz gospodarske i socijalne perspektive” (razmatračko mišljenje na zahtjev češkog predsjedništva) (SL C 486, 21.12.2022., str. 88.).

1.5. EGSO poziva Komisiju da izradi zajedničke smjernice za praćenje pristupa kvalitetnim i cjenovno pristupačnim uslugama vodoopskrbe i odvodnje⁽⁴⁾ i s time povezanih prostornih, socijalnih i rodni razlika na razini država članica i EU-a te da utvrdi trenutačno stanje i redovito prati razvoj situacije. Podaci bi trebali biti pouzdani, valjani i javno dostupni. To je potrebno i radi usklađivanja s člankom 16. stavkom 1. točkom (a) Direktive (EU) 2020/2184 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2020. o kvaliteti vode namijenjene za ljudsku potrošnju⁽⁵⁾ (dalje u tekstu: Direktiva o vodi za piće). EGSO očekuje da će se usvojiti prijedlog Europske komisije za preinaku Direktive o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda⁽⁶⁾, kojim se uvodi članak 19. o pristupu sanitarnim uvjetima.

1.6. EGSO predlaže Komisiji da u predstojeću reviziju Direktive o vodi za piće uključi zajamčeni univerzalni pristup uslugama vodoopskrbe i odvodnje, kako je utvrđeno u UN-ovu cilju održivog razvoja br. 6. Savjetuje Komisiji da usvoji zajedničke smjernice za određivanje cijena vode i odvodnje u okviru kojih države članice mogu razviti svoje kontekstualizirane regulatorne okvire. Takve bi smjernice trebale poštovati ljudsko pravo na vodu i načelo sprečavanja degradacije slično onome iz preporuka UN-a u pogledu ljudskih prava i pristupa vodi za piće i odvodnji.

1.7. EGSO naglašava da plaćanje usluga vodoopskrbe i odvodnje ne bi smjelo ugroziti ispunjavanje drugih socijalnih potreba. Stoga poziva Komisiju da izradi pregled mjera koje se u svim državama članicama primjenjuju u pogledu cjenovne pristupačnosti, a posebno mjera koje se primjenjuju na ranjive potrošače. Pozivamo Komisiju da na temelju tog pregleda izradi zajedničke smjernice za države članice kako bi se utvrdila kućanstva s problemima u pogledu cjenovne pristupačnosti, točnije ranjivi potrošači, i mjere za rješavanje takvih problema. Takve bi smjernice trebale osigurati da se opskrba vodom nikad ne isključuje korisnicima u ranjivom položaju⁽⁷⁾. Mjere bi se trebale temeljiti na holističkom sagledavanju situacije pogođenih kućanstava i primjenjivati instrumente socijalne politike, mjere stambene politike i posebne mjere koje se odnose na usluge vodoopskrbe i odvodnje, a prilagođene su kontekstu. Pri financiranju takvih mjera treba uzeti u obzir načelo solidarnosti; osim javnog financiranja, treba istražiti i inovativne oblike financiranja, npr. namjenska sredstva u okviru računa za vodu.

1.8. EGSO preporučuje da EU uspostavi i ojača regulatorne okvire za sporazume o koncesiji za vodu kako bi se vodom upravljalo kao javnim dobrom, a ne robom kojom se može trgovati. Takvi bi regulatorni okviri trebali:

- (a) biti usklađeni s ljudskim pravima;
- (b) promicati održivost vodnih ekosustava;
- (c) biti uspostavljeni i provedeni na transparentan način uz sudjelovanje javnosti;
- (d) okvir za koncesijska prava proširiti na javne institucije kako bi ponovo stekle prava na upotrebu vode u zamjenu za pravednu naknadu i preraspodijelile ih korisnicima u izvanrednim situacijama za vrijeme krize uzrokovane sušom.

1.9. EGSO napominje da postoje temeljne razlike između javnog i privatnog upravljanja vodom i da u svakom od njih ima dobrih i loših primjera. Međutim, zbog usmjerenosti na dobit privatno upravljanje bi moglo imati poteškoća s ispunjavanjem temeljnog zahtjeva univerzalnosti usluge, a to je da služi 100 % stanovništva. EGSO smatra da javno upravljanje vodom može ponuditi bolja jamstva univerzalnog pristupa vodi i kanalizacijskim sustavima po pravednoj cijeni i uz odgovarajuće standarde kvalitete, kao i bolju obnovu i zaštitu ekosustava.

⁽⁴⁾ Kao dopuna praćenju utvrđenom u Direktivi o vodi za piće (Direktiva (EU) 2020/2184).

⁽⁵⁾ SL L 435, 23.12.2020., str. 1. „Identificiraju osobe bez pristupa ili s ograničenim pristupom vodi namijenjenoj za ljudsku potrošnju, uključujući ranjive i marginalizirane skupine, te razloge za taj nedostatak pristupa” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽⁶⁾ Prijedlog direktive Europskog parlamenta i Vijeća o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda, COM(2022) 541 final, 2022/0345 (COD).

⁽⁷⁾ Vidjeti i: <https://www.aquapublica.eu/article/news/access-water-and-sanitation-must-be-priority-commission-action-plan-implementation-pillar>.

1.10. EGSO smatra da bi EU i sve države članice trebali usvojiti viziju koja se temelji na zaštiti okoliša i razviti programe za financiranje distributera vode kako bi se smanjilo istjecanje i gubitak vode, jedan od najvećih problema upravljanja vodnim resursima. EGSO poziva Komisiju i države članice da razmotre i podrže nova i inovativna tehnička rješenja za rješavanje problema nestašice vode, kao što su povećana upotreba potrošne vode i pročišćenih otpadnih voda i decentralizirana mala postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda.

1.11. EGSO poziva Komisiju i države članice da osiguraju javna sredstva za razvoj infrastrukture, s posebnim naglaskom na siromašnim vlasnicima nekretnina i socijalno ugroženim gradskim i ruralnim četvrtima u kojima tu infrastrukturu već odavno treba obnoviti. Trebalo bi razmotriti razvoj vodoopskrbne i sanitarne infrastrukture u vezi s valom obnove. U prostornom planiranju trebalo bi razmotriti i okolišno, gospodarski i socijalno održivo pružanje usluga vodoopskrbe i odvodnje.

1.12. Pažljivo uzimajući u obzir postojanje brojnih riječnih slivova u Europi koji uključuju više država članica, preporučuje da se za svaki od njih donese politički i tehnički okvir upravljanja i osigura sudjelovanje civilnog društva (vidjeti točke 6.4. i 6.5.). EGSO predlaže da Komisija ocijeni uspješnost upravljanja riječnim slivovima i uvede političke, tehničke i participativne mehanizme za njegovo poboljšanje. Komisija bi trebala uspostaviti vijeće za riječne slivove kao tijelo koje bi pomagalo upravi za riječni sliv i predstavljalo sve dionike, i preuzeti ulogu posrednika u prekograničnim sukobima.

1.13. EGSO preporučuje Komisiji da:

- regulira poljoprivredne i industrijske projekte kojima su potrebne vrlo velike količine vode s obzirom na ekološke i socijalne probleme koji se javljaju na kraju tog lanca i, u nekim slučajevima, planira njihovo postupno ukidanje, pronalazi rješenja za uključena poduzeća, radnike i područja i dodjeljuje sredstva potrebna za postizanje ravnoteže u takvim rješenjima,
- razvija zakonodavstvo kojim bi se osigurao minimalan protok do mora,
- osigura da EU usvoji interventne planove koji prednost daju pristupu vodi za ljudsku potrošnju u doba nestašice.

1.14. EGSO predlaže da EU osmisli politike za zaštitu potrošača kako bi se osiguralo da svi imaju pristup sigurnoj vodi za piće po pravednoj cijeni, kao i pristup odgovarajućim kanalizacijskim sustavima. Te bi politike trebale uključivati sudjelovanje različitih zainteresiranih dionika u savjetodavnim tijelima (potrošači, radnici, poduzeća).

1.15. EGSO poziva Komisiju i države članice da poduzmu mjere za informiranje stanovnika EU-a o vrijednosti vode te važnosti pristupa vodi i odvodnji za sve. Trebalo bi iskoristiti informativni potencijal komunikacije i obrazovanja za promicanje održivije upotrebe usluga vodoopskrbe i odvodnje⁽⁸⁾. Takve bi aktivnosti trebale biti usmjerene na djecu i mlade kao ključne aktere u održivom korištenju usluga vodoopskrbe i odvodnje u budućnosti, no informiranjem bi trebalo obuhvatiti sve dobne skupine. U slučaju kućanstava pogođenih siromaštvom u pogledu vode, informiranje bi trebala biti jedna od mjera kojima im se poboljšava pristup kvalitetnim i cjenovno pristupačnim uslugama vodoopskrbe i odvodnje.

1.16. EGSO naglašava da bi vodne politike EU-a i država članica trebalo popratiti sustavnim ispitivanjem kadrovskih potreba u vodnom sektoru, uključujući potrebne kvalifikacije, razvoj radne snage te upravljanje zdravljem i sigurnošću na radu. To bi trebalo provoditi u suradnji sa socijalnim partnerima u sektoru.

⁽⁸⁾ Kao što je istaknuto u porukama i preporukama o politikama sa sastanka na vrhu o vodama održanog 2016. u Budimpešti https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Letoltheto_dokumentumok i pozivu iz Budimpešte sa sastanka na vrhu održanog 2019. https://www.budapestwatersummit.hu/en/Summit/Budapest_Appeal.

2. Uvod i predmet mišljenja

2.1. Voda je ključna za sve aspekte života. Isto je tako ključan dio održivog razvoja i neophodna za mir naše civilizacije. Klimatske promjene već su pogoršale probleme povezane s vodom, a situacija će u budućnosti biti i gora. Ljudske zajednice, prije svega ranjive skupine, nalaze se pod sve većim pritiskom zbog neodgovarajuće opskrbe vodom.

2.2. Na Općoj skupštini UN-a 2010. ⁽⁹⁾ izričito je prepoznato ljudsko pravo na vodu i odvodnju, što je potvrđeno na Konferenciji UN-a o vodama 2023. ⁽¹⁰⁾. UN priznaje i da su čista voda za piće i odvodnja ključni za ostvarivanje svih ljudskih prava. Među 17 međunarodno dogovorenih ciljeva održivog razvoja UN-a nalazi se cilj br. 6 – „osigurati sanitarne uvjete i pristup pitkoj vodi za sve”. Uz te globalne obveze u 20. načelu europskog stupa socijalnih prava navodi da „svi imaju pravo pristupa kvalitetnim osnovnim uslugama, uključujući vodu i sanitarne uvjete”.

2.3. EU je uspostavio sveobuhvatan pravni i upravljački okvir kako bi osigurao održivo upravljanje svojim vodnim resursima i ostvario napredak u njegovoj provedbi ⁽¹¹⁾ ⁽¹²⁾. U prethodnim mišljenjima EGSO-a zagovara se povezivanje izazova u pogledu vode s mjerama za borbu protiv siromaštva i ciljem njegova iskorjenjivanja ⁽¹³⁾, promicanjem vodoopskrbe i odvodnje kao javnih usluga neophodnih za sve ⁽¹⁴⁾ i olakšavanjem pristupa vodi za piće za ranjive skupine i osobe koje žive u izoliranim područjima te u područjima u nepovoljnom položaju ili u rubnim područjima ⁽¹⁵⁾.

2.4. U ovom se samoinicijativnom mišljenju pozornost skreće na trenutačne izazove u pogledu pristupa čistoj vodi i odvodnji. Također se istražuju mjere koje treba poduzeti na europskoj, nacionalnoj i lokalnoj razini i uloga organiziranog civilnog društva u borbi protiv siromaštva u pogledu vode i njegovih učinaka, osobito na najranjivije skupine, a razmatraju se i načini ublažavanja društvenih, političkih i gospodarskih učinaka siromaštva u pogledu vode i njegova utjecaja na zdravlje ljudi.

2.5. Siromaštvo u pogledu vode prisutno je u EU-u unatoč njegovom relativno povoljnom položaju u globalnim okvirima. Nedostatak pristupa kvalitetnoj i cjenovno pristupačnoj vodoopskrbi i odvodnji, što se može opisati kao siromaštvo u pogledu vode, svakodnevno je iskustvo milijuna građana EU-a. Drugim riječima, milijunima Europljana uskraćuje se pravo na pristup cjenovno pristupačnoj i kvalitetnoj vodoopskrbi i odvodnji.

2.6. Međutim, siromaštvo u pogledu vode ima dalekosežne socijalne, gospodarske i ekološke posljedice, uključujući zdravstvene rizike na razini pojedinca i zajednice, smanjenu zapošljivost te pogoršanje lokalnog gospodarstva, socijalnu isključenost, onečišćenje okoliša i političku nestabilnost. Takve su posljedice u velikoj mjeri nerazmjerne udjelu kućanstava u potrošnji vode i proizvodnji otpadnih voda u usporedbi s industrijom i poljoprivredom. To se odražava u činjenici da se prva uspješna europska građanska inicijativa odnosila na pristup vodoopskrbi i odvodnji, zahtijevajući zajamčene usluge vodoopskrbe i odvodnje za sve u EU-u, ljudska prava ispred tržišnih interesa kad je riječ o opskrbi vodom i veća nastojanja EU-a da osigura univerzalan pristup tim uslugama ⁽¹⁶⁾. Rješavanje problema siromaštva u pogledu vode nužno je za ostvarivanje političkih prioriteta Europske komisije, posebno u pogledu zelenog plana i obećanja da nitko neće biti zapostavljen.

2.7. Direktivom o vodi za piće utvrđuje se obveza država članica da poduzmu sve potrebne mjere kako bi se ranjivim i marginaliziranim skupinama osigurao pristup vodi za piće. Međutim, ne priznaje se univerzalno pravo na pristup sigurnoj vodi za piće i odvodnji, kako je navedeno u ciljevima održivog razvoja. EGSO poziva Europsku komisiju da to priznanje uključi u sljedeću reviziju Direktive o vodi za piće.

⁽⁹⁾ Rezolucija 64/292 o ljudskom pravu na vodu i odvodnju (2010.), https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml.

⁽¹⁰⁾ https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-03/Closing%20press%20release_waterconference_FINAL_24Mar.pdf.

⁽¹¹⁾ Preinaka Direktive o vodi za piće (2018.).

⁽¹²⁾ Prijedlog revizije Direktive o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda (2022.).

⁽¹³⁾ SL C 248, 25.8.2011., str. 43.

⁽¹⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije o europskoj građanskoj inicijativi „Voda i odvodnja su ljudsko pravo! Voda je javno dobro, a ne roba!” (COM(2014) 177 final) (SL C 12, 15.1.2015., str. 33.).

⁽¹⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o kvaliteti vode namijenjene za ljudsku potrošnju (preinaka) (COM(2017) 753 final – 2017/0332(COD)) (SL C 367, 10.10.2018., str. 107.).

⁽¹⁶⁾ <https://right2water.eu/>.

2.8. EGSO sa žaljenjem napominje da su dostupni podaci ograničeni i fragmentirani, zbog čega je teško dobiti sveobuhvatan pregled razmjera i značajki tog problema.

3. Pristup kvalitetnoj vodoopskrbi i odvodnji

3.1. Otprilike 9,8 milijuna ljudi (2,2 % stanovništva EU-a) nema pristup uslugama opskrbe vodom za piće kojima se upravlja na siguran način, iz poboljšanog izvora, dostupnog u njihovom kućanstvu⁽¹⁷⁾. Dodatnih 2 %, približno 9,4 milijuna ljudi, može pristupiti samo osnovnim uslugama opskrbe vodom za piće izvan svojeg kućanstva⁽¹⁸⁾. Otprilike 450 000 osoba s boravištem u EU-u⁽¹⁹⁾ nema pristup čak ni osnovnim uslugama opskrbe vodom za piće. Otprilike 6,7 milijuna ljudi u EU-u (1,5 % stanovništva) živi bez sanitarnih prostorija, odnosno u kućanstvu koje nema ni kadu, ni tuš ni zahod s ispiranjem u zatvorenom prostoru, dok 84,5 milijuna ljudi (19 % stanovništva) živi bez pristupa barem sekundarnom pročišćavanju otpadnih voda⁽²⁰⁾.

3.2. Siromaštvo u pogledu vode osobito pogađa ranjive pojedince i kućanstva.

- kod siromašnih kućanstava postoji više od tri puta veća vjerojatnost da nemaju sanitarne prostorije⁽²¹⁾,
- nedostatak pristupa vodoopskrbi, odvodnji i higijeni na više načina nerazmjerno utječe na žene, primjerice zbog nerazmjerne količine kućanskih poslova koje obavljaju i problema povezanih s menstrualnom higijenom,
- djeca su nerazmjerno pogođena jer su izloženija posljedicama loše higijene,
- osobe s invaliditetom ili posebnim potrebama također su izloženije posljedicama siromaštva u pogledu vode,
- beskućnici, posebno oni koji spavaju na otvorenom, teško su pogođeni nedostatkom vode, odvodnje i higijene zbog njihova ekstremnog stambenog siromaštva,
- na najveću etničku manjinu u Europi, Rome, snažno utječe nedostatak pristupa sigurnoj i cjenovno pristupačnoj vodi za piće i odvodnji. Svaki treći Rom živi u objektu bez tekuće vode⁽²²⁾, a tek ih nešto više od polovice ima zahod s ispiranjem ili tuš u zatvorenom prostoru⁽²³⁾. Postoje primjeri marginaliziranih zajednica, u kojima su Romi prekomjerno zastupljeni, kojima su uskraćene čak i osnovne usluge opskrbe vodom za piće jer se javne slavine zatvaraju⁽²⁴⁾ i jer žive u područjima u kojima su podzemne vode onečišćene zbog gospodarskih aktivnosti⁽²⁵⁾,
- migranti, a posebno neprijavljeni migranti u hitnom i neformalnom smještaju, mogu imati osobito loš pristup uslugama vodoopskrbe i odvodnje,
- nedostatak pristupa cjenovno pristupačnoj vodoopskrbi i odvodnji može utjecati na obiteljska poduzeća ranjivih kućanstava, što može dovesti do socijalnih i gospodarskih problema.

⁽¹⁷⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.SMDW.ZS?locations=EU> (referentna godina: 2020.). Postotak ljudi koji ne upotrebljavaju vodu za piće iz poboljšanog izvora dostupnu u njihovom prostoru, kad im je potrebno i bez fekalnog onečišćenja i onečišćenja prioritarnim kemijskim tvarima. Poboljšani izvori vode uključuju vodu iz slavine, bušotine, bunara, zaštićene bušotine ili zaštićenog izvora te pakiranu ili isporučenu vodu.

⁽¹⁸⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.BASW.ZS?locations=EU> (referentna godina: 2020.). Taj pokazatelj obuhvaća i osobe koje koriste osnovne usluge opskrbe vodom i one koje koriste usluge opskrbe vodom kojom se upravlja na siguran način. Osnovne usluge opskrbe vodom za piće definirane su kao voda za piće iz poboljšanog izvora, pod uvjetom da vrijeme potrebno da se dođe do vode i vrati kući nije dulje od 30 minuta. Poboljšani izvori vode uključuju vodu iz slavine, bušotine, bunara, zaštićene bušotine ili zaštićenog izvora te pakiranu ili isporučenu vodu.

⁽¹⁹⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sgd_06_10/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²⁰⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sgd_06_20/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdho05/default/table?lang=en.

⁽²²⁾ <https://fra.europa.eu/en/content/fra-opinions-eu-midis-ii-roma>.

⁽²³⁾ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20200918STO87401/roma-what-discrimination-do-they-face-and-what-does-eu-do>.

⁽²⁴⁾ http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/thirsting-for-justice-march-2017.pdf.

⁽²⁵⁾ <https://eeb.org/wp-content/uploads/2020/04/Pushed-to-the-Wastelands.pdf>.

3.3. Prostorne razlike u pogledu infrastrukture za vodoopskrbu i odvodnju važan su, iako ne i jedini, čimbenik socijalno nejednačenog pristupa. U mnogim se područjima infrastrukturni i socijalni problemi preklapaju. Marginalizirane ruralne zajednice mogu biti u posebno nepovoljnom položaju. Osim toga, u siromašnim četvrtima u kojima već odavno postoji potreba za obnovom nekvalitetna infrastrukture pridonosi siromaštvu u pogledu vode i ekološkim problemima.

3.4. U međuvremenu, demografske promjene utječu na prostornu raspodjelu potražnje za uslugama vodoopskrbe i odvodnje. Urbanizacija povećava pritisak na usluge vodoopskrbe i odvodnje u mnogim gusto naseljenim urbanim područjima. U drugim dijelovima EU-a, a osobito u ruralnim područjima, smanjenje broja stanovnika predstavlja izazov za funkcioniranje mreža.

3.5. Iako prethodno navedeni problemi s nedostatkom pristupa vodoopskrbi i odvodnji prvenstveno utječu na određene društvene skupine, na mnogo veći udio stanovništva EU-a (u prosjeku 30 %) utječe neki oblik nestašice vode, tj. neusklađenost između potražnje za vodom i ponude vode⁽²⁶⁾. Stanovnici južne Europe imaju ozbiljnih problema s nestašicom vode tijekom cijele godine. U drugim dijelovima Europe nestašica vode javlja se povremeno i na određenim mjestima. Ukupno osam milijuna ljudi u Europi živi u područjima velike učestalosti suše ili nestašice vode⁽²⁷⁾. Predviđa se da će klimatske promjene uzrokovati daljnje sezonsko smanjenje dostupnosti vode u većini dijelova Europe.

3.6. Osim toga, zbog promjene hidroloških ciklusa i režima padalina te povećanja temperature, klimatske promjene glavni su čimbenik koji utječe na nestašicu vode i na više načina izravno utječe na vodoopskrbu, odvodnju i higijenu. Suše, povećanje temperature pa čak i ekstremne padaline smanjuju dostupnost i kvalitetu vode i oštećuju infrastrukturu, što dovodi do poteškoća u održavanju higijene i sanitarnih uvjeta. Zbog porasta razine mora može doći do smanjenja dostupnosti vode zbog poplava i prodora slane vode. Dokazi koji se odnose samo na Europu oskudni su; međutim, na temelju globalnih trendova može se razumno pretpostaviti da klimatske promjene imaju nesrazmjeran utjecaj na ranjive pojedince, kućanstva i zajednice⁽²⁸⁾.

3.7. Količina vode koju upotrebljavaju kućanstva znatno se razlikuje ovisno o državi članici, a kreće se od 77 do 220 litara dnevno po glavi stanovnika⁽²⁹⁾. U istočnim državama članicama potrošnja je obično manja nego u zapadnim, a neke južne države članice najveći su potrošači; međutim, postoje i iznimke⁽³⁰⁾.

3.8. Iako je kvaliteta vode u EU-u općenito dobra, u nekim područjima i dalje postoje problemi s kvalitetom, što je vidljivo iz slučajeva pokrenutih protiv nekih država članica zbog neusklađenosti s Direktivom o vodi za piće. Osim toga, nedostatak pristupa uslugama opskrbe vodom za piće kojom se upravlja na siguran način, posebno osnovnim uslugama opskrbe vodom, povezan je s visokim rizikom od upotrebe vode nesigurne za piće.

3.9. Razina zadovoljstva kvalitetom vode za piće općenito je visoka, iako nije univerzalna. Podaci iz istraživanja provedenog sredinom 2010-ih pokazuju da 82 % stanovnika EU-a smatra da je kvaliteta vode za piće na području na kojem žive dobra⁽³¹⁾, a oko 7 % njih se s time ne slaže. Opća procjena vode za piće u EU-u bila je mnogo manje povoljna: samo 27 % ispitanika složilo se s izjavom da je pristup kvalitetnoj i čistoj vodi u EU-u općenito dobar.

⁽²⁶⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/water-resources-across-europe-confronting>.

⁽²⁷⁾ Prvo saslušanje o temi „Vrijeme je za plavi plan”, 27. veljače 2023.

⁽²⁸⁾ <https://www.preventionweb.net/understanding-disaster-risk/risk-drivers/poverty-inequality>.

⁽²⁹⁾ Eureau, *The governance of water services in Europe* (Upravljanje vodnim uslugama u Europi), 2020., <https://www.eureau.org/resources/publications/5268-the-governance-of-water-services-in-europe-2020-edition-2/file>.

⁽³⁰⁾ <https://smartwatermagazine.com/news/locken/water-ranking-europe-2020>.

⁽³¹⁾ <https://circabc.europa.eu/sd/a/0070b535-5a6c-4ee4-84ba-6f6eb1682556/Public%20Consultation%20Report.pdf>.

3.10. Iako velika većina stanovnika EU-a upotrebljava vodu iz slavine za pranje, osobnu higijenu i kuhanje, udio ljudi koji upotrebljavaju vodu iz slavine za piće nešto je manji. Sredinom 2010-ih više od 90 % ispitanika izvijestilo je da upotrebljava vodu iz slavine za kuhanje, dok ih je samo 55 % izjavilo da za piće uvijek upotrebljava vodu izravno iz slavine, a dodatnih 10 % za piće upotrebljava vodu iz slavine nakon filtriranja.

3.11. Posljednjih je desetljeća voda prošla kroz proces komercijalizacije, a usluge vodoopskrbe i odvodnje kroz proces privatizacije i financijalizacije. Ti se procesi posljednjih godina dovode u pitanje i već postoje primjeri općina koje su ponovo preuzele vodne usluge. Voda je ključna za život, opće dobro i ljudsko pravo. U tom kontekstu EGSO smatra da bi, kao usluge od javnog interesa, usluge vodoopskrbe i odvodnje trebale podlijegati jasnoj regulaciji kojom se jamči obveza pružanja usluga kako bi se osiguralo da se gospodarenje vodama i otpadnim vodama općenito ostvaruje po pristupačnoj cijeni i uz dostatnu kvalitetu usluge. Komisija bi u Direktivi o koncesijama (2014/23/EU) ⁽³²⁾ trebala zadržati izuzeća za vodu i otpadne vode odobrena kao rezultat uspješne europske građanske inicijative „Right2Water”. EGSO preporučuje da Komisija vodoopskrbu izuzme iz pravila jedinstvenog tržišta.

4. Cjenovna pristupačnost

4.1. Cjenovna pristupačnost usluga vodoopskrbe i odvodnje stanovnicima EU-a predstavlja sve veći problem, među ostalim zbog nedavnog porasta cijena, a očekuje se da će se rashodi za te usluge povećati. Iako troškovi tih usluga prekomjerno ne opterećuju kućanstva općenito, često opterećuju ona s niskim prihodima, a broj pogođenih kućanstava vjerojatno će se povećati. Primijesimo li prag od 3 %, u 13 država članica EU-a 5 % najsiromašnijeg stanovništva suočava se s problemom cjenovne pristupačnosti usluga vodoopskrbe i odvodnje, a u nekim se državama radi čak o 10 % stanovništva ⁽³³⁾. Međutim, takav pristup mjerenju problema cjenovne pristupačnosti može biti upitan i teško mjerljiv i možda ne pokazuje puni opseg problema jer u obzir ne uzima kućanstva koja nedovoljno troše, razlike u određivanju cijena vode ⁽³⁴⁾ i relativno stanje dohotka kućanstava.

4.2. Cijene usluga vodoopskrbe i odvodnje vrlo se razlikuju unutar država i među državama ⁽³⁵⁾, a zbog nedostatka detaljnih statističkih podataka ne može se izraditi sveobuhvatan pregled. Međutim, distribucijske sustave u ruralnim područjima karakteriziraju dulje mreže i veći operativni troškovi, što rezultira višim cijenama.

4.3. Osim nižih prihoda, ranjiva kućanstva mogu biti izloženija problemima cjenovne pristupačnosti zbog lošije kvalitete, manje učinkovite opreme i činjenice da kod kuće provode više vremena. Marginalizirane žene, djeca i mladi te nezaposlene osobe nerazmjerno su pogođeni.

4.4. Iako prevladavajući problemi cjenovne pristupačnosti zahtijevaju ciljne i djelotvorne socijalne mjere, trenutačno se ne može dobiti sveobuhvatan pregled mjera koje države članice EU-a provode za rješavanje problema cjenovne pristupačnosti, uključujući mjere koje se odnose na ranjive potrošače. Osim toga, nije dostupan sveobuhvatan pregled mogućnosti, ili nemogućnosti, prekida usluga i pregled minimalne razine usluga. Međutim, za neke su države dostupne djelomične informacije ⁽³⁶⁾, koje ukazuju na niz takvih mjera koje se poduzimaju za rješavanje pitanja cjenovne pristupačnosti.

4.5. Okvirnom direktivom o vodama produbljen je koncept načela „onečišćivač plaća” zahvaljujući cilju potpunog povrata troškova kojim se jamči zdravlje ekosustava. Međutim, primjena tog načela u suprotnosti je s načelom univerzalnog pristupa kvalitetnoj vodi za piće po pristupačnim cijenama i u praksi dovodi do ozbiljnih socijalnih posljedica, posebno

⁽³²⁾ Direktiva 2014/23/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o dodjeli ugovorâ o koncesiji (SL L 94, 28.3.2014., str. 1.).

⁽³³⁾ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/blue_deal_fiasconaro.pdf.

⁽³⁴⁾ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e1b8a4b6-en/index.html?itemId=/content/component/e1b8a4b6-en>.

⁽³⁵⁾ <https://www.eureau.org/resources/publications/eureau-publications/5824-europe-s-water-in-figures-2021/file>.

⁽³⁶⁾ <https://www.wareg.org/documents/affordability-in-european-water-systems/>, <https://www.oecd.org/env/resources/15425332.pdf>.

povećanja nejednakosti jer se najsiromašnije stanovništvo suočava s razmjerno višim cijenama ili ne podliježe gore navedenom načelu. EGSO smatra da bi načelo univerzalnog pristupa kvalitetnoj vodi za piće po pristupačnim cijenama trebalo biti temeljno načelo i da bi ga trebalo razmatrati zajedno s ekološkim pitanjima koja stoje iza načela „onečišćivač plaća” i načela potpunog povrata troškova.

4.6. Struktura cijena vode važna je poluga cjenovne pristupačnosti, učinkovitosti, pravednosti i očuvanja vode, čime se poštuje ljudsko pravo na vodu, štite ekosustava i društveni interesi. Stoga postoje različite tarifne strukture, uključujući onu koju je na 76. zasjedanju Opće skupštine UN-a⁽³⁷⁾ predložio posebni izvjestitelj⁽³⁸⁾ za ljudska prava na zdravstveno ispravnu vodu za piće i sanitarne uvjete.

5. Održivost

5.1. U ovom mišljenju ne razmatramo ekološke probleme kao što su prodor slane vode ili onečišćenje koji bi u konačnici mogli biti odgovorni za socijalne probleme. Naglasak je na ljudskim aktivnostima koje dovode do prekomjernog iskorištavanja i izazivanja sukoba pri upotrebi. Najpoznatiji takav problem je kada netko vlastitom upotrebom sprječava drugu osobu da upotrebljava vodu. U zakonodavstvu EU-a i nacionalnom zakonodavstvu to se nastoji riješiti upravljanjem riječnim slivovima⁽³⁹⁾, pri čemu su u Europi zabilježene različite razine provedbe i postignuća.

5.2. Prekomjerno iskorištavanje dovodi do povećanja nestašice i pogoršanja kvalitete vode i usluga. Međutim, pogoršanjem kvalitete vode povećava se i nestašica, ne u smislu nedostatka same količine vode, nego u smislu smanjenja količine vode prikladne za bilo koju svrhu ili povećanja sredstava potrebnih za vraćanje te vode u granice prihvatljivih standarda. Želimo li riješiti problem prekomjernog iskorištavanja, trebamo se usredotočiti na uzroke, a ne na posljedice o kojima se raspravljalo u prethodnoj točki. Prekomjerno iskorištavanje uzrokuje probleme u okolišu zbog kojih dolazi do društvenih problema jer ljudske aktivnosti ovise o ekosustavima, a posebno zdravim ekosustavima.

5.3. Pojavljuje se poseban problem, a to je razvoj izrazito intenzivnih poljoprivrednih i industrijskih projekata u područjima siromašnima vodom, pri čemu su ti projekti mogući samo prijenosom vode iz drugih slivova i prekomjernim iskorištavanjem površinskih voda, što uzrokuje naknadne ekološke i socijalne probleme. Na primjer, prekomjerno iskorištavanje rijeke dovodi do smanjenja sedimenta i hranjivih tvari koji dolaze u more, čime se povećava degradacija obalnih područja i smanjuju riblji stokovi. Općenito, prekomjerno iskorištavanje dovodi do iscrpljivanja ekosustava, što najviše pogađa najranjivije stanovništvo.

5.4. Smanjenje ribarstva i, potencijalno, smanjenje turizma u priobalnim područjima dovode do socijalnih problema. Iako velikim ulaganjima možemo ublažiti probleme propadanja obale kako bismo održali turizam, to ne vrijedi i za riblje stokove. S druge strane, ako EU donese zakone za prekidanje projekata odgovornih za prekomjerno iskorištavanje, morat će se suočiti s nezaposlenošću uključenih radnika.

5.5. Istjecanje i gubici⁽⁴⁰⁾ ne uključuju prekomjerno iskorištavanje, ali predstavljaju neučinkovitu i neprihvatljivu upotrebu vode. Međutim, to pitanje treba promatrati kroz jedinstvenu prizmu. Distributeri vode za ljudsku potrošnju istjecanje i gubitke promatraju kroz ekonomsku prizmu⁽⁴¹⁾. Problem istjecanja i gubitaka rješava se do trenutka kada njihova sanacija postaje skuplja od života s njima, što obično nastupa u trenutku kad dosegnu razinu od oko 15 %⁽⁴²⁾. Taj se problem može sagledati i kroz drugu prizmu pa bi u današnje vrijeme zbog sve učestalijih nestašica taj postotak bilo prijeko potrebno smanjiti.

⁽³⁷⁾ *Risks and impacts of the commodification and financialization of water on the human rights to safe drinking water and sanitation* (Rizici i učinci komercijalizacije i financijalizacije vode na ljudska prava na sigurnu vodu za piće i odvodnju), izvješće koje je na 76. zasjedanju Opće skupštine UN-a predstavio posebni izvjestitelj za ljudska prava na zdravstveno ispravnu vodu za piće i sanitarne uvjete Pedro Arrojo Agudo, A/76/159.

⁽³⁸⁾ On je predložio višestupanjsku tarifu: prvi stupanj bio bi cjenovno pristupačan, u određenim okolnostima čak i besplatan, u skladu s ljudskim pravom na vodu; tarifom drugog stupnja pokrivali bi se troškovi, a cijene tarife trećeg stupnja bile bi mnogo više i njima bi se unakrsno subvencionirale upotrebe od luksuzne do osnovne i spriječilo prekomjerno iskorištavanje. EGSO smatra da bi vrijednosti svakog pojedinačnog stupnja trebala definirati svaka država članica ili čak svaki pružatelj usluga vodoopskrbe i odvodnje.

⁽³⁹⁾ Direktiva 2000/60/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2000. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike (SL L 327, 22.12.2000., str. 1) (Okvirna direktiva o vodama).

⁽⁴⁰⁾ Istjecanje i gubici odnose se općenito na fizički izgubljeni vodu i vodu koja nije fakturirana, imajući na umu da je određena količina nefakturirane vode ipak dopuštena. Za više podataka vidjeti hidrološku ravnotežu.

⁽⁴¹⁾ U ovoj točki nefakturiranu ovlaštenu potrošnju ne smatramo gubitkom.

⁽⁴²⁾ To je tipična ciljna vrijednost kad je riječ o upotrebi u Portugalu. Druge države članice EU-a mogu imati različite ciljne vrijednosti, ali sama vrijednost nije relevantna za razvoj naše ideje.

6. Upravljanje

6.1. EGSO napominje da su vodoopskrba i odvodnja u cijelom svijetu u općinskoj nadležnosti, pri čemu različite vrste distributera (poduzeća ili općinske službe) opslužuju jednu ili više općina, a navodi i činjenicu da veliku većinu ljudi u Europskoj uniji i cijelom svijetu opslužuju javna vodoopskrbna poduzeća. Osim po obliku, distributeri vode razlikuju se po još jednom ključnom aspektu: načinu upravljanja (javnom ili privatnom). U svakom obliku mogu postojati različite vrste upravljanja. I u privatnom i u javnom upravljanju postoje i dobri i loši primjeri, ali privatno upravljanje, u kojem se naglasak stavlja na dobit, moglo bi imati poteškoća sa zadovoljavanjem uvjeta univerzalnosti usluge (100 % pokrivenosti stanovništva) jer je to nešto što javna ustanova može obavljati djelotvornije, po pristupačnijoj cijeni i s dostatnom kvalitetom usluge. EGSO napominje da u posljednja dva desetljeća u prilog tom zaključku idu primjeri vraćanja nadležnosti za vodoopskrbu i odvodnju općinama.

6.2. Želimo li osigurati kvalitetu, cjenovnu pristupačnost i univerzalnost usluge, najbolji način za održavanje vodoopskrbe i odvodnje na dobrom putu za postizanje cilja održivog razvoja br. 6 u kontekstu sve veće nestašice i rastućih cijena jest sudjelovanje svih dionika, na upravljačkoj razini i u regulatornim tijelima. Primjer uspjeha među distributerima vode je Córdoba, gdje općinsko poduzeće EMACSA ima zajednički odbor dionika, što je primjer participativnog upravljanja ⁽⁴³⁾. Regulatorna tijela trebala bi, umjesto da ih vodi samo jedna osoba, imati odbor sastavljen od dionika kako bi se osigurala djelotvornija regulativa.

6.3. Međunarodne rijeke i vodna tijela mogu biti izvor napetosti i u konačnici sukoba među državama, čak i unutar EU-a. EGSO predlaže da se EU angažira na upravljanju riječnim slivovima u koji je uključeno nekoliko država članica, utvrđujući opća načela, konkretne ciljeve i kvalificirano praćenje, i to smatra najboljim načinom za doprinos upravljanju vodama u vrijeme nestašice koja uzrokuje razne krize.

6.4. Trenutačno je model upravljanja vodama neučinkovit (disperzija, nedostatak hijerarhijskih nadzornih tijela, birokratska netransparentnost). Hitno je potrebno pronaći novi model upravljanja hidrološkim ekosustavima, posebno onima koji uključuju nekoliko država članica. U vodnom sektoru postoje brojna tijela s odgovornostima u različitim fazama vodnog ciklusa, s proturječnim vizijama i ciljevima, a ponekad i preklapanjima odgovornosti. EGSO predlaže Komisiji da uspostavi okvir za upravljanje riječnim slivovima s političkim i tehničkim tijelima na razini riječnih slivova kako bi uz najveću moguću učinkovitost osigurala opće političke smjernice i tehničko upravljanje, kao i uključivanje svih dionika putem učinkovitih mehanizama sudjelovanja.

6.5. Nadasve, EGSO predlaže politički i tehnički te demokratski i otvoren model upravljanja čiji je cilj primjena načela univerzalnog pristupa kvalitetnoj vodi za piće po pristupačnim cijenama za građane. EGSO predlaže uspostavu „odbora za upravljanje” sastavljenih od članova iz svih relevantnih država, čija bi zadaća bila političko upravljanje i rješavanje sukoba interesa među državama. Tim odborima za upravljanje riječnim slivovima trebao bi pomagati tehnički odbor stručnjaka koji bi bio zadužen za tehničko upravljanje riječnim slivovima. „Odbor za upravljanje” trebao bi javno i strogo utvrditi hijerarhiju odgovornosti između sebe i različitih tijela koja postoje u državama riječnog sliva kako ne bi bilo neusklađenosti i nejasnoća u pogledu odgovornosti. „Savjetodavno vijeće” trebalo bi djelovati zajedno s „povjerenstvom za riječne slivove”. To bi se vijeće sastojalo od organizacija civilnog društva, a pogotovo organizacija za zaštitu okoliša, klime i potrošača, i socijalnih partnera, osiguravalo strukturirani civilni dijalog s „odborem za upravljanje” i pomagalo u rješavanju mogućih sukoba interesa.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽⁴³⁾ Enrique Ortega de Miguel i Andrés Sanz Mulas, *Water Management in Córdoba (Spain): A Participative, efficient and Effective Public Model* (Upravljanje vodom u Córdoba (Španjolska): participativan, učinkovit i djelotvoran model), Reclaiming Public Water, TNI, 2005.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Kako surađivati s ciljanom javnosti i kako uspješno iskoristiti rezultate rada panela građana i građanki”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 349/11)

Izvjestitelj: **Christophe QUAREZ**

Zahtjev za savjetovanje:	samoinicijativno mišljenje, 23.1.2023.
Odluka Plenarne skupštine:	25.1.2023.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	21.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	780
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	163/4/8

1. Zaključci i preporuke

1.1. EGSO podsjeća da participativna demokracija može samo nadopunjavati predstavničku demokraciju, koja je i dalje temeljni stup naših političkih sustava. EGSO smatra da se političko povjerenje mora ponovno ojačati stalnim poboljšanjem načina na koji demokracija funkcionira u EU-u, osobito razvojem participativnih i deliberativnih instrumenata otvorenih građanima, nadovezujući se na postojeći skup instrumenata EU-a. U vezi s time ponavlja da mišljenje udruge koja predstavlja tisuće članova mora biti mnogo važnije od mišljenja jednog građanina.

1.2. U svim državama članicama u okviru participativne demokracije razvili su se paneli građana i građanki, posebno zahvaljujući razvoju digitalnih alata. U početku su se ti paneli bavili samo lokalnim ili regionalnim pitanjima, no njihov doprinos javnim raspravama postupno se proširio na sva područja politika, primjerice u Irskoj (brak za sve i pobačaj) i Francuskoj (Građanska konvencija o klimi) ili u okviru Konferencije o budućnosti Europe.

1.3. Kao dom organiziranog i predstavničkog civilnog društva EGSO raspolaže posebnim stručnim znanjem i predstavlja jedinstven i trajan forum za civilni dijalog, u kojem se predlažu rješenja na temelju konsenzusa među raznim dionicima. Stoga bi trebao imati važnu ulogu u razvoju participativnih instrumenata.

1.4. EGSO kao etablirani institucionalni glas organiziranog i predstavničkog civilnog društva mora biti u središtu procesa jačanja participativne demokracije u europskim institucijama. Stoga se predlaže da se testiranjem razmotri niz participativnih instrumenata koje EGSO može iskoristiti u svojem savjetodavnom radu, kao što su paneli građana i građanki. U tom slučaju, za uključivanje tog novog postupka bit će potrebno izmijeniti ili dopuniti Poslovnik EGSO-a.

1.5. U okviru tog promišljanja EGSO bi mogao proučiti svoju novu ulogu u razvoju stručnog znanja o svim pitanjima povezanim sa sudjelovanjem građana i participativnom demokracijom. Predsjedništvo EGSO-a moglo bi donositi odluke o pitanjima kao što su područje primjene i metodologija za uključivanje panela građana i građanki u rad EGSO-a, kao i o temama o kojima će se savjetovati s panelima građana i građanki. EGSO smatra da bi bilo korisno razmotriti osnivanje posebne radne skupine za utvrđivanje svih potrebnih postupaka, ovisno o raspoloživosti proračunskih sredstava i nakon razmatranja i odluke Predsjedništva EGSO-a ⁽¹⁾. Ta radna skupina mogla bi raditi, među ostalim, na pitanjima kao što su:

— postupak uključivanja tih panela u rad EGSO-a;

⁽¹⁾ Kako je navedeno u studiji EGSO-a, „Ovlaštenje EGSO-a da djeluje kao posrednik i jamac za aktivnosti participativne demokracije kao što su strukturirani dijalog s organizacijama civilnog društva i paneli građana” (2023.), EGSO-u bi za svaki novi oblik aktivnosti u vezi s participativnom demokracijom trebalo dati na raspolaganje vrijeme, resurse i pozornost koji mu trebaju da bi bio učinkovit.

- određivanje kriterija za teme savjetovanja u okviru panela građana i građanki kojima bi se osiguralo uključivanje horizontalnih pitanja od šireg društvenog interesa;
- pronalaženje potrebnih finansijskih sredstava i ljudskih resursa;
- specifikacije za odabir ždrijebom i digitalnu platformu;
- metodu i organizaciju rasprava koje će omogućiti zaključnu razmjenu stajališta između panela građana i građanki i članova EGSO-a;
- utvrđivanje mandata za određivanje načina na koji će se rezultati savjetovanja uzeti u obzir u mišljenjima EGSO-a;
- uvjete i raspored eksperimentalne faze.

1.6. EGSO se zalaže za to da paneli građana i građanki koji bi bili uključeni u njegov rad imaju deliberativnu dimenziju i budu dopuna kojom će se obogatiti postojeći skup participativnih instrumenata EU-a.

2. Neophodna demokratska obnova

2.1. Gotovo sva europska društva su predstavničke demokracije jer se odabir osoba koje su na vlasti temelji uglavnom na neposrednim općim izborima, prvenstveno parlamentarnim, ali i predsjedničkim.

2.2. U Europi je 21. stoljeće obilježeno sve većim nepovjerenjem u političare i njihovo djelovanje, a razina nepovjerenja razlikuje se među zemljama. Kao što su pokazali Brexit, poteškoće na koje su europske demokracije naišle u zajedničkom odgovoru na pandemiju COVID-a 19, prosvjedni pokreti 15-M i žuti prsluci, koji ne priznaju institucionalne kanale demokratskog izražavanja, te uspon autoritarnih populista, čini se da su nove i stare demokracije izgubile elan. Nadalje, revolucija novih tehnologija potiče političke odnose bez posrednika i regulacije.

2.3. Tri objektivna pokazatelja omogućuju mjerenje nazadovanja u demokraciji sa stajališta krize demokratskog legitimiteta u Europi, a to su sve veći broj građana koji ne glasaju, povećana volatilnost izbora i pad broja članova političkih stranaka. Uz te objektivne pokazatelje postoje i subjektivni pokazatelji kao što je narušavanje povjerenja u javne institucije.

2.4. EGSO smatra da je radi ponovnog jačanja političkog povjerenja nužno poboljšati demokratske mehanizme. To prije svega znači da predstavnička demokracija, koja je temelj našeg političkog sustava, mora pronaći novi zamah.

2.5. Usto, participativni ili deliberativni mehanizmi mogu doprinijeti jačanju veza između građana i njihovih predstavnika i osigurati da svi preuzimaju svoju odgovornost.

2.6. EGSO ističe da se u predstavničkoj demokraciji svaki građanin može slobodno angažirati pridruživanjem političkoj stranci, sindikatu ili udruženju po vlastitom izboru. Ta je sloboda prvo jamstvo demokratskog sustava.

3. Treba li institucionalizirati sudjelovanje građana?

3.1. Broj participativnih instrumenata eksponencijalno se povećao u Europi i postoje tisuće takvih iskustava, prvo na lokalnoj ili regionalnoj razini, posebno s participativnim proračunima, a zatim na okolišne, društvene ili institucionalne teme na regionalnoj ili nacionalnoj razini.

3.2. U zakonima i propisima mnogih zemalja više nisu institucionalizirane samo četvrti već i inovativniji instrumenti.

3.3. Tako su, na primjer, u Belgiji u Bruxellesu nedavno zakonom uspostavljena stalna vijeća građana odabranih ždrijebom. Slično tome, u Irskoj su skupštine građana – u nekim slučajevima uz referendum – legalizirale pobačaj i brak za sve, dok su u Francuskoj organizirane građanske konvencije o klimi i okončanju života.

3.4. Na europskoj razini dosad je najveći primjer participativne i deliberativne demokracije bila Konferencija o budućnosti Europe, u okviru koje su organizirana četiri europska panela građana i građanki kako bi se građanima omogućilo da zajedno razmotre kakvu budućnost žele za Europsku uniju. EGSO se službeno pridružio ovoj inicijativi. Pozdravlja činjenicu da se ovaj pilot-projekt temeljito ocjenjuje kako bi se mogle izvući pouke o načinima poboljšanja mogućih budućih inicijativa.

3.5. EGSO posebno žali zbog nedovoljne vidljivosti te konferencije u državama članicama i zbog slabog interesa za nju, kao i zbog nejasnoća u pogledu njezinih ciljeva.

3.6. U završnom izvješću ⁽²⁾ Konferencije o budućnosti Europe prijedlog 36. o informiranju i sudjelovanju građana i prijedlog 39. o postupku donošenja odluka u EU-u daju EGSO-u jasan mandat da strukturno ojača svoju institucionalnu ulogu koordinatora i posrednika u aktivnostima participativne demokracije, kao što su strukturirani dijalog s organizacijama civilnog društva i panelima građana i građanki. S institucijskog stajališta, EGSO je u savršenom položaju da kroz svoje dosljedno i sveobuhvatno djelovanje doprinese jačanju participativne demokracije.

3.7. EU već ima razrađen skup participativnih instrumenata, primjerice, izbore za Europski parlament, dijaloge s građanima, europsku građansku inicijativu, predstavke Europskom parlamentu i Europskog ombudsmana. Osim toga, u pripremi zakonodavnih inicijativa Komisija održava javna savjetovanja kako bi se dionicima, uključujući građane, omogućilo da izraze svoje mišljenje o određenoj temi. Javno savjetovanje temelji se na Komisijinim Smjernicama za bolju regulativu i održava se na Komisijinu portalu „Iznesite svoje mišljenje”.

3.8. **Europska građanska inicijativa**, instrument uspostavljen 2012., jedna je od ključnih inovacija participativne demokracije na razini EU-a. Ta inicijativa omogućuje skupini građana da uvrsti neko pitanje na dnevni red europskih zakonodavnih tijela.

3.9. Međutim, četiri europske građanske inicijative koje su uspjele skupiti milijun potpisa potrebnih za odgovor Europske komisije do sada su imale relativno malen učinak, pri čemu su nakon inicijativa „Pravo na vodu” i „Zabrana glifosata” doneseni zakonodavni prijedlozi, a za 2023. najavljen je prijedlog o zabrani držanja životinja u kavezu. EGSO smatra da europska građanska inicijativa ne ispunjava u potpunosti očekivanja te bi je stoga nedvojbeno trebalo reformirati. Bilo bi primjereno uključiti EGSO u tu reformu.

3.10. Sudjelovanje građana potaknuto je razvojem digitalnih platformi. Internet je omogućio masovno sudjelovanje civilnog društva i uključivanje skupina javnosti kojima je do sada ta vrsta pristupa bila nedostupna, a posebno mladih.

3.11. No iako digitalizacija olakšava sudjelovanje i proširuje njegov opseg, ima i svoja ograničenja. Internetska savjetovanja omogućuju prikupljanje mišljenja, ali ne uvijek i istinsku raspravu.

3.12. Stvaranje održivih budućih panela građana i građanki iziskuje snažnu internetsku komponentu, koja je ključni element transnacionalnih rasprava u kojima bi sudjelovao najveći mogući broj građana i građanki. Na temelju iskustava i spoznaja stečenih tijekom rada višejezične platforme Konferencije o budućnosti Europe, EGSO predlaže stvaranje poboljšane višejezične internetske platforme/mobilne aplikacije. Time bi se omogućilo mnogo veće sudjelovanje nego što je moguće s događanjima uživo, pod uvjetom da se internetski alat osmisli tako da bude dostupan što većem broju građana i građanki. Fizička događanja i dalje su važan dopunski alat za internetsko savjetovanje, ali bi trebala biti ograničena na razuman broj i uvelike usmjerena na trenutačne teme od horizontalnog interesa. Trebalo bi dodijeliti odgovarajuća sredstva za stvaranje takve najsuvremenije digitalne platforme ⁽³⁾.

3.13. EGSO smatra da je potrebno postaviti pitanje reprezentativnosti i stručnosti doprinosa građana javnoj raspravi. Vrijedi li mišljenje udruge koja predstavlja tisuće članova jednako koliko i mišljenje jednog izoliranog građanina?

3.14. EGSO podsjeća na to da dodana vrijednost njegovih mišljenja i preporuka proizlazi iz postizanja konsenzusa među organizacijama civilnog društva i izgradnje mostova između različitih interesa raznih društvenih organizacija.

⁽²⁾ Vidjeti Izvješće o konačnom ishodu Konferencije o budućnosti Europe.

⁽³⁾ Kako je navedeno u studiji EGSO-a, „Ovlaštenje EGSO-a da djeluje kao posrednik i jamac za aktivnosti participativne demokracije kao što su strukturirani dijalog s organizacijama civilnog društva i paneli građana” (2023.), potražnja za digitalizacijom je očita, no trebalo bi dodijeliti sredstva kako bi se i dalje omogućilo fizičko sudjelovanje.

3.15. Mandat savjetovanja s građanima mora biti jasan. EGSO smatra da je nužno u ranoj fazi definirati kako će traženi doprinosi biti uključeni u postupak donošenja odluka.

3.16. U svakom istinskom dijalogu s građanima nužan je mehanizam povratnih informacija kako bi se osigurala legitimnost dijaloga. Zato je važno da Europska komisija uspostavi mehanizam za praćenje preporuka građana. U tu svrhu trebalo bi napraviti pregled preporuka za djelovanje i upotrebljavati ga za utvrđivanje daljnjeg postupanja u vezi s prijedlozima, u skladu sa zahtjevom Europskog gospodarskog i socijalnog odbora na Konferenciji o budućnosti Europe.

3.17. EGSO treba smatrati važnim instrumentom za smanjenje demokratskog deficita EU-a, smanjenje udaljenosti i promicanje europskog političkog identiteta među građanima EU-a.

4. Uloga Europskog gospodarskog i socijalnog odbora u organizaciji savjetovanja s građanima

4.1. Trebalo bi u potpunosti provesti odredbu iz članka 11. UEU-a u kojoj se predviđa „otvoren, transparentan i redovit dijalog s predstavničkim udrugama i civilnim društvom” u svim područjima politike EU-a.

4.2. EGSO je tijekom godina ojačao položaj građanskih inicijativa i povećao njihovu vidljivost u svakodnevnom radu institucija. Od pokretanja instrumenta europske građanske inicijative EGSO svake godine povodom Dana europske građanske inicijative organizira konferenciju na visokoj razini. *Ad hoc* skupina EGSO-a za europsku građansku inicijativu uspostavljena je kako bi pružala političke smjernice o građanskim inicijativama i pratila razvoj događaja u tom području.

4.3. EGSO pruža i informacije o pravima građana. Njegova najraširenija publikacija „Europska putovnica za demokraciju” postala je popularan izvor informacija za širu javnost te se predstavlja i upotrebljava na raznim događanjima koja organiziraju institucije EU-a i organizacije civilnog društva.

4.4. Trebalo bi ojačati institucionalnu ulogu EGSO-a i omogućiti mu da kao etablirani predstavnik organiziranog civilnog društva iznosi savjete za izradu politika EU-a, ali i da bude posrednik i jamac aktivnosti participativne demokracije kao što su strukturirani dijalog s organizacijama civilnog društva i paneli građana. Aktivno civilno društvo ključno je za demokratski život Europske unije.

4.5. Kao dom organiziranog civilnog društva EGSO raspolaže posebnim stručnim znanjem i predstavlja jedinstven i trajan forum za civilni dijalog, u kojem se predlažu rješenja na temelju konsenzusa među raznim dionicima. Njihovi članovi imaju mandate od svojih organizacija.

4.6. Iskustvo s Konferencijom o budućnosti Europe stvorilo je određena očekivanja i poziva na to da europske institucije osiguraju odgovarajuće daljnje mjere nakon tog savjetovanja.

4.7. EGSO se zalaže za to da paneli građana i građanki koji bi bili uključeni u njegov rad imaju deliberativnu dimenziju, čime bi se dopunila internetska savjetovanja koja provodi Europska komisija, koja su vrijedan instrument, ali na kojima nije moguća izravna rasprava među uključenim dionicima.

4.8. U manifestu predsjednika EGSO-a navodi se da će se uoči izbora za Europski parlament 2024. organizirati paneli građana i građanki, koji će doprinijeti međusektorskoj rezoluciji svih stručnih skupina EGSO-a, koja će sadržavati glavne zahtjeve EGSO-a u pogledu novog Europskog parlamenta i nove Komisije.

4.9. Nadalje, u sklopu ciklusa dijaloga Skupine za vezu EGSO-a za 2023. osniva se radna skupina za panele građana i građanki u okviru redovitih tematskih dijaloga između članova i članica EGSO-a i relevantnih organizacija civilnog društva Skupine za vezu, kako je predviđeno u komunikacijskoj strategiji EGSO-a za razdoblje 2022. – 2027. Ishod tog dijaloga bit će dokument za razmatranje koji bi mogao doprinijeti inicijativama EGSO-a usmjerenima na sudjelovanje građana.

4.10. U okviru tog promišljanja EGSO bi mogao proučiti svoju novu ulogu u daljnjem razvoju svojeg stručnog znanja o svim pitanjima povezanima sa sudjelovanjem građana i participativnom demokracijom. Predsjedništvo EGSO-a tijelo je koje bi moglo donositi odluke o pitanjima kao što su područje primjene i metodologija za uključivanje panela građana i građanki u rad EGSO-a, kao i o temama o kojima će se provoditi savjetovanja u sklopu panela građana i građanki.

4.11. Kako bi Odbor mogao obavljati ovu novu dužnost, potrebno mu je osigurati namjenska financijska sredstva, ljudske resurse i digitalni alat.

4.12. Unutarnjim pravilima koja bi se primjenjivala na uzorak stanovništva odabran ždrijebom trebalo bi definirati pravila o funkcioniranju, komunikaciji i odnosima s medijima, kao i odnos EGSO-a ili njegove relevantne radne skupine i uzorka stanovništva/građana i građanki.

4.13. EGSO smatra da bi bilo korisno razmotriti osnivanje posebne radne skupine za utvrđivanje svih potrebnih postupaka, ovisno o raspoloživosti proračunskih sredstava i nakon razmatranja i odluke Predsjedništva EGSO-a (*). Ta radna skupina mogla bi raditi, među ostalim, na pitanjima kao što su:

- postupak uključivanja tih panela u rad EGSO-a;
- određivanje kriterija za teme savjetovanja u okviru panela građana i građanki kojima bi se osiguralo uključivanje horizontalnih pitanja od šireg društvenog interesa;
- specifikacije za odabir ždrijebom i digitalnu platformu;
- pronalaženje potrebnih financijskih sredstava i ljudskih resursa;
- metodu i organizaciju rasprava koje će omogućiti zaključnu razmjenu stajališta između panela građana i građanki i članova EGSO-a;
- utvrđivanje mandata za određivanje načina na koji će se rezultati savjetovanja uzeti u obzir u mišljenjima EGSO-a;
- izbor operatera koji će organizirati odabir građana ždrijebom uz njihovu suglasnost;
- uvjete i raspored eksperimentalne faze.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

(*) Kako je navedeno u studiji EGSO-a, „Ovlaštenje EGSO-a da djeluje kao posrednik i jamac za aktivnosti participativne demokracije kao što su strukturirani dijalog s organizacijama civilnog društva i paneli građana” (2023.), EGSO-u bi za svaki novi oblik aktivnosti u vezi s participativnom demokracijom trebalo dati na raspolaganje vrijeme, resurse i pozornost koji mu trebaju da bi bio učinkovit.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Industrije s velikom potrošnjom vode i tehnologije za učinkovitu upotrebu vode”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 349/12)

Izvjestitelj: **Paul RÜBIG**Suizvjestitelj: **John BRYAN**

Odluka Plenarne skupštine	25.1.2023.
Pravna osnova	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina	Savjetodavno povjerenstvo za industrijske promjene
Datum usvajanja u Stručnoj skupini	22.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani)	200/0/3

1. Zaključci i preporuke

1.1. U okviru plavog plana EU-a Europska unija hitno treba razviti novu zajedničku vodnu politiku EU-a, uključujući sveobuhvatnu politiku održivog upravljanja vodama za industriju koja se temelji na smanjenju, ponovnoj uporabi, recikliranju i smanjenju onečišćenja vode. Naglasak u toj politici trebao bi biti na industrijama s velikom potrošnjom vode i na postupnom uvođenju i primjeni tehnologija za učinkovitu upotrebu vode. S obzirom na povezanost energije, vode i kritičnih sirovina, vodna politika trebala bi postati jedan od stupova industrijske strategije EU-a.

1.2. Europskoj uniji stoga je potreban plan, s ključnim etapama i sektorskim pristupom, za potporu industrijama da postupno postanu učinkovite u pogledu potrošnje vode, u potpunosti uzimajući u obzir povezanost između energije, vode i kritičnih sirovina. Za to je u sljedeće dvije godine potrebna revizija industrijske strategije EU-a i njezinih dokumenata o tranzicijskom putu. Taj sektorski pristup trebao bi uključivati značajke učinkovite upotrebe vode i izazove povezane s vodom specifične za svaki sektor. Osim toga, on bi se morao zasnivati na predviđanju koje uključuje opcije, utjecaj i procjenu rizika te analizu troškova tijekom životnog ciklusa.

1.3. Da bi se razvio sektor tehnologija za učinkovitu upotrebu vode koji je tek u nastajanju, a to je područje u kojem bi EU mogao imati istaknutu ulogu, sveobuhvatna vodna politika EU-a mora ići ruku pod ruku s ambicioznim europskim planom financiranja kako bi se industriji omogućilo da provede ključna ulaganja u tehnologije za učinkovitu upotrebu vode. Trebalo bi uvesti pozitivne poticaje za financiranje kao što su porezni krediti, više stope amortizacije i drugi mehanizmi. Kao dopuna javnoj potpori mogli bi se razmotriti inovativni načini financiranja kao što je skupno financiranje.

1.4. EU mora postati svjetski predvodnik u razvoju, proizvodnji i upotrebi tehnologija za učinkovitu upotrebu vode te steći svjetski ugled kao područje proizvodnje s niskim vodenim otiskom. Tehnologije za učinkovitu upotrebu vode industrijski su sektor u području čistih tehnologija i, kao takve, trebale bi ujedno biti i energetske učinkovite. Budući da čista tehnologija sama po sebi predstavlja industrijski ekosustav, EGSO predlaže da se unutar sljedeće dvije godine stvori tranzicijski put za taj ekosustav s ambicioznim, ali realnim ciljevima, uključujući plan za upravljanje i vještine.

1.5. U postupcima odobravanja novih industrijskih postrojenja potrebno je staviti veći naglasak na potrošnju, recikliranje i zahvaćanje vode i na sustave poticaja za projekte uštede vode u postojećim postrojenjima. Međutim, različite industrije imaju različite potrebe u pogledu potrošnje vode i različite mogućnosti da postanu učinkovite u pogledu upotrebe vode. Načelo nenanošenja štete mora se kombinirati s pravom gospodarskih djelatnosti na potrošnju vode i treba ga povezati s obvezom industrije da postupno poboljša učinkovitu upotrebu vode, a tome bi trebao poslužiti i odgovarajući plan.

1.6. U razvoju strategija EU-a za gospodarski razvoj industrijskih sektora potrebno je dati mnogo veći prioritet potražnji za vodom, njezinoj potrošnji i skladištenju. EGSO naglašava ključnu ulogu vode u kružnom gospodarstvu.

1.7. Budući da se potrošnja vode diljem EU-a i među sektorima razlikuje, potrebno je bilježiti podatke o potrošnji vode u industriji u svim državama članicama i izvješćivati o njima te evidentirati postojeće tehnologije. Postoji i potreba za prikupljanjem tih podataka na razini postrojenja jer je to prvi korak u provedbi postupaka koji se temelje na učinkovitoj upotrebi vode. Prava industrijskog vlasništva moraju biti usklađena s primjenjivim zahtjevima u pogledu transparentnosti podataka.

1.8. EU bi trebao razmotriti uspostavu platforme za plavi plan za predstavnike industrije i poljoprivrede i građane kako bi se što više koristilo savjetovanje i postiglo njihovo maksimalno prihvaćanje postupka razvoja nove vodne politike. Tim stalnim savjetovanjem prije svega bi trebalo olakšati uklanjanje zakonodavnih prepreka za uvođenje tehnologija za učinkovitu upotrebu vode u industrijskim i poljoprivrednim procesima i u kućanstvima te doprinijeti redovitom ažuriranju akcijskih planova koje treba uspostaviti, primjerice tranzicijskih putova za industriju.

2. Uvod i opće napomene

2.1. Općenito, vodni resursi po stanovniku u Europi relativno su visoki, ali s velikim razlikama između sjeverne i srednje Europe u odnosu na južne regije. Te su razlike prije svega rezultat utjecaja klimatskih faktora na vodne resurse. Neki od glavnih izazova povezanih s hidrološkim ciklusima su: 1. dulja razdoblja suše nakon kojih slijede obilne padaline i poplave, čime se ograničava pristup čistoj i iskoristivoj vodi; 2. povećanje potrošnje vode kao posljedica sve većeg broja ili veće koncentracije stanovnika i gospodarskog razvoja, kao i povećanje potražnje za vodom za industrijsku, poljoprivrednu i privatnu potrošnju; i 3. povećanje onečišćenja izvora vode zbog nedovoljnog pročišćavanja otpadnih voda. U izvore vode ulazi širok spektar novih onečišćujućih tvari, kao što su mikroplastika, farmaceutske tvari itd., a one se u izvjesnoj mjeri identificiraju tek nakon što se akumuliraju u štetnim količinama. Potrebno je utvrditi, razmotriti i provesti mjere za rješavanje tih triju glavnih problematičnih područja.

2.2. Nestašica vode velik je problem koji izaziva sve veću zabrinutost u Europi. Prema podacima Europske agencije za okoliš (EEA), tijekom prosječne godine nedostatkom vode pogođeno je oko 20 % europskog teritorija i 30 % Europljana ⁽¹⁾. Neodrživa upotreba vode je zahvaćanje vode iz prirodnih resursa brže nego što se oni mogu obnoviti prirodnim putem. U Europi 140 milijuna stanovnika u oko 60 % velikih gradova (s više od 100 000 stanovnika) živi u područjima s pretjeranom upotrebom podzemnih voda ili u njihovoj blizini ⁽²⁾. Jedan od bitnih faktora jest negativan utjecaj koji na opskrbu vodom imaju razdoblja poplava uzrokovanih obilnim kišama izazvanima klimom. Naime, veliki gradovi često ovise o izvorima podzemnih voda koje napajaju rijeke.

2.3. U mnogim regijama južne Europe u razdobljima suše potrebno je birati između održavanja industrijske potrošnje vode, poljoprivrede i potrošnje vode za kućanstva. U nekim područjima postoji rizik od premještanja industrija iz područja pogodnih nedostatkom vode, što bi dovelo do gubitka radnih mjesta i destabilizacije gospodarstava, kao i do industrijskih promjena.

2.4. Vodna politika EU-a uglavnom je usredotočena na pravni okvir za zaštitu voda i upravljanje vodama, s naglaskom na onečišćenju i sprječavanju onečišćenja. Glavne postojeće vodne politike EU-a koje utječu na industriju uključuju Okvirnu direktivu o vodama, Direktivu o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda, Direktivu o industrijskim emisijama i akcijski plan za postizanje nulte stope onečišćenja kao dio zelenog plana EU-a. Međutim, u industrijskim tranzicijskim putovima EU-a ili u izvješću Europske komisije o strateškim predviđanjima za 2022. vodna dimenzija jedva da se i spominje.

2.5. U viziji EU-a za zelenu i digitalnu tranziciju industrije i njezinih ekosustava ne spominje se voda. U Komunikaciji Europske komisije o industrijskom planu u okviru zelenog plana ⁽³⁾ opskrba vodom i uklanjanje otpadnih voda navode se u bilješci kao ključni sektori za zelenu tranziciju, ali se u dokumentu voda drugdje ne spominje. EU se mora vodnom politikom baviti jednako odlučno kao i klimatskom krizom.

⁽¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/highlights/water-stress-is-a-major>.

⁽²⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/92-9167-025-1/page003.html>.

⁽³⁾ COM/2023/62 final.

3. Potreba za uključivanjem vode u industrijsku politiku EU-a uz istodobno usvajanje sektorskog pristupa

3.1. Vodna politika i upravljanje vodama prilično se razlikuju u mnogim državama članicama EU-a, što stvara znatne poteškoće za građane i industriju. Budući da je 60 % površinskih voda EU-a prekogranično, treba razmisliti o zajedničkoj politici EU-a za vodu.

3.2. U ožujku 2023. Europsko vijeće donijelo je sljedeći zaključak: „Europsko vijeće pozdravlja Konferenciju UN-a o vodama 2023. i povezani akcijski plan za vode. Prepoznaje potrebu za pojačanim djelovanjem u području voda, u EU-u i u svijetu, te ističe važnost strateškog pristupa EU-a sigurnosti opskrbe vodom.”⁽⁴⁾

3.3. EU treba predložiti sveobuhvatnu politiku održivog upravljanja vodama za industriju koja se temelji na smanjenju, uporabi, ponovnoj uporabi i recikliranju i koja bi uključivala stavljanje naglaska na industrije s velikom potrošnjom vode i primjenu tehnologija za učinkovitu upotrebu vode. Prioritet mora imati kaskadna hijerarhija upotrebe vode.

3.4. Sve industrije oslanjaju se na vodu. Na industriju otpada oko 40 % ukupnih zahvaćanja vode u Europi⁽⁵⁾. Glavne privredne grane s velikom potrošnjom vode u EU-u uključuju rudarstvo i vađenje, proizvodnju, proizvodnju električne energije, građevinarstvo, kemikalije, poljoprivredu, proizvodnju hrane i pića, tekstil, papir i celulozu, farmaceutsku industriju, IKT uključujući podatkovne centre, automobilsku industriju, čelik, gnojiva i prijevoz. Međutim, podaci o zahvaćanju i potrošnji vode u EU-u stari su i neadekvatni. Da bismo imali širok i sveobuhvatan pregled, industrijska strategija EU-a za vodu mora se temeljiti na podacima prikupljenima na razini EU-a, u što treba uključiti Eurostat. Postoji i potreba za prikupljanjem tih podataka na razini postrojenja jer je to prvi korak u provedbi postupaka koji se temelje na učinkovitoj upotrebi vode. Osim toga, Svjetska meteorološka organizacija (WMO) radi na interoperabilnoj platformi za globalno skladište podataka.

3.5. Postoji jasna potreba za integriranim pristupom EU-a vodnim politikama koji bi uključivao bolju koordinaciju brojnih zakonodavnih zahtjeva koji se odnose na razne sektore i upotrebe, uključujući industrijske sektore. Osim toga, potrebno je mnogo više političkih ambicija za poboljšanje učinkovitosti upotrebe vode i smanjenje onečišćenja i potrošnje vode u europskim industrijama, posebno postupnim uvođenjem tehnologija za učinkovitu upotrebu vode. Međutim, nužan je sektorski pristup jer se mogućnost povećanja učinkovitosti upotrebe vode znatno razlikuje među sektorima, ovisno o postojanju prilagođenih tehnologija za učinkovitu upotrebu vode.

3.6. Kad je riječ o raznim industrijskim sektorima, potrebno je provesti temeljitu analizu na europskoj razini kako bi se utvrdile referentne vrijednosti, smjernice i sustavi izvješćivanja za budući održivi razvoj hidroloških ciklusa. Trebalo bi uzeti u obzir da neki resursi koji se odnose na industrijske hidrološke cikluse na razini EU-a izravno ili neizravno već postoje, kao što je studija iz 2021. o perspektivama kružnog gospodarstva u tekstilnom sektoru EU-a⁽⁶⁾, no potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se obuhvatili ostali relevantni industrijski sektori. EGSO poziva na reviziju industrijskih tranzicijskih putova u sljedeće dvije godine kako bi se u njih uključila dimenzija učinkovite upotrebe vode te ambiciozan, ali realan plan za postupno povećanje učinkovite upotrebe vode.

3.7. U postupcima odobravanja novih industrijskih postrojenja potrebno je staviti veći naglasak na potrošnju vode i na nastojanja da se voda reciklira, a u postojećim postrojenjima na sustave poticaja za projekte uštede vode. Međutim, različite industrije imaju različite potrebe u pogledu upotrebe vode i različite prilike i mogućnosti da u tome postanu učinkovite. Načelo nenanošenja štete mora se kombinirati s pravom na upotrebu vode za gospodarske aktivnosti. To pravo treba priznati, i treba se pobrinuti za to da se industrijska postrojenja obvežu na to da pomoću plana za učinkovitu upotrebu vode postupno poboljšaju svoje rezultate u tom području, što bi se mjerilo uz pomoć referentnih vrijednosti za industriju.

⁽⁴⁾ Sastanak Europskog vijeća (23. ožujka 2023.) – zaključci.

⁽⁵⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Water_use_in_industry&oldid=196132.

⁽⁶⁾ Repozitorij publikacija JRC-a – *Circular Economy Perspectives in the EU Textile sector* (Perspektive kružnog gospodarstva u tekstilnom sektoru EU-a) (europa.eu).

3.8. Industrije će se sve više suočavati s pritiskom da smanje svoj učinak na okoliš i poboljšaju učinkovitost vodnih resursa, uključujući izravnu i neizravnu potrošnju vode. Kao što je slučaj s dekarbonizacijom i energijom, mnoge se industrije suočavaju s potrebom za velikim ulaganjima kako bi njihovi proizvodni procesi i lanci vrijednosti bili učinkovitiji kad je riječ o vodi i kako bi se smanjio njihov utjecaj na kvalitetu vode.

3.9. U procesu prelaska na ugljično neutralno društvo koje učinkovito upotrebljava energiju i vodu ključno je da industrije koje posluju u EU-u ostanu konkurentne i da ih ne potisnu drugi dijelovi svijeta u kojima se donose manje odgovorne i manje restriktivne politike, čime bi se narušila proizvodnja, rezultati i zapošljavanje u EU-u, a na svjetskoj razini u području vode ne bi bio postignut napredak. Moramo zaštititi buduće proizvode i usluge EU-a kojima se prepoznaje važnost vode od uvoznih proizvoda koji su manje učinkoviti sa stajališta upotrebe vode.

4. Tehnologije za učinkovitu upotrebu vode koje omogućuju održivo upravljanje vodama

4.1. Uspješno uvođenje tehnologija za učinkovitu upotrebu vode u industriji i u drugim područjima ključno je za uspjeh održive vodne politike EU-a. Te tehnologije imaju potencijal za znatno smanjenje upotrebe vode i promicanje ponovne uporabe i recikliranja, kao i za poboljšanje kvalitete vode i smanjenje ispuštanja otpadnih voda na najmanju moguću mjeru. Sigurnost nepostojane opskrbe vodom trebalo bi povećati s pomoću dobro osmišljenih sustava za retenciju vode (kiša i poplave).

4.2. Već postoje brojne tehnologije za učinkovitu upotrebu vode. Među glavnim tehnologijama za učinkovitu upotrebu vode koje se trenutno koriste u industriji su: recikliranje i ponovna uporaba vode – pročišćavanje i ponovna uporaba otpadnih voda u industrijskim postupcima, smanjenje potražnje za slatkom vodom; ocjenjivanje i optimizacija industrijskih procesa kako bi se smanjila upotreba vode i otpadne vode smanjile na najmanju moguću mjeru; primjena faze reverzne osmoze umjesto faze ionske izmjene u kotlovnoj vodi da se smanji količina soli u ispuštu otpadne vode nakon regeneracije; membranska filtracija – uklanjanje nečistoća iz vode kako bi se omogućila njezina ponovna upotreba u industrijske svrhe; ponovna upotreba otpadnih voda; uređaji s niskim protokom – smanjenje upotrebe vode u zgradama ugradnjom štednih slavina, tuševa i WC-a; navodnjavanje kapanjem i precizna poljoprivreda – smanjenje upotrebe vode u poljoprivredi i optimizacija prinosa usjeva; anaerobno pročišćavanje otpadnih voda (biološka proizvodnja plina bez kisika za proizvodnju energije – korištenje mikroorganizama za razgradnju zagađivača u otpadnim vodama uz stvaranje otpadne vode koja se može ponovno upotrijebiti); prikupljanje i skladištenje kišnice za upotrebu u navodnjavanju, čišćenju ili u druge svrhe za koje nije nužna pitka voda; sustavi zatvorene petlje – smanjenje upotrebe vode i otpadne vode recikliranjem vode unutar industrijskog procesa; zamjena materijala – korištenje alternativnih materijala koji iziskuju manje vode za proizvodnju i imaju manji vodeni otisak.

4.3. Mnoge industrije već upotrebljavaju tehnologije za učinkovitu upotrebu vode. Na primjer, kad je riječ o mliječnoj industriji, dobar je primjer Irska, u kojoj se godišnje preradi 11 milijardi litara mlijeka i vrijednost izvoza mliječnih proizvoda iznosi 6,8 milijardi EUR. Najveća mljekarska zadruga u vlasništvu poljoprivrednika, Tirlan, crpi oko 11 000 m³ vode dnevno iz lokalne rijeke i bušotina u najvećem pogonu za preradu u Ballyraggetu, u grofoviji Kilkenny. Međutim, zahvaljujući tehnologijama obrade i pročišćavanja vode, postrojenje svakodnevno vraća oko 14 500 m³ čiste vode u lokalnu rijeku Nore, koja ima status posebnog područja očuvanja. To znači da taj mljekarski pogon otprilike dodatnih 30 % čiste vode vraća natrag u lokalnu rijeku. Ta vraćena voda toliko je dobre kvalitete da je s vremenom pridonijela poboljšanju kvalitete vode rijeke i održavanju stanja rijeke kao posebnog područja očuvanja i posebnog zaštićenog područja. Uložena su velika sredstva u postrojenje za pročišćavanje otpadnih voda i odgovarajuće tehnologije.

4.4. Iako u tekstilnoj industriji dominira proizvodnja u Aziji, ta industrija u EU-u zapošljava više od 1,6 milijuna ljudi. Taj sektor ima velik učinak na vodne resurse. Tekstil sadržava mnoge potencijalne onečišćujuće tvari koje ulaze u hidrološki ciklus u fazi upotrebe tekstila te ih je stoga potrebno rješavati pomoću strogog regulatornog okvira. To uključuje mikro dijelove vlakana, sredstva/kemikalije za voodoopornost i tekstilne boje. Nadalje, može se očekivati da će nedostatak vode u zemljama proizvodnje sve više utjecati na troškove i ograničenja kapaciteta. Potrebno je razumjeti lance vrijednosti i tokove materijala u Europi i širom svijeta. Tu su i budući izazovi i obveze u vezi s prikupljanjem i preradom tekstila za široku potrošnju.

4.5. Na temelju strategije EU-a za održive tekstilne proizvode, u ranoj fazi trebalo bi detaljnije razraditi regulatorni okvir aspekata kružnog gospodarstva koji se odnose na vodu. U strategiji se navodi potreba za razvojem kružnog gospodarstva, ali se ona izričito ne bavi potrebom za vodnim resursima. Međutim, nema sumnje da će za primjenu načela kružnog gospodarstva u tekstilnoj industriji biti potrebne velike količine vode. Ključno je utvrditi potrebe za istraživanjem i razvojem te obrazovanjem u vezi s hidrološkim ciklusom, zajedno s odgovarajućim državnim financiranjem. Također je potrebno definirati ciljeve i ograničenja povezana s potražnjom za slatkom vodom, koju bi optimizacijom procesa

(recikliranje) trebalo svesti na najmanju moguću mjeru. Nadalje, EU bi trebao razmotriti uspostavu plana za postupno ostvarivanje cilja nulte stope ispuštanja, kojim bi se obuhvatio barem raspon potencijalnog sadržaja onečišćenja.

4.6. Još jedan primjer je papirna industrija, koja je pokazala velik potencijal za mjere za smanjenje ili čak uklanjanje negativnog učinka na izvore vode. Papirna industrija u Europi već ima relativno dobar standard za upotrebu vode (7), ali ima prostora za daljnja poboljšanja. To se može postići ubrzavanjem provedbe postupaka ponovne uporabe vode, primjenom najnovijih tehnologija pročišćavanja i postavljanjem potencijalnog cilja gotovo nulte stope ispuštanja u ambicioznom, ali realnom vremenskom okviru. Potpora vlade razvoju i inovacijama u papirnoj industriji u Europi i mjere za optimizaciju upotrebe vode mogu dovesti do gospodarske prednosti. Na primjer, znanje i iskustvo u optimizaciji upotrebe vode u papirnoj industriji već je ekonomski faktor u europskoj proizvodnji strojeva, a dobivena rješenja primjenjuju se u drugim sektorima. U drugim dijelovima svijeta velike tvornice papira morale su se zatvoriti zbog iznimno negativnog učinka na vode u okolici.

4.7. Vodna industrija (vodoopskrbna poduzeća i postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda) trebala bi biti klimatski i energetska neutralna (ili čak pozitivna) i kibernetički sigurna ključna infrastruktura. Dobri primjeri postoje u Europi i diljem svijeta. S druge strane, regije s vrlo niskim vodnim resursima imaju velik potencijal za poboljšanje (upravljanje, desalinizacija, kružnost vode, učinkovitost).

4.8. Kao što su zbog izazova u području klime i energije u većini država članica EU-a uvedeni osnovni zahtjevi za izolaciju i energetska obnovu zgrada, tako bi trebalo uvesti politiku prikupljanja i ponovne uporabe vode u svim novim zgradama. Kad je riječ o industriji, potrebno je osmisliti politiku o upotrebi sive vode za upotrebe za koje nije nužna pitka voda. Na primjer, Zajednički istraživački centar (JRC) sastavio je tehničke smjernice za primjenu ključnih načela upravljanja rizicima za procjenu zdravstvenih i okolišnih rizika povezanih sa sustavom ponovne uporabe vode i upravljanje tim rizicima (8). Međutim, potrebne su sustavnije primjene postojećih i novih tehnologija, a trebalo bi ih uvoditi vodeći računa o cijelom hidrološkom ciklusu.

4.9. EU mora postati svjetski predvodnik u razvoju, proizvodnji i primjeni tehnologija za učinkovitu upotrebu vode te steći svjetski ugled kao područje proizvodnje s niskim vodenim otiskom. Ulaganje u istraživanje i razvoj te u upravljanje i vještine u području vodne industrije bit će od ključne važnosti. Za potporu znanju i iskustvu i primjenu novih tehnologija za upotrebu vode, uključujući i primjenu umjetne inteligencije u tom području, bit će potrebna nova zanimanja i osposobljeni radnici u specijaliziranom području za vodu. EU može imati vodeću ulogu u plavoj proizvodnji i industrijskom tržištu pročišćavanja vode, s naglaskom na otvaranju novih visokokvalificiranih radnih mjesta u Europi. Znanje i iskustvo u području procesa za uštedu vode bit će ključna kompetencija i ključni pokazatelj uspješnosti za industriju u budućnosti. Tehnologije za učinkovitu upotrebu vode industrijski su sektor u području čistih tehnologija. Budući da čista tehnologija sama po sebi predstavlja ekosustav, EGSO predlaže stvaranje tranzicijskog puta za taj ekosustav u sljedeće dvije godine s ambicioznim, ali realističnim ciljevima, uključujući plan za vještine.

4.10. Savjetovanje s čelnicima i predstavnicima industrije i njihova uključenost ključni su za oblikovanje održive vodne politike EU-a. Osim toga, od ključne važnosti je i sudjelovanje građana EU-a u vodnoj politici. U mnogim sektorima nacionalno zakonodavstvo ne dopušta ponovnu upotrebu vode, čime se sprečava proces kružnog gospodarstva. Da bi se to prevladalo, EU treba uvesti minimalne zahtjeve za kvalitetu vode i praćenje. U tu bi se svrhu mogla uspostaviti platforma za plavi plan na kojoj bi predstavnici industrije i poljoprivrede EU-a i građani mogli razmjenjivati ideje i pitanja povezana s dijeljenjem vode, upotrebom vode i projektnim inovacijama, a mogla bi uključivati strukture s lokalne, regionalne, nacionalne i europske razine. Cilj platforme EU-a za plavi plan bio bi pomoći EU-u i državama članicama da što prije donesu potrebne političke odluke o vodnoj politici. Također je važno pojačati dijalog o vodi s lokalnim i nacionalnim institucijama kako bi se potaknula strukturirana osviještenost o mjerama, te informiranje i obrazovanje o strateškoj važnosti vode kao oskudnog resursa. Tim stalnim savjetovanjem moglo bi se olakšati i uklanjanje zakonodavnih prepreka za uvođenje tehnologija za učinkovitu upotrebu vode u industrijske i poljoprivredne procese i kućanstva.

(7) <https://www.africapulpaper.com/en/articles/water-usage-in-paper-mills>.

(8) <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129596>.

4.11. Cjelokupnu vodnu politiku EU-a mora pratiti ambiciozan plan financiranja EU-a kako bi se industriji omogućilo da provede ključna ulaganja u tehnologije za učinkovitu upotrebu vode. Trebalo bi uvesti pozitivne poticaje za financiranje kao što su porezni krediti, više stope amortizacije i drugi mehanizmi. Alate i mehanizme zelenog financiranja (npr. okolišni, socijalni i upravljački kriteriji i taksonomija) potrebno je dopuniti kako bi se u većoj mjeri uzeli u obzir aspekti koji se tiču upotrebe vode.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Održivo upravljanje vodama i klimatska kriza: kružna i druga rješenja za poljoprivredno-prehrambeni sustav EU-a u budućem plavom planu”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 349/13)

Izvjestitelj: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Suizvjestitelj: **John COMER**

Odluka Plenarne skupštine:	23.01.2023.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	28.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	181/0/0

1. Zaključci i preporuke

1.1. Zbog klimatskih promjena mijenjaju se obrasci padalina u Europskoj uniji, što posljedično utječe na količinu vode dostupne za poljoprivredu. To dovodi ne samo do smanjenja proizvodnje usjeva već i do povećane konkurencije među različitim vrstama upotrebe (stanovništvo, industrija i poljoprivreda). Osim toga, ljudske aktivnosti utječu i na kvalitetu vode, što uzrokuje povećanu prisutnost hranjivih i onečišćujućih tvari.

1.2. U zajedničkoj poljoprivrednoj politici, strategiji „od polja do stola” i strategiji za bioraznolikost utvrđeni su ciljevi za postizanje održive proizvodnje hrane i zaštitu ekosustava. Kako bi se postigli ti ciljevi, za poljoprivredno-prehrambeni sektor potrebni su održavanje ruralnih područja i proizvodnih struktura, potpora proizvođačima na lokalnoj razini, održivo upravljanje zemljištem i vodama te otvorena strateška autonomija. Voda je temeljni resurs za proizvodnju hrane i stoga je osiguravanje pristupa dovoljno kvalitetnoj vodi i održivo upravljanje vodama ključno za jamčenje odgovarajuće i održive proizvodnje hrane u Europskoj uniji. Svi programi u okviru ZPP-a trebali bi poticati održivo i učinkovito upravljanje vodama, a napredak u tom području pratio bi se uvođenjem pokazatelja na razini svake države članice.

1.3. Održivo upravljanje vodama mora biti usmjereno na upravljanje opskrbom, pri čemu treba poduzeti mjere za osiguravanje dostupnosti vode svim korisnicima. Upravljanje opskrbom mora uključivati optimizaciju učinkovitosti, smanjenje gubitaka, određivanje prioriteta u pogledu upotrebe, uklanjanje nezakonitih upotreba, donošenje mjera za osiguravanje održivosti cijelog sustava i, naposljetku, uvođenje niza pristupa u skladu sa strategijama za konsolidaciju dostatne proizvodnje hrane u EU-u.

1.4. EGSO poziva na uvođenje posebnih standarda za upotrebu vode u različitim gospodarskim sektorima, primjerice u poljoprivredi i industriji, uspostavljanjem strukture upravljanja za razvoj sektorskih smjernica za upotrebu vode, u čijem bi sastavu trebao biti i EGSO.

1.5. Tehnologije imaju odlučujuću ulogu u osiguravanju vode za poljoprivrednu proizvodnju. Potrebno je osigurati odgovarajuća i dostatna proračunska sredstva za istraživanje i prilagodbu znanja u području genomike kako bi se razvili usjevi koji su otporniji i prilagođeniji klimatskim uvjetima. Bit će potrebna i sredstva za promicanje novih tehnika prerade vode, kao što su ponovna upotreba i desalinizacija. U tom pogledu EGSO predlaže promicanje mjera potrebnih za razvoj novih tehnologija, uz poštovanje ekosustava u kojima se one nalaze i davanje prednosti okolišnim pitanjima.

1.6. Cijene energije uvjetuju uvođenje novih tehnologija koje su usko povezane s upotrebom fosilnih goriva. EGSO poziva na dekarbonizaciju poljoprivrede, prilagodbu poljoprivrednih cijena u primarnom sektoru i intenzivnu upotrebu obnovljivih izvora energije kako bi se ojačala veza između energije, vode i hrane.

1.7. Klimatske promjene podrazumijevaju više temperature, povećanu evapotranspiraciju i znatno intenziviranje ekstremnih vremenskih uvjeta koji uzrokuju suše, poplave, oluje i požare. Ti problemi iznimno su destruktivni za proizvodnju usjeva i uzgoj stoke. Potreban je strateški plan u kojem bi se primijenilo znanstveno i tehnološko stručno znanje kako bi se osigurala dostupnost zdravstveno ispravne vode za poljoprivredu diljem EU-a. Potrebno je pripremiti posebne planove za lokalna područja i regije pogođene trajnom sušom i poplavama. Bit će potreban poseban autonomni proračun i linije za potporu, kao i uredba EU-a kojom bi se sredstva usmjerila na omogućavanje i olakšavanje provedbe planova za adekvatnu opskrbu vodom na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Takvim se planovima mora osigurati izgradnja i održavanje prikladne vodne infrastrukture u svim dijelovima EU-a.

2. Kontekst europske poljoprivrede

2.1. Cilj je ovog samoinicijativnog mišljenja analizirati međupovezanost vode i poljoprivrede na razini EU-a u vezi s klimatskom krizom i utjecaj na sigurnost opskrbe hranom i održivost u budućnosti. U mišljenju se razmatraju pitanja o utjecaju ekstremnih vremenskih uvjeta i učincima raznih politika i pravila EU-a. Opisuju se hitnost uspostave održivog upravljanja vodama i konkretni problemi koji utječu na pitanje vode u poljoprivredi EU-a te iznose prijedlozi za jačanje prehrambene autonomije EU-a i opskrbe vodom u pogledu njezine kvalitete i kvantitete kako bi se postigao taj cilj.

2.2. Poljoprivreda je strateški sektor u Europskoj uniji, prije svega zbog svoje socioekonomske važnosti. Procjenjuje se da se 30 % obradivih poljoprivrednih površina EU-a navodnjava, iako je taj postotak veći u južnim državama članicama zbog posebnih klimatskih uvjeta pa u nekim regijama doseže i 70 % ⁽¹⁾.

3. Nestašica vode i glavni izazovi za poljoprivredno-prehrambeni sustav EU-a

3.1. Poljoprivredna proizvodnja ovisi o dostupnosti vode. Poljoprivreda pak utječe na količinu i kvalitetu vode, zbog raspršenog onečišćenja uzrokovanog primjenom gnojiva i pesticida ili zbog prodiranja slane vode u prekomjerno iskorištene obalne vodonosnike. Procjenjuje se da je svake godine 20 % zemljišta u Europi i 30 % njezina stanovništva pogođeno nestašicom vode ⁽²⁾, a očekuje se da će se nestašica vode znatno povećati na razini EU-a u sljedećih deset godina ⁽³⁾.

3.2. Prema podacima Europske agencije za okoliš obnovljivi vodni resursi na razini EU-a smanjili su se s 3 219 km³ u 2010. na 2 883 km³ u 2020. ⁽⁴⁾. Na tu će situaciju negativno utjecati očekivani porast temperature i veća evapotranspiracija, što će drastično povećati potražnju za vodom u poljoprivredi i konkurenciju među različitim upotrebama.

3.3. Tijekom posljednjih 55 godina u EU-u kao cjelini obnovljivi vodni resursi po stanovniku smanjili su se za 17 % ⁽⁵⁾. Iako se to djelomično može objasniti rastom stanovništva, istina je i da pritisak gospodarskih aktivnosti, uključujući poljoprivredu, i klimatske promjene pogoršavaju sezonsku i godišnju nestašicu vode u mnogim regijama EU-a.

⁽¹⁾ Eurostat, Ekonomski računi u poljoprivredi prema regijama NUTS 2 i Eurostat, *Agriculture, forestry and fishery statistics* (Statistički podaci za poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo).

⁽²⁾ Europska agencija za okoliš, *Water stress is a major and growing concern in Europe* (Nestašica vode velik je problem koji izaziva sve veću zabrinutost u Europi).

⁽³⁾ Europski revizorski sud, Tematsko izvješće br. 20/2021 „Održiva uporaba vode u poljoprivredi”.

⁽⁴⁾ Europska agencija za okoliš, *Waterbase – Water Quantity* (Baza podataka „Waterbase” – Količina vode).

⁽⁵⁾ Svjetska banka, *Renewable internal freshwater resources per capita (cubic meters) – European Union* (Obnovljivi unutarnji slatkovodni resursi po glavi stanovnika (u kubičnim metrima) – Europska unija).

3.4. Od 2010. do 2016. površinske vode činile su 54 % vode koja se upotrebljava za poljoprivredu u EU-u, dok su podzemne vode činile 39 %. Reciklirana voda činila je 4 %, a voda dobivena desalinizacijom 3 %⁽⁶⁾. Ti se postoci znatno razlikuju među državama članicama jer ovise o klimatskim uvjetima u njima. Obaveza ponovne upotrebe pročišćenih otpadnih voda element je kružnog gospodarstva, posebno s obzirom na to da se u EU-u svake godine ponovno upotrebljava samo 1 100 hm³ otpadnih voda (otprilike 0,4 % ukupne količine prikupljene slatke vode u EU-u)⁽⁷⁾.

3.5. Poljoprivreda je istodobno jedan od glavnih uzroka i žrtva nestašice vode. Prema podacima Organizacije UN-a za hranu i poljoprivredu (FAO), poljoprivreda je odgovorna za gotovo 70 % svih crpljenja vode, a u nekim zemljama u razvoju ta brojka iznosi i do 95 %⁽⁸⁾. Međutim, u mnogim je zemljama učinkovitost navodnjavanja niska.

3.6. Iako se vodeni otisak poljoprivredne proizvodnje u EU-u smanjuje, on je i dalje znatan u područjima sve intenzivnije poljoprivrede i područjima u kojima je veći pritisak na vodne resurse. To bi također moglo kočiti nastanak aktivnosti za diversifikaciju kao što su kopnena akvakultura i algokultura, koje bi mogle osigurati dodatne izvore prihoda u određenim ruralnim područjima EU-a, ali ovise o dostupnosti barem minimalne količine vode.

3.7. Zbog nestašice vode mijenjaju se koncept vode kao resursa i postojeći modeli upravljanja. Voda se mora smatrati osnovnim resursom za život te bi se njome stoga trebalo upravljati kao oskudnim, visokovrijednim gospodarskim dobrom. Paradigme upravljanja koje se temelje na potražnji trenutno su teško primjenjive i moraju se razvijati u smjeru upravljanja opskrbom, u skladu s kriterijima sigurnosti i održivosti.

3.8. Problemi u upravljanju resursima nisu samo posljedica nedostatka alata za planiranje ili upravljanje, ili sukoba interesa među različitim akterima, već su često uzrokovani lošim stanjem infrastrukture za navodnjavanje i sustava odvodnje, što dovodi do gubitaka vode i neučinkovite upotrebe vode.

3.9. Poljoprivreda u južnim državama članicama EU-a suočava se s nizom izazova koji su izravno povezani s nestašicom vode, posebno dugotrajnim sušama, koje su intenzivnije u sredozemnoj regiji, nejednakom dostupnošću i distribucijom vode te natjecanjem za vodu, posebno za gradske potrebe i kao rezultat intenziteta turizma. U sjevernim državama članicama EU-a prevladava problem onečišćenja vode uzrokovan intenzivnom poljoprivredom i primjenom hranjivih tvari i pesticida. Osim toga, postojanje plovnih putova i prometnih pravaca kojima su za održavanje učinkovitosti potrebni minimalni tokovi dovodi do većeg tržišnog natjecanja među mogućim alternativnim upotrebama sve oskudnijeg resursa.

3.10. Otvorena strateška autonomija u poljoprivredno-prehrambenom sektoru, kako ju je prethodno definirao EGSO⁽⁹⁾, vrlo je važno pitanje. Za kvantificiranje prehrambene autonomije EU-a mogu se primijeniti različiti pokazatelji. Međutim, iako je stopa autonomije EU-a u opskrbi hranom visoka, određivanje te stope preopćenito je jer postoje velike razlike ovisno o vrsti hrane i regiji, uz znatne nedostatke u proizvodnji žitarica, soje i biljnih ulja.

3.11. U svojem izvješću o strateškim predviđanjima iz 2021. Europska komisija navodi da je „osiguravanje održivih i otpornih prehrambenih sustava” jedno od ključnih strateških područja za jačanje vodstva EU-a, ističući potrebu za ulaganjem u inovacije kako bi se zaštitili otporni i održivi prehrambeni sustavi.

3.12. Trebalo bi osigurati učinkovitu uporabu zelene vode, koja se tumači kao dio padalina koji perkolira i infiltrira se u tlo. Ključna uloga tla u filtriranju i apsorpciji vode mora se ojačati podupiranjem politika za regeneraciju tla.

⁽⁶⁾ Eurostat, *Annual freshwater abstraction by source and sector* (Godišnje zahvaćanje slatke vode prema izvoru i sektoru) i Europska agencija za okoliš, *European waters – Assessment of status and pressures 2018* (Europske vode – Procjena stanja i pritiska 2018.).

⁽⁷⁾ BIO by Deloitte, *Optimising water reuse in the EU* (Optimizacija ponovne uporabe vode u EU-u), I. dio.

⁽⁸⁾ Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih naroda, *Water Scarcity – One of the greatest challenges of our time* (Nestašica vode – jedan od najvećih izazova našeg doba).

⁽⁹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Strateška autonomija te sigurnost i održivost opskrbe hranom” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 105, 4.3.2022., str. 56.).

3.13. Kad je riječ o upotrebi vode (recikliranje crnih voda ili komunalnih otpadnih voda za navodnjavanje) i tehnološki naprednijim sustavima (desalinizacija), u nekim je državama članicama u južnoj Europi koje se bave proizvodnjom kružno gospodarstvo glavni model. Međutim, oba su rješenja vrlo intenzivna u pogledu potrošnje električne energije i potencijalno štetna za tlo i usjeve. Reciklirana voda mora se pravilno obraditi, a prioritet bi trebao biti osiguravanje sigurne vode za poljoprivredu. Osim toga, potrebna energija dolazi iz različitih sustava koji nisu nužno obnovljivi. EGSO poziva na dekarbonizaciju kružnog upravljanja vodama i generalizaciju upotrebe alternativnih izvora energije kako bi se ojačala veza između energije, vode i hrane.

3.14. Ta ovisnost o električnoj energiji sankcionirana je 2022. povećanjem cijena energije, što je imalo odlučujući utjecaj na troškove proizvodnje, posebno u sredozemnim obalnim regijama u kojima je zbog strukturnog manjka vode primjena tih tehnoloških rješenja nužna.

3.15. Upravljanje prekograničnim površinskim vodama ne utječe samo na količinu resursa nizvodno, nego i na njegovu kvalitetu. Bez obzira na odredbe Okvirne direktive o vodama⁽¹⁰⁾ i postojeću obavezu uspostave integriranog planiranja na razini riječnog sliva, jasno je da ima prostora za poboljšanje mehanizama upravljanja za tu vrstu voda, bilo uspostavom novih specijaliziranih tijela ili daljnjim razvojem regulatornog zakonodavstva.

3.16. Nekontrolirane emisije u vodna tijela uslijed određenih industrijskih aktivnosti imaju negativne učinke na zdravlje i sigurnost hrane te predstavljaju trošak za društvo u cjelini. EGSO je i dalje predan razvoju klimatski neutralnih industrija s kontroliranim emisijama, koje snose troškove svoje proizvodnje povezane s okolišem.

4. Postojeće politike EU-a i nacionalne politike

4.1. Ključni regulatorni okvir EU-a za kvantitativne i kvalitativne aspekte voda i poljoprivrede čine Okvirna direktiva o vodama i zajednička poljoprivredna politika (ZPP)⁽¹¹⁾. Posebni ciljevi predloženi u novom ZPP-u uključuju promicanje održivog razvoja i učinkovitog upravljanja prirodnim resursima kao što su tlo, zrak i, naravno, voda. Nadalje, voda je predmet šestog cilja održivog razvoja Ujedinjenih naroda, čiji se podciljevi odnose na učinkovitost potrošnje vode i integrirano upravljanje vodama.

4.2. Okvirnom direktivom o vodama utvrđeno je da su vode prirodni resurs koji se mora zaštititi, očuvati i kojim se mora upravljati na održiv način. U tu se svrhu uspostavlja okvir za upravljanje, izravno ili pod koncesijom, ovisno o različitim područjima; tim se okvirom nastoji osigurati integrirano i održivo upravljanje vodama na razini EU-a.

4.3. Višegodišnjim financijskim okvirom za razdoblje 2021. – 2027. ZPP-u se dodjeljuje ukupno 386,6 milijardi EUR, što će se raspodijeliti među državama članicama i primijeniti na razne politike iz prvog i drugog stupa. EGSO poziva na uspostavu posebnog proračuna i sredstava za vodu, kako je navedeno u mišljenju „Ekonomski aspekti plavog plana EU-a”⁽¹²⁾.

4.4. Većina izravnih plaćanja u okviru ZPP-a, kao i neka plaćanja iz drugog stupa, podliježu pravilima o višestrukoj sukladnosti koja obuhvaćaju zakonom propisane zahtjeve o upravljanju i standardima za dobre poljoprivredne i okolišne uvjete (GAEC), kojima se nameću održive poljoprivredne prakse, uključujući postupke za integrirano upravljanje vodom za navodnjavanje. Međutim, utvrđeno je da većina plaćanja ima neutralan učinak kad je riječ o navodnjavanju⁽¹³⁾. Svi programi u okviru ZPP-a trebali bi poticati održivo i učinkovito upravljanje vodama, a napredak u tom području pratio bi se uvođenjem pokazatelja na razini svake države članice.

4.5. Neke države članice u područjima pogođenima nestašicom vode iskorištavaju sredstva EU-a za potporu usjevima za koje je potrebna velika količina vode, bez uvođenja zaštitnih mjera, primjenom dobrovoljne proizvodno vezane potpore za održavanje ili povećanje proizvodnje usjeva u sektorima s velikom potrošnjom vode, koji su koncentrirani u južnim državama članicama. EGSO smatra da je potrebno poštovati održivo upravljanje vodama i analizu troškova i koristi kako bi se osigurala ne samo održivost nego i učinkovitost u korištenju vodnih resursa.

⁽¹⁰⁾ Direktiva 2000/60/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2000. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike (SL L 327, 22.12.2000., str. 1.).

⁽¹¹⁾ Zajednička poljoprivredna politika za razdoblje 2023. – 2027.

⁽¹²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ekonomski aspekti plavog plana EU-a – potrebe za ulaganjima u vodni sektor u EU-u” (samoinicijativno mišljenje) (vidjeti stranicu 50. ovoga Službenog lista).

⁽¹³⁾ Europski revizorski sud, Tematsko izvješće br. 20/2021 „Održiva uporaba vode u poljoprivredi”.

4.6. Sve države članice trebale bi voditi registar zahvaćenih površinskih i podzemnih voda te registar skladištenja površinskih voda; slično tome, korisnici vode trebali bi biti obvezni tražiti odobrenje prije crpljenja ili skladištenja vode. Sve države članice trebale bi ojačati i postrožiti uspostavljene sustave praćenja kako bi se otkrila i kaznila nezakonita upotreba vode.

4.7. Revizorski sud EU-a smatra da se troškovi vodnih usluga u poljoprivredi ne nadoknađuju u potpunosti, uglavnom zbog toga što se troškovi povezani s okolišem i resursima ne odražavaju na odgovarajući način u cijenama vode. Komisija smatra da to podrazumijeva skriveni trošak za društvo i ograničava potencijalne prihode koji bi se mogli iskoristiti za financiranje mjera kojima je cilj osiguravanje učinkovite provedbe Okvirne direktive o vodama.

4.8. Načelo jedinstva europskog tržišta nije realizirano kad je riječ o vodama. Korisnici plaćaju vrlo različite cijene za slične usluge, ovisno o državi članici, pa čak i o konkretnoj lokaciji unutar države članice. Stoga bi bilo korisno promicati metodologiju EU-a za racionalizaciju i standardizaciju sustava za određivanje cijena vode ⁽¹⁴⁾.

4.9. Konkretno, EGSO poziva na uvođenje posebnih standarda za upotrebu vode u različitim gospodarskim sektorima, na primjer u poljoprivredi i industriji, uspostavljanjem strukture upravljanja za razvoj sektorskih smjernica za upotrebu vode u čijem bi sastavu trebao biti i EGSO ⁽¹⁵⁾.

4.10. Prosječno povećanje cijena hrane i inputa može se pripisati različitim okolnostima ⁽¹⁶⁾. Međutim, trenutačna inflacijska situacija upućuje na to da je realno došlo do znatnog smanjenja doprinosa ZPP-a. Trebalo bi poduzeti odgovarajuće proračunske mjere kako bi se ispravila situacija i ponovno uspostavio gospodarski opseg ciljeva EU-a.

5. Dugoročni prijedlozi, rješenja i odgovori

5.1. Nestašica vode i klimatska kriza dva su najveća izazova s kojima se trenutačno suočava poljoprivredno-prehrambeni sustav EU-a. Kako bi se rješavali izazovi i osigurala dugoročna održivost proizvodnje hrane u Europi, potrebna su kružna i druga inovativna rješenja. Koncept plavog plana predložen je kao okvir za rješavanje tih izazova, na temelju iskustava sa zelenim planom EU-a i njegovih načela.

5.2. Osiguravanje otvorene strateške autonomije u poljoprivredno-prehrambenom sektoru na razini EU-a trebalo bi biti prioritetni cilj. Stoga se treba usredotočiti na održavanje poljoprivredne proizvodnje EU-a, razvijati politike kojima se promiču vrste usjeva kod kojih su utvrđeni nedostaci te uravnotežiti višak proizvodnje.

5.3. To jamstvo poljoprivredne proizvodnje nužno će uključivati osiguravanje primjerene količine i kvalitete vode, bez odustajanja od politika za promicanje smanjenja vodenog otiska. Politikama za promicanje uštede vode u proizvodnji omogućit će se stavljanje na raspolaganje više resursa, a da se pritom ne utječe na održivost hidrološkog ciklusa.

5.4. Za smanjenje vodenog otiska poljoprivrede u EU-u potrebna je kombinacija tehnologija, održivih poljoprivrednih praksi, održivog i učinkovitog upravljanja vodama te djelotvornih javnih politika kojima se promiče održivost u poljoprivredno-prehrambenom sektoru.

5.5. U tom se kontekstu smatra da je potrebno dodatno promicati politike kojima se potiče učinkovitost navodnjavanja i upotrebe vode općenito, i u području primjene ZPP-a i u okviru drugih fondova EU-a. Potrebno je ostvariti napredak u provedbi održivih poljoprivrednih praksi, u primjeni tehnologija koje omogućuju učinkovitiju upotrebu vode i u razvoju usjeva otpornijih na sušu. Bez potrebnih proračunskih sredstava neće biti moguće izgraditi otporne i održive poljoprivredno-prehrambene sustave u Europi.

⁽¹⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Pristup vodi: rješavanje problema siromaštva u pogledu vode i njegov utjecaj na socijalnu politiku” (samoinicijativno mišljenje) (vidjeti stranicu 60. ovoga Službenog lista) i Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ekonomski aspekti plavog plana EU-a – potrebe za ulaganjima u vodni sektor u EU-u” (samoinicijativno mišljenje) (vidjeti stranicu 50. ovoga Službenog lista).

⁽¹⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Industrije s velikom potrošnjom vode i tehnologije za učinkovitu upotrebu vode” (samoinicijativno mišljenje) (vidjeti stranicu 74. ovoga Službenog lista) i Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ekonomski aspekti plavog plana EU-a – potrebe za ulaganjima u vodni sektor u EU-u” (samoinicijativno mišljenje) (vidjeti stranicu 50. ovoga Službenog lista).

⁽¹⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Kriza cijena hrane: uloga špekulacija i konkretni prijedlozi za djelovanje nakon izbijanja rata u Ukrajini” (samoinicijativno mišljenje) SL C 100, 16.3.2023., str. 51.).

5.6. Održivo upravljanje vodnim resursima u ruralnim područjima provedbom mjera kao što su obnova močvarnih područja, stvaranje sigurnosnih zona i poboljšanje kvalitete vode rijeka i jezera moglo bi doprinijeti smanjenju vodenog otiska poljoprivrede u EU-u. Ta bi pitanja trebalo rješavati u planovima upravljanja riječnim slivovima za različite riječne slivove, a EGSO poziva Komisiju i države članice da osiguraju poštovanje tih obveza.

5.7. Trebalo bi izdvojiti odgovarajuća proračunska sredstva za inovacije i istraživanja usmjerene na razvoj tehnologija i poljoprivrednih praksi koje su učinkovitije i održivije kad je riječ o upotrebi vode. Također je važno osigurati razvoj politika i praksi kojima se promiče precizna poljoprivreda, održivo upravljanje tlom i sposobnost tla da zadrži vodu te prilagodba genomske znanja o biljkama i sjemenu.

5.8. Smanjenjem rasipanja hrane može se smanjiti količina vode potrebna za proizvodnju hrane. To se može postići kampanjama kojima se potiče obrazovanje potrošača, poboljšanim upravljanjem lancem opskrbe i promicanjem inovativnih tehnologija za očuvanje hrane.

5.9. Države članice trebale bi provoditi transparentne politike određivanja cijena vode kojima se potiču učinkovitost i uštede te kojima se osigurava da sve kategorije korisnika vode na odgovarajući način doprinose povratu troškova, u skladu s načelima Okvirne direktive o vodama.

5.10. Podrazumijeva se da bi određivanje cijena po volumenu na odgovarajućoj razini moglo potaknuti prelazak na prakse navodnjavanja koje su učinkovite u pogledu potrošnje vode te na tehnologije ili usjeve za koje je potrebno manje vode. Stoga bi države članice koje i dalje primjenjuju praksu obračunavanja vode za navodnjavanje na temelju navodnjavanog područja trebale postupno odustajati od te prakse.

5.11. Revizorski sud EU-a utvrdio je da troškovi vodnih usluga u poljoprivredi nisu u potpunosti vraćeni. Jedan od razloga za to jest činjenica da se okolišni troškovi i troškovi resursa (još) ne odražavaju u određivanju cijena vode. To znači da postoji velik broj posebnih izuzeća u pogledu cijena vode za navodnjavanje, zbog čega je voda za poljoprivredu jeftinija nego za druge namjene. Te bi opće politike trebalo ponovno ocijeniti, preusmjeravajući izuzeća prema poticajima i nagradama za uštedu vode, pri čemu nije nužno odustati od navedenog pristupa.

5.12. Okvirna direktiva o vodama stara je 23 godine i sastavljena je u gospodarskom, društvenom i klimatološkom kontekstu koji se znatno razlikuje od trenutnog. Trebalo bi ponovno razmotriti dio njezina sadržaja kako bi ona postala učinkovit instrument za potporu sigurnosti opskrbe hranom.

5.13. S obzirom na to da su, u skladu s načelom supsidijarnosti, države članice slobodne provoditi i izvršavati obavezu traženja odobrenja za crpljenje vode prema pojedinačnim kriterijima (na državnoj ili regionalnoj razini), utvrđeno je da ta heterogenost dovodi do nedostatka kontrole nad pristupom određenim podzemnim vodama. Zbog toga bi se i Komisija i države članice trebale dogovoriti o selektivnijem kriteriju i primjenjivati stroge regulatorne zahtjeve i zahtjeve uvjetovanosti za zahvaćanje površinskih i podzemnih voda.

5.14. Potrebno je poboljšati i poticati modernizaciju sustava navodnjavanja, posebno kako bi se smanjili gubici uzrokovani istjecanjem u mrežama i isparavanjem u otvorenim kanalima i bazenima. ZPP i drugi fondovi EU-a trebali bi doprinijeti razvoju novih struktura navodnjavanja, izbjegavajući dodjeljivanje potpore u situacijama koje su u suprotnosti s ciljevima Okvirne direktive o vodama.

5.15. U skladu s točkom 3.4. u svibnju 2020. donesena je Uredba o minimalnim zahtjevima za ponovnu upotrebu vode⁽¹⁷⁾. Tom se novom uredbom o ponovnoj upotrebi otpadnih voda za navodnjavanje poljoprivrednih površina utvrđuju minimalni zahtjevi u pogledu kvalitete vode i praćenja, upravljanja rizicima i transparentnosti, a primjenjuje se od 2023. Prema provedenoj analizi omogućit će se ponovna upotreba više od 50 % ukupne količine vode koja je teoretski dostupna za navodnjavanje iz postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda u EU-u, čime će se izbjeći više od 5 % izravnog zahvaćanja iz vodnih tijela i podzemnih voda. Time će se ukupna nestašica vode smanjiti za više od 5 %. Stoga bi trebalo poticati financiranje takvih postrojenja za ponovnu upotrebu, kao i mjere predostrožnosti kako bi se izbjeglo onečišćenje tla i osigurala sigurna voda za poljoprivredu.

⁽¹⁷⁾ Uredba (EU) 2020/741 Europskog parlamenta i Vijeća od 25. svibnja 2020. o minimalnim zahtjevima za ponovnu upotrebu vode (SL L 177, 5.6.2020., str. 32.).

5.16. Promicanjem urbane i prigradske poljoprivrede može se smanjiti potreba za prijevozom hrane iz ruralnih područja, čime se smanjuje ugljični otisak (postupak dekarbonizacije poljoprivrede) i upotreba vode u poljoprivredi. Osim toga, u gradskim sustavima navodnjavanja mogu se iskoristiti kišnica i voda iz sustava za recikliranje vode za navodnjavanje.

5.17. Upotrebom energije iz obnovljivih izvora, kao što su solarna energija i energija vjetra, može se osigurati održiv izvor energije za sustave ponovne upotrebe vode, sustave za desalinizaciju te navodnjavanje i drugu poljoprivrednu opremu, čime se smanjuju ugljični otisak (postupak dekarbonizacije poljoprivrede) i potrošnja vode.

5.18. Ta kružna i druga rješenja mogu doprinijeti budućem plavom planu EU-a te rješavanju problema nestašice vode i klimatske krize u poljoprivredno-prehrambenom sustavu EU-a. Važno je nastaviti istraživati nove tehnologije i inovativne prakse kako bi se poboljšala učinkovitost potrošnje vode te osigurala dugoročna održivost i otpornost proizvodnje hrane u Europi.

5.19. Smatra se da je ključno osigurati infrastrukturu kojom bi se omogućili skladištenje, distribucija i pročišćavanje vode te spriječiti posljedice ekstremnih vremenskih pojava. Model upravljanja navedenom infrastrukturom trebao bi se temeljiti na načelima integriteta i održivosti, osiguravajući njihovu ekološku održivost. S obzirom na moguće proračunske poteškoće javnih uprava, mogu se analizirati alternativne financijske formule i formule za suradnju.

5.20. Okvirnom direktivom o vodama države članice obvezuju se na izradu i obnovu planova upravljanja riječnim slivom. EGSO smatra da su provedba, opseg i stupanj usklađenosti s takvim planovima neujednačeni. Stoga smatra da bi države članice trebale unaprijediti strateške planove usmjerene na jamčenje sigurnosti opskrbe vodom i okvir za poljoprivredu kojim se može osigurati otpornost prehrambenih sustava EU-a. Strateški planovi trebali bi raspolagati dostatnim europskim proračunskim sredstvima, u skladu s navedenim u točki 4.3. Također bi trebalo utvrditi posebne rokove, a ciljeve i prioritete odrediti konsenzusom, u skladu s razmatranjima i prijedlozima utvrđenima u ovom mišljenju.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Održiva i otporna vodna infrastruktura i distribucijske mreže”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 349/14)

Izvjestitelj: **Thomas KATTNIG**

Odluka Plenarne skupštine:	25.1.2023.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležno tijelo:	Stručna skupina za promet, energiju, infrastrukturu i informacijsko društvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	26.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	199/10/17

1. Zaključci i preporuke

1.1. EGSO smatra da se s obzirom na klimatsku krizu i s njom povezanu oskudicu vodnih resursa moraju provesti sve potrebne mjere kako bi se smanjio gubitak vode, osigurala pravedna raspodjela vodnih resursa i omogućilo održivo upravljanje vodama. Opskrba stanovništva čistom i cjenovno pristupačnom vodom za piće uvijek mora biti glavni prioritet u pogledu distribucije i upotrebe, posebno u slučaju nestašice vode, te mora imati prednost pred potrošnjom vode u industriji, turizmu i poljoprivredi. EGSO poziva Komisiju i države članice da za rješavanje problema siromaštva u pogledu vode, kao i na sve vodne politike, primjenjuju pristup temeljen na pravima tako da bude u skladu s europskim stupom socijalnih prava. EGSO predlaže promicanje zajedničkog pristupa razumijevanju siromaštva u pogledu vode na razini EU-a i razvoj sveobuhvatne definicije siromaštva u pogledu vode, pri čemu bi svaka država članica mogla, u skladu s europskom definicijom, razviti vlastitu definiciju koja odgovara njezinom kontekstu.

1.2. EGSO smatra da je vodoopskrba javno dobro jer joj je glavni interes da usluga bude dobra, kvalitetna i cjenovno pristupačna. Izazovi koje donosi klimatska kriza kao i potrebna ulaganja u vodnu infrastrukturu povezani su s visokim troškovima. EGSO napominje da postoje razlike između javnog i privatnog upravljanja vodom i da u svakom od njih ima dobrih i loših primjera. Međutim, zbog usmjerenosti na dobit privatno upravljanje bi moglo imati poteškoća s ispunjavanjem temeljnog zahtjeva univerzalnosti usluge, a to je da služi cjelokupnom stanovništvu. EGSO smatra da, unatoč strogim financijskim gornjim granicama i birokratskim ograničenjima, javno upravljanje vodom može ponuditi bolja jamstva univerzalnog pristupa vodi i kanalizacijskim sustavima po pristupačnoj cijeni i uz odgovarajuće standarde kvalitete, kao i bolju obnovu i zaštitu ekosustava kako bi se osigurala potrebna ulaganja u infrastrukturu. EGSO ponovno (!) preporučuje da se za ulaganja u javnu infrastrukturu uvede „zlatno pravilo” kako bi se osigurala produktivnost i zaštitili društveni i ekološki temelji za dobrobit budućih generacija.

(!) Vidjeti na primjer, Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Europskom vijeću, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Plan REPowerEU (COM(2022) 230 final) i Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) 2021/241 u pogledu poglavlja o planu REPowerEU u planovima za oporavak i otpornost i o izmjeni Uredbe (EU) 2021/1060, Uredbe (EU) 2021/2115, Direktive 2003/87/EZ i Odluke (EU) 2015/1814 (COM(2022) 231 final – 2022/0164(COD)) (SL C 486, 21.12.2022., str. 185.), Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Javna ulaganja u energetske infrastrukturu kao dio rješenja za klimatska pitanja” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 486, 21.12.2022., str. 67.) i Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Strateška vizija energetske tranzicije za omogućavanje strateške autonomije EU-a” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 75, 28.2.2023., str. 102.).

1.3. Voda je ključna za život, ona je opće dobro i ljudsko pravo, što je prepoznato u prvoj uspješnoj europskoj građanskoj inicijativi „Right2Water”, zahvaljujući kojoj je pokrenuta revizija Direktive o vodi za piće koju je EU donio 2020., uključujući poseban članak o pristupu vodi. U tom kontekstu EGSO preporučuje da EU usvoji i ojača regulatorne okvire za sporazume o koncesiji za vodu kako bi se zajamčio pristup vodi i kanalizacijskim sustavima po pristupačnoj cijeni i uz odgovarajuće standarde kvalitete, kao i bolju obnovu i zaštitu ekosustava kako bi se osigurala potrebna ulaganja u vodnu infrastrukturu. Izuzeća za vodu i otpadne vode koja su uspješnim zalaganjem europske građanske inicijative „Right2Water” uvrštena u Direktivu 2014/23/EU⁽²⁾ također treba zadržati. EGSO se posebno u kontekstu klimatske krize protivi i svakoj obvezi liberalizacije u sektoru vode i zbrinjavanja otpadnih voda.

1.4. Zbog sve problematičnije raspodjele vodnih resursa EGSO ističe da bi se gospodarstvo, posebno poljoprivreda i industrija u kojima se troši puno vode, trebalo restrukturirati na način da se smanji potrošnja vode i poveća njezina ponovna upotreba. Kako bi potrošnja vode bila bolje regulirana, a financijska potpora za vodnu infrastrukturu učinkovitija, treba donijeti nacionalne i europske zahtjeve i preporuke. EGSO poziva institucije EU-a da rješavanje pitanja vode postane prioritet i da osmisle „plavi plan” EU-a.

1.5. EGSO se zalaže za jačanje načela „onečišćivač plaća” i rješavanje problema onečišćujućih tvari već na izvoru, a ne za njihovo uklanjanje iz otpadnih voda primjenom rješenja na kraju postupka. Ispuštanje onečišćujućih tvari u vodu i podzemne vode mora se trajno smanjiti kako bi opskrba pitkom vodom te zbrinjavanje otpadnih voda i njihovo pročišćavanje ostali cjenovno pristupačni. EGSO podupire i smatra važnim ciljano poboljšanje pročišćavanja otpadnih voda i uspostavljanje povezanog sustava odgovornosti proizvođača, kako je Komisija predložila u preinačenoj Direktivi o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda. Međutim, također je potrebno osigurati da organizacije za kontrolu odgovornosti proizvođača budu pod javnim nadzorom te da se sva ulaganja u postrojenja za pročišćavanje otpadnih tvari odvijaju neovisno o organizacijama proizvođača i bez njihovog utjecaja.

1.6. EGSO skreće pozornost na velike probleme koje općine imaju s razvojem i održavanjem vodnih tijela. Kako bi se riješila ta pitanja, potrebno je dodatno razvijati i znatno olakšati međuopćinsku suradnju. EGSO stoga poziva Komisiju da proširi pravni manevarski prostor, posebno u pogledu zakona o javnoj nabavi.

1.7. Ulaganja u upravljanje vodama i otpadnim vodama potrebna za stvaranje održive, konkurentne i pravedne „plave tranzicije” moraju biti usmjerena na osiguravanje optimalnih okolišnih i gospodarskih omjera troškova i koristi, s posebnim naglaskom na ranjivim skupinama stanovništva. Istraživanja i inovacije te informativne kampanje za industriju, poljoprivredu i kućanstva također su neophodni za promicanje pažljivog gospodarenja i rukovanja vodom.

1.8. EGSO naglašava da gubitak biološke raznolikosti uzrokovan klimatskom krizom među ostalim dodatno pogoršava praksa ponovnog ispuštanja pretople vode u rijeke. Te loše prakse moraju se uzeti u obzir pri budućem projektiranju naše vodne infrastrukture kako bi se osiguralo da se što bolje riješe, a ne da se i dalje povećavaju. Istodobno je potrebno poduzeti sveobuhvatne mjere kako bi se do 2050. postigao cilj od 1,5 °C.

1.9. EGSO Europskoj komisiji predlaže pokretanje postupka javnog savjetovanja na europskoj razini, koji bi procjenom europskih potreba za vodom poslužio kao temelj za buduće intervencije u okviru „plavog plana EU-a”.

(²) Direktiva 2014/23/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o dodjeli ugovorâ o koncesiji (SL L 94, 28.3.2014., str. 1.).

2. Referentni okvir

2.1. Voda je vitalno dobro neophodno za ljude, prirodu i funkcioniranje gospodarstva i društva. Većina vode upotrebljava se u poljoprivredi (70 %), a slijede industrija (22 %) i kućanstva (8 %). Istodobno, prosječni godišnji rashodi za vodoopskrbu i sanitarne uvjete u EU-u iznose 100 milijardi EUR. Taj će iznos porasti na oko 250 milijardi EUR zbog potrebe za usklađivanjem s pravilima EU-a o pročišćavanju otpadnih voda i opskrbi pitkom vodom⁽³⁾.

2.2. Kako bismo u budućnosti imali dovoljno vode, bit će potrebno poboljšati vodnu infrastrukturu i povećati kapacitet skladištenja. Nužne su brojne mjere, od prikupljanja kišnice u cisternama, izgradnje spremnika i prstenastih sustava do smanjenja nepropusnosti tla kako bi se povećala njegova retencijska svojstva. U slučaju poplava različitih vrsta tokova vode potrebno je pokušati usmjeriti višak vode i pohraniti ga u kontrolirane akumulacijske spremnike. Trebalo bi povremeno osigurati raspoloživ dodatni kapacitet duž tokova vode kako bi se omogućilo istjecanje viška vode tijekom vremena i ublažila situacija tijekom vršnih razdoblja viška. Potrebno je unaprijed se pripremiti za takve situacije infrastrukturnim ulaganjima.

2.3. Opća skupština UN-a izričito je 2010. priznala ljudsko pravo na vodu i sanitarne uvjete kao jedno od temeljnih ljudskih prava⁽⁴⁾. Prvi koraci prema prenošenju tog prava u Direktivi (EU) 2020/2184⁽⁵⁾ i prijedlogu Komisije u kontekstu preinake Direktive 91/271/EEZ⁽⁶⁾ prijeko su potrebni. Države članice time se obvezuju da će do 2030. svim ljudima u EU-u olakšati pristup čistoj i cjenovno pristupačnoj vodi za piće i sanitarnim uvjetima. Prema navodima Komisije⁽⁷⁾ oko 10 milijuna ljudi u EU-u trenutačno nema pristup sanitarnim čvorovima. Države članice to trebaju u dovoljnoj mjeri uzeti u obzir u postupku provedbe. Cilj inicijative za plavi plan dodatno je intenzivirati ta nastojanja.

2.4. Klimatska kriza već znatno utječe na globalno upravljanje vodama. Jedna od posljedica podizanje je razine mora, čime se povećava prodiranje vode u obalna područja. To istodobno dovodi do pada razina rijeka i podzemnih voda u mnogim regijama. Time se pogoršava i nestašica hrane jer je upotreba slatke vode u brojnim prehrambenim proizvodima nezaobilazna⁽⁸⁾.

2.5. Klimatska kriza smanjuje postojeće vodne resurse i uzrokuje suše, isušivanje⁽⁹⁾, zagrijavanje mora i uništavanje staništa, s posljedicama za cijeli ekosustav.

2.6. Opskrba vodom od vitalnog je značenja za građane i dio je kritične infrastrukture. Za distribuciju pitke vode građanima obično je potrebna energija za rad pumpi za vodu. Opskrbljivači vodom za piće već se koriste rezervnim sustavima i vlastitim ciklusima napajanja kako bi u slučaju nestanka struje mogli nastaviti opskrbljivati ljude pitkom vodom.

2.7. Posljednjih su godina vodoopskrba i zbrinjavanje otpadnih voda u mnogim europskim zemljama ponovno vraćeni u nadležnost lokalnih vlasti. Konkretno, negativna iskustva s privatizacijom usluga navela su gradove i općine da javne usluge vrate u javni sektor. Popratne posljedice često su uključivale manja ulaganja u infrastrukturu, lošije radne uvjete, veće

⁽³⁾ https://www.aquapublica.eu/sites/default/files/article/file/20230310_Joint%20statement_EPR%20scheme.pdf.

⁽⁴⁾ <https://www.un.org/Depts/german/gv-64/band3/ar64292.pdf>.

⁽⁵⁾ Direktiva (EU) 2020/2184 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2020. o kvaliteti vode namijenjene za ljudsku potrošnju (SL L 435, 23.12.2020., str. 1.).

⁽⁶⁾ Direktiva Vijeća 91/271/EEZ od 21. svibnja 1991. o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda (SL L 135, 30.05.1991., str. 40.).

⁽⁷⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/qanda_22_6281.

⁽⁸⁾ <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/wat2.1633>.

⁽⁹⁾ Sljedeća europska kriza: Voda – POLITICO.

troškove za potrošače te gubitak kontrole i znanja⁽¹⁰⁾. Vraćanjem vodoopskrbe u nadležnost lokalnih vlasti može se obnoviti sposobnost političkog djelovanja, demokratska kontrola i utjecaj gradova i općina na opskrbu vodom⁽¹¹⁾.

2.8. Voda predstavlja važno političko i društveno pitanje koje zahtijeva dugoročni pristup koji nije uskladiv s izbornim ciklusima i koji iziskuje velike napore javnih donositelja odluka u pogledu ulaganja te troškova rada i održavanja. Kako bi građani mogli u potpunosti provoditi demokratski nadzor, potrebno je osigurati da su upoznati s vodenim ciklusom i njegovom cijenom.

3. Opća napomene

Društvena dimenzija vode

3.1. Voda je ključan, ali i sve oskudniji resurs zbog posljedica klimatske krize. EGSO stoga poziva na donošenje planova EU-a kako bi se podigla razina osviještenosti o tom ključnom resursu. EGSO preporučuje utvrđivanje aktualnog stanja vodne infrastrukture i dostupnosti vode u svakoj državi članici kako bi se dobile ažurirane informacije o stanju postojeće vodne infrastrukture i utvrdile hitne potrebe za ulaganjima.

3.2. EGSO naglašava da voda nije obična roba, već dobro koje smo naslijedili i koje moramo štiti i braniti⁽¹²⁾. EGSO smatra da bi se univerzalan pristup stanovništvu visokokvalitetnoj vodi za piće i odvodnji po pristupačnim cijenama trebao smatrati javnim dobrom, a ne tek pukom robom, uz potpuno poštovanje članka 14. UFEU-a i Protokola br. 26 priloženog UEU-u i UFEU-u. U tom kontekstu EGSO preporučuje da EU usvoji i ojača regulatorne okvire za sporazume o koncesiji za vodu kako bi se zajamčio pristup vodi i kanalizacijskim sustavima po pristupačnoj cijeni i uz odgovarajuće standarde kvalitete, kao i bolju obnovu i zaštitu ekosustava kako bi se osigurala potrebna ulaganja u vodnu infrastrukturu. Izuzeća za vodu i otpadne vode koja su uspješnim zalaganjem europske građanske inicijative „Right2Water”⁽¹³⁾ uvrštena u Direktivu 2014/23/EU o dodjeli ugovorâ o koncesiji također treba zadržati, uz potpuno poštovanje članka 14. UFEU-a i Protokola br. 26 priloženog UEU-u i UFEU-u. EGSO se posebno u kontekstu klimatske krize protivi svakoj obvezi liberalizacije u osjetljivom sektoru vodoopskrbe i odvodnje te umjesto toga poziva na jačanje javnog upravljanja uslugama od općeg interesa u vodnom sektoru i šire.

3.3. EGSO poziva Komisiju i države članice da za rješavanje problema siromaštva u pogledu vode, kao i na sve vodne politike, primjenjuju pristup temeljen na pravima tako da bude u skladu s europskim stupom socijalnih prava. EGSO predlaže promicanje zajedničkog pristupa razumijevanju siromaštva u pogledu vode na razini EU-a i razvoj sveobuhvatne definicije siromaštva u pogledu vode, pri čemu bi svaka država članica mogla, u skladu s europskom definicijom, razviti vlastitu definiciju koja odgovara njezinom kontekstu. Za razvoj infrastrukture trebalo bi na raspolaganje staviti javna sredstva, i to posebno za vlasnike nekretnina koji nemaju dovoljne resurse i socijalno ugrožena urbana i ruralna područja kojima je potrebna obnova infrastrukture.

3.4. EGSO naglašava da pravedna tranzicija nije samo pitanje financiranja. Ona uključuje i osiguravanje dostojanstvenog rada, kvalitetnih radnih mjesta i socijalne sigurnosti te održavanje konkurentnosti europskih poduzeća, a zahtijeva posebne mjere na svim razinama, osobito na regionalnoj razini.

3.5. Sve se više regija EU-a suočava s nestašicom vode⁽¹⁴⁾. To naglašava potrebu za razvojem otporne vodne infrastrukture, posebno kapaciteta za skladištenje. U slučaju moguće nestašice vode nužno je osigurati opskrbu vodom za ljude i osnovne ljudske potrebe te ona mora imati prednost u odnosu na korištenje vode u industriji, turizmu i

⁽¹⁰⁾ Getzner, Köhler, Krisch, Plank (2018.) – završno izvješće (neskraćena verzija): *Vergleich europäischer Systeme der Wasserversorgung und Abwasserentsorgung* (Usporedba europskih sustava vodoopskrbe i odvodnje). U: Informationen zur Umweltpolitik, 197. <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15177626>.

⁽¹¹⁾ <https://www.epsu.org/search?f%5B0%5D=policies%3A56>.

⁽¹²⁾ Direktiva 2000/60/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2000. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike (SL L 327, 22.12.2000., str. 1.), uvodna izjava 1.

⁽¹³⁾ <https://right2water.eu/>.

⁽¹⁴⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC133025>.

poljoprivredi. To države članice moraju jamčiti. To je potrebno kako bi se spriječili sukobi oko vode, koje već vidimo u drugim dijelovima svijeta. Zbog toga je hitno potreban plavi plan EU-a, među ostalim kako bi se ubuduće više pozornosti posvećivalo dostupnosti i distribuciji vode i jačali istraživanja i inovacije.

Kvaliteta vode i čišćenje

3.6. EGSO poziva na bolju provedbu načela predostrožnosti i načela „onečišćivač plaća” kako bi se poboljšala kvaliteta vode i kako bi troškove snosili onečišćivači, a ne potrošači. Podzemne vode trebale bi imati kvalitetu vode za piće kako bi se izbjeglo skupo i energetski intenzivno pročišćavanje vode za piće.

3.7. Osobito onečišćenja iz poljoprivrede, prehrambenog sektora i industrije pridonose raspršenom onečišćenju nitratima i pesticidima pa podzemne vode često nemaju dobar kemijski sastav. Stoga zakonodavstvo u području poljoprivrede (npr. ZPP), industrije i kemije (npr. Uredba o pesticidima) treba osmisliti tako da spriječi negativne utjecaje na vodne ekosustave.

Korištenje i rasipanje vode

3.8. EGSO skreće pozornost na velike probleme koje općine imaju s razvojem i održavanjem vodnih tijela. Da bi ih se riješilo, trebalo bi unaprijediti i znatno olakšati suradnju među općinama kako bi se poboljšale vodoopskrbne usluge i usluge zbrinjavanja otpadnih voda kao i razvoj i održavanje vodnih tijela te osigurala dugoročna održivost tih usluga od općeg interesa u ruralnim područjima. EGSO stoga poziva Komisiju da proširi pravni manevarski prostor, posebno u zakonodavstvu o javnoj nabavi.

3.9. Komisija procjenjuje da će ukupni troškovi na temelju nove Direktive o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda iznositi više od 3,8 milijardi EUR godišnje. Većinu tih troškova snosila bi kućanstva⁽¹⁵⁾, što bi dodatno povećalo troškove osnovnih komunalnih usluga i teško opteretilo financijski najugroženije skupine društva. EGSO stoga poziva da se troškovi i dobit dijele tako da ne budu na teret kućanstvima.

3.10. EGSO smatra da je potrebno znatno smanjiti gubitak vode koji zbog istjecanja vode u mrežama u nekim državama EU-a prelazi 20 %⁽¹⁶⁾ kao i rasipanje vode u poljoprivredi, industriji, građevinarstvu i turizmu. Ti sektori mogu pridonijeti rješenju jačanjem istraživanja i inovacija u području učinkovite potrošnje vode i boljom primjenom postojećeg znanja (npr. navodnjavanje kap po kap, uzgoj kultura koje ne zahtijevaju puno vode, jačanje kružnog gospodarstva, prilagodba proizvodnje hrane lokalnim uvjetima itd.).

3.11. Informirani građani štedljivije koriste vodu. EGSO stoga pozdravlja proširene obveze informiranja koje poduzeća za vodoopskrbu i odvodnju imaju prema kućanstvima u skladu sa zakonodavstvom EU-a.

Plovni putovi

3.12. Klimatska kriza znatno utječe na plovne putove diljem svijeta. Posebno niske razine rijeka, promjene u obrascima oborina i sve ekstremnije vremenske prilike te porast razina mora utječu na prijevoz robe i ljudi.

3.13. Smanjuje se dubina plovnog puta te je infrastrukturu luka i prevodnica potrebno prilagoditi novim okolnostima. To za brodove znači veće troškove i dulje vrijeme čekanja, a usporava se i prijevoz robe.

⁽¹⁵⁾ Raspodjela u skladu s procjenom učinka: 51 % kućanstva, 22 % javni rashodi i 27 % industrija.

⁽¹⁶⁾ <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15249737>.

3.14. Potrebno je poduzeti mjere za prilagodbu infrastrukture luka i prevodnica te za bolje planiranje pomorskih kanala i ruta kako bi se u budućnosti promet vodnim putovima mogao obavljati na siguran i učinkovit način.

3.15. EGSO smatra da su modernizacija i bolja povezanost plovnih putova unutar EU-a vrlo važni. U obzir treba uzeti i intermodalnost, kako je navedeno u mišljenju TEN/764 ⁽¹⁷⁾.

Energetika

3.16. Stanje na energetske tržistišta u kolovozu 2022. pokazalo je da zbog klimatskih utjecaja ne postoji uvijek 100 % pouzdan izvor energije. Suša, na primjer, utječe na proizvodnju hidroenergije i nuklearne energije.

3.17. EGSO pozdravlja napore za upotrebu hidroenergije za proizvodnju i skladištenje električne energije iz obnovljivih izvora, ali napominje da nestašice vode koje su posljedica klimatske krize imaju dugoročan negativan učinak na proizvodnju i skladištenje električne energije. Time se smanjuje proizvodnja, što može naštetiti i elektroenergetskoj mreži. I dalje treba podupirati proširenje korištenja obnovljivih izvora energije, a posebno što prije unaprijediti korištenje solarne energije i energije vjetra kako bi se kompenzirali mogući prekidi rada hidroelektrana.

3.18. EGSO napominje da elektrifikacija prometa također može povećati upotrebu vode jer elektroliti koji se upotrebljavaju u proizvodnji baterija zahtijevaju znatnu količinu vode. Stoga je potrebno pažljivo planirati uvođenje postrojenja za proizvodnju baterija.

3.19. EGSO napominje da obnovljivi izvori energije općenito zahtijevaju manje vode nego vađenje i prerada tradicionalnih fosilnih goriva, no postoji obnovljivi izvor energije koji uključuje znatnu potrošnju vode, a to su biogoriva. Za navodnjavanje i preradu usjeva koji se uzgajaju za proizvodnju biogoriva potrebna je velika količina vode, koja se mora osigurati pomoću vodne infrastrukture i distribucijskih mreža.

3.20. EGSO ističe da je za proizvodnju nuklearne energije potrebna velika količina vode za hlađenje. Klimatska kriza povećava temperature i istodobno snižava vodostaj rijeka. Uslijed porasta temperature nuklearne elektrane moraju smanjivati svoju proizvodnju zbog nestašice vode. Osim toga, ponovno ispuštanje pretople vode za hlađenje povećava udio kisika u rijekama, što negativno utječe na ekologiju vode i bioraznolikost ⁽¹⁸⁾.

4. Posebne napomene

4.1. EGSO kritički gleda na neusklađenost vodne politike EU-a s drugim politikama EU-a i poziva Komisiju da je poboljša kako bi se izbjegle proturječne mjere i ciljevi.

4.2. EGSO pozdravlja preinaku Direktive o vodi za piće kojom Komisija namjerava gubitke vode u vodovodnim cijevima svesti na najmanju moguću mjeru ⁽¹⁹⁾. EGSO skreće pozornost na hitnu potrebu za brzim mjerama te javnim i privatnim ulaganjima u vodnu infrastrukturu kako bi se izbjegao gubitak vode i osigurale dugoročna otpornost i održivost ključne vodne infrastrukture. Ako dođe do istjecanja vode, to se treba smatrati hitnim slučajem. U takvim su situacijama stručno osoblje i oprema ključni za brzo zaustavljanje curenja.

4.3. Najveća prepreka za javni sektor kod financiranja infrastrukturnih projekata obično su u prošlosti bila stroga fiskalna pravila. Zato cilj mora biti da se projekti povezani s europskim zelenim planom, energetske neovisnošću i digitalnim sektorom izuzmu od svih pravila kojima se sprečavaju takva javna ulaganja. Stoga, u skladu s prethodnim mišljenjima ⁽²⁰⁾, EGSO preporučuje primjenu „zlatnog pravila” za javna ulaganja.

⁽¹⁷⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o izmijenjenom prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o smjernicama Unije za razvoj transeuropske prometne mreže, izmjeni Uredbe (EU) 2021/1153 i Uredbe (EU) br. 913/2010 te stavljanju izvan snage Uredbe (EU) br. 1315/2013 (COM(2022) 384 final/2 – 2021/0420 (COD)) (SL C 75, 28.2.2023., str. 190.).

⁽¹⁸⁾ <https://www.dw.com/de/wie-k%C3%BChlen-hei%C3%9Fe-l%C3%A4nder-ihre-kernkraftwerke/a-49758541>.

⁽¹⁹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hr/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽²⁰⁾ Vidjeti bilješku 1.

4.4. EGSO podržava predloženu reviziju Direktive Europskog parlamenta i Vijeća 2006/118/EZ ⁽²¹⁾ i Direktive 2008/105/EZ ⁽²²⁾ te uvođenje graničnih vrijednosti za perfluorirane i polifluorirane kemikalije (PFC) i mikroplastiku. U tematskom izvješću Europskog revizorskog suda ističe se nedosljedna primjena načela „onečišćivač plaća” u vodnom sektoru unatoč znatnim operativnim troškovima i troškovima ulaganja ⁽²³⁾.

4.5. EGSO ističe da je za održavanje i proširenje održive i otporne vodne infrastrukture i distribucijskih mreža potrebna kvalificirana radna snaga i, prije svega, stručnjaci te da je potrebno odgovarajuće upravljanje znanjem, odnosno strateške i operativne aktivnosti kojima se optimizira upotreba znanja. EGSO poziva na uspostavu potrebnih struktura i radnih uvjeta kako u tom području ne bi došlo do nedostatka radne snage i kako bi bilo dovoljno stručnog osoblja za provedbu potrebnih mjera.

4.6. EGSO napominje da se zbog napretka digitalizacije u vodnom sektoru povećavaju i rizici za sigurnost i zaštitu podataka. Važno je osigurati da postupanje s prikupljenim podacima bude u skladu s najstrožim pravilima zaštite podataka. Zbog sve učestalijih prijetnji koje predstavljaju kibernetički napadi na kritičnu infrastrukturu neophodno je u području vodoopskrbne infrastrukture i distribucijskih mreža više pozornosti posvetiti kibersigurnosti.

4.7. Integracija poduzeća koja se bave proizvodnjom i distribucijom pitke vode, kao i upravljanjem otpadnim vodama i pročišćavanjem vode u mnogim je državama članicama mala ili je uopće nema. EGSO smatra da bi usmjeravanje i upravljanje u rukama jedne javne službe pomoglo uštedjeti troškove i povećati učinkovitost.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽²¹⁾ Direktiva 2006/118/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2006. o zaštiti podzemnih voda od onečišćenja i pogoršanja stanja (SL L 372, 27.12.2006., str. 19.).

⁽²²⁾ Direktiva 2008/105/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2008. o standardima kvalitete okoliša u području vodne politike i o izmjeni i kasnijem stavljanju izvan snage Direktiva Vijeća 82/176/EEZ, 83/513/EEZ, 84/156/EEZ, 84/491/EEZ, 86/280/EEZ i izmjeni Direktive 2000/60/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (SL L 348, 24.12.2008., str. 84.).

⁽²³⁾ https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_12/SR_polluter_pays_principle_hr.pdf.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Oglašavanje posredstvom influencera i njegov utjecaj na potrošače”

(razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)

(2023/C 349/15)

Izvjestitelj: **Bernardo HERNÁNDEZ BATALLER**

Suizvjestitelj: **Stefano PALMIERI**

Zahtjev za savjetovanje:	španjolsko predsjedništvo Vijeća Europske unije, 7.2.2023.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	29.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	179/0/3

1. Zaključci i preporuke

1.1. Jedna od najspecifičnijih pojava transformacije u području audiovizualnih i elektroničkih komunikacija jest porast broja takozvanih influencera, odnosno korisnika koji stvaraju sadržaj na internetu i sustavno šire svoje poruke u različitim formatima (videozapisi, komentari, fotografije) te pritom stječu znatan utjecaj među ciljanom publikom kojoj se obraćaju.

1.2. Iako na europskoj razini ne postoje posebni propisi kojima bi se uređivale aktivnosti kreatora sadržaja/influencera, postojećim zakonodavstvom osigurava se odgovarajuća razina zaštite za dvojnju aktivnost koju kreatori sadržaja/influenceri mogu obavljati na unutarnjem tržištu: kao **oglašivači (i trgovci)** i kao **prodavatelji/proizvođači**.

1.3. Na temelju tog zakonodavstva različite države članice donose vlastite propise kako bi odgovorile na izazove koje uzrokuje ta pojava, kojim se nacionalnim regulatornim tijelima omogućuje izvršavanje ovlasti nadzora, kontrole i, prema potrebi, sankcioniranja.

1.4. U svakom slučaju, s obzirom na stalne promjene u tom području, Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) smatra da je potrebno poduzeti mjere kako bi se osiguralo usklađeno postupanje s nezakonitim aktivnostima „specifičnim” za kreatora sadržaja/influencere u EU-u, uz jednako specifične obveze za **administratore platformi i društvenih medija** na kojima djeluju i za **kreatore sadržaja/influencere** (koji mogu i ne moraju biti rezidenti EU-a).

1.5. EGSO poziva administratore platformi i društvenih mreža da:

- preuzmu solidarnu odgovornost za nezakonit sadržaj koji objavljuju kreatori sadržaja/influenceri,
- preuzmu obvezu da će, u svim slučajevima u kojima se prijave nezakonite aktivnosti kreatora sadržaja/influencera, poduzeti potrebne mjere kako bi se uklonila nezakonita komunikacija na internetu i nadležnim tijelima prijaviti nezakonite aktivnosti kreatora sadržaja/influencera,
- od svih kreatora sadržaja/influencera koji djeluju izvan EU-a zatraže da utvrde jasnu pravnu odgovornost na području EU-a i da imaju osiguranje od profesionalne odgovornosti u slučaju štete prouzročene nezakonitim ponašanjem.

1.6. EGSO smatra da bi se pri usklađenom postupanju s influencerima na razini Europske unije trebali uzeti u obzir barem sljedeći kriteriji:

- naznačivanje oglašivačke prirode poruka s komercijalnom namjerom putem vizualnog označavanja i jasnih upozorenja kako bi se izbjeglo skriveno oglašavanje,

- osiguravanje da navedene poruke poštuju sektorske propise kako bi se zajamčile zaštita zdravlja i sigurnost potrošača i korisnika, posebno maloljetnika i drugih ranjivih skupina,
- smatranje prekršajem nepoštovanja propisa od strane influencera, ne dovodeći u pitanje solidarnu odgovornost oglašivača, internetskih platformi i društvenih mreža.

1.7. Osim toga, posebnu pozornost trebalo bi posvetiti upotrebi tamnih obrazaca, neovlaštenom ili omalovažavajućem korištenju zaštitnih znakova, nedopuštenim financijskim proizvodima, krađi identiteta ili lažnim influencerima koji iskorištavaju ugled poznatih osoba bez njihova znanja, kao pojavi koja je sve češća, osobito u području financijskih ulaganja i kriptovaluta. To su nezakonita ponašanja koja bi s upotrebom umjetne inteligencije mogla postati sve sofisticiranija i raširenija i koja je potrebno djelotvorno suzbijati.

1.8. EGSO predlaže da se to regulatorno usklađivanje pojasni i provede, ne dovodeći u pitanje komplementarnu uspostavu okvira za zajedničku regulaciju. Ta zajednička regulacija trebala bi uključivati influencere, njihove agente i predstavničke udruge, industriju i oglašivače, udruge za samoregulaciju oglašavanja, udruge potrošača i korisnika, socijalne partnere i organizacije civilnog društva te regulatorna tijela.

1.9. EGSO smatra da postoji niz nejasnoća povezanih s aktivnošću kreatora sadržaja/influencera, kao što su njihovo mjesto u radnom pravu, pitanja povezana s porezom na dohodak, porez na dodanu vrijednost i specifične aktivnosti djece influencera, koje bi trebalo pažljivo analizirati na razini EU-a.

2. Opće napomene

2.1. Jedna od najsPECIFICNIJIH pojava digitalne transformacije u području audiovizualnih i elektroničkih komunikacija tijekom posljednjeg desetljeća jest porast broja autora sadržaja koji šire naizgled privatne poruke u različitim formatima (videozapisi, komentari, fotografije) putem internetskih platformi, društvenih medija i elektroničkih poruka. Ako ti kreatori sadržaja imaju velik broj vjernih pratitelja, oni se smatraju influencerima, koji bi se u području oglašavanja mogli definirati kao kreatori sadržaja s komercijalnom namjerom koji sa svojom publikom grade odnos utemeljen na povjerenju i autentičnosti (uglavnom na platformama društvenih medija), a povezuju se s komercijalnim akterima na internetu putem različitih poslovnih modela u cilju monetizacije⁽¹⁾.

2.2. Odnos influencera i njihovih pratitelja, koji karakterizira osjećaj bliskosti, autentičnosti i povjerenja, izravno i neizravno utječe na stav pratitelja prema robnim markama i na njihove odluke o kupnji. To se posebno odnosi na djecu, mlade i potrošače s niskim obrazovanjem i/ili niskim primanjima te slabom medijskom i informacijskom pismenošću.

2.3. Zbog specifičnosti te komercijalne komunikacije, činjenica da influenceri preporučuju proizvode i robne marke ne samo da oglašivačima omogućuje da iskoriste njihov utjecaj i popularnost, u kontekstu takozvanog „influencerskog marketinga”, i to osobito među mladima, kojima je teže pristupiti putem tradicionalnijih masovnih medija, nego se tim poduzećima omogućuje i veća sloboda u razvoju argumenata koje ne bi upotrebljavali u konvencionalnom oglašavanju i u kojima se ponekad zaobilazi zakonodavstvo. Osim toga, sami oglašivači ističu da je za influencere specifično da imaju visok stupanj autonomije u izradi komercijalnih poruka, što oglašivač ne može uvijek kontrolirati.

2.4. Naime, iako na europskoj razini ne postoje posebni propisi kojima bi se uređivale aktivnosti influencera, postojećim zakonodavstvom trenutno se osigurava odgovarajuća razina zaštite za dvojnju aktivnost koju influenceri mogu obavljati na unutarnjem tržištu: kao **oglašivači (i trgovci)** i kao **prodavatelji/proizvođači**.

⁽¹⁾ *The impact of influencers on advertising and consumer protection in the Single Market* (Učinak utjecajnih osoba na oglašavanje i zaštitu potrošača na jedinstvenom tržištu), Europski parlament, 2022., str. 9.

2.4.1. Kad je riječ o influencerima kao **oglašivačima (i trgovcima)**, valja navesti sljedeće zakonodavne akte EU-a:

- **Direktivu o nepoštenoj poslovnoj praksi** ⁽²⁾, kojom se osigurava pravni okvir za postupanje sa zavaravajućim oglašavanjem i poslovnim praksama koje šire influenceri. **Smjernice za tumačenje i primjenu Direktive o nepoštenoj poslovnoj praksi** ⁽³⁾, u kojima se pojašnjava primjena te direktive ako influencer djeluje kao trgovac ili kao osoba koja djeluje u ime ili za račun nekog trgovca. U tom kontekstu Komisija trenutačno provodi provjeru primjerenosti pravednosti u digitalnoj domeni, koja bi trebala uključivati i pitanje influencera ⁽⁴⁾,
- **Direktivu o elektroničkoj trgovini** ⁽⁵⁾, kojom se potrošačima pruža dodatna zaštita kada influenceri objavljuju komercijalne poruke na internetu putem svojih računa na društvenim mrežama i blogova,
- **Direktivu o audiovizualnim medijskim uslugama** ⁽⁶⁾, kojom se uvode nova posebna pravila za „usluge platformi za razmjenu videozapisa” i koja se na influencerce odnosi kad je riječ o videozapisima koje su izradili korisnici, koji se šire putem tih platformi, a mogu sadržavati komercijalne poruke.

2.4.2. Kad je riječ o influencerima kao **prodavateljima ili proizvođačima**, valja navesti sljedeće zakonodavne akte EU-a:

- **Direktivu o pravima potrošača** ⁽⁷⁾,
- **Direktivu o digitalnom sadržaju i uslugama** ⁽⁸⁾,
- **Direktivu o ugovorima o kupoprodaji robe** ⁽⁹⁾.

2.4.3. Uz ta dva specifična područja zakonodavstva EU-a, treba navesti i paket o digitalnim uslugama, u čijem okviru su:

- **Uredba o digitalnim uslugama** ⁽¹⁰⁾, za veću transparentnost i odgovornost u pogledu sadržaja digitalnih usluga i zaštite potrošača,
- **Uredba o digitalnim tržištima** ⁽¹¹⁾ za regulaciju takozvanih „nadzornika pristupa”, odnosno platformi s najmanje 45 milijuna aktivnih mjesečnih korisnika.

⁽²⁾ Direktiva 2005/29/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktive Vijeća 84/450/EEZ, direktiva 97/7/EZ, 98/27/EZ i 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, kao i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Europskog parlamenta i Vijeća („Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi”) (SL L 149, 11.6.2005., str. 22.).

⁽³⁾ Obavijest Komisije – Smjernice za tumačenje i primjenu Direktive 2005/29/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu (SL C 526, 29.12.2021., str. 1.), točka 4.2.6. Vidjeti Reviziju zakonodavstva EU-a o zaštiti potrošača (europa.eu).

⁽⁴⁾ Direktiva 2000/31/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 8. lipnja 2000. o određenim pravnim aspektima usluga informacijskog društva na unutarnjem tržištu, posebno elektroničke trgovine (Direktiva o elektroničkoj trgovini) (SL L 178, 17.7.2000., str. 1.).

⁽⁵⁾ Direktiva (EU) 2018/1808 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. studenoga 2018. o izmjeni Direktive 2010/13/EU o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama) u pogledu promjenjivog stanja na tržištu (SL L 303, 28.11.2018., str. 69.).

⁽⁶⁾ Direktiva 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (SL L 304, 22.11.2011., str. 64.).

⁽⁷⁾ Direktiva (EU) 2019/770 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2019. o određenim aspektima ugovora o isporuci digitalnog sadržaja i digitalnih usluga (SL L 136, 22.5.2019., str. 1.).

⁽⁸⁾ Direktiva (EU) 2019/771 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2019. o određenim aspektima ugovora o kupoprodaji robe, izmjeni Uredbe (EU) 2017/2394 i Direktive 2009/22/EZ te stavljanju izvan snage Direktive 1999/44/EZ (SL L 136, 22.5.2019., str. 28.).

⁽⁹⁾ Uredba (EU) 2022/2065 Europskog parlamenta i Vijeća od 19. listopada 2022. o jedinstvenom tržištu digitalnih usluga i izmjeni Direktive 2000/31/EZ (Akt o digitalnim uslugama) (SL L 277, 27.10.2022., str. 1.).

⁽¹¹⁾ Uredba (EU) 2022/1925 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. rujna 2022. o pravednim tržištima s mogućnošću neograničenog tržišnog natjecanja u digitalnom sektoru i izmjeni direktiva (EU) 2019/1937 i (EU) 2020/1828 (Akt o digitalnim tržištima) (SL L 265, 12.10.2022., str. 1.).

2.4.3.1. U Uredbi o digitalnim uslugama EU navodi da „nezakonit sadržaj” „znači svaka informacija koja, sama po sebi ili u vezi s određenom aktivnošću, uključujući prodaju proizvoda ili pružanje usluga, nije u skladu s pravom Unije ili pravom bilo koje države članice koje je u skladu s pravom Unije, neovisno o samom sadržaju ili prirodi tog prava”. Zbog ove nove definicije nepridržavanje tih propisa može sadržaj učiniti nezakonitim u EU-u.

2.5. Unatoč postojanju određenog broja europskih propisa, u čijem okviru se protuzakonito ponašanje influencera (kao oglašivača ili kao prodavatelja/proizvođača) u pojedinim državama članicama može regulirati, potrebno je intervenirati i:

- donijeti posebno zakonodavstvo o influencerima,
- provoditi postojeće zakonodavstvo u području zaštite potrošača,
- objaviti smjernice i kodekse ponašanja kako bi se utvrdile dobre prakse,
- upotrebljavati digitalne alate za kontrolu i provedbu,
- osigurati osposobljavanje i certifikaciju influencera,
- informirati i podupirati potrošače,
- olakšati usklađenost na platformama s pomoću standardiziranih alata za informiranje javnosti.

2.6. S obzirom na to da se kontekst u kojem djeluju kreatori sadržaja/influenceri stalno mijenja, EGSO smatra da je, unatoč postojećim odredbama europskog zakonodavstva, potrebno poduzeti mjere kako bi se osigurala ujednačena primjena *ad hoc* propisa usmjerenih na suzbijanje nezakonitih aktivnosti specifičnih za influencere u EU-u. To stajalište EGSO-a potvrđuje činjenica da Komisija trenutačno procjenjuje treba li nastaviti s donošenjem *ad hoc* zakonodavstva.

2.7. Vlade, europska i nacionalna regulatorna tijela, udruge potrošača i korisnika, kao i tijela civilnog društva već nekoliko godina promišljaju o tom pitanju.⁽¹²⁾ To je dovelo do raznih pravnih inicijativa u različitim zemljama⁽¹³⁾, primjerice u Francuskoj, Belgiji (Flandriji) i Španjolskoj, a isto se događa i u području samoregulacije i zajedničke regulacije na europskoj razini⁽¹⁴⁾ i razini država članica. Osim toga, to objašnjava interes španjolske vlade da u kontekstu predsjedanja Europskom unijom od EGSO-a zatraži razmatračko mišljenje o oglašavanju posredstvom influencera i njegovom utjecaju na potrošače.

2.8. Španjolsko Ministarstvo za potrošačka pitanja u zahtjevu za mišljenje upućuje na percepciju bliskosti, autentičnosti i povjerenja koja obilježava odnos influencera i potrošača, koja obično nije toliko intenzivna kod drugih modela društvene komunikacije, te izražava zabrinutost uglavnom zbog dva razloga:

- prvo, maloljetnici, koji su ranjivi kad je riječ o potrošnji, stalno i dugotrajno upotrebljavaju društvene mreže izlažući se tako komercijalnim porukama koje mogu sadržavati elemente štetne za njihov fizički, psihološki, društveni i emocionalni razvoj,
- drugo, nema transparentnosti ni mogućnosti identifikacije komercijalnih poruka, u kojima influenceri pri svojim aktivnostima od potrošača često prijevarno prikrivaju njihovu promidžbenu prirodu.

3. Prijedlozi

3.1. S obzirom na postojeće probleme, EGSO smatra da postoje uvjeti za poboljšanje i provedbu europskog zakonodavstva u pogledu nezakonitih aktivnosti „specifičnih” za influencere i njegovo usklađivanje na europskoj razini, uz specifične obveze za administratore platformi na kojima djeluju i za kreatora sadržaja i/ili influencere (koji mogu i ne moraju biti rezidenti EU-a).

⁽¹²⁾ Vidjeti bilješku 1.

⁽¹³⁾ *Mapping report on the rules applicable to video-sharing platforms* (Izješće o mapiranju pravila koja se primjenjuju na platforme za razmjenu videozapisa), Europski audiovizualni opservatorij, 2022.

⁽¹⁴⁾ *EASA Best Practice Recommendation on Influencer Marketing 2023* (Preporuka EASA-e o primjerima najbolje prakse u području influencerskog marketinga 2023.), Europski savez za standarde u oglašavanju, 2023.

3.2. Platforme za dijeljenje videozapisa i društvene mreže

3.2.1. Iako se europskim zakonodavstvom (u okviru Direktive o audiovizualnim medijskim uslugama i paketa o digitalnim uslugama) od administratora platformi za dijeljenje videozapisa i društvenih mreža na kojima djeluju kreatori sadržaja i influenceri zahtijeva da poštuju odredbe o komercijalnoj komunikaciji i zaštiti maloljetnika, EGSO napominje sljedeće:

- administratori platformi nemaju uredničku odgovornost za „nezakonit” sadržaj koji kreiraju korisnici,
- isto tako, kreatori sadržaja/influenceri i administratori platformi nisu obvezni surađivati kako bi se osigurala stvarna usklađenost s europskim zakonodavstvom.

3.2.2. EGSO stoga poziva administratore platformi i društvenih medija da:

- preuzmu solidarnu odgovornost za nezakonit sadržaj koji objavljuju kreatori sadržaja/influenceri,
- preuzmu obvezu da će, u svim slučajevima u kojima se prijave nezakonite aktivnosti kreatora sadržaja/influencera, poduzeti potrebne mjere kako bi se uklonila nezakonita komunikacija na internetu i nadležnim tijelima prijaviti nezakonite aktivnosti kreatora sadržaja/influencera,
- od svih kreatora sadržaja/influencera koji djeluju izvan EU-a zatraže da utvrde jasnu pravnu odgovornost na području EU-a i da imaju osiguranje od profesionalne odgovornosti u slučaju štete prouzročene nezakonitim ponašanjem.

3.3. Kreatori sadržaja/influenceri

3.3.1. Pri iznošenju prijedloga koji se odnose na učinkovitu regulaciju sadržaja koje korisnici dijele putem platformi za dijeljenje videozapisa i društvenih mreža, a posebno na oglašivačke aktivnosti influencera, moglo bi biti korisno u obzir uzeti izvješća koja je 2021. i 2022. objavila Europska skupina regulatora za audiovizualne medijske usluge (ERGA) ⁽¹⁵⁾ i u kojima su navedene preporuke za postupanje s vlogerima.

3.3.2. Ukratko, Europska skupina regulatora za audiovizualne medijske usluge navodi da se u smislu Direktive o audiovizualnim medijskim uslugama aktivnost influencera može smatrati audiovizualnom medijskom uslugom, pod uvjetom da je istodobno ispunjen niz zahtjeva:

- riječ je o gospodarskoj usluzi, kako je definirano u člancima 56. i 57. UFEU-a,
- pružatelj usluge snosi uredničku odgovornost za sadržaj koji nudi,
- usluga je namijenjena javnosti koja pojedinačno odabire i zahtijeva prikazivanje određenog sadržaja, a cilj joj je postizanje jasnog učinka na znatan dio te javnosti,
- funkcija distribuiranog sadržaja (videozapisi/programi) prvenstveno je informiranje, zabava ili obrazovanje,
- sadržaj je audiovizualan i pruža se putem elektroničkih komunikacijskih mreža.

3.3.3. U tom kontekstu treba predvidjeti usklađivanje na europskoj razini kojim bi se izričito razmotrilo reguliranje uloge kreatora sadržaja/influencera i njihova odgovornost kada izrađuju i/ili šire komercijalne poruke, čime bi se osigurala veća transparentnost i odgovornost u obavljanju njihovih aktivnosti.

3.3.3.1. Postoji cijeli niz aktera uključenih u aktivnosti kreatora sadržaja/influencera, a to su: robne marke, multimedijiska i autonomna poduzeća, agencije i agenti za zastupanje/talente, platforme za analizu društvenih mreža, multikanalne mreže, poduzeća za odnose s javnošću/oglašivačka poduzeća, čijim bi se ugovorima trebale predvidjeti posebne odgovornosti svih dionika, uključujući zajedničku odgovornost za nezakonito ponašanje kreatora sadržaja/influencera.

⁽¹⁵⁾ *Analysis and recommendations concerning the regulation of vloggers* (Analiza i preporuke u pogledu reguliranja vlogera), ERGA, 2021. i *ERGA Vloggers Report 2* (2. izvješće o vlogerima Europske skupine regulatora za audiovizualne medijske usluge), ERGA, 2022.

3.4. EGSO poziva administratore platformi i društvenih mreža, kao i kreatore sadržaja/influencere da osiguraju:

- tehničku mogućnost da se maloljetni korisnici isključe iz pregledavanja sadržaja na platformi i/ili društvenim mrežama za sve osjetljive sadržaje (povezane s alkoholom i energetske pićima, igrama na sreću i kladnjem, pornografijom, duhanom i duhanskim proizvodima, uključujući elektroničke cigarete, estetskom kirurgijom itd.), koji u svakom slučaju moraju sadržavati oznaku „zabranjeno za mlađe od 18 godina” te da se zahtijeva provjera dobi i dopušta korištenje roditeljskog nadzora,
- da se u takve poruke uključe riječi „promidžbena poruka”, „komercijalna komunikacija” ili „sponzorira.”,
- da uz retuširane ili obrađene slike stoje riječi „retuširana slika”,
- da uz sadržaj stvoren s pomoću umjetne inteligencije stoje riječi „virtualna slika” i da se identificiraju virtualni influenceri.

3.5. Osim toga, posebnu pozornost trebalo bi posvetiti upotrebi tamnih obrazaca, neovlaštenom ili omalovažavajućem korištenju zaštitnih znakova, promicanju nedopuštenih financijskih proizvoda, krađi identiteta ili lažnim influencerima koji iskorištavaju ugled poznatih osoba bez njihova znanja, kao pojavi koja je sve češća, osobito u području financijskih ulaganja i kriptovaluta. To su nezakonita ponašanja koja s upotrebom umjetne inteligencije postaju sve sofisticiranija i raširenija i koja je potrebno djelotvorno suzbijati.

3.6. Regulatorno usklađivanje koje predlaže EGSO može se nadopuniti okvirima za zajedničku regulaciju, koji bi trebali uključivati influencerere, njihove agente i predstavničke udruge, industriju i oglašivače, udruge za samoregulaciju oglašavanja, udruge potrošača i korisnika, socijalne partnere i organizacije civilnog društva te regulatorna tijela.

3.7. EGSO smatra da ostaje niz nejasnoća povezanih s aktivnošću kreatora sadržaja/influencera, kao što su njihovo mjesto u radnom pravu, pitanja povezana s porezom na dohodak, porez na dodanu vrijednost i specifične aktivnosti djece influencerera, koje bi trebalo podvrgnuti detaljnoj analizi na razini EU-a.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Mjere za poboljšanje mentalnog zdravlja”**(razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)**

(2023/C 349/16)

Izvjestiteljica: **Milena ANGELOVA**Suizvjestitelj: **Ivan KOKALOV**

Zahtjev španjolskog predsjedništva Vijeća:	dopis od 8.12.2022.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (razmatračko mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	21.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	205/0/2

1. Zaključci i preporuke

1.1. Mentalno zdravlje vrlo je složeno pitanje, a na njega utječe mnoštvo čimbenika: biološki, psihološki, obrazovni, socijalni, gospodarski, profesionalni, kulturni i okolišni. Za uspješno poboljšanje i promicanje mentalnog zdravlja⁽¹⁾ i sprečavanje tegoba povezanih s mentalnim zdravljem potreban je složen i multidisciplinarni cjeloživotni pristup, koji treba primjenjivati i koji kao međusektorski glavni prioritet treba biti čvrsto ugrađen u oblikovanje politika na razini EU-a i nacionalnoj (regionalnoj i sektorskoj) razini, kojim bi trebalo:

1.1.1. poticati reformu zdravstvenih sustava diljem EU-a kako bi se osiguralo da se u okviru njih provode integrirane i planirane dugoročne intervencije i skrb ne samo radi liječenja, nego i prevencije zdravstvenih tegoba s pomoću multidisciplinarnih timova umjesto da se provode kao povremeni modeli skrbi. Krajnji bi cilj trebao biti da se prevladavajući smjer zdravstvenog sustava u području mentalnog zdravlja preusmjeri prema složenim biopsihosocijalnim praksama i onima koje se temelje na ljudskim pravima kako bi se zajamčili prevencija, rano prepoznavanje i otkrivanje mentalnih bolesti, učinkovito vođenje slučajeva i pristup usmjeren na pojedinca unutar zajednice;

1.1.2. usmjeriti se na kontinuirano promicanje mentalnog zdravlja, prevenciju mentalnih bolesti i izgradnju otpornosti koja je uključena u sve politike EU-a te nacionalne, regionalne i sektorske politike. Uzimajući u obzir buduću komunikaciju o holističkom pristupu mentalnom zdravlju, EGSO pozdravlja komunikaciju Europske komisije o sveobuhvatnom pristupu mentalnom zdravlju⁽²⁾ i snažno podupire njezin glavni cilj javne politike da se osigura „da nitko ne bude zapostavljen, da građani imaju jednak pristup programima prevencije i uslugama za zaštitu mentalnog zdravlja u cijelom EU-u te da su reintegracija i socijalna uključenost okosnice zajedničkog djelovanja u borbi protiv mentalnih bolesti” te poziva na njezino brzo prenošenje u strategiju EU-a za mentalno zdravlje koja bi imala vremenski okvir, dovoljno financijskih sredstava, definirala odgovornosti i uključivala pokazatelje za praćenje napretka diljem EU-a i država članica, među ostalim u okviru postupka europskog semestra. U okviru semestra trebalo bi posvetiti više pozornosti učinku socioekonomskih i okolišnih čimbenika na mentalno zdravlje, uključujući važne koristi od poboljšanja pristupa cjenovno pristupačnim i kvalitetnim uslugama od općeg interesa (stanovanje, energija, otpad/voda itd.). U idealnom slučaju, to bi usmjerilo rad na nacionalnoj razini, na primjer, zahtijevajući od država članica da izrade i provedu akcijske planove koje bi Komisija mogla povremeno

⁽¹⁾ C. Winslow (1923.) definirao je promicanje zdravlja kao organizirani napor društva da se pojedinca obrazuje o osobnim zdravstvenim pitanjima i da se razvije socijalni sustav koji svakom pojedincu osigurava životni standard primjeren za održavanje i poboljšanje njegova zdravlja.

⁽²⁾ COM(2023) 298 final.

preispitivati i povezivati zemlje kako bi razmjenjivale iskustva i nadahnjivale jedna drugu da teže ambicioznom djelovanju. Trebalo bi stalno pratiti glavne okolišne i socijalne faktore rizika te brzo donositi relevantne strategije i mjere kako bi se ti rizici sveli na najmanju moguću mjeru i otklonili;

1.1.3. pružati mogućnosti za rano dijagnosticiranje, odgovarajuće liječenje, psihoterapiju i rehabilitaciju ljudi s mentalnim poremećajima i psihološkim invaliditetom i za njihovu socijalnu uključenost na temelju poštovanja osobnog dostojanstva, ljudskih prava, slobode i jednakosti;

1.1.4. prepoznati mentalno zdravlje u svim državama članicama kao važnu temu koja iziskuje odgovarajuću razinu pozornosti i holistički, koordinirani, strukturirani odgovor usmjeren na čovjeka. Prisila, stigmatizacija, segregacija i diskriminacija u vezi s mentalnim poremećajima moraju se eliminirati. Odgovarajuće financiranje zdravstvenih usluga za rješavanje problema mentalnog zdravlja ključno je kako bi te usluge bile opće dostupne i pristupačne. To uključuje ulaganja u dovoljan broj zdravstvenih djelatnika koji su primjereno osposobljeni. Odgovarajućim razinama plaća, stalnim usavršavanjem i dovoljnim brojem osoblja osigurala bi se dovoljna pozornost i vrijeme ne samo za pacijente, nego i za osobe koje traže liječnički savjet, mišljenje ili liječenje. Aspekt financiranja, bez obzira na to je li riječ o fizičkoj ili socijalnoj infrastrukturi u zdravstvenom sektoru, trebalo bi bolje razviti u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost jer u njihovu sadašnjem obliku postoji znatan nedostatak zastupljenosti i pokrivenosti projekata povezanih sa zdravljem. Mnogi nacionalni planovi za oporavak i otpornost ne uzimaju u obzir na odgovarajući način nedavne višestruke krize koje pogoršavaju rizik od lančanih problema s mentalnim zdravljem te bi ih stoga trebalo brzo ažurirati;

1.1.5. omogućiti bolji pristup uslugama podrške, liječenju, psihoterapiji, medicinskoj i socijalnoj rehabilitaciji, specijalističkoj i općoj skrbi te aktivnostima povezanim s psihosocijalnom podrškom. To bi trebalo postići razvojem i provedbom inovativnih i personaliziranih intervencija utemeljenih na činjenicama, poboljšanjem i osiguravanjem jednakog i društveno prihvatljivog pristupa lijekovima, podrškom obiteljima osoba s mentalnim poremećajima, poboljšanjem sposobnosti i kvalifikacija osoba koje pružaju opću i specijaliziranu skrb te izgradnjom sustava za integriranu skrb, među ostalim i u zajednici, koju pružaju multidisciplinarni timovi;

1.1.6. razviti i provesti komplementarne pristupe za pružanje odgovarajuće potpore u kriznim i izvanrednim situacijama. Potrebno je uspostaviti „piramidu intervencija” koja se temelji na uključivanju socijalnih i kulturnih aspekata u ključne mjere za liječenje medicinskih poremećaja, jačanju veza u zajednici i podrške obitelji pomoću ciljane nespecifične potpore te pružanju specijaliziranih usluga i pomoći raznih zdravstvenih djelatnika građanima s težim poremećajima. Na svim razinama obrazovanja kurikulum zdravstvenog odgoja trebao bi biti usmjeren na razvoj odgovarajućeg ponašanja i pružanje osnovne zdravstvene skrbi, kao i na opasnosti za mentalno zdravlje te načine izbjegavanja ili smanjenja njihova utjecaja, s naglaskom na posebnim slučajevima kao što su pandemije ili elementarne nepogode;

1.1.7. omogućiti sustave mentalnog zdravlja koji se temelje na pravima i koji su usredotočeni na osobu i usmjereni na oporavak, a temelje se na zajednici i prednost daju osnaživanju osobe i njezinu aktivnom sudjelovanju u oporavku s krajnjim ciljem poboljšanja kvalitete života osoba s mentalnim poteškoćama. Treba promicati nastojanja za provedbu uključive skrbi i potpore u okviru sustava mentalnog zdravlja kako bi se usredotočilo na potrebe konkretnih i ranjivih skupina, kao što su djeca, starije osobe, izbjeglice i migranti, LGBTQ+ osobe te osobe u nepovoljnom socioekonomskom položaju;

1.1.8. osigurati globalnu, međudržavnu i međusektorsku suradnju u području mentalnog zdravlja, izgraditi kapacitete za više dionika i zajamčiti uključivo sudjelovanje u provedbi inicijativa. To bi trebalo podrazumijevati koordinaciju, razmjenu informacija, iskustava i primjera dobre prakse, pospješiti znanstveno istraživanje i inovacije, trebalo bi težiti prema pozitivnim zdravstvenim i društvenim rezultatima i digitalizaciji procesa, promicati rad socijalnih partnera, istraživača i znanstvenika, zdravstvenih djelatnika, socijalnih radnika, nevladinih organizacija pacijenata i socijalnih službi u mrežama i platformama;

1.1.9. promicati, zbog toga što radna mjesta imaju bitnu ulogu u brizi o mentalnom zdravlju i davanju potpore, zajedničke inicijative i zajedničke mjere socijalnih partnera usmjerene na kontinuirano poboljšanje radnih uvjeta, među ostalim i dostatnim financijskim sredstvima. Treba ocijeniti i ukloniti psihosocijalne rizike na radnom mjestu i poduzeti sve napore za sprečavanje agresije i psihičkog uznemiravanja ⁽³⁾.

⁽³⁾ Posebni elementi u pogledu nesigurnog zaposlenja i mentalnog zdravlja detaljno su obrađeni u dokumentu Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Nesigurnost radnih mjesta i mentalno zdravlje” (razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva) (SL C 228, 29.6.2023., str. 28.).

1.2. Zbog sve veće važnosti mentalnog zdravlja i kako bi se poslala snažna poruka o potrebi za stvaranjem čvrstog saveza za poboljšanje i promicanje mentalnog zdravlja, EGSO poziva Europsku komisiju da 2024. godinu proglasi europskom godinom mentalnog zdravlja.

1.3. Postoji izravna veza između kršenja ljudskih prava i mentalnog zdravlja jer se osobe s mentalnim poteškoćama, intelektualnim poremećajima i zluporabom opojnih sredstava često suočavaju s lošim postupanjem, kršenjem ljudskih prava i diskriminacijom u zdravstvenim ustanovama. U mnogim je zemljama kvaliteta skrbi u bolničkim i ambulantnim ustanovama loša ili čak štetna i može aktivno ometati oporavak ⁽⁴⁾. Potrebno je pratiti postojeće usluge socijalne i mentalne zdravstvene skrbi u odnosu na standarde Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom, razviti prakse utemeljene na pravima i ulagati u usluge i podršku kojima se poštuje slobodan i informiran pristanak osobe te koje osiguravaju zaštitu, a ne prisilu i prisilno liječenje. Potrebno je donijeti smjernice i protokole te osigurati osposobljavanje zdravstvenih i socijalnih djelatnika o pristupima koji se temelje na pravima.

2. Referentni okvir

2.1. Mentalno zdravlje sve je veći problem širom EU-a jer nije samo temelj dobrobiti i europskog načina života, već i godišnje košta 4 % BDP-a EU-a. Stoga je EGSO toj temi odlučio posvetiti samoinicijativno mišljenje. U svojem govoru o stanju EU-a u rujnu 2022. predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen najavila je namjeru Europske komisije da 2023. predstavi novi sveobuhvatni pristup mentalnom zdravlju (uključen u program rada Europske komisije za 2023.). Sve veća važnost mentalnog zdravlja istaknuta je i u zaključcima Konferencije o budućnosti Europe, u kojima se, na poseban zahtjev mladih, poziva na inicijative za poboljšanje razumijevanja problema mentalnog zdravlja i načina njihova rješavanja. U revidiranom izvješću „CultureForHealth” iz prosinca 2022 ⁽⁵⁾, poziva se Europsku komisiju da se usredotoči na mentalno zdravlje kao strateški prioritet.

2.2. Na zahtjev europskih građana, Europski parlament ⁽⁶⁾ i Vijeće također su pozvali na djelovanje u tom području. Nedavno je buduće španjolsko predsjedništvo zatražilo razmatračko mišljenje EGSO-a, koje smo povezali s početnim samoinicijativnim prijedlogom.

3. Odrednice mentalnog zdravlja

3.1. Najvažnije odrednice mentalnog zdravlja su mikro i makro okruženje, individualni društveno-psihološki čimbenici i kulturno-okolišni čimbenici, npr. obiteljski status, spol, nedostatak poticajnih odnosa, niska razina obrazovanja, niski prihodi i nizak socioekonomski status, profesionalni problemi, loši radni uvjeti ili nesigurno radno mjesto, nezaposlenost, financijske poteškoće, osjećaj stigmatizacije i diskriminacije, loše fizičko zdravlje, usamljenost, nisko samopouzdanje, loši životni uvjeti, starenje i negativni životni događaji itd. Ranjivost i nesigurnost u pogledu budućnosti, u kombinaciji s promjenama u vrijednosnim sustavima i prihvaćanju tih sustava među novim generacijama, također povećavaju rizik od mentalnih poteškoća. Procjena individualiziranih psihosocijalnih rizika od ključne je važnosti u svijetu rada, posebno kada je riječ o velikoj odgovornosti, nesigurnosti, prekarnom radu, opasnom okruženju ili netipičnom radu. U obzir se moraju uzeti i individualne značajke, npr. otpornost na stres, kronične bolesti itd.

3.2. Na razini stanovništva faktori rizika povezani su s neugodnim iskustvima u djetinjstvu, siromaštvom, lošim upravljanjem, diskriminacijom, kršenjem ljudskih prava, lošim obrazovanjem, nezaposlenošću, lošom zdravstvenom skrbi, nedostatkom stambenog prostora i odgovarajućih socijalnih i zdravstvenih usluga, kvalitetom politika socijalne zaštite, nedostatkom mogućnosti itd. Siromaštvo i stanje mentalnog zdravlja međusobno su povezani zbog čega se javlja začarani krug – mentalni poremećaji dovode do siromaštva, a siromaštvo je faktor rizika za loše mentalno zdravlje.

3.3. I okolišni čimbenici utječu na mentalno zdravlje. Njihov je utjecaj uvijek složen i ovisi o prevladavajućem kontekstu ili okruženju u kojem dolazi do poremećaja mentalnog zdravlja. Mnogi od njih povezani su s klimom, prirodnim pojavama i katastrofama kao što su uragani ili potresi. Drugi su povezani s dostupnošću i kvalitetom pitke vode, dostupnošću kanalizacijskog sustava, stupnjem urbanizacije itd.

⁽⁴⁾ Komplet alata Svjetske zdravstvene organizacije „QualityRights” za procjenu i poboljšanje kvalitete i ljudskih prava u ustanovama za mentalno zdravlje i socijalnu skrb. Ženeva, Svjetska zdravstvena organizacija, 2012.

⁽⁵⁾ <https://www.cultureforhealth.eu/knowledge/>.

⁽⁶⁾ Rezolucija Europskog parlamenta od 10. srpnja 2020. o strategiji za javno zdravlje EU-a nakon pandemije bolesti COVID-19 (2020/2691(RSP)) (SL C 371, 15.9.2021., str. 102), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0205_HR.html.

3.4. Odrednice mentalnog zdravlja različito utječu na različite skupine ljudi. Što je skupina osjetljivija, to je njihov utjecaj na nju jači. Ranjivije skupine uključuju mlade i starije samce, osobe koje se osjećaju usamljeno, osobe koje žive s već postojećim poteškoćama, intelektualnim poteškoćama ili smanjenom pokretljivošću, te migrante.

3.5. Svaki oblik ovisnosti – bez obzira na to je li ona uzrokovana supstancom ili ponašanjem – opasan je za mentalno zdravlje. Osim alkohola, duhana i droga, i neki lijekovi mogu uzrokovati ovisnost, a među njima su i oni koji se propisuju za ublažavanje mentalnih poremećaja. Stoga je važno da svi kojima je potrebna pomoć imaju brz pristup stručnim psihijatrima i psihoterapeutima koji im mogu pomoći u temeljitom rješavanju tih poteškoća. Lijekovi mogu biti privremeno rješenje uz pružanje stručne pomoći. Posebnu pozornost treba posvetiti ponašajnim ovisnostima, posebno onima koje proizlaze iz prekomjerne uporabe digitalnih uređaja (tzv. nomofobija⁽⁷⁾), jer su njima posebno izložena djeca i adolescenti. Algoritmi koji se koriste za personalizaciju sadržaja na društvenim mrežama također mogu stvoriti rizik od pogoršanja mentalnog stanja jer kontinuirano upućuju na sadržaj koji uzrokuje mentalne poremećaje, najčešće tjeskobu i depresiju. Kad je riječ o terapijama psihodeličnim supstancama, koje se pojavljuju kao nova skupina revolucionarnih terapija za bolesti poput teške depresije, PTSP-a i poremećaja konzumacije alkohola, potrebna su dodatna istraživanja u kontroliranom terapijskom okruženju. EGSO prepoznaje potencijal tih načina liječenja i traži namjensko financiranje za poticanje istraživanja, razvoja i njihove eventualne komercijalizacije.

3.6. U izvješću o indeksu mentalnog zdravlja „Headway”⁽⁸⁾ opisuju se učinci, kao što su povećana smrtnost, impulzivno i agresivno ponašanje i više stope samoubojstava. Pokazalo se i da su čimbenici o kojima se prethodno malo govorilo, kao što je prosječno mjesečno povećanje temperature od jednog stupnja, povezani s povećanjem broja posjeta hitnim prijemima u vezi s mentalnim zdravljem od 0,48 % i povećanjem broja samoubojstava od 0,35 %.

3.6.1. Izvješće pokazuje da otprilike 22,1 % ljudi u konfliktnom okruženju doživi poremećaje mentalnog zdravlja (13 % njih ima blage oblike depresije, tjeskobe i posttraumatskog stresnog poremećaja, 4 % ima umjerenije oblike, a 5,1 % ima tešku depresiju i tjeskobu, šizofreniju ili bipolarni poremećaj). Otprilike svaka peta osoba nakon konflikta i dalje živi s poremećajem mentalnog zdravlja.

3.6.2. Budući da je širom svijeta u tijeku 27 sukoba⁽⁹⁾, a da je 68,6 milijuna osoba raseljeno⁽¹⁰⁾, zadovoljavanje potreba osoba pogođenih sukobima i migracijama u pogledu mentalnog zdravlja ključni je prioritet i zahtijeva pojačano praćenje zdravlja barem tijekom tri godine nakon traumatičnog događaja.

3.6.3. U izvješću se dodatno opisuju ključne mogućnosti zdravstvenih sustava za poboljšanje ili održavanje ishoda mentalnog zdravlja u budućnosti. Podaci ukazuju na znatne razlike u strategijama, politikama i zakonodavstvu u području mentalnog zdravlja, a među državama članicama postoje velike razlike u rashodima za zdravstvenu skrb (npr. 14,5 % u Francuskoj u odnosu na 1 % u Luksemburgu)⁽¹¹⁾. S druge strane, pozitivno je to što se broj izvanbolničkih ustanova za mentalno zdravlje na milijun ljudi povećao s 3,9 na 9,1.

4. Učinak nedavnih višestrukih kriza na mentalno zdravlje

4.1. Prije pandemije COVID-a 19 podaci su upućivali na to da je više od 84 milijuna ljudi (odnosno svaka šesta osoba) u EU-u oboljelo od mentalnih bolesti, a ta se brojka otad zasigurno povećala⁽¹²⁾. Oko 5 % radno sposobnog stanovništva imalo je velike tegobe zbog poremećaja mentalnog zdravlja, a dodatnih 15 % imalo je umjerene tegobe u vezi s mentalnim zdravljem, što je smanjilo njihove izgleda za zapošljavanje, produktivnost i plaću. Mentalno zdravlje i poteškoće s ponašanjem uzrokuju oko 4 % smrtnih slučajeva godišnje u Europi i drugi su najčešći uzrok smrti među mladima.

(7) Strah od nemogućnosti pristupa mobilnom telefonu ili drugom uređaju, među ostalim povezan s društvenim medijima i ovisnosti o internetu.

(8) https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf.

(9) https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf, str. 60.

(10) Podaci UN-a.

(11) <https://www.angelinipharma.com/media/press-releases/new-headway-report-highlights-environmental-determinants-of-mental-health/>.

(12) https://energy.ec.europa.eu/system/files/2022-12/2022_healthatglance_rep_en_0.pdf

4.2. Općenito, mentalno zdravlje dodatno se pogoršalo od početka pandemije COVID-a 19, a posljedice se posebno osjećaju među mladima, starijima, osobama koje su izgubile voljenu osobu zbog COVID-a 19 i drugim ranjivim skupinama. Društvena izolacija i društveni stres negativno utječu na mentalno zdravlje i dobrobit ljudi. Osobe s postojećim zdravstvenim poteškoćama izložene su riziku od pogoršanja fizičkog i mentalnog zdravlja. Unatoč povećanoj potražnji za uslugama zdravstvene skrbi u području mentalnog zdravlja, pristup zdravstvenoj skrbi u vrijeme pandemije bio je znatno narušen, barem u njezinoj prvoj fazi. Povećana potražnja za tom vrstom zdravstvene skrbi naglašava sve veću važnost telemedicine i digitalnih rješenja u prevenciji, dijagnosticiranju, liječenju i praćenju problema povezanih s mentalnim zdravljem.

4.3. Stresni događaji koji prate pandemiju COVID-a 19 uključuju: rizik od zaraze i prijenosa virusa na druge osobe, strah od dugoročnih posljedica pandemije (uključujući gospodarske), simptome drugih bolesti (posebno bolesti dišnih putova) koji se nepravilno tumače kao simptomi COVID-a 19, zatvaranje škola i vrtića čime se povećava stres roditelja i njegovatelja, osjećaje ljutnje i nezadovoljstva vlastima i medicinskim osobljem ili nepovjerenje u informacije koje pružaju vlada i druga službena tijela.

4.4. Osim toga, zdravstveni radnici na prvoj liniji (uključujući medicinske sestre, liječnike, vozače hitne pomoći, laboratorijske tehničare i pomoćno medicinsko osoblje) suočavaju se s dodatnim uzročnicima stresa tijekom pandemije, kao što su stigmatizacija rada s rizičnim pacijentima, nedovoljna osobna zaštitna oprema i nedostatak opreme za skrb o teškim pacijentima, potreba za stalnim oprezom, povećanje broja radnih sati, povećanje broja pacijenata, potreba za stalnim usavršavanjem i osposobljavanjem, promjena protokola za dijagnosticiranje i liječenje pacijenata oboljelih od COVID-a 19, smanjena društvena potpora, nedovoljna vlastita sposobnost za brigu o samome sebi, nedovoljne medicinske informacije o dugoročnim posljedicama zaraze i strah od zaraze obitelji i bližnjih.

4.5. Nedavna ruska agresija na Ukrajinu i njezine posljedice na životne uvjete i nesigurnost u pogledu budućnosti izazvale su nove šokove s dugoročnim učincima na mentalno zdravlje. Državljeni trećih zemalja, kao što su oni koji bježe iz Ukrajine, mogu se suočiti s posebnim izazovima u pogledu mentalnog zdravlja zbog traumatičnih iskustava u svojoj matičnoj zemlji ili bijega u EU. Rat istodobno stvara učinke prelijevanja i opterećuje stanovništvo EU-a u društvenom i gospodarskom pogledu, čime se stvaraju dodatni dugoročni rizici za mentalno zdravlje diljem EU-a.

5. Osjetljive skupine

5.1. **Djeca i adolescenti.** Intervencije za promicanje mentalnog zdravlja u ranom djetinjstvu trebale bi biti sastavni dio opće zdravstvene skrbi za djecu i njihove roditelje i njegovatelje. One počinju tijekom trudnoće i nastavljaju se uz potporu odgovornom roditeljstvu i savjetovanju o razvoju u ranom djetinjstvu. Obrazovni sustavi trebali bi se usredotočiti na informiranje i podizanje svijesti, prevenciju i prepoznavanje nasilja, kako fizičkog tako i na internetu, zlouporabe alkohola, duhana, droga itd. Korištenje društvenih medija prijeto mentalnom zdravlju kada je prekomjerno, ali ti mediji nude i mogućnosti za liječenje mentalnih poremećaja. Na mentalno zdravlje utječu i stres i rezultati u školi.

5.1.1. U škole bi trebalo uvesti kurikulume za promicanje mentalne dobrobiti i poboljšati znanje u području mentalnog zdravlja. Treba razviti djelotvorne putove do sektora zdravstvene skrbi kako bi se djeci od rane dobi pomoglo da prepoznaju vlastite osjećaje i osjećaje drugih te da se nose s teškim emocijama i situacijama odabirom učinkovitih strategija suočavanja. Internetske platforme za promicanje mentalnog zdravlja u obrazovnim ustanovama i interaktivne internetske stranice prilagođene mlađoj dobi od ključne su važnosti.

5.1.2. Zaštita mentalnog zdravlja djece ne zahtijeva samo medicinske mjere kako bi se osigurala odsutnost kliničkih simptoma, nego i ciljana nastojanja za postizanje dobre kvalitete života i potpunu socijalnu prilagodbu. U školama je potreban pristup zasnovan na suradnji (udruživanje snaga obrazovnog, zdravstvenog i socijalnog sektora) kako bi se promicalo mentalno zdravlje, rješavale traume te sprečavali i liječili problemi povezani s mentalnim zdravljem, upotreba i zloupotreba opojnih sredstava, samoubojstvo, nasilje mladih i razni oblici vršnjačkog nasilja.

5.2. **Osobe u starijoj dobi.** Prosječni očekivani životni vijek u državama članicama stalno raste, što u prvi plan stavlja pitanje starosti. Procesi starenja često mogu uzrokovati promjene u životu (među ostalim i u psiho-senzornoj sferi) i pojavu potreba povezanih s mentalnim poremećajima. Poteškoće u psihomotoričkom i senzornom području te postupni gubitak

oštrine percepcije i poteškoće u prilagodbi promjenjivom okruženju dovode do tjeskobe i depresije. Neurološki poremećaji koji obuhvaćaju korteks, kombinacija promjena u mozgu povezanih sa starenjem, zajedno s genetskim i okolišnim čimbenicima te čimbenicima uslijed načina života, također mogu utjecati na mentalno zdravlje. Iako su za upotrebu sve složenijih kućanskih aparata potrebna nova znanja i vještine, u poodmakloj dobi smanjuju se sposobnosti učenja i stjecanja novih vještina, što može uzrokovati stres u svakodnevnom životu. Nadalje, i iskustvo s nekim životnim promjenama, poteškoćama, gubicima i izolacijom povećava pritisak na mentalno zdravlje u starijoj dobi. Da bismo se mogli nositi s tim izazovima, potrebno je razviti standarde strukturirane skrbi koja nadilazi institucionalnu razinu i zadovoljava osobne potrebe starijih osoba. Razvoj programa skrbi u zajednici usmjerenih na osobu ključan je kako se usluge ne bi ograničile samo na ustanove kao što su domovi za starije osobe ili hospiciji. Potrebno je uložiti dodatne napore u aktivno traženje osoba kojima je potrebna potpora, posebno u kriznim situacijama ili nakon traumatičnog događaja.

5.3. **Rodna perspektiva.** Problem je i rodna neravnoteža povezana s mentalnim zdravljem. Europski institut za ravnopravnost spolova (EIGE) na temelju indeksa rodne ravnopravnosti za 2022. ⁽¹³⁾ utvrdio je da su žene u sva tri vala pandemije prijavljivale lošije mentalno stanje od muškaraca. Znatno se povećalo i nasilje u obitelji tijekom pandemije, što nazivamo „pandemijom u sjeni”. Nadalje, kod žena postoji dvostruko veća vjerojatnost pojave dugotrajnog COVID-a 19 nego kod muškaraca, s pripadajućim neurološkim simptomima i višim razinama depresije i tjeskobe ⁽¹⁴⁾. Europska strategija za skrb ⁽¹⁵⁾ bavi se i potrebama povezanim s ravnotežom između poslovnog i privatnog života, posebno u odnosu na žene ⁽¹⁶⁾.

5.3.1. Trebalo bi provesti procjenu učinaka na rodnu ravnopravnost u svim politikama u području mentalnog zdravlja na razini EU-a i na nacionalnoj razini kako bi se osiguralo uključivanje rodne perspektive. Biološke razlike postoje, ali važnu ulogu imaju i psihološki i socijalni čimbenici. Iako je već dosta toga poznato o razlikama u prevalenciji, često nije jasno kakav učinak one mogu imati na prevenciju, rizike, dijagnozu i liječenje. Stoga je potrebno više istraživanja. Važan je primjer trend mnogo većeg pogoršanja mentalnog zdravlja tinejdžerica u usporedbi s tinejdžerima, a pritisak na djevojčice danas je tri puta veći nego što je bio prije 20 godina.

5.3.2. Postoji hitna potreba za rodno prilagođenom potporom mentalnom zdravlju i liječenjem. U životnom ciklusu žene postoji mnogo trenutaka koji bi mogli izazvati poteškoće s mentalnim zdravljem, kao što su predmenstruacijski disforični poremećaj (PMDD); mentalni, fizički, psihijatrijski i farmakokinetički učinak menopauze ili oralne kontracepcije; nedostatak terapije lijekovima za trudnice i dojilje; nepostojanje prilagođene mentalne i zdravstvene skrbi i liječenja nakon nasilja u obitelji i seksualnog nasilja; rani brak i (rano) izlaganje (nasilnoj) pornografiji ili trgovina ljudima. Sve to može dovesti do pogoršanja mentalnog zdravlja i dobiti.

5.4. **Ovisnici.** Poseban naglasak trebalo bi staviti na poteškoće s mentalnim zdravljem povezane s ovisnošću o alkoholu i nedopuštenim drogama. Konzumacija alkohola posebno je velik faktor rizika zbog njegove raširene uporabe. Alkoholizam započinje pretjeranom i štetnom konzumacijom alkohola, uz izliku da ga se koristi kao sredstvo za ublažavanje stresa, koja često dovodi do ovisnosti. Nažalost, studija EU-a o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga (ESPAD) pokazuje da je ta riskantna konzumacija alkohola prisutna i među mlađim generacijama. Uporaba drugih nedopuštenih droga posljednjih je desetljeća također postala ozbiljan problem za javno zdravlje, s posebno izraženim generacijskim aspektom.

5.5. **Osobe s intelektualnim i psihosocijalnim poteškoćama.** Osobama kojima je potrebna visoka razina skrbi za mentalno zdravlje potreban je kvalitetan i pristupačan lanac usluga u području mentalnog zdravlja u zajednici koji je usmjeren na osobu i utemeljen na pravima. Tijekom pandemije COVID-a 19 osobe s invaliditetom koje žive u ustanovama bile su „odsječene od ostatka društva”, a postoje i izvješća o prekomjernom davanju lijekova i sedativa štitičnicima ili njihovu zaključavanju, kao i o slučajevima samoozljeđivanja ⁽¹⁷⁾. Tijekom pandemije COVID-a 19 zabilježene su više stope

⁽¹³⁾ Izvješće možete pročitati na https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/gender_equality_index_2022_corr.pdf. Vidjeti i <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2021-report/women-report-poorer-mental-well-being-men>.

⁽¹⁴⁾ <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/health-fitness/health-news/females-twice-more-likely-to-suffer-from-long-covid-who-releases-alarms-data-on-sufferers-and-symptoms/photostory/94194227.cms?picid=94194317>.

⁽¹⁵⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_22_5169.

⁽¹⁶⁾ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes&newsId=10382#navItem-relatedDocuments>.

⁽¹⁷⁾ Brennan, C.S., *Disability Rights During the Pandemic: A Global Report on Findings of the COVID-19* (Prava osoba s invaliditetom tijekom pandemije: Globalno izvješće o nalazima praćenja prava osoba s invaliditetom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19). 2020., *COVID-19 Disability Rights Monitor* (Opservatorij prava osoba s invaliditetom tijekom pandemije COVID-a 19).

smrtnosti među osobama s intelektualnim poteškoćama, za koje je također manje vjerojatno da će im se pružiti usluge intenzivne skrbi⁽¹⁸⁾. Pružanje individualizirane skrbi i potpore usmjerene na osobu u kriznim uvjetima znatno je teže ostvariti u velikim ustanovama, zbog čega su osobe s intelektualnim i psihosocijalnim poteškoćama izložene znatnom riziku od nejednakosti u skrbi i liječenju⁽¹⁹⁾. Stoga treba ukinuti praksu segregacije, a u središtu socijalnih politika mora biti deinstitucionalizacija kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo da uživaju svoje pravo na život u zajednici.

5.6. Prekomjerna izloženost stresu – npr. u pandemiji, elementarnim nepogodama i sukobima

5.6.1. Pandemija COVID-a 19 i simptomi dugog COVID-a 19 koji su uslijedili pogoršali su mnoge faktore rizika koji utječu na pojedince, što je dovelo do lošeg mentalnog zdravlja i slabljenja mnogih zaštitnih mehanizama, a to uzrokuje dosad nezabilježenu učestalost tjeskobe i depresije. U nekim državama članicama ta se učestalost udvostručila⁽²⁰⁾. Mentalno zdravlje bilo je najlošije kada je pandemija bila na vrhuncu, a simptomi depresije obično su bili najviši u vrijeme strogih mjera ograničavanja širenja zaraze.

5.6.2. Pandemija bolesti COVID-19 pokazala je moguće načine pozitivne interakcije između sigurnih i zdravih radnih uvjeta i javnog zdravlja⁽²¹⁾. Pokazalo se i da su neka zanimanja izložena psihosocijalnim faktorima koji mogu povećati izloženost stresu⁽²²⁾ i imati negativne učinke. Na primjer, u zdravstvenom sektoru u Europi postoji opasnost od kontinuiranog smanjenja radne snage zbog sindroma izgaranja na poslu i demografskih promjena⁽²³⁾. Neka zanimanja više su od ostalih izložena prekomjernom radu⁽²⁴⁾ i riziku od fizičkog uznemiravanja. To, primjerice, vrijedi za radnike u zdravstvu i obrazovanju (14,6 %), prijevozu i komunikaciji (9,8 %), ugostiteljstvu (9,3 %) i trgovini na malo (9,2 %). U tim sektorima ima i prijava o seksualnom uznemiravanju: u ugostiteljstvu (3,9 %), zdravstvu i obrazovanju (2,7 %) i prijevozu i komunikaciji (2,6 %) (25). Takvi stresni događaji mogu prouzročiti mentalne probleme i poremećaje i treba ih spriječiti.

5.6.3. **Osobe koje su doživjele opasne prirodne katastrofe koje nije moguće kontrolirati** (poput potresa, uragana, požara i poplava), žrtve trgovine ljudima i tražitelji međunarodne zaštite. Postoje i različite vrste reakcija⁽²⁶⁾ nakon potencijalnog traumatskog događaja:

- stres: do oporavka dolazi skoro odmah,
- akutni stres: smanjena pozornost, poremećaj stanja svijesti, trenutna amnezija, dezorijentacija, drhtanje, agresivnost i tjeskoba, koji mogu trajati od nekoliko sati do četiri tjedna,
- posttraumatski stresni poremećaj: isti simptomi javljaju se i do mjesec dana nakon događaja (npr. potresa).

6. Primjeri dobre prakse

6.1. Tijekom pandemije mnoge su države članice poduzele mjere za povećanje potpore mentalnom zdravlju. Većina njih razvila je nove informacije o mentalnom zdravlju i/ili uspostavila telefonske linije za pomoć koje pružaju savjete o mjerama za suočavanje s krizom uzrokovanom COVID-om 19, a mnoge su zemlje također pojačale napore u pogledu prevencije i promicanja te povećale pristup uslugama u području mentalnog zdravlja i financiranju tih usluga⁽²⁷⁾. Nekoliko primjera:

- Cipar – proširenje nadležnosti epidemioloških odbora s rješavanja rizika za fizičko zdravlje i na pitanja mentalnog zdravlja u specijaliziranim pododborima⁽²⁸⁾,

⁽¹⁸⁾ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>.

⁽¹⁹⁾ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/333964/WHO-EURO-2020-40745-54930-eng.pdf>.

⁽²⁰⁾ *Health at a Glance: Europe 2022* (Kratki prikaz o zdravlju: Europa u 2022.) © OECD/Europska unija, 2022.

⁽²¹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:52021DC0323>.

⁽²²⁾ <https://osha.europa.eu/bg/themes/health-and-social-care-sector-osh>.

⁽²³⁾ SL C 486, 21.12.2022., str. 37.

⁽²⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Nesigurnost radnih mjesta i mentalno zdravlje” (razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva) (SL C 228, 29.6.2023., str. 28.).

⁽²⁵⁾ <https://osha.europa.eu/bg/themes/health-and-social-care-sector-osh>.

⁽²⁶⁾ Flore Gil Bernal, Iberoameričko sveučilište u Meksiku, www.fearof.net.

⁽²⁷⁾ Ured za nacionalnu statistiku (2021.), *Coronavirus and depression in adults* (Koronavirus i depresija kod odraslih), Velika Britanija: srpanj – kolovoz 2021.

⁽²⁸⁾ Sindrom dugog COVID-a – <https://www.oeb.org.cy/egcheiridia-long-covid-cyprus>.

- Finska – u toj zemlji s velikim udaljenostima i velikom primjenom digitalnih tehnologija, upotreba digitalnih alata može omogućiti lakši, troškovno učinkovit i niži prag pristupa uslugama mentalnog zdravlja (sprečavanje, dijagnostika, liječenje, praćenje). Na primjer, Mielenterveystalo.fi internetska je usluga koja građanima te socijalnim i zdravstvenim djelatnicima u Finskoj pruža informacije i usluge u vezi s mentalnim zdravljem. Digitalna rješenja mogu povećati korištenje usluga mentalnog zdravlja i spriječiti probleme s mentalnim zdravljem, posebno u predjelima u kojima fizički ne postoji usluga skrbi u području mentalnog zdravlja i među ranjivim skupinama kao što su mladi koji se aktivno koriste digitalnim alatima i uređajima ili osobe s tjelesnim invaliditetom,
- Portugal – besplatna telefonska linija za psihološku potporu dostupna 24 sata,
- Francuska – uvedena su besplatna savjetovanja s psihologom ili psihijatrom za studente,
- Irska – 2021. su osigurana dodatna sredstva u iznosu od 50 milijuna EUR za pružanje novih usluga za mentalno zdravlje kao odgovor na krizu, kao i dodatna potpora za postojeće potrebe u području mentalnog zdravlja,
- Latvija – veća financijska sredstva za stručnjake za mentalno zdravlje i obiteljske liječnike koji pružaju potporu mentalnom zdravlju,
- Litva – nacionalna platforma za mentalno zdravlje s informacijama o održavanju mentalnog zdravlja i resursima za potporu,
- Češka – većina fondova obveznog zdravstvenog osiguranja uvela je djelomičnu nadoknadu troškova psihoterapije koja je dostupna svim korisnicima.

6.2. Druge države članice uvele su i nacionalne strategije za suočavanje s izazovima mentalnog zdravlja. Na primjer, Španjolska je cijelo poglavlje svoje nacionalne strategije za razdoblje 2022. – 2026. posvetila izazovima u području mentalnog zdravlja koji su posljedica pandemije COVID-a 19 i uvela niz smjernica za rješavanje tih izazova tijekom i nakon krize. U Litvi je 2020. osmišljen akcijski plan za odgovor na COVID-19 kako bi se poboljšalo pružanje skrbi za mentalno zdravlje i ublažile moguće negativne posljedice pandemije⁽²⁹⁾. Akcijskim planom u Litvi utvrđuje se i niz mjera za proširenje i prilagodbu postojećih usluga uvođenjem novih usluga kao što su timovi za psihološke krize u zajednici, dostupnost psihološkog savjetovanja niskog praga na razini općine i povećanje pristupačnosti usluga za promicanje mentalnog zdravlja.

6.3. Psihoterapija, psihološko savjetovanje, razgovori i grupna terapija vidovi su liječenja utemeljenog na činjenicama, koje je potrebno proširiti kako bi, kao alternativa prevladavajućim tradicionalnim metodama liječenja, bilo cjenovno pristupačno, na raspolaganju i dostupno osobama kojima je potrebno.

6.4. Tek nas očekuje da vidimo koje su srednjoročne i dugoročne posljedice pandemije na potrebe za uslugama u području mentalnog zdravlja. Postoje određene naznake da su se mentalno zdravlje i dobrobit poboljšali u prvih nekoliko mjeseci 2022., no i dalje su prisutni brojni pokazatelji lošeg mentalnog zdravlja. Ograničeni dostupni nacionalni podaci pokazuju veće simptome depresije i tjeskobe među odraslima nego prije pandemije⁽³⁰⁾.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽²⁹⁾ Wijker, Sillitti i Hewlett (2022.), *The provision of community-based mental health care in Lithuania* (Pružanje skrbi za mentalno zdravlje u zajednici u Litvi), <https://doi.org/10.1787/18de24d5-en>.

⁽³⁰⁾ Sciensano, 2022.; Santé publique France, 2022.

**Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Mjere za smanjenje pretilosti djece”
(razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva)**

(2023/C 349/17)

Izvjestitelj: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Suizvjestiteljica: **Isabel CAÑO AGUILAR**

Zahtjev za savjetovanje:	dopis španjolskog predsjedništva Vijeća, 8.12.2022.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležno tijelo:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	1.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	197/0/0

1. Zaključci i preporuke

1.1. Zdravlje je temeljno pravo. Osim toga, u Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima djeteta navedeno je da djeca imaju pravo rasti sretna i zdrava i ostvariti svoj puni potencijal.

1.2. Prekomjerna tjelesna težina i pretilost djece i dalje su jedan od glavnih izazova za javno zdravlje u zemljama EU-a, a na to utječu brojni okolišni, socijalni i ekonomski čimbenici. Pretilost djece povezana je s problemima fizičkog, mentalnog i socijalnog zdravlja u djetinjstvu i odrasloj dobi.

1.3. EGSO ističe da treba smanjiti socioekonomske nejednakosti među djecom jer su one izravno povezane s njihovom prekomjernom tjelesnom težinom. U nekim je slučajevima postotak pretilosti djece i adolescenata dvostruko veći u kućanstvima s nižim dohotkom.

1.4. EGSO napominje da u državama članicama postoje različiti kriteriji za rješavanje problema pretilosti djece (u pogledu aspekata poput komunikacije, označavanja nutritivnih vrijednosti, promicanja tjelesnih aktivnosti i održive prehrane ili uključivanja novijih aspekata kao što su zdrava upotreba zaslona ili promicanje psihoemocionalnog zdravlja) i poziva Europsku komisiju i Europski parlament da budu aktivniji u tom području i da napreduju ka većoj standardizaciji i učinkovitijem okviru.

1.5. EGSO sa zabrinutošću primjećuje da je većina nacionalnih ograničenja u pogledu promocije i oglašavanja hrane i bezalkoholnih pića usmjerenog na djecu preblaga i da postojeći dobrovoljni pristupi nisu dovoljni za zaštitu dječaka, djevojčica i adolescenata. Smatra da bi se prehrambeni profil Svjetske zdravstvene organizacije mogao koristiti kao osnova za ograničavanje oglašavanja proizvoda s visokim udjelom šećera, masti ili soli i da je važno izvući pouke iz dobrih praksi i mjera koje koriste zemlje čije su se razne politike i propisi pokazali korisnima, kako bi se ograničila izloženost djece audiovizualnim reklamnim porukama za hranu i piće s visokim udjelom soli, šećera, masti, zasićenih masnih kiselina ili transmasnih kiselina, poštovalo vrijeme kad djeca gledaju televiziju i osiguralo da svako oglašavanje bude u skladu s načelom točnosti oglašavanja. Treba podsjetiti da se Svjetska zdravstvena organizacija zalaže za ograničavanje svih relevantnih oblika oglašavanja hrane usmjerenih na djecu.

1.6. EGSO također poziva na obnovu Akcijskog plana EU-a za suzbijanje pretilosti djece za razdoblje 2014. 2020., uzimajući u obzir prijedloge iznesene u ovom mišljenju.

1.7. EGSO smatra da bi za ostvarenje tih ciljeva institucije trebale poticati konzumaciju onih vrsta hrane koje se smatraju ključnim dijelom zdrave i održive prehrane (svježe, sezonsko i lokalno proizvedeno voće i povrće, mahunarke i cjelovite žitarice te životinjske bjelancevine poput ribe), primjerice, stavljanjem naglaska na politike za promicanje poljoprivrednih proizvoda EU-a, objavljivanjem javnih natječaja kojima se promiče zdrava i održiva prehrana ili korištenjem fiskalnih poticaja (npr. smanjenje PDV-a) kao instrumenta za potporu kupnji i konzumaciji takve hrane. Nadalje, s obzirom na inflaciju i rast cijena obje bi mjere mogle brojnim obiteljima, a osobito onima u najnepovoljnijem položaju, olakšati pristup hranjivoj i kvalitetnoj prehrani. Isto tako, EGSO potiče da se nastavi s mijenjanjem i poboljšanjem sastava hrane i pića na europskom tržištu.

1.8. EGSO poziva na to da se obiteljima pruže jednostavni alati za stjecanje znanja nužnih za shvaćanje višestrukih čimbenika uzroka pretilosti djece i njezinih posljedica po zdravlje u djetinjstvu i odrasloj dobi. Također smatra da je bitno da se cijelo društvo zalaže za zdravu uporabu informacijskih i komunikacijskih tehnologija i primjenu preporuka koje već postoje u tom pogledu. Provođenje previše vremena pred ekranom rezultira sjedilačkim načinom života i povećava izloženost oglašavanju hrane i pića s visokim udjelom šećera, masti i soli te rizicima za mentalno zdravlje djece i adolescenata.

1.9. EGSO poziva na to da se u obrazovnom okruženju promiču tjelesna aktivnost, zdrava prehrana i psihoemocionalno zdravlje. Obrazovne su ustanove idealno okruženje za promicanje zdravih stilova života i pristupanje problemu pretilosti djece na pozitivan način, bez društvene stigmatizacije ili odbacivanja određenih tjelesnih stereotipa. EGSO smatra da je jedna od mjera koje se mogu u tu svrhu poduzeti izmjena postojećih nastavnih planova tako da se produlji vrijeme predviđeno za tjelesnu aktivnost i više ulaže u obrazovanje o prehrani i gastronomiji. Školske kantine ključan su element u promicanju zdravih prehrambenih navika djece i adolescenata pa se stoga smatra izuzetno važnim promicati njihovu dostupnost u svim fazama obrazovanja i osigurati ponudu zdrave, uravnotežene i kvalitetne prehrane. Isto tako, podsjeća na to da se više napora može posvetiti provedbi školskog programa za distribuciju mlijeka, voća i povrća u Europskoj uniji i promicati subvencije za obroke u školskoj kantini koje se dodjeljuju djeci u nepovoljnom položaju.

1.10. EGSO poziva države članice da radi poticanja i olakšavanja aktivne mobilnosti prošire i poboljšaju javne prostore i infrastrukturu, a pogotovo prostore u blizini škola ili ceste koje vode prema obrazovnim ustanovama. Isto tako, smatra da je nužno stvoriti urbane prostore koji će sadržavati sportske terene, igrališta i zelene površine te biti dostupni, sigurni i prilagođeni djeci i adolescentima.

1.11. EGSO predlaže korištenje digitalnog okruženja za poticanje zdravih stilova života, odnosa i ponašanja. U tom pogledu ponovno poziva da se provedu vizualne reklamne kampanje za zdraviju hranu i prehrambene navike, aktivni život i zdravu upotrebu zaslona, koje su usmjerene na djecu i nadahnute reklamnim kampanjama s pozitivnim društvenim vrijednostima.

1.12. EGSO podsjeća na preporuke iz svoje evaluacije prehrambenog programa EU-a za škole ⁽¹⁾ i mišljenja o zdravoj i održivoj prehrani i strategiji „od polja do stola” te poziva Komisiju da u sljedeći okvir za održive prehrambene sustave uključi mjere za suzbijanje pretilosti djece, primjerice u pogledu označavanja i javne nabave.

1.13. Kao što je istaknuo u drugim mišljenjima, EGSO je također uvjeren da demokratske inovacije kao što su vijeća za prehrambenu politiku i promicanje participativnih pristupa doprinose promicanju kvalitete i legitimnosti donošenja prehrambenih politika te potiče uspostavu instrumenta na europskoj razini poput europskog vijeća za prehrambenu politiku.

1.14. U konačnici, EGSO se zalaže za to da se problem pretilosti rješava globalnim pristupom, uzimajući u obzir zdravu promjenu stilova života, ali i sve relevantne socijalne čimbenike, i preporučuje razvijanje javnih strategija kojima će se bez diskriminacije zajamčiti univerzalan pristup zdravoj prehrani, tjelesnoj aktivnosti i sportu, kvalitetnom odmoru i psihoemocionalnoj dobrobiti.

⁽¹⁾ Evaluacijsko izvješće EGSO-a: Evaluacija programa EU-a za škole.

2. Zdravlje kao okosnica svih politika

2.1. Zdravlje je temeljno pravo ⁽²⁾ i preduvjet za funkcioniranje našeg društva i gospodarstva. Osim toga, u Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima djeteta ⁽³⁾ stoji da djeca imaju pravo rasti sretna i zdrava i ostvariti svoj puni potencijal. EGSO podupire koncept „Jednog zdravlja” (eng. One health), koji Europska komisija promiče kao cjelovit pristup kojim se želi na održiv način uravnotežiti i optimizirati zdravlje ljudi.

2.2. Rješavanje problema pretilosti djece ključno je za postizanje ciljeva održivog razvoja, osobito cilja br. 3 kako bi se osigurao zdrav život i promicala dobrobit za sve u svakoj životnoj dobi i u budućnosti poboljšalo zdravlje svih europskih građana. Prema znanstvenim podacima prevencija pretilosti u kritičnim fazama života, kao što su prve godine života i adolescencija, vjerojatno donosi najviše koristi za zdravlje, smanjuje povezane troškove i pruža najveću šansu za smanjenje međugeneracijskog kruga pretilosti i prehrambene nejednakosti.

2.3. S obzirom na to, EGSO pozdravlja zahtjev budućeg španjolskog predsjedništva za izradu razmatračkog mišljenja o mogućim mjerama za smanjenje pretilosti djece. To se nadovezuje na trend u institucijama EU-a i vladama država članica Europske unije da oblikuju i razvijaju strategije čiji je cilj sprečavanje i suzbijanje pretilosti i prekomjerne tjelesne težine djece.

- i) U Strategiji EU-a o pravima djeteta ⁽⁴⁾ prepoznaje se da su zdrava prehrana i tjelesna aktivnost ključne za potpun fizički i mentalni razvoj djece.
- ii) U okviru europskog jamstva za djecu, inicijative koja treba doprinijeti tome da prava djece i adolescenata budu okosnica pri donošenju politika EU-a, pretilost djece jedan je od aspekata koje treba uključiti u nacionalne planove.
- iii) Ovo se mišljenje nadovezuje i na Europsku strategiju o zdravstvenim problemima povezanim s prehranom, prekomjernom tjelesnom težinom i pretilošću (2007.), Bijelu knjigu o pretilosti iz 2017. i Akcijski plan EU-a za suzbijanje pretilosti djece za razdoblje 2014. – 2020. ⁽⁵⁾; sve su to inicijative koje kao i ovo izvješće imaju za cilj zaustaviti porast prekomjerne tjelesne težine i pretilosti djece i adolescenata (od 0 do 18 godina). EGSO u tom smislu poziva na obnovu Akcijskog plana EU-a za suzbijanje pretilosti djece za razdoblje 2014. 2020.

3. Pretilost djece u Europi: trenutačno stanje

3.1. Prema mišljenju Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) ⁽⁶⁾, pretilost je kompleksna multifaktorska nezarazna bolest definirana prekomjernim nakupljanjem masnog tkiva koje može narušiti zdravlje. Pretilost je i čimbenik rizika za razvoj drugih nezaraznih bolesti, kao što su kardiovaskularne i metaboličke bolesti, bolesti kostiju i zglobova ili rak ⁽⁷⁾, kao i za poremećaje mentalnog zdravlja i smanjenje kvalitete života, čime se smanjuje očekivani životni vijek i povećava rizik od prerane smrti. Te posljedice u konačnici znatno povećavaju troškove zemalja za zdravstvo, kao i druge pojedinačne, društvene i gospodarske troškove.

⁽²⁾ Pravo na zdravlje prvi je put utvrđeno u Ustavu Svjetske zdravstvene organizacije (1946.), u kojem se navodi da je „uživanje najvišeg mogućeg standarda zdravlja jedno od temeljnih prava svakog čovjeka”. U preambuli Ustava zdravlje se definira kao „stanje potpune fizičke, mentalne i socijalne dobrobiti, a ne samo odsutnost bolesti ili nemoći”. U Općoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948. zdravlje je spomenuto kao dio prava na odgovarajući životni standard (članak 25.). Kao ljudsko pravo ponovno je priznato 1966. u članku 12. Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima.

⁽³⁾ Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, 1989.

⁽⁴⁾ Europska komisija (2021.), Strategija EU-a o pravima djeteta. COM/2021/142 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0142>.

⁽⁵⁾ https://health.ec.europa.eu/system/files/2016-11/childhoodobesity_actionplan_2014_2020_en_0.pdf.

⁽⁶⁾ *Draft recommendations for the prevention and management of obesity over the life course, including potential targets* (Nacr preporuka za prevenciju i liječenje pretilosti kroz cijeli život, uključujući moguće ciljne vrijednosti), dokument za raspravu SZO-a, 2021. Dostupan na: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/obesity/who-discussion-paper-on-obesity—final190821.pdf?sfvrsn=4cd6710a_24&download=true.

⁽⁷⁾ Weihrauch-Blüher S, Wiegand S. *Risk Factors and Implications of Childhood Obesity* (Faktori rizika i implikacije pretilosti u djetinjstvu), *Curr OBEs Rep*, 2018. prosinac; 7(4):254–259.

3.2. Prekomjerna tjelesna težina i pretilost djece i dalje su jedan od glavnih izazova za javno zdravlje u zemljama EU-a. U petom krugu istraživanja Europske inicijative SZO-a- za praćenje pretilosti djece, provedenom u razdoblju 2018. – 2020. ⁽⁸⁾ u 33 zemlje, 29 % djece u dobi od 7 do 9 godina imalo je prekomjernu tjelesnu težinu ⁽⁹⁾, a 12 % ih je bilo pretilo. Gledano prema spolu, stopa je bila nešto viša u dječaka nego u djevojčica (31 % u odnosu na 28 % za prekomjernu tjelesnu težinu i 14 % u odnosu na 10 % za pretilost).

3.3. EGSO ističe da je pandemija bolesti COVID-19 vjerojatno pogoršala problem pretilosti djece. Sve je više naznaka da je pandemija bolesti COVID-19 možda povećala broj pretile djece, osobito one u najranjivijem položaju ⁽¹⁰⁾.

3.4. EGSO napominje da u državama članicama postoje različiti kriteriji za rješavanje problema pretilosti djece (u pogledu aspekata poput komunikacije, označavanja nutritivnih vrijednosti, promicanja tjelesnih aktivnosti i održive prehrane ili uključivanja novijih aspekata kao što su zdrava upotreba zaslona ili promicanje psihoemocionalnog zdravlja) i poziva Europsku komisiju i Europski parlament da budu aktivniji u tom području i da napreduju ka većoj standardizaciji i učinkovitijem okviru.

4. Determinante pretilosti djece

Ne postoji samo jedan uzrok pretilosti, već je ona posljedica složenog međudjelovanja različitih čimbenika ⁽¹¹⁾. Na pojavu pretilosti utječu čimbenici koji se tiču pojedinaca (biološki odnosno genetski, fiziološki ili povezani sa stilom života), ali i okruženja (utjecaj različitih sredina u kojima se osoba razvija: obitelj, škola, zajednica), kao i psihosocijalni (razina obrazovanja ili društveni sloj) i ekonomski faktori (razina dohotka obitelji ⁽¹²⁾).

4.1. Psihosocijalni čimbenici i ekonomski resursi slijede društvene obrasce, pa zbog toga obitelji s niskim prihodima mogu biti osjetljivije na štetnu izloženost okruženju u svim fazama života, što može imati kumulativan učinak tijekom života.

4.2. Postoji dovoljno dokaza i pokazatelja koji upućuju na to da izloženost čimbenicima koji negativno utječu na prehranu i tjelesnu težinu prije začeća i tijekom trudnoće značajno utječe na tjelesni sastav u prvim godinama života i sklonost pretilosti.

4.3. Osim toga, **socioekonomske nejednakosti** u djetinjstvu, pogoršane pandemijom, porastom inflacije i gospodarskom krizom, izravno su povezane s prekomjernom tjelesnom težinom u dječjoj populaciji, a u nekim je slučajevima udio pretile djece dvostruko veći u kućanstvima s niskim prihodima jer imaju drukčije životne navike u odnosu na kućanstva s višim prihodima.

4.4. **Tjelesna aktivnost** temelj je cjeloživotnog zdravlja i važna odrednica u prevenciji i liječenju pretilosti djece i ranim čimbenicima rizika od bolesti metabolizma ⁽¹³⁾, kao i neizostavna sastavnica razvoja osnovnih kognitivnih, motoričkih i socijalnih vještina. Međutim, 81 % djece u dobi od 11 do 17 godina nije dovoljno tjelesno aktivno ⁽¹⁴⁾. Prije pandemije samo je jedan od sedam adolescenata u dobi od 15 godina (14 %) u europskoj regiji SZO-a naveo da se svaki dan najmanje jedan sat bavio umjerenom do intenzivnom tjelesnom aktivnošću ⁽¹⁵⁾. Slično tome, 2014. je samo 25 % dječaka u dobi od 15 godina i 15 % djevojčica iste dobi doseglo preporučene razine tjelesne aktivnosti ⁽¹⁶⁾.

⁽⁸⁾ Report on the fifth round of data collection, 2018–2020: WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI) (Izveštaj o petom krugu prikupljanja podataka, 2018. – 2020. Inicijativa ZSO-a za praćenje pretilosti djece u Europi), Kopenhagen, Regionalni ured ZSO-a za Europu, 2022.

⁽⁹⁾ Prekomjerna tjelesna težina = višak kilograma + pretilost.

⁽¹⁰⁾ Europsko regionalno izvješće SZO-a o pretilosti za 2022. i <https://www.who.int/europe/news/item/11-05-2021-high-rates-of-childhood-obesity-alarming-given-anticipated-impact-of-covid-19-pandemic>.

⁽¹¹⁾ Svjetska zdravstvena organizacija (2012.) *Population-Based Approaches to Childhood Obesity Prevention* (Pristupi prevenciji pretilosti djece u pojedinim segmentima stanovništva).

⁽¹²⁾ Kansra, A.R., Lakkunarajah, S., Jay, M.S., *Childhood and Adolescent Obesity: A Review* (Pregled pretilosti u djece i adolescenata), 2021; 8:581461.

⁽¹³⁾ Whiting, S., i dr., *Physical Activity, Screen Time, and Sleep Duration of Children Aged 6-9 Years in 25 Countries: An Analysis within the WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI) 2015-2017, Obes Facts*, 2021.;14(1):32-44.

⁽¹⁴⁾ Guthold R., Stevens G.A., Riley L.M., Bull F.C., *Global trends in insufficient physical activity among adolescents: a pooled analysis of 298 population-based surveys with 1·6 million participants* (Globalni trendovi nedovoljne fizičke aktivnosti među adolescentima: objedinjena analiza 298 upitnika provedenih na populaciji od 16 milijuna sudionika), *Lancet Child Adolesc Heal*, 2020; 4(1):23-35.

⁽¹⁵⁾ OECD/Europska unija (2022.), *Health at a Glance: Europe 2022: State of Health in the EU Cycle* (Ukratko o zdravlju: Europa 2022. – ciklus „Stanje zdravlja u EU-u“), OECD Publishing, Pariz.

⁽¹⁶⁾ *Adolescent obesity and related behaviours: trends and inequalities in the WHO European Region, 2002-2014* (Pretilost u adolescenata i povezano ponašanje: trendovi i nejednakosti u Europskoj regiji SZO-a u razdoblju 2002. – 2014.), Kopenhagen, Regionalni ured ZSO-a za Europu, 2017.

4.5. **Neuravnotežena prehrana**, koja je obilježena povećanom konzumacijom hrane i pića s visokim udjelom masti, šećera i soli, povezana je s većim nakupljanjem masnog tkiva, ali i lošijim općim zdravstvenim stanjem. Suprotno tome, navike koje se temelje na modelima kao što su mediteranska, atlantska ili nordijska prehrana, ili jednostavno prehrana u kojoj prevladavaju svježe namirnice i namirnice biljnog podrijetla, povezane su s boljim zdravstvenim ishodima ⁽¹⁷⁾ ⁽¹⁸⁾. Prema posljednjem krugu studije COSI-ja ⁽¹⁹⁾ manje od polovine (43 %) stanovništva u dobi od 6 do 9 godina u Europskoj regiji konzumira svježe voće svaki dan, a 7 % nikada ne jede voće ili ga konzumira manje od jednom tjedno. Kad je riječ o konzumaciji povrća, samo jedna trećina (34 %) djece u dobi od 6 do 9 godina jede povrće svaki dan.

4.6. S gospodarskog i socijalnog stajališta, EGSO također ističe da se **porast cijena prehrambenih sirovina na globalnoj razini** odražava na potrošačke cijene u EU-u, što utječe na obrasce kupnje i prehrambene navike europskih obitelji, djece i adolescenata, posebno onih najranjivijih.

4.7. **Emocionalna dobrobit** i pretilost usko su povezani. S jedne strane, zato što je emocionalna dobrobit ključna za prevenciju pretilosti djece i, s druge strane, zato što pretilost djece povećava mogućnost diskriminacije, stigmatizacije i vršnjačkog nasilja u školi, što utječe na njihovu emocionalnu dobrobit.

4.8. **Provođenje previše vremena pred ekranom** navedeno je kao jedan od odlučujućih čimbenika u pojavi prekomjerne tjelesne težine odnosno pretilosti te je s njome u korelaciji ⁽²⁰⁾ ⁽²¹⁾. Iako međunarodna tijela i javne agencije preporučuju da se pred ekranom dnevno provodi najviše 120 minuta, čini se da djeca i adolescenti u EU-u to ne poštuju ⁽²²⁾.

5. Preporuke za djelovanje

5.1. Rješavanju problema pretilosti djece treba pristupiti iz perspektive životnog vijeka i istodobno se suočiti s njezinim brojnim uzrocima. EGSO predlaže holistički i participativni pristup. Kako bi se smanjio broj djece i adolescenata u EU-u koji su pretili i imaju prekomjernu tjelesnu težinu, surađivati i angažirati se moraju svi dionici ⁽²³⁾: javne uprave, privatni i poslovni sektor, mediji, obrazovne ustanove, zdravstvene ustanove i obitelji. Osim toga, taj sveobuhvatni odgovor mora se temeljiti na pozitivnoj perspektivi bez stigmatizacije.

5.2. EGSO poziva na obnovu akcijskog plana EU-a za suzbijanje pretilosti djece za razdoblje 2014. 2020., koji bi trebao imati sljedeće ciljeve: promicanje odgovarajuće prehrane, promicanje tjelesne aktivnosti, poticanje zdravog obrazovnog i društvenog okruženja, osiguravanje zdravstvene zaštite, zaštita najranjivijih skupina, poticanje i promicanje društvene odgovornosti poduzetnika i oglašivača prema zdravlju te podupiranje sinergijskog rada raznih javnih uprava. Također preporučuje da se donesu mjere koje bi na globalan i međusektorski način poticale zdravu preobrazbu okruženja u kojem djeca i adolescenti žive i rastu.

5.3. EGSO podsjeća na preporuke iz svoje evaluacije prehrambenog programa EU-a za škole ⁽²⁴⁾ i mišljenja o zdravoj i održivoj prehrani i strategiji „od polja do stola” te poziva Komisiju da u sljedeći okvir za održive prehrambene sustave uključi mjere za suzbijanje pretilosti djece, primjerice u pogledu označavanja i javne nabave.

⁽¹⁷⁾ Willett, W. i dr., *Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems* (Hrana u antropocenu: Komisija EAT-Lancet za zdravu prehranu iz održivih prehrambenih sustava), 2019., *the Lancet*, svezak 393, str. 447–492.

⁽¹⁸⁾ Afshin, Ashkan i dr., *Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017* (Posljedice prehrambenih rizika na zdravlje u 195 država u razdoblju 1990. – 2017.: sustavna analiza za Globalnu studiju o teretu bolesti iz 2017.), *the Lancet*, svezak 393, broj 10184, 1958–1972.

⁽¹⁹⁾ *Report on the fifth round of data collection, 2018–2020: WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI)* (Izvještaj o petom krugu prikupljanja podataka, 2018. – 2020. Inicijativa ZSO-a za praćenje pretilosti djece u Europi), Kopenhagen, Regionalni ured ZSO-a za Europu, 2022.

⁽²⁰⁾ Fang, K., Mu, M., Liu, K., He, Y., *Screen time and childhood overweight/obesity: A systematic review and meta-analysis* (Vrijeme provedeno pred ekranom i prekomjerna težina/pretilost djece: Sustavni pregled i metaanaliza), *Child Care Health Dev*, rujan 2019.;45(5):744–753.

⁽²¹⁾ Haghjoo, P., Siri, G., Soleimani, E., Farhangi, M.A., Alesaeidi, S., *Screen time increases overweight and obesity risk among adolescents: a systematic review and dose-response meta-analysis* (Vrijeme provedeno pred ekranom povećava rizik od prekomjerne težine/pretilosti adolescenata: sustavni pregled i metaanaliza doze i odgovora), *BMC Primary Care*, 2022; 23(1):161.

⁽²²⁾ *Report on the fifth round of data collection, 2018–2020: WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI)*, Kopenhagen, Regionalni ured ZSO-a za Europu, 2022.

⁽²³⁾ Dobbs, R., Sawers, C., Thompson, F., Manyika, J., Woetzel, J.R., Child, P. i dr., *Overcoming obesity: An initial economic analysis* (Pobjeđivanje pretilosti: početna ekonomska analiza), McKinsey Global Institute, 2014.

⁽²⁴⁾ Evaluacijsko izvješće EGSO-a: Evaluacija programa EU-a za škole.

5.4. EGSO također ponavlja da je važno jačati prehrambenu demokraciju i uvjeren je, kao što je istaknuo u drugim mišljenjima, da demokratske inovacije poput vijeća za prehrambenu politiku i promicanje participativnih pristupa doprinose promicanju kvalitete i legitimnosti donošenja prehrambenih politika te potiče uspostavu instrumenta na europskoj razini poput europskog vijeća za prehrambenu politiku.

5.5. Makrosocijalno okruženje

5.5.1. U tom se okruženju EGSO zalaže za usklađivanje djelovanja svih dionika kako bi se stvorio socijalni ekosustav koji bi promicao promjenu kulture i tako pridonio smanjenju nejednakosti i jačanju zdravijih stilova života.

5.5.2. EGSO ponovno poziva na razvoj mjera za povećanje kapaciteta javnih sustava kako bi se spriječile i riješile situacije posebne ranjivosti koje otežavaju usvajanje zdravih stilova života.

5.5.3. EGSO naglašava da je potrebno unaprijediti socijalne mjere koje olakšavaju usklađivanje i dijeljenje obiteljskih odgovornosti i obiteljima omogućuju da pristupe zdravim aktivnostima i za njih odvoje više vremena.

5.5.4. EGSO preporučuje da se promiču javne strategije kojima se jamči pristup sportskim objektima bez ikakve diskriminacije i da se olakša bavljenje odgovarajućom tjelovježbom. Preporučuje i da se osiguravanjem ključivih prostora i poticanjem raznolike ponude ukloni rodni i socijalni jaz u fizičkim aktivnostima i vježbanju.

5.5.5. EGSO smatra da bi javne uprave trebale jače naglasiti borbu protiv pretilosti tijekom pripreme, provedbe i primjene zakonskih odredbi i politika u svim područjima djelovanja, uzimajući u obzir odlučujuće čimbenike koji stvaraju predispozicije za prekomjernu tjelesnu težinu i pretilost.

5.5.6. EGSO sa zabrinutošću primjećuje da je većina nacionalnih ograničenja u pogledu promocije i oglašavanja hrane i bezalkoholnih pića usmjerenog na djecu preblaga i da postojeći dobrovoljni pristupi nisu dovoljni za zaštitu dječaka, djevojčica i adolescenata. Smatra da bi se prehrambeni profil Svjetske zdravstvene organizacije mogao koristiti kao osnova za ograničavanje oglašavanja proizvoda s visokim udjelom šećera, masti ili soli i da je važno izvući pouke iz dobrih praksi i mjera koje koriste zemlje čije su se razne politike i propisi pokazali korisnima, kako bi se ograničila izloženost djece audiovizualnim reklamnim porukama za hranu i piće s visokim udjelom soli, šećera, masti, zasićenih masnih kiselina ili transmasnih kiselina, poštovalo vrijeme kad djeca gledaju televiziju i osiguralo da svako oglašavanje bude u skladu s načelom točnosti oglašavanja. Treba podsjetiti da se Svjetska zdravstvena organizacija zalaže za ograničavanje svih relevantnih oblika oglašavanja hrane usmjerenih na djecu.

5.5.7. EGSO smatra da bi institucije trebale poticati konzumaciju onih vrsta hrane koje se smatraju ključnim dijelom zdrave i održive prehrane (svježe, sezonsko i lokalno proizvedeno voće i povrće, mahunarke i cjelovite žitarice te životinjske bjelančevine poput ribe), primjerice, stavljanjem naglaska na politike za promicanje poljoprivrednih proizvoda EU-a, objavljivanjem javnih natječaja kojima se promiče zdrava i održiva prehrana ili korištenjem fiskalnih poticaja (npr. smanjenje PDV-a) kao instrumenta za potporu kupnji i konzumaciji takve hrane.

5.5.8. EGSO također poziva države članice i subjekte koji posluju s hranom da potiču bolji sastav proizvoda kao sredstvo promicanja zdravije prehrane. Ako se neke kritične hranjive tvari ne smanje na dobrovoljnoj osnovi, vlade bi trebale razmisliti o poduzimanju dodatnih poticaja i mjera, među ostalim progresivnih fiskalnih mjera, ovisno o sadržaju predmetne hranjive tvari.

5.5.9. EGSO smatra da javne uprave u okviru svojih nadležnosti trebaju u javnim prostorima, obrazovnim ustanovama, mjestima za relaksaciju i razonodu te sportskim i rekreativnim prostorijama osigurati odgovarajuće označene izvore besplatne pitke vode.

5.5.10. EGSO smatra da treba poticati istraživanje o odrednicama prekomjerne tjelesne težine i pretilosti, kao i stvaranje i širenje relevantnog znanja, kao strateškog elementa za usklađeno djelovanje u području zdravlja.

5.5.11. Kad je riječ o potražnji, EGSO ponovno naglašava da javne politike moraju osnažiti potrošače da odaberu zdraviju prehranu i u tu svrhu ih obrazovati i informirati jednostavnim i izravnim kampanjama za podizanje razine svijesti ili širenjem pedagoških smjernica o prehrani.

5.5.12. EGSO zagovara pristup koji obuhvaća cijelo društvo i stoga promiče uspostavu instrumenta kao što je europsko vijeće za prehranbenu politiku, kako je istaknuo u nekoliko mišljenja, i želi da se to tijelo bavi problemom pretilosti djece.

5.6. Obiteljsko okruženje

5.6.1. Budući da je obitelj ta koja prenosi znanje i navike i da je prvi model kroz prizmu kojeg se doživljava svakodnevna stvarnost i razvijaju prvi obrasci ponašanja⁽²⁵⁾, EGSO poziva na to da se javnosti pružaju točne i korisne informacije o važnosti smanjenja digitalnog sjedilačkog načina života, zdravim rutinama spavanja, prehranbenim potrebama za svaku dob i da se promiče tjelesna aktivnost.

5.6.2. Konkretnije, EGSO smatra da treba uspostaviti programe i mjere za povećanje vještina i znanja za rješavanje problema prekomjerne tjelesne težine među maloljetnicima, sprečavanje stigmatizacije i suzbijanje negativnih predodžbi o ljudskom tijelu. Isto tako, smatra da je neophodno obrazovati obitelji o zdravoj upotrebi IKT-a⁽²⁶⁾, i to pogotovo o vremenu korištenja i sadržaju.

5.6.3. Jednako je važno poticati mjere kao što su promicanje dojenja i izraditi smjernice za dohranu dojenčadi, poboljšanje roditeljskih vještina ili organizaciju i širenje tečajeva zdravog i dostupnog kuhanja, posebno za obitelji s niskim prihodima.

5.7. Obrazovno okruženje

5.7.1. Obrazovno je okruženje sredina u kojoj djeca provode veliku većinu svojeg vremena, ne samo u isključivo obrazovne svrhe, nego i u slobodno vrijeme ili izvan nastave.

5.7.2. U tom je smislu ključno da se u obrazovnom okruženju problemu pretilosti djece pristupi na pozitivan način i bez stvaranja društvene stigme ili odbacivanja zbog negativne slike o ljudskom tijelu koju mogu stvoriti određeni stereotipi. EGSO smatra da je ključno promicati pozitivnu sliku o ljudskom tijelu, obraćajući posebnu pozornost na bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje ili ponašanje koje bi ukazalo na početak neke vrste poremećaja prehrane.

5.7.3. Osim toga, EGSO se zalaže za to da se u školskom okruženju potiče tjelesna aktivnost i zdrava prehrana. EGSO smatra da je jedna od ključnih mjera koje se mogu u tu svrhu poduzeti izmjena postojećih nastavnih planova, u okviru koje smatra da je nužno produljiti vrijeme predviđeno za tjelesnu aktivnost, promicati raznolike sportske aktivnosti i ulagati u obrazovanje o hranjivim tvarima, prehrani i gastronomiji.

5.7.4. EGSO smatra da su školske kantine ključan element u promicanju zdravih prehranbenih navika djece i adolescenata pa stoga smatra izuzetno važnim promicati njihovu dostupnost u svim fazama obrazovanja i osigurati ponudu zdrave, uravnotežene i kvalitetne prehrane.

5.8. Prostori za slobodno vrijeme: planiranje zdrave urbane sredine

5.8.1. EGSO smatra da fizičko okruženje (uključujući školu, prometni sustav, naselja ili sportske centre) treba planirati i koristiti tako da se osiguraju odgovarajuće i sigurne prilike za rekreaciju i aktivnu igru i djeci omogućiti bavljenje tjelesnom aktivnošću kao takvom.⁽²⁷⁾

⁽²⁵⁾ Hebestreit, A., Intemann, T., Siani, A. i dr., *Dietary Patterns of European Children and Their Parents in Association with Family Food Environment: Results from the I.Family Study* (Prehranbeni obrasci europske djece i njihovih roditelja u povezanosti s prehranbenim okruženjem u obitelji: rezultati studije I.Family), *Nutrients*, 2017; 9(2):126.

⁽²⁶⁾ Informacijske i komunikacijske tehnologije.

⁽²⁷⁾ *Tackling obesity by creating healthy residential environments* (Borba protiv pretilosti stvaranjem zdravih stambenih okruženja), Svjetska zdravstvena organizacija, 2007.

5.8.2. S obzirom na navedeno, EGSO poziva države članice da radi poticanja i olakšavanja aktivne mobilnosti prošire i poboljšaju javne prostore i infrastrukturu, što se osobito odnosi na više pješačkih zona i lakšu upotrebu bicikala, posebno u prostorima u blizini škola ili na cestama koji vode prema obrazovnim ustanovama. Isto tako, smatra da je nužno stvoriti urbane prostore koji će sadržavati sportske terene, igrališta i zelene površine te biti dostupni, sigurni i prilagođeni djeci i adolescentima.

5.8.3. EGSO smatra da je ključno proširiti zelene površine, parkove i mjesta za rekreaciju namijenjena tjelesnim aktivnostima, poticati korištenje stepenica umjesto dizala ili pokretnih stepenica u prostorima za rekreaciju i omogućiti besplatan pristup pitkoj vodi.

5.9. Digitalno i audiovizualno okruženje

5.9.1. EGSO podsjeća na važnost pravilnog prenošenja u nacionalno zakonodavstvo EU-ove Direktive o audiovizualnim medijskim uslugama i predlaže da se digitalno okruženje, od radijskih i televizijskih emisija do novijih oblika medija kao što su društvene mreže, Instagram ili TikTok, koristi za poticanje zdravih stilova života, odnosa i ponašanja. U tom smislu ponavlja poziv, kao što je to već više puta učinio ⁽²⁸⁾, na provedbu vizualnih reklamnih kampanja nadahnutih reklamnim kampanjama o zdravim prehrambenim proizvodima i navikama, aktivnom načinu života i zdravoj upotrebi zaslona.

5.10. Zdravstveno okruženje

5.10.1. Za EGSO je bitno da uprave nadležne u području zdravlja ažuriraju preporuke utemeljene na znanstvenim saznanjima o aktivnostima i intervencijama koje su se pokazale učinkovitima za prevenciju, liječenje i praćenje osoba koje imaju prekomjernu tjelesnu težinu ili su pretile.

5.10.2. Osim toga, u okviru univerzalnog zdravstvenog osiguranja, osobama koje imaju prekomjernu tjelesnu težinu, pretile su ili su u tom pogledu rizične osigurati će se jednak pristup sveobuhvatnim zdravstvenim uslugama, sistematiziranoj i prilagođenoj procjeni i savjetovanju za promicanje fizičke aktivnosti i uravnotežene prehrane koje će pružati zdravstveni djelatnici. U tom smislu promicati će se praćenje zdravstvenog stanja djece od rođenja do adolescencije, što uključuje praćenje prekomjerne tjelesne težine i pretilosti, promicanje zdravstvenog obrazovanja i informiranje o zdravim načinima života djece, adolescenata i njihovih obitelji.

5.10.3. Ključno je da zdravstveni djelatnici socioekonomski ugroženim obiteljima pruže posebnu podršku koja je kulturološki prikladna, praktična i poticajna te koja promiče pozitivan odgoj u pogledu pretilosti i prekomjerne težine te s njima povezanog načina života.

5.10.4. Isto tako, na temelju postojeće literature, EGSO smatra da je nužno proaktivno raditi sa ženama i parovima koji razmišljaju o trudnoći i pružiti im pravodobnu i kulturološki osjetljivu podršku za promicanje zdravog stila života tijekom trudnoće i dojenja, a istodobno slati javne poruke kojima se promiče bolja prehrana i redovita tjelesna aktivnost prije začeća, kao i uspostaviti mjesta za dojenje i pružiti podršku tijekom tog razdoblja.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽²⁸⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Promicanje zdrave i održive prehrane u EU-u” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 190, 5.6.2019., str. 9.).

III

(Pripremni akti)

EUROPSKI GOSPODARSKI I SOCIJALNI ODBOR

**580. PLENARNO ZASJEDANJE EUROPSKOG GOSPODARSKOG I SOCIJALNOG ODBORA,
12.7.2023.–13.7.2023.**

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o mjerama za smanjenje troškova postavljanja gigabitnih elektroničkih komunikacijskih mreža i stavljanju izvan snage Direktive 2014/61/EU (Akt o gigabitnoj infrastrukturi)

(COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))

(2023/C 349/18)

Izvjestitelj: **Maurizio MENSI**

Zahtjev za savjetovanje:	Vijeće Europske unije, 3.4.2023. Europski parlament, 29.3.2023.
Pravna osnova:	članci 114. i 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za promet, energiju, infrastrukturu i informacijsko društvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	26.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	173/1/1

1. Zaključci i preporuke

1.1. EGSO pozdravlja Komisijin Prijedlog uredbe („Akt o gigabitnoj infrastrukturi”) te podržava njegove ciljeve i sadržaj.

1.2. Kako bi se ostvarili ciljevi utvrđeni u Aktu o gigabitnoj infrastrukturi, EGSO naglašava da su, uz odgovarajuće odredbe, uvjete i cijene, važni brzi, učinkoviti i pojednostavljeni postupci koji se mogu dosljedno primjenjivati u cijelom EU-u. U tom bi pogledu konkretne smjernice Komisije bile posebno korisne.

1.3. EGSO uviđa da je dijeljenje postojeće infrastrukture ključno za postizanje ciljeva u okviru programa digitalnog desetljeća EU-a do 2030. te naglašava važnost osiguravanja sigurnosti, otpornosti i zaštite mreža. Za postizanje ciljeva povezivosti EU-a potrebna je sveobuhvatna strategija u kojoj se najnovije tehnologije kombiniraju s otpornim, autonomnim i sigurnim lancima opskrbe. Stoga bi Akt o gigabitnoj infrastrukturi trebao poticati pružatelje mrežnih usluga da odabiru tehnološke komponente kojima se jamči visoka razina digitalne sigurnosti, smanjuje rizik od prekida mreže i na odgovarajući način rješava ta mogućnost.

1.4. EGSO smatra da je važno da države članice imaju mogućnost zadržati ili uvesti mjere usklađene s pravom EU-a koje nadilaze minimalne zahtjeve utvrđene u Aktu o gigabitnoj infrastrukturi, kako je izričito navedeno u uvodnoj izjavi 11. Akta o gigabitnoj infrastrukturi.

1.5. EGSO smatra da je uvođenje mreža vrlo velikog kapaciteta i gigabitne povezivosti ključno za razvoj i socioekonomsku koheziju jer je to bitan čimbenik za uravnotežen gospodarski razvoj MSP-ova i profesionalnih usluga, digitalnih radnih mjesta i pružanja elektroničkih usluga u udaljenim područjima.

1.6. EGSO smatra da bi jedinstvene informacijske točke u okviru kojih vlasnici javne infrastrukture moraju pružiti minimalne informacije o fizičkoj infrastrukturi trebale biti integrirane i povezane s drugim bazama podataka koje su već dostupne na nacionalnoj razini kako bi se izbjeglo udvostručavanje i smanjili troškovi.

1.7. EGSO smatra da su pojednostavljenje i digitalizacija postupka izdavanja dozvola važan element u uvođenju elektroničke komunikacijske mreže. Međutim, uvođenje obveze davanja prešutnog pristanka u pogledu prava puta možda nije u skladu s načelom proporcionalnosti i može naštetiti pravu na vlasništvo, utvrđenom u člancima 17. i 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima.

1.8. EGSO smatra da brza izgradnja infrastrukture, koordinacija građevinskih radova, stvaranje sinergija među različitim mrežnim operaterima i zajedničko korištenje postojeće fizičke infrastrukture pridonose uštedi u pogledu ulaganja smanjenjem opterećenja za okoliš jer se time izbjegavaju daljnji građevinski radovi i na taj se način doprinosi postizanju ciljeva zaštite okoliša.

1.9. EGSO smatra da bi u prijedlogu trebalo utvrditi provjerljive mjere i djelovanja kojima bi se osigurao uravnotežen razvoj i jednak pristup mreži vrlo velikog kapaciteta kako bi se izbjeglo povećanje jaza među zemljama i regijama s različitim brzinama i kapacitetima razvoja, u skladu s Deklaracijom o digitalnim pravima i načelima, i kako bi se svima u EU-u osigurao pristup visokokvalitetnoj povezivosti i pristup internetu, uključujući osobe s niskim prihodima.

2. Kontekst

2.1. Postavljanje mreža vrlo velikog kapaciteta, uključujući svjetlovodne i 5G mreže, strateški je prioritet na razini EU-a u okviru napora za postizanje strateških i digitalnih ciljeva EU-a do 2030. godine. Pristup mrežama vrlo velikog kapaciteta ključan je za brojne inovativne primjene koje mogu transformirati mnoge sektore gospodarstva EU-a, kao što su trgovina, automobilska industrija, proizvodnja, zdravstvo, promet, poljoprivreda i komunalne usluge, te im pomoći da se prilagode budućim promjenama.

2.2. Među inicijativama pokrenutima za uklanjanje prepreka i poticanje postavljanja mreža vrlo velikog kapaciteta Europska komisija predstavila je 2014. Direktivu o smanjenju troškova postavljanja širokopojsnih mreža⁽¹⁾ kako bi se s pomoću usklađenih mjera na razini EU-a smanjili troškovi postavljanja radi olakšavanja i poticanja postavljanja mreža. Međutim, osam godina nakon stupanja na snagu Direktive o smanjenju troškova postavljanja širokopojsnih mreža njezin cilj i dalje nije ostvaren. Potreba za preispitivanjem Direktive o smanjenju troškova postavljanja širokopojsnih mreža dobro se odražava u izvješću Komisije o provedbi te direktive iz 2018., kao i u doprinosima ključnih dionika javnom savjetovanju o Direktivi o smanjenju troškova postavljanja širokopojsnih mreža, koje je Komisija pokrenula u prosincu 2020. U okviru savjetovanja zaključeno je da samo 20 % ispitanika smatra da je Direktiva o smanjenju troškova postavljanja širokopojsnih mreža djelotvorna u olakšavanju uvođenja elektroničkih komunikacijskih mreža velike brzine uz niže troškove, a samo 11 % smatra da je Direktiva o smanjenju troškova postavljanja širokopojsnih mreža smanjila vrijeme potrebno za izdavanje dozvola i troškove izdavanja dozvola.

2.3. Direktiva o smanjenju troškova postavljanja širokopojsnih mreža samo je djelomično ostvarila svoje ciljeve povećanja pokrivenosti širokopojsnim mrežama. Naime, iako se prema Indeksu gospodarske i društvene digitalizacije (DESI) postotak kućanstava u kojima je dostupna brzina interneta od 30 Mbps povećao s 58,1 % 2013. na 90 % 2022. godine, ta se direktiva u različitim državama članicama neravnomjerno provodi, a katkad i različito tumači.

⁽¹⁾ Direktiva 2014/61/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o mjerama za smanjenje troškova postavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža velikih brzina (SL L 155, 23.5.2014., str. 1.).

2.4. Budući da je svjesna potrebe za poboljšanjem djelotvornosti Direktive o smanjenju troškova postavljanja širokopojasnih mreža, Komisija je pokrenula postupak revizije i predložila predmetnu uredbu (Akt o gigabitnoj infrastrukturi). Aktom o gigabitnoj infrastrukturi nastoje se ukloniti nedostaci Direktive o smanjenju troškova postavljanja širokopojasnih mreža i pridonijeti troškovno učinkovitom i pravodobnom postavljanju mreža vrlo velikog kapaciteta koje su potrebne kako bi EU ostvario svoje ciljeve i digitalne ciljeve do 2030.

2.5. Prijedlog se temelji na Preporuci o paketu mjera za povezivost donesenoj u rujnu 2020. kako bi se odgovorilo na sve veće potrebe za poveziivošću uzrokovane pandemijom bolesti COVID-19, u cilju smanjenja troškova uvođenja gigabitnih mreža i osiguravanja brzog postavljanja radiofrekvencijskog spektra za 5G. U tu su svrhu u ožujku 2021. države članice utvrdile 39 najboljih praksi (od kojih se 22 odnose na smanjenje troškova uvođenja) koje treba uključiti u paket mjera za povezivost.

2.6. Europska komisija tvrdi da je Akt o gigabitnoj infrastrukturi osmišljen kako bi se poboljšala povezivost u EU-u i potaknule inovacije i ulaganja, a pridonijet će bržem postavljanju fizičke infrastrukture koja se upotrebljava za gigabitne mreže jačanjem koordinacije građevinskih radova među mrežnim operatorima, što predstavlja do 70 % troškova uvođenja mreže. Cilj mu je i pojednostaviti administrativne postupke za uvođenje novih mreža poboljšanjem pristupa fizičkoj infrastrukturi i transparentnost planiranih građevinskih radova, osiguravanjem jasnijih uvjeta za pristup fizičkoj infrastrukturi (uključujući infrastrukturu unutar zgrade), ubrzanjem i digitaliziranjem postupaka za izdavanje dozvola, za koje se zahtjevi moraju riješiti u roku od 15 dana, a smatrat će se prešutno odobrenima u roku od četiri mjeseca od primitka.

3. Opće primjedbe

3.1. EGSO pozdravlja cilj Komisije da prilagodi Direktivu o smanjenju troškova postavljanja širokopojasnih mreža najnovijim i trenutačnim tehnološkim, tržišnim i regulatornim promjenama te da potakne učinkovitije i brže postavljanje održivijih mreža, osigura usklađenost s Europskim zakonikom elektroničkih komunikacija⁽²⁾ i doprinese ekologizaciji sektora informacijskih i komunikacijskih tehnologija u okviru europskog zelenog plana.

3.2. EGSO uvažava odluku da pravni instrument za to bude uredba, a ne direktiva, zbog rizika od kašnjenja i nedosljednosti nacionalnih postupaka prenošenja u nacionalno zakonodavstvo. Uredbom se osigurava ujednačenost i ograničava rascjepkanost nacionalnih zakona, što je ključno za postizanje ambicioznih ciljeva Komisije u pogledu povezivosti do 2030. Direktiva bi se vjerojatno primjenjivala tek nakon tog roka i time ne bi ispunila cilj Komisije da se brzo stvori povoljan pravni okvir. Kašnjenje u pojednostavljenju postupka izdavanja odobrenja također bi moglo ugroziti razvoj jedinstvenog digitalnog tržišta. Najnovija kretanja u digitalnom sektoru mogla bi poboljšati integraciju unutarnjeg tržišta s obzirom na to da se pojavljuju novi akteri koji djeluju preko granica, što će potaknuti ulaganja.

3.3. Nedovoljna i nedosljedna upotreba Direktive o smanjenju troškova postavljanja širokopojasnih mreža, kao i nedostatak smjernica, doveli su do rascjepkanih nacionalnih zakona i regulatorne nesigurnosti. To je dovelo do nastanka prepreka za prekogranična ulaganja i poslovanje te pojave smetnji za poduzeća koja žele postići ekonomiju razmjera na razini EU-a i tako iskoristiti prednosti jedinstvenog tržišta EU-a. Stoga je potrebno povećati stupanj usklađenosti kako bi se promicao razvoj prekograničnih aktivnosti u tom sektoru i izbjeglo da se Europa razvija dvjema različitim brzinama.

3.4. U osnovi, mjerama iz prijedloga nastoji se: poboljšati koordinacija među sektorima; pojednostaviti i ubrzati postupke za izdavanje dozvola; potpuno digitalizirati postupak za pristup informacijama o postojećoj infrastrukturi i planiranim građevinskim radovima, kao i za podnošenje zahtjeva za izdavanje dozvole; pojednostaviti ponovnu uporabu javne infrastrukture i postavljanje mrežne infrastrukture za operatore; pripremiti se za inovacije kako bi sve nove zgrade i zgrade koje prolaze kroz opsežnu obnovu bile opremljene infrastrukturom sa svjetlovodima i infrastrukturom prikladnom za svjetlovodnu instalaciju; i pridonijeti održivosti smanjenjem utjecaja elektroničkih komunikacijskih mreža na okoliš promicanjem dijeljenja infrastrukture i postavljanja učinkovitijih tehnologija, ponovnom uporabom postojeće infrastrukture i boljom koordinacijom građevinskih radova.

3.5. Operatori će moći digitalno podnositi zahtjeve za izdavanje dozvola i pristupiti svim potrebnim informacijama o postojećoj infrastrukturi i planiranim građevinskim radovima. EU smatra da će se time operatorima omogućiti niži troškovi za postavljanje mreža; prema procjeni učinka to znači uštedu od 4,5 milijardi EUR, uz smanjenje javnih subvencija za 2,4 milijarde EUR.

(2) Direktiva (EU) 2018/1972 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o Europskom zakoniku elektroničkih komunikacija (SL L 321, 17.12.2018., str. 36.).

3.6. Definicije u prijedlogu proširene su i u usporedbi s Direktivom o smanjenju troškova postavljanja širokopojsasnih mreža. Prijedlog se primjenjuje na mrežne operatore za dodjelu pristupa kako bi se uključili i pružatelji povezane opreme kao što su kanali, stupovi i motke te fizička infrastruktura u koju je uključena infrastruktura u vlasništvu javnih institucija kao što su lokalna tijela, uključujući zgrade i ulaze u zgrade te sva druga imovina, uključujući uličnu opremu kao što su svjetiljke, ulični znakovi, semafori, reklamni panoi, autobusne i tramvajske stanice i postaje podzemne željeznice.

3.7. Prijedlogom se uvode nove mjere za povećanje transparentnosti postojeće fizičke infrastrukture. Na primjer, njome se od vlasnika javne infrastrukture zahtijeva da minimalne informacije o fizičkoj infrastrukturi stave na raspolaganje putem takozvanih jedinstvenih informacijskih točaka. Osim toga, njime se utvrđuju stroža pravila o koordinaciji planiranih građevinskih radova, koja su već predviđena Direktivom o smanjenju troškova postavljanja širokopojsasnih mreža, ali su ovdje znatno proširena u smislu opsega i primjene. Na primjer, pružatelj mrežnih usluga mora informacije o građevinskim radovima koje se zahtijevaju u skladu s prijedlogom staviti na raspolaganje u digitalnom obliku putem jedinstvene informacijske točke najmanje tri mjeseca prije prvog zahtjeva za dozvolu. U tom pogledu, s obzirom na to da su baze podataka koje sadrže te informacije već dostupne u mnogim državama članicama EU-a, EGSO smatra da bi jedinstvenu informacijsku točku trebalo integrirati i povezati s drugim bazama podataka kako bi se izbjeglo udvostručavanje i uštedjeli troškovi.

3.8. Prijedlog uključuje i mjere u vezi s postupcima izdavanja dozvola, koji se moraju standardizirati na nacionalnoj razini i biti u potpunosti dostupni uvođenjem prešutnog odobrenja, za koje se smatra da nastupa četiri mjeseca nakon podnošenja zahtjeva. Osim toga, predviđena je oznaka „prikladna za svjetlovodnu instalaciju” kako bi se provjerilo ispunjava li zgrada zahtjeve za jednostavnu ugradnju mreže vrlo velikog kapaciteta kao što je svjetlovod, što je uvjet za izdavanje građevinskih dozvola za nove zgrade. Međutim, EGSO naglašava da bi bilo važno u te zgrade ugraditi mreže vrlo velikog kapaciteta kako bi se u potpunosti iskoristio njihov potencijal i na najbolji način iskoristila ulaganja.

3.9. EGSO smatra da je važno da države članice imaju mogućnost zadržati ili uvesti mjere usklađene s pravom EU-a koje nadilaze minimalne zahtjeve utvrđene u Aktu o gigabitnoj infrastrukturi, kako je izričito navedeno u uvodnoj izjavi 11., u kojoj se s pravom navodi da se Uredbom ne sprečava donošenje nacionalnih mjera u skladu s pravom EU-a kojima se potiče zajedničko korištenje postojeće fizičke infrastrukture ili omogućuje učinkovitije postavljanje nove fizičke infrastrukture, čime se dopunjuju prava i obveze na temelju Akta o gigabitnoj infrastrukturi.

4. Posebne napomene

4.1. Prijedlog je u skladu s Europskim zakonikom elektroničkih komunikacija koji je stupio na snagu u prosincu 2020., kojim je ažuriran regulatorni okvir EU-a za elektroničke komunikacije i kojim se doprinosi ostvarivanju njegovih ciljeva u pogledu poticanja ulaganja u napredne mreže povezivosti. Iako je Zakonik uglavnom usmjeren na poboljšanje tržišnog natjecanja i sadržava zahtjeve za poduzeća sa značajnom tržišnom snagom te se ne odnosi samo na fizičku infrastrukturu, nego i na elektroničke komunikacijske mreže kao što su svjetlovodni kabeli, glavna je svrha Akta o gigabitnoj infrastrukturi ukloniti prepreke uvođenju mreža, uzimajući u obzir trenutačna tehnološka, tržišna i regulatorna kretanja.

4.2. Kako bi se ostvarili ciljevi utvrđeni u Aktu o gigabitnoj infrastrukturi, EGSO pozdravlja usklađivanje teksta s definicijama Zakonika i naglašava da je, uz odgovarajuće odredbe, uvjete i cijene, od ključne važnosti dostupnost brzih, učinkovitih i pojednostavljenih postupaka koji se mogu dosljedno primjenjivati u cijelom EU-u. EGSO smatra da bi u tom pogledu smjernice Komisije bile posebno korisne.

4.3. U skladu s ciljem utvrđenim u programu digitalnog desetljeća EU-a do 2030., u kojem se navodi da bi do 2030. sva europska kućanstva trebala biti pokrivena gigabitnim i brzim mobilnim mrežama, a za razliku od Direktive o smanjenju troškova postavljanja širokopojsasnih mreža, Prijedlogom uredbe promiče se uvođenje mreža vrlo velikog kapaciteta i utvrđuje obveza pristupa za vlasnike fizičke infrastrukture bez obzira na njihov položaj na tržištu. EGSO podržava proširenje područja primjene, čime se svim subjektima koji pružaju infrastrukturu omogućuje da iskoriste brze postupke izdavanja dozvola koji proizlaze iz Akta o gigabitnoj infrastrukturi. Međutim, EGSO naglašava da je važno osigurati sveobuhvatni regulatorni okvir kako bi se zadovoljile različite potrebe svih dionika uključenih u uvođenje mreža vrlo velikog kapaciteta diljem EU-a.

4.4. EGSO uviđa da je dijeljenje postojeće infrastrukture ključno za postizanje ciljeva u okviru programa digitalnog desetljeća EU-a do 2030. te naglašava važnost osiguravanja sigurnosti, otpornosti i zaštite mreža. Za postizanje ciljeva povezivosti EU-a potrebna je sveobuhvatna strategija u kojoj se najnovije tehnologije kombiniraju s otpornim, autonomnim i sigurnim lancima opskrbe. Cilj toga jest spriječiti da dođe do prekida usluga uslijed kvarova ili kibernetičkih napada. Stoga bi Akt o gigabitnoj infrastrukturi trebao poticati pružatelje mrežnih usluga da odabiru tehnološke komponente kojima se jamči visoka razina digitalne sigurnosti, smanjuje rizik od prekida mreže i na odgovarajući način rješava ta mogućnost.

Pouzdanost, otpornost i kibersigurnost mreže ključne su za ostvarivanje ciljeva koji se nastoje ostvariti Aktom o gigabitnoj infrastrukturi, u skladu s postojećim regulatornim okvirom EU-a i relevantnim aspektima, među ostalim i u kontekstu svih budućih mjera EU-a u tom području, koje treba uključiti u novi mandat Komisije od 2024. godine.

4.5. EGSO naglašava da su, uz brze, učinkovite i pojednostavljene postupke, odgovarajući uvjeti i cijene bitni elementi pristupa infrastrukturi. U tom pogledu, s obzirom na to da je potrebno osigurati dobro funkcioniranje sustava, na primjer izbjegavanjem pretjerano visokih cijena koje bi mogle obeshrabruti uvođenje mreža vrlo velikog kapaciteta, EGSO smatra da bi Komisija trebala donijeti konkretne smjernice.

4.6. EGSO smatra da su pojednostavljenje i digitalizacija postupka izdavanja dozvola važan element u uvođenju elektroničke komunikacijske mreže. Međutim, EGSO smatra da uvođenje obveze davanja prešutnog pristanka u pogledu prava puta možda nije u skladu s načelom proporcionalnosti i da može naštetiti pravu na vlasništvo, utvrđenom u člancima 17. i 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima.

4.7. EGSO smatra da brza izgradnja infrastrukture, koordinacija građevinskih radova, stvaranje sinergija među različitim mrežnim operaterima i zajedničko korištenje postojeće fizičke infrastrukture pridonose uštedi u pogledu ulaganja smanjenjem opterećenja za okoliš jer se time izbjegavaju daljnji građevinski radovi i na taj se način doprinosi postizanju ciljeva zaštite okoliša.

4.8. EGSO smatra da je postavljanje mreža velikih brzina ključno za razvoj i socioekonomsku koheziju. U tom pogledu smatra da bi u prijedlogu trebalo utvrditi provjerljive mjere i djelovanja kojima će se osigurati uravnotežen razvoj i jednak pristup mrežama vrlo velikog kapaciteta kako bi se izbjeglo povećanje jaza među zemljama i regijama s različitim brzinama i kapacitetima razvoja, u skladu s Deklaracijom o digitalnim pravima i načelima ⁽³⁾, na temelju koje bi svi sudionici na tržištu koji imaju koristi od digitalne transformacije trebali preuzeti svoju društvenu odgovornost te dati pravedan i razmjern doprinos troškovima javnih dobara, usluga i infrastrukture, a svi u EU-u imali pristup visokokvalitetnoj povezivosti i pristup internetu, uključujući osobe s niskim prihodima ⁽⁴⁾.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽³⁾ Europska deklaracija o digitalnim pravima i načelima za digitalno desetljeće (2023/C 23/01) (SL C 23, 23.1.2023., str. 1.).

⁽⁴⁾ Poglavlje II., točka 3. („Povezivost”), Europska deklaracija o digitalnim pravima i načelima za digitalno desetljeće.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o deterdžentima i površinski aktivnim tvarima, izmjeni Uredbe (EU) 2019/1020 i stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 648/2004

(COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))

(2023/C 349/19)

Izvjestiteljica: **Violeta JELIĆ**

Zahtjev za savjetovanje:	Europski parlament, 1.6.2023. Vijeće, 7.6.2023.
Pravna osnova:	članak 114. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	29.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	193/1/2

1. Zaključci i preporuke

1.1. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) pozdravlja ažuriranje i pojednostavnjenje Uredbe (EZ) br. 648/2004 ⁽¹⁾ o deterdžentima, uklanjanje suvišnih ili zastarjelih elemenata i zadržavanje onih koji dobro funkcioniraju, ali smatra da povećano administrativno opterećenje koje proizlazi iz drugih aspekata prijedloga promjene neutralizira ili premašuje mogućnosti za racionalizaciju.

1.2. EGSO naglašava da je važno osigurati usklađenost i dosljednost između revizije Uredbe o deterdžentima i drugih zakonodavnih i tehničkih promjena, poput onih povezanih s Uredbom o razvrstavanju, označavanju i pakiranju (EZ) br. 1272/2008 ⁽²⁾ (Uredba CLP) i ekološkim dizajnom za održive proizvode.

1.3. EGSO se u potpunosti zalaže za to da se osigura sigurnost potrošača i profesionalnih korisnika, ali smatra da su novi zahtjevi u pogledu deterdženata koji sadrže mikroorganizme neopravdano konzervativni, nefleksibilni i da sadržavaju proturječnosti. EGSO preporučuje da se ta pravila prilagode kako bi bila dosljednija, kako interno tako i s drugim politikama, i kako bi se podupirale, a ne sprječavale inovacije u toj novoj kategoriji proizvoda.

1.4. EGSO pozdravlja jednake uvjete utvrđene za nadzor tržišta deterdženata i površinski aktivnih tvari proizvedenih u Europskoj uniji i uvezenih u nju. Međutim, smatra da je obveza izrade putovnice za proizvod i obavješćivanja za svaku seriju deterdženta/površinske tvari pretjerano zahtjevna i preporučuje da se uspostavi prikladniji način za aktiviranje ažuriranja putovnice za proizvode.

1.5. EGSO traži dodatna pojašnjenja o dodanoj vrijednosti putovnice za proizvode i oznake CE za nadzor tržišta jer Komisijina procjena učinka ne sadržava te informacije. EGSO napominje da lažna oznaka CE može ugroziti sigurnost potrošača i korisnika i narušiti jednake uvjete za gospodarske subjekte koji poštuju propise.

⁽¹⁾ Uredba (EZ) br. 648/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 31. ožujka 2004. o deterdžentima (SL L 104, 8.4.2004., str. 1.).

⁽²⁾ Uredba (EZ) br. 1272/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2008. o razvrstavanju, označavanju i pakiranju tvari i smjesa, o izmjeni i stavljanju izvan snage Direktive 67/548/EEZ i Direktive 1999/45/EZ i o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1907/2006 (SL L 353, 31.12.2008., str. 1.).

1.6. EGSO naglašava važnost pravodobnog uvođenja posebnih i tehničkih zahtjeva kako bi se omogućila provedba te stoga preporučuje da prijelazna razdoblja započnu tek nakon donošenja relevantnog dodatnog zakonodavstva.

1.7. EGSO podržava ideju da se jasnoća i čitljivost oznaka proizvoda poboljša uklanjanjem preklapanja između različitih zakonodavstava, pojednostavnjenjem sadržaja oznaka i učinkovitom upotrebom digitalnog označavanja. EGSO smatra da za pretpakirane proizvode trebaju postojati iste mogućnosti digitalizacije označavanja kao za ponovno punjenje i da se deterdženti mogu jasnije označivati piktogramima odnosno ikonama nego tekстом.

2. Kontekst mišljenja

2.1. Prijedlogom se ažuriraju postojeća pravila o deterdžentima s obzirom na ciljeve europskog zelenog plana, strategiju održivosti u području kemikalija i nedavno donesenu Komunikaciju Komisije o dugoročnoj konkurentnosti EU-a. Cilj je Prijedloga pojednostaviti tržišna pravila ukidanjem zahtjeva koji se smatraju nepotrebnima ili suvišnima, uvođenjem dobrovoljnog digitalnog označavanja praveći razliku između pretpakiranih proizvoda i proizvoda koji se prodaju u obliku ponovnog punjenja, olakšavanjem prodaje inovativnih sigurnih proizvoda uvođenjem sigurnosnih zahtjeva za mikroorganizme te jačanjem provedbe uvođenjem putovnice za proizvode.

2.2. Opće odredbe Prijedloga sadrže definicije „deterdženata”, „površinski aktivnih sredstava” i drugih pojmova koji se spominju u tekstu predložene uredbe, od kojih su neki ažurirani i pojašnjeni.

2.3. Za deterdžente i površinski aktivne tvari utvrđuju se zahtjevi u pogledu slobodnog kretanja, biorazgradivosti, upotrebe mikroorganizama u deterdžentima i ograničenja sadržaja fosfata i drugih spojeva fosfora. Posljednja tri zahtjeva dodatno su razrađena u prilogima predloženoj uredbi.

2.4. Prilog I. sadržava kriterije potpune biorazgradivosti i metode ispitivanja za površinski aktivne tvari, same po sebi i sadržane u deterdžentima. Ti su kriteriji i metode ispitivanja u suštini nepromijenjeni u odnosu na odredbe Uredbe (EZ) br. 648/2004 jer su i dalje primjereni svrsi i suvremeni. Uklonjeni su zastarjeli kriteriji primarne biorazgradivosti, kao i postupak odstupanja za površinski aktivne tvari koje ne ispunjavaju kriterije potpune biorazgradivosti (upotrijebljen samo jednom, s unosom u prijašnji Prilog V. koji je istekao 2019., pa se više ne smatra potrebnim).

2.5. U Prilogu II. uvode se zahtjevi za deterdžente koji sadržavaju mikroorganizme s ciljem utvrđivanja usklađenih pravila kojima se uređuje sigurnost takvih proizvoda i relevantnih metoda ispitivanja za dokazivanje sukladnosti s tim pravilima. Zahtjevi propisuju (sojeve) mikroorganizama koji se mogu koristiti na temelju njihove formalne identifikacije te zahtjev da pripadaju i rizičnoj skupini I. definiranoj Direktivom 2000/54/EZ ⁽³⁾ (biološki agensi na radu) i popisu priznatih pretpostavki o sigurnosti (QPS) Europske agencije za sigurnost hrane (EFSA). Osim toga, Prilogom se zabranjuje upotreba određenih patogenih organizama ili genetski modificiranih mikroorganizama i tvrdnje o antimikrobnim sredstvima ili dezinfekcijskom učinku, osim ako su deterdženti u skladu s Uredbom (EU) br. 528/2012 ⁽⁴⁾ o biocidnim proizvodima, kao i stavljanje na tržište deterdženata u obliku ponovnog punjenja koji sadržavaju mikroorganizme. Nadalje, u Prilogu se utvrđuju obvezni zahtjevi za ispitivanje deterdženata koji sadržavaju mikroorganizme, uključujući ispitivanja koja provode treće strane kako bi se potkrijepile sve tvrdnje o djelovanju mikroorganizama, i *in vivo* ispitivanje akutne inhalacijske toksičnosti (ispitivanje B.2. u skladu s Uredbom (EZ) br. 440/2008 ⁽⁵⁾), odnosno OECD-ova smjernica za ispitivanje TG 403).

2.6. Prijedlogom se ne mijenjaju detaljna ograničenja sadržaja fosfata i drugih spojeva fosfora iz Uredbe (EZ) br. 648/2004.

⁽³⁾ Direktiva 2000/54/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 18. rujna 2000. o zaštiti radnika od rizika povezanih s izlaganjem biološkim agensima na radu (sedma pojedinačna direktiva u smislu članka 16. stavka 1. Direktive 89/391/EEZ) (SL L 262, 17.10.2000., str. 21.).

⁽⁴⁾ Uredba (EU) br. 528/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o stavljanju na raspolaganje na tržištu i uporabi biocidnih proizvoda (SL L 167, 27.6.2012., str. 1.).

⁽⁵⁾ Uredba Komisije (EZ) br. 440/2008 od 30. svibnja 2008. o utvrđivanju ispitnih metoda u skladu s Uredbom (EZ) br. 1907/2006 Europskog parlamenta i Vijeća o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju kemikalija (REACH) (SL L 142, 31.5.2008., str. 1.).

2.7. U Prijedlogu se opisuju obveze gospodarskih subjekata, odnosno proizvođača, uvoznika, distributera i novouvedena uloga ovlaštenog zastupnika. Ukida se bivša obveza proizvođača da ima poslovni nastan u Uniji, ali proizvođači izvan Unije moraju pisanim ovlaštenjem imenovati ovlaštenog zastupnika za obavljanje određenih zadaća (za razliku od proizvođača unutar Unije, za koje to nije obaveza).

2.8. Prijedlogom se uvodi novi postupak ocjenjivanja sukladnosti koji trebaju provesti proizvođači deterdženata ili površinski aktivnih tvari, koji se temelji na modulu A Odluke br. 768/2008/EZ (interna kontrola proizvodnje). Postupak uključuje vlastitu izjavu o sukladnosti i iziskuje da se izradi tehnička dokumentacija koja sadržava opis deterdženta i njegove uporabe, izvješća o ispitivanjima provedenima radi dokazivanja sukladnosti i list s podacima o sastojcima.

2.9. Utvrđuju se zahtjevi za oznaku CE i označivanje deterdženata i površinski aktivnih tvari, uključujući pravila za uvođenje digitalnog označivanja ako ga gospodarski subjekt odluči upotrebljavati. Uvjeti označivanja detaljnije su opisani u Prilogu V. i sadrže specifikacije za označivanje sadržaja, informacije o doziranju koje se mogu izostaviti s fizičke oznake ako su navedene na digitalnoj oznaci i pojednostavnjenu tablicu za doziranje deterdženata za pranje rublja koji se koriste u kućanstvu. Prijedlogom se uvodi i koncept nosača podataka koji se upotrebljava za pristup digitalnoj oznaci, koja mora biti prisutna na deterdžentu ili površinski aktivnoj tvari, njezinu pakiranju ili popratnoj dokumentaciji.

2.10. U Prijedlogu su utvrđeni zahtjevi i sadržaj putovnice za proizvode koja je uvedena kao sredstvo za olakšavanje izjave o sukladnosti (putem središnjeg registra) i nadzora tržišta za deterdžente ili površinski aktivne tvari koji se stavljaju na tržište. Putovnici za proizvode pristupa se putem istog nosača podataka o proizvodu kako je prethodno navedeno i osmišljena je da bude interoperabilna sa svakom putovnicom za proizvode koja je uvedena, na primjer, na temelju zakonodavstva o ekološkom dizajnu za održive proizvode. Od Komisije se zahtijeva da donese provedbeni akt kojim se propisuju tehnički zahtjevi za putovnicu za proizvode i nosač podataka.

2.11. Komisija se ovlašćuje za donošenje budućih delegiranih akata radi prilagodbe zahtjeva opisanih u prethodnim poglavljima tehničkim, znanstvenim i tržišnim kretanjima.

2.12. Prijelazne i završne odredbe u članku 32. uključuju posebnu klauzulu o preispitivanju zahtjeva koji se odnose na deterdžente koji sadržavaju mikroorganizme, kojom se od Komisije zahtijeva da procijeni relevantnost i djelotvornost tih pravila najkasnije tri godine nakon stupanja predmetne Uredbe na snagu.

3. Opće i posebne napomene

3.1. Europski gospodarski i socijalni odbor smatra da su ciljevi Uredbe (EZ) br. 648/2004 o deterdžentima (dalje u tekstu „Uredba o deterdžentima”) relevantni, da ona dobro funkcionira i da je u velikoj mjeri ostvarila svoje ciljeve.

3.2. EGSO se slaže s namjerom Komisije da ažurira Uredbu o deterdžentima kako bi se uzele u obzir tehnološka i tržišna kretanja, kao i promjene u politikama, koje su se dogodile od donošenja Uredbe 2004. te podržava njezin cilj pojednostavnjenja zahtjeva za gospodarske subjekte, posebno MSP-ove, i uklanjanja preklapanja i udvostručavanja u odnosu na druge zakonodavne akte EU-a. EGSO pozdravlja pojednostavnjenja uvedena u Prijedlogu, ali smatra da je smanjenje administrativnog opterećenja skromnije od onoga što tvrdi Komisija i da se u praksi znatno povećava opterećenje u drugim područjima ⁽⁶⁾.

3.3. Revizija Uredbe o deterdžentima odvija se usporedno s nekoliko drugih prijedloga za revidirano ili novo zakonodavstvo koje se također odnosi na deterdžente, uključujući Uredbu CLP ((EZ) br. 1272/2008) i novu uredbu o ekološkom dizajnu za održive proizvode. EGSO naglašava važnost osiguravanja potpune usklađenosti i dosljednosti među tim različitim zakonodavnim aktima i izbjegavanja razlika i preklapanja u njihovim odredbama.

⁽⁶⁾ Dodatne informacije o administrativnom opterećenju za industriju deterdženata potražite u informativnom članku AISE-a o procjeni kumulativnih troškova.

3.4. EGSO podržava pojednostavljenu definiciju „deterdženta” iz Prijedloga Komisije, koju će gospodarski subjekti i javna tijela lakše razumjeti i primjenjivati. Uklanjanjem upućivanja na određene kategorije sastojaka (sapune i/ili površinski aktivne tvari) iz definicije deterdženta definicija je postala uključivija, a područje primjene za buduće inovacije u kategoriji proizvoda jasnije.

3.5. EGSO pozdravlja zadržavanje zahtjeva o biorazgradivosti površinski aktivnih tvari i ukidanje postupka odstupanja, koji se više ne primjenjuje. To gospodarskim subjektima i tijelima pojednostavljuje odredbe i čini ih jasnijima.

3.6. EGSO smatra da su predloženi zahtjevi za deterdžente koji sadrže mikroorganizme neopravdano preskriptivni i neprikladni za deterdžente. Zahtjevi za ispitivanje navedeni u Prilogu II. smatraju se pretjerano zahtjevnima, posebno za MSP-ove. Mikroorganizmi koji se upotrebljavaju u deterdžentima za raspršivanje trebaju proći ispitivanje akutne inhalacijske toksičnosti na kralježnjacima. Za svako takvo ispitivanje obično se usmrćuje 30 životinja. Time se ugrožava obveza iz Direktive 2010/63/EU⁽⁷⁾ o zaštiti životinja koje se koriste u znanstvene svrhe, što je nepotrebno jer postoje alternativne metode za utvrđivanje sigurnosti (npr. analogijski pristup povijesnim podacima, *in vitro* ispitivanja s ljudskim staničnim linijama ili valjanošću dokaza, posebno uzimajući u obzir obavezni status rizične skupine 1/QPS).

3.7. EGSO smatra neprimjerenim zahtijevati da mikroorganizmi koji se upotrebljavaju u deterdžentima budu uvršteni na EFSA-in popis priznatih pretpostavki o sigurnosti. To čak nije ni obavezan uvjet da bi se mikroorganizam mogao upotrebljavati u industriji hrane i hrane za životinje, već samo polazna točka za daljnje ocjenjivanje koje provodi EFSA. Sigurnost mikroorganizama koji nisu na popisu QPS-a za upotrebu u hrani ili hrani za životinje i dalje se može procjenjivati, ali za deterdžente takva mogućnost ne bi postojala sve dok Komisija naknadno ne bi provela formalno preispitivanje/reviziju zahtjeva. Ne smatra se proporcionalnim imati restriktivnija pravila za deterdžente nego za hranu koja se izravno unosi. S druge strane, kad bi stavljanje na popis QPS bilo obavezno, EGSO bi smatrao da je neopravdano zahtijevati da se deterdženti koji sadržavaju mikroorganizme označavaju upozorenjem da se proizvod ne smije upotrebljavati na površinama koje su u dodiru s hranom.

3.8. Ograničavanje mikroorganizama koji se mogu upotrebljavati na način opisan u novom Prilogu II. moglo bi otežati ili blokirati inovacije i zanemaruje činjenicu da su deterdženti koji sadržavaju mikroorganizme već obuhvaćeni Uredbom o deterdžentima i drugim zakonodavstvom, kao što je Direktiva o općoj sigurnosti proizvoda i okvir koji je razvila industrija kako bi se omogućilo odgovarajuće upravljanje rizikom u pogledu mikrobnih sastojaka. Prijedlogom se deterdženti koji se stavljaju na tržište u svrhu istraživanja i razvoja izuzimaju od uvjeta propisanih u Prilogu II. točki 1., ali komercijalna uporaba novih mikroorganizama (sojeva) mogla bi se omogućiti samo primjenom klauzule o preispitivanju iz članka 32. ili delegiranih akata. EGSO preporučuje usvajanje manje restriktivnog postupka kako bi se omogućile i potaknule inovacije u tom rastućem segmentu proizvoda.

3.9. EGSO podržava Komisiju u zadržavanju postojećih ograničenja sadržaja fosfata i drugih spojeva fosfora, koja su se od 2014. pokazala uspješnima u smanjenju uporabe fosfora i ograničavanju njegove uporabe samo na primjene u kojima je njegovo prisustvo od ključne važnosti ili bi ograničenje dovelo do još većih negativnih učinaka na okoliš, sigurnost i učinkovitost čišćenja⁽⁸⁾.

3.10. EGSO smatra da je potrebno dodatno pojasniti uloge i obveze gospodarskih subjekata utvrđene u Prijedlogu, posebno ovlaštenog zastupnika iz članka 8. U slučaju kada je proizvođač s poslovnim nastanom izvan Unije obavezan imenovati takvog ovlaštenog zastupnika, nije jasno mora li ovlaštenje koje mu je dao proizvođač izvan EU-a uključivati, na primjer, obvezu dostavljanja lista s podacima o sastojcima imenovanim tijelima država članica, kako je opisano u članku 7. stavku 6. Kako bi se osigurali jednaki uvjeti za sve, važno je da se iste obveze primjenjuju na proizvođače u Uniji i izvan nje i da bude jasno kako bi se te obveze trebale ispuniti.

(7) Direktiva 2010/63/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. rujna 2010. o zaštiti životinja koje se koriste u znanstvene svrhe (SL L 276, 20.10.2010., str. 33.).

(8) *Relevanz der gewerblichen Textil- und Geschirreinigung am Eintrag von Phosphat und anderen Phosphorverbindungen (P) in das Abwasser* (Važnost profesionalnog strojnog pranja rublja i posuda za ulazak fosfata i drugih spojeva fosfora (P) u otpadne vode), Umweltbundesamt 98/2021.

3.11. EGSO traži dodatna pojašnjenja o dodanoj vrijednosti putovnice za proizvode i oznake CE kao načina dokazivanja i/ili provjere sukladnosti proizvoda koji podliježu Uredbi o deterdžentima. U izvješću Komisije o procjeni učinka nisu utvrđeni nikakvi konkretni problemi u pogledu usklađenosti ili sigurnosnih rizika za potrošače kojima bi se opravdalo uvođenje tih zahtjeva i oni nisu uključeni u razmatrane opcije politike te stoga nedostaju informacije o procjeni njihovih učinaka. Međutim, EGSO podržava obvezu da se putovnica za proizvode jednako primjenjuje na sve proizvođače deterdženata ili površinski aktivnih tvari, bez obzira na to imaju li poslovni nastan u Uniji ili izvan nje, kako bi se spriječilo ugrožavanje konkurentnosti europskih proizvoda uvozom.

3.12. Stavljanje oznake CE samo po sebi nije dokaz da su postupci ocjenjivanja sukladnosti provedeni u skladu s Uredbom, što i dalje moraju provjeriti nadzorna tijela, kao što je to slučaj u skladu s važećom uredbom. Poznato je da se lažna oznaka CE pojavljuje u drugim kategorijama proizvoda koji podliježu sličnom zakonodavstvu i može potrošače izložiti zdravstvenim i sigurnosnim rizicima.

3.13. EGSO poziva na to da se sve putovnice za proizvode uvedene Uredbom o deterdžentima u potpunosti integriraju s putovnicama usvojenim u okviru drugog zakonodavstva, kao što je Uredba o ekološkom dizajnu za održive proizvode. Kako bi se administrativno opterećenje za javna tijela i gospodarske subjekte, posebno MSP-ove, svelo na najmanju moguću mjeru, važno je održati usklađenost i izbjeći dvostruke ili različite zahtjeve.

3.14. EGSO smatra da predloženi zahtjevi u pogledu informacija koje se moraju dostaviti za putovnicu za proizvode nisu u skladu sa smanjenjem administrativnog opterećenja. Izrada putovnice za proizvode, obavješćivanje registra i ispis/pričvrščivanje novog nosača podataka za svaku pojedinu seriju proizvoda nije izvedivo ili razmjerno, a zahtjev da se ti koraci izvrše prije stavljanja na tržište vjerojatno će poremetiti i usporiti lance opskrbe. EGSO preporučuje Komisiji da te zahtjeve prilagodi tako da njihova aktivacija bude izvedivija, bilo na temelju određenog vremenskog razdoblja ili izmjene.

3.15. EGSO napominje da posebne i tehničke zahtjeve povezane s putovnicom za proizvode treba kasnije utvrditi provedbenim aktom. To su ključni elementi za provedbu predložene uredbe i EGSO naglašava važnost pravodobnog donošenja tih zahtjeva prije nego što Uredba stupi na snagu kako bi se izbjegla pravna nesigurnost. Kako bi gospodarski subjekti imali dovoljno vremena za provedbu tih odredbi, EGSO preporučuje da početak prijelaznih razdoblja za provedbu revidirane Uredbe o deterdžentima započne tek nakon što Komisija ispuni svoje zakonodavne obveze.

3.16. EGSO podržava ukidanje lista s podacima o sastojcima za deterdžente koji ispunjavaju kriterije za klasifikaciju kao opasne tvari u skladu s Uredbom CLP jer se time uklanja nepotrebno preklapanje s odredbama potonje uredbe. Kad je riječ o neopasnim deterdžentima, EGSO predlaže da se lista s podacima o sastojcima dostavi na obrazložen zahtjev imenovanih tijela država članica, koji bi proizlazio iz utvrđenih potreba ili zabrinutosti u pogledu zaštite potrošača. Ta bi formulacija bila usklađenija s člankom 8. stavkom 3. točkom (c) Prijedloga i Prilogom VIII. Uredbi CLP.

3.17. Iako su relativno ograničene, EGSO pozdravlja izmjene zahtjeva za označivanje, koje se predlažu radi uklanjanja preklapanja između Uredbe CLP i Uredbe o deterdžentima u pogledu identifikacije sastojaka. To će povećati jasnoću i relevantnost oznaka za potrošače i krajnje korisnike, za koje je neovisnim istraživanjem dokazano da prednost daju oznakama s manje informacija, ako su te informacije jasnije⁽⁹⁾. U tom kontekstu EGSO predlaže dodatno pojednostavnjenje označivanja deterdženata s pomoću sustava piktograma ili ikona umjesto teksta.

3.18. EGSO podržava odredbe Prijedloga kojima se omogućuje digitalno označivanje, čime će se poboljšati i čitljivost fizičkih oznaka, a potrošačima i krajnjim korisnicima pružiti više u pogledu informacija, izbora jezika i čitljivosti. EGSO podržava i pristup digitalnim oznakama i informacijama o putovnici za proizvode putem jedinstvenog nosača podataka kako bi se na najmanju moguću mjeru svele nejasnoće i natrpanost na oznakama.

⁽⁹⁾ Geuens M, Byrne D, Boeije G, Peeters V, Vandecasteele B. *Investigating the effectiveness of simplified labels for safe use communication: the case of household detergents* (Istraživanje djelotvornosti pojednostavljenih oznaka u prenošenju informacija o sigurnom korištenju deterdženata koji se koriste u domaćinstvu). *Int J Consum Stud.* 2021.;45(6):1410–24. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12662>.

3.19. EGSO pozdravlja prijedlog da se omogući da većina traženih oznaka za proizvode koji se prodaju u obliku ponovnog punjenja bude u digitalnom formatu, ali se pita zašto se ista pravila ne bi primjenjivala i na pretpakirane proizvode. Time bi se bolje osigurali jednaki uvjeti za deterdžente koji se stavljaju na tržište.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Akcijski plan EU-a: Zaštita i obnova morskih ekosustava za održivo i otporno ribarstvo

(COM(2023) 102 final)

(2023/C 349/20)

Izvjestitelj: **Javier GARAT PÉREZ**

Zahtjev za savjetovanje:	Europska komisija, 27.3.2023.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	28.6.2023.
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	41/0/4
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	149/0/1

1. Zaključci i preporuke

1.1. Oceani pokrivaju 70 % površine našeg planeta. Oni su izvor hrane i bioraznolikosti, pomažu regulirati klimu i osiguravaju sredstva za život mnogim obalnim zajednicama, što donosi znatne koristi za zdravlje, društvo i gospodarstvo. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) stoga smatra da su zdravi morski ekosustavi ključni za planet i stanovništvo koje o njima ovisi.

1.2. Europski ribari tržištu isporučuju visokokvalitetne ribarske proizvode s relativno niskim ugljičnim otiskom. EGSO pozdravlja činjenicu da je nakon godina dobrog upravljanja i smanjenja ribolovnog pritiska došlo do impresivnog oporavka ribljih stokova u Europskoj uniji. Prema podacima Europske komisije, EU je 2009. raspolagao sa samo pet održivih ribljih stokova, a 2022. ih je već bilo više od 60 i njihov broj i dalje raste⁽¹⁾. Riblji stokovi su se, osobito u sjeveroistočnom Atlantiku, značajno povećali te su u samo deset godina dosegli razine za 50 % veće od onih koje su zabilježene 2010.⁽²⁾ Osim toga, 99 % iskrcanog ulova iz ribljih stokova koje EU regulira u sjeveroistočnom Atlantiku⁽³⁾, odnosno 82,5 % na svjetskoj razini⁽⁴⁾, proizlazi iz održivih ribljih stokova.

1.3. Međutim, taj je oporavak imao znatne socioekonomske posljedice. Smanjenje kvota, uz kontinuirane krize s kojima se suočavaju ribari, ima razorne učinke koji se očituju u rashodovanju brodova diljem Europe. Prema podacima FAO-a europska ribarska flota danas ima 28 % manje plovila nego 2000. EGSO stoga smatra da je ključno poduzećima i radnicima osigurati predvidljivost prihoda i okvir gospodarske stabilnosti.

1.4. Iako je ribarstvo u Europi uložilo velike napore i postiglo napredak u pogledu održivosti i zaštite morskih ekosustava, oceani su i dalje izloženi utjecaju klimatskih promjena, zakiseljavanju i onečišćenju tvarima kao što su plastika i drugi otpad ili smeće iz aktivnosti na kopnu, što predstavlja ozbiljnu prijetnju morskim ekosustavima i zajednicama koje o njima ovise. Kako bi se riješili ti problemi, i u skladu s ciljevima novog globalnog okvira za bioraznolikost nakon 2020. i

⁽¹⁾ COM(2023) 103.

⁽²⁾ STECF Adhoc 20-01.

⁽³⁾ COM(2020) 248.

⁽⁴⁾ *Stanje ribarstva i akvakulture u svijetu 2022.* (FAO).

strategije EU-a za bioraznolikost do 2030., EU mora pravno zaštititi 30 % svojih mora do 2030. EGSO poziva države članice da taj cilj ostvare u zadanom roku i da pronađu rješenja kojima će se omogućiti suživot s ribarstvom tamo gdje to znanost preporučuje.

1.5. EGSO uviđa da, unatoč poboljšanjima, ribarstvo i dalje ima utjecaj na oceane. Stoga je jasno da postoji potreba za daljnjim ublažavanjem učinka ribolovnog alata, povećanjem selektivnosti mreža i zaštitom osjetljivih morskih vrsta i ekosustava. EGSO poziva na provedbu strategije dekarbonizacije i zaštite okoliša koja je više usredotočena na inovacije nego na eliminaciju aktivnosti i koja posvećuje jednaku pozornost svim trima stupovima održivosti: okolišnom, socijalnom i gospodarskom, što će pripomoći zadržavanju kvalificiranih radnika u Europi. S obzirom na stalno poboljšanje stokova i povećanje rizika od smanjenja flote, EGSO posebno poziva na pronalaženje ravnoteže između prijedloga za zatvaranje tradicionalnih ribolovnih područja i očuvanja ribolovnih aktivnosti.

1.6. Iako akcijski plan nije pravno obvezujući, EGSO napominje da će on imati znatan socioekonomski trošak za države članice i njihove flote. Ujedno izražava žaljenje zbog toga što akcijskom planu nije priložena socioekonomska studija i što se ne predlažu dodatne mjere financiranja zelene i energetske tranzicije koje je predložila Europska komisija. Odbor stoga poziva na izradu studije o socioekonomskom učinku predloženih mjera, posebno u pogledu zabrane pridnenog ribolova u zaštićenim morskim područjima, te poziva na uspostavu svih potrebnih sredstava za pravednu i uravnoteženu tranziciju, uključujući poticaje i kompenzacijske mehanizme.

1.7. EGSO smatra da je ključno da se moguća ograničenja alata za pridneni ribolov automatski odražavaju u proizvodima uvezenima iz trećih zemalja, posebno s obzirom na to da Europska unija uvozi 70 % ribe koju konzumira i da tisuće tona ribe dolazi iz zemalja kao što su Rusija i Kina, uključujući uz primjenu carinskih povlastica (autonomnih carinskih kvota). Stoga EGSO poziva Komisiju da u akcijski plan uključi tržišne mjere kojima bi se osigurali dosljednost i usklađenost između unutarnjih i vanjskih politika, kao i jednaki uvjeti za subjekte iz EU-a i one izvan njega. Pokretnim pridnenim alatima ulovi se 25 % ukupnog europskog ulova⁽⁵⁾. EGSO poziva na donošenje akcijskog plana kojim se ne bi povećale razlike u sigurnosti i neovisnosti opskrbe hranom (morskim prehrambenim proizvodima) i koji bi ribarima omogućio da u potpunosti iskoriste ribolovne kvote koje su im dodijeljene zakonom.

1.8. Kad je riječ o jegulji, EGSO poziva na kontinuirano i brzo poduzimanje napora za obnovu njezinih staništa, poboljšanje povezanosti rijeka i uklanjanje prepreka migraciji. Također poziva na poboljšanje prekogranične suradnje i izbjegavanje kontraproduktivnih ribarstvenih praksi. Isto tako, Odbor podsjeća na to da nedavne zabrane ribolova od strane EU-a zbog komercijalnih i rekreacijskih aktivnosti imaju negativan učinak na priobalni ribolov u cijeloj Europi te stoga poziva na analizu napretka u oporavku te vrste prije nego što se razmotre daljnje restriktivne mjere u području ribarstva.

1.9. EGSO ističe ključnu ulogu znanosti u utvrđivanju i ublažavanju prijetnji morskim ekosustavima i upravljanju njima. EGSO zaključuje da je potrebno ojačati i poboljšati znanstvene preporuke, usvojiti ekosustavni pristup upravljanju morskim resursima i preciznije mapirati ribolovni otisak i ponore ugljika.

1.10. Kad je riječ o streljivu i drugim onečišćujućim tvarima odbačenima u naša mora tijekom rata, posebno u Baltičko more, EGSO poziva Europsku komisiju i države članice da poduzmu operativne mjere za čišćenje morskog dna, kao i zakonodavne mjere kako bi se osiguralo da su vode sigurne od tih opasnosti.

2. Kontekst mišljenja

2.1. Europska komisija smatra da je akcijski plan dio njezinih nastojanja da postigne dosljedniju provedbu politike EU-a u području okoliša i zajedničke ribarstvene politike sa svojim trima stupovima održivosti: okolišnim, gospodarskim i socijalnim. Njime se nastoji ubrzati prelazak na održivije ribolovne prakse na sljedeće načine:

— uporabom selektivnijih ribolovnih alata i praksi u gospodarskom ribolovu kako bi se smanjio ulov nedorasle ribe i time povećale mogućnosti za oporavak i očuvanje ribljeg stoka u divljini;

⁽⁵⁾ STECF 21-08.

- korištenjem tehnoloških i praktičnih inovacija usmjerenih na sprečavanje usputnog ulova osjetljivih vrsta;
- postupnim ukidanjem pridnenog ribolova u svim zaštićenim morskim područjima do 2030. s obzirom na njegovu ključnu ulogu u obnovi morske bioraznolikosti i važnost morskog dna za zdravlje morskih ekosustava i ublažavanje klimatskih promjena.

2.2. Europska komisija smatra da bi taj prijelaz trebalo poduprijeti lako dostupnim financiranjem, znanstvenim radom na razvoju i promicanju inovativnih ribolovnih tehnika te čvrstim okvirom upravljanja kojim bi se omogućio dijalog između ribarskih i ekoloških zajednica.

3. Opće napomene

Pravni aspekti

3.1. EGSO prima na znanje da akcijski plan nije obvezujuć i da kao takav uglavnom predstavlja niz preporuka upućenih državama članicama koje se temelje na strategijama EU-a za bioraznolikost ⁽⁶⁾, za prilagodbu klimatskim promjenama ⁽⁷⁾ i strategiji „od polja do stola” ⁽⁸⁾. Međutim, predloženi program djelovanja imat će znatne socioekonomske troškove za države članice i njihove flote. U tom pogledu EGSO smatra da je akcijski plan jedinstvena prilika za otvaranje dijaloga na europskoj i nacionalnoj razini te stoga podržava osnivanje zajedničke radne skupine za države članice s dionicima (vlasnicima brodova, radnicima i ekolozima) kao promatračima, osiguravajući koordinirane i uključive postupke donošenja odluka kako bi se donijele i provele koherentne mjere upravljanja.

3.2. EGSO podsjeća da se zakonodavstvom EU-a u području ribarstva i okoliša već zahtijevaju zaštita i obnova morskog dna. Primjerice, pridneni ribolov mobilnim alatima u Sredozemnom moru zabranjen je na dubini većoj od 1 000 metara. U Atlantskom oceanu ribolov pridnenim mrežama zabranjen je na dubini većoj od 800 metara, a nedavno je proglašena obustava ribolovne aktivnosti pridnenim mrežama na 16 419 km² osjetljivih morskih ekosustava.

3.3. Unatoč tomu, EU mora pravno zaštititi 30 % svojih mora do 2030., u skladu s ciljevima novog globalnog okvira za bioraznolikost i strategije EU-a za bioraznolikost. EGSO poziva države članice da taj cilj ostvare nacionalnim strategijama kojima bi se promicao pristup utemeljen na ekosustavu i omogućio suživot s ribolovom na temelju znanstvenih preporuka.

3.4. Odbor ističe da opća zabrana pridnenog ribolova na zaštićenim morskim područjima nije propisana nijednim međunarodnim instrumentom (BBNJ ⁽⁹⁾, CBD ⁽¹⁰⁾ ili RFMO ⁽¹¹⁾) ni pravnom stečevinom Unije. Zbog toga EGSO smatra da je primjereno slijediti tumačenje koje je Europska komisija iznijela u svojem odgovoru na izvješće Revizorskog suda ⁽¹²⁾, u kojem navodi da „[o]dređivanje zaštićenih morskih područja ne mora dovesti do ograničenja svih ljudskih djelatnosti, već do uspostave učinkovitih mjera upravljanja u skladu s ciljevima očuvanja područja i na temelju najboljih raspoloživih znanstvenih savjeta. To može dovesti do ograničenja ribolovnih aktivnosti samo ako je nužno ispuniti ekološke zahtjeve prirodnih značajki koje su predmet zaštite.” Ista se logika odražava u Direktivi o staništima ⁽¹³⁾ u dijelu u kojem se navodi da „[m]jere poduzete u skladu s ovom Direktivom uzimaju u obzir gospodarske, socijalne i kulturne potrebe te regionalne i lokalne karakteristike”, uz zahtjev da se u svakom pojedinačnom slučaju provede procjena utjecaja i da se donose opravdane mjere (članak 6. stavak 3.).

3.5. Kako bi se osiguralo da se proizvodi ribarstva mogu proizvoditi u skladu s najboljim socijalnim i ekološkim standardima bez ugrožavanja konkurentnosti gospodarskih subjekata u različitim državama članicama EU-a, akcijskim planom trebalo bi utvrditi strategiju kojom bi se utvrdili jednaka pravila igre i poštovanje standarda trećih zemalja. Osim toga, dijalogima i konzultacijama o tome kako će svaka država članica provoditi ovaj plan trebalo bi koordinirati napore i

⁽⁶⁾ COM(2020) 380.

⁽⁷⁾ COM(2021) 82.

⁽⁸⁾ COM(2020) 381.

⁽⁹⁾ Sporazum o očuvanju i održivom korištenju morske biološke raznolikosti područja koja se nalaze izvan nacionalne jurisdikcije.

⁽¹⁰⁾ Konvencija o biološkoj raznolikosti.

⁽¹¹⁾ Regionalne organizacije za upravljanje ribarstvom.

⁽¹²⁾ Revizorski sud: Tematsko izvješće 26/2020.

⁽¹³⁾ Direktiva Vijeća 92/43/EEZ od 21. svibnja 1992. o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (SL L 206, 22.7.1992., str. 7.).

osigurati da flote koje plove pod jednom europskom zastavom u vodama druge države članice mogu biti zastupljene u nacionalnim postupcima uspostavljanja zaštićenih morskih područja. U protivnom bi moglo doći do nepravednog tretmana, što znači da neće biti dosljednosti u europskim vodama.

3.6. EGSO ističe članak 39. UFEU-a u kojem se utvrđuje da je nužno osigurati primjeren životni standard poljoprivrednog (i ribarskog) stanovništva, osigurati dostupnost opskrbe i osigurati razumne cijene u opskrbi potrošača. Stoga, i uzimajući u obzir načelo proporcionalnosti (članak 5. UEU-a), države članice trebale bi predložiti opciju s najmanjim utjecajem na flotu kojom bi se osiguralo učinkovito očuvanje prirode.

3.7. EGSO podsjeća na to da se u članku 2. stavku 1. točki (b) Pariškog sporazuma⁽¹⁴⁾ ističe nužnost povećanja sposobnosti prilagodbe negativnim utjecajima klimatskih promjena te poticanja otpornosti na klimatske promjene i razvoja s niskim razinama emisija stakleničkih plinova na način kojim se ne ugrožava proizvodnja hrane.

Opseg djelovanja

3.8. Komisija poziva države članice da donesu nacionalne mjere i da joj, po potrebi, dostave zajedničke preporuke kako bi se osiguralo postupno ukidanje ribolova upotrebom pokretnih pridnenih alata na svim zaštićenim morskim područjima do 2030.

3.9. EGSO podsjeća na to da zaštićena morska područja mogu dovesti do ograničavanja ribolovnih aktivnosti ako je to nužno kako bi se ispunili ekološki zahtjevi u pogledu prirodnih značajki koje treba zaštititi. U tom pogledu zaštićena morska područja mogu uključivati brojne druge mjere očuvanja koje nisu povezane s pridnenim ribolovom, kao što je zaštita morskih ptica, kitova ili kornjača. Stoga Odbor poziva Komisiju da pri predlaganju mjera za pridneni alat svoje napore usmjeri na zaštićena morska područja, zadaća kojih je zaštita osjetljivog morskog dna, a ne drugih vrsta morskog dna.

3.10. EGSO podsjeća na to da je cilj br. 3 nove Konvencije o biološkoj raznolikosti osigurati i omogućiti učinkovito očuvanje i upravljanje barem 30 % obalnih i morskih područja do 2030. uspostavljanjem zaštićenih morskih područja i drugih djelotvornih mjera za očuvanje pojedinih područja, istodobno osiguravajući da je svako održivo korištenje, ako se odvija na navedenim područjima, u potpunosti u skladu s rezultatima očuvanja, pri čemu treba priznati i poštovati prava lokalnih zajednica.

3.11. S tim u vezi, EGSO izražava žaljenje zbog toga što Komisija u akcijski plan nije uključila uključive i učinkovite alate za zaštitu okoliša, kao što su druge djelotvorne mjere za očuvanje pojedinih područja. EGSO poziva na upotrebu Priručnika za utvrđivanje i procjenu drugih djelotvornih mjera za očuvanje morskih ribolovnih područja i izvješćivanje o njima, koji je FAO objavio 2022⁽¹⁵⁾.

3.12. EGSO također poziva da se druge djelotvorne mjere za očuvanje morskih ribolovnih područja uključe u izračun zakonske stope zaštite od 30 % kako bi se taj cilj mogao ostvariti na proporcionalan način. EGSO u tom smislu poziva da se poštuju druge zabrane pridnenog ribolova utvrđene zakonodavstvom u području ribarstva, primjerice 87 područja na kojima je nedavno zabranjen pridneni ribolov u Atlantiku ili zabrane u zapadnom Sredozemnom moru zbog višegodišnjeg plana upravljanja.

Ribolovni otisak

3.13. U akcijskom planu, navodeći poseban savjet ICES-a od 24. lipnja 2021., ističe se da se pridneni ribolov pokretnim alatima u sjeveroistočnom Atlantiku općenito odvija u 80 do 90 % „ribolovnih područja”. EGSO napominje da su tako visoke brojke uglavnom posljedica niske razlučivosti mapiranja ribolovnog otiska. U tom smislu ICES za procjenu utjecaja pridnenog ribolova upotrebljava mrežu razlučivosti približno 17 km² (sjeverna zemljopisna širina) i 27 km² (južna zemljopisna širina). Drugim riječima, ako brod plovi linijom koja povezuje bilo koje točke na tom području, smatra se da se ribolov odvija na cijelom tom području. To dovodi do umjetnog povećanja iskorištavanog područja i donošenja političkih odluka bez preciznog kartiranja. EGSO stoga poziva Komisiju da u akcijski plan uključi potrebu za boljom razlučivosti kartiranja aktivnih pridnenih alata. U Izvješću o provedbi Okvirne direktive o pomorskoj strategiji⁽¹⁶⁾ Komisija ističe da su

⁽¹⁴⁾ Pariški sporazum iz 2015. (UN).

⁽¹⁵⁾ *Handbook for identifying, evaluating and reporting other effective area-based conservation measures in marine fisheries* (Priručnik za utvrđivanje i procjenu drugih djelotvornih mjera za očuvanje morskih ribolovnih područja i izvješćivanje o njima) (FAO).

⁽¹⁶⁾ Direktiva 2008/56/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o uspostavljanju okvira za djelovanje Zajednice u području politike morskog okoliša (Okvirna direktiva o morskoj strategiji) (SL L 164, 25.6.2008., str. 19.).

glavne aktivnosti koje uzrokuju stvarni fizički gubitak bentoskih ⁽¹⁷⁾ staništa „pridobivanje zemljišta i obrana od poplava, izgradnja luka, odlaganje krutog otpada, proizvodnja energije iz obnovljivih izvora i utjecaji neodrživih praksi akvakulture ⁽¹⁸⁾”. EGSO stoga poziva Europsku komisiju da predloži dodatne mjere za smanjenje ili uklanjanje učinka tih elemenata, koji pak imaju negativan utjecaj na ribolovne aktivnosti.

Znanost

3.14. Poremećaji kao što su zakiseljavanje, oceanski toplinski valovi, nedostatak kisika, širenje otrovnih algi, paraziti ili problemi s razmnožavanjem mogu uzrokovati opadanje ribljih stokova ili dovesti do njihova prelaska u dublje i hladnije vode. Plastika, mikroplastika i druge onečišćujuće tvari uzrokovane ljudskim aktivnostima također negativno utječu na morske ekosustave. Zbog tih čimbenika tradicionalna znanost o ribarstvu ponekad ne uspijeva razumjeti stanje i promjene u populacijama nekih stokova. EGSO zaključuje da je stoga potrebnije nego ikad primijeniti ekosustavni pristup i poboljšati znanost za procjenu, razumijevanje i prilagodbu promjenama.

3.15. U akcijskom se planu najavljuje da će Komisija 2024. pokrenuti studiju o kvantificiranju kapaciteta EU-a za skladištenje ugljika na morskom dnu i mogućih učinaka pridnenih ribolovnih aktivnosti na taj kapacitet. EGSO pozdravlja tu inicijativu. EGSO u tom kontekstu poziva da se ispita je li kontrola poremećaja sedimenta učinkovita u smislu ublažavanja klimatskih promjena. Također treba ispitati učinak preusmjerenja ribolovnog napora zbog zabrane ribolova na nova područja koja se ranije nisu iskorištavala, kao i proučiti utjecaj prirodnih uzroka, kao što su oluje, na sedimente. Zatim bi ih trebalo usporediti s učincima pridnenog ribolova.

3.16. EGSO u cijelosti podupire Komisijinu inicijativu da u svrhu razmjene znanja i primjera dobre prakse razvije interaktivnu platformu o selektivnim i inovativnim ribolovnim alatima. U tom kontekstu podsjeća na preporuke Međunarodnog vijeća za istraživanje mora (ICES) o inovativnim ribolovnim alatima ⁽¹⁹⁾, u kojima su stručnjaci procijenili koristi i učinke inovativnih alata na morske ekosustave, osjetljiva staništa i selektivnost ribolova. EGSO pozdravlja činjenicu da je većina napretka postignuta u pridnenom ribolovu i potiče na daljnji napredak u tom smjeru.

Socioekonomski učinak

3.17. Iako ona nije obvezujuća, EGSO poziva na izvedbu procjene socioekonomskog učinka predloženih mjera, a osobito u vezi sa zabranom pridnenog ribolova na zaštićenom morskom području. S obzirom na to da samo za kočarenje flota u EU-u broji 7 000 ribarskih brodova i da se njime bavi 20 000 ribara, što čini trećinu ukupnog ribolovnog kapaciteta, 38 % prihoda koje ostvaruje flota EU-a i 25 % ukupnog ulova, neophodno je procijeniti učinak mjera koje je predložila Komisija.

3.18. EGSO poziva Komisiju i države članice da ne samo prouče i svedu na najmanju moguću mjeru izravni učinak predloženih mjera, kao što je gubitak pristupa tradicionalnim ribolovnim područjima, nego i da ribolovni napor preusmjere na druga područja, što može dovesti do problema u pogledu kompatibilnosti među ribolovnim alatima, nemogućnosti pristupa ciljanim vrstama ili povećane upotrebe goriva.

Sigurnost opskrbe hranom

3.19. U zaključcima akcijskog plana ističe se potreba za osiguravanjem sigurnosti opskrbe hranom, kao i socioekonomske dobrobiti za ribare, obalne zajednice i društava u cjelini. Međutim, zabrana pridnenih alata u postojećim sporazumima o partnerstvu u ribarstvu (10 % mora) dovela bi do povećanja uvoza od 2 %. S obzirom na važnost pravedne tranzicije, EGSO poziva na izradu studije o predviđenom povećanju uvoza s obzirom na ciljeve utvrđene u tom planu (30 % mora).

3.20. EGSO podsjeća na to da 70 % ribe koja se konzumira u EU-u već dolazi iz trećih zemalja i da se pokretnim pridnenim alatima ulovi 25 % ukupnog europskog ulova. EGSO poziva na donošenje akcijskog plana kojim se ne bi povećale razlike u sigurnosti i neovisnosti opskrbe hranom (morskim prehrambenim proizvodima) i koji bi ribarima omogućio da u potpunosti iskoriste ribolovne kvote koje su im dodijeljene zakonom.

⁽¹⁷⁾ Staništa pronađena na dnu mora.

⁽¹⁸⁾ COM(2020) 259.

⁽¹⁹⁾ ICES, sr.2020.12

Tržišne mjere

3.21. EGSO smatra da je ključno da se ograničenja pridnenih alata automatski odražavaju u proizvodima uvezenima iz trećih zemalja, osobito s obzirom na to da se tisuće tona bijele ribe (primjerice aljaška kolja, bakalar i koljak) uvozi iz Rusije i Kine, uključujući uz primjenu carinskih povlastica (autonomnih carinskih kvota). Stoga EGSO poziva Komisiju da u akcijski plan uključi tržišne mjere kojima bi se osigurali dosljednost i usklađenost između unutarnjih i vanjskih politika, kao i jednaki uvjeti za subjekte iz EU-a i one izvan njega.

Financiranje

3.22. EGSO izražava žaljenje zbog toga što se u akcijskom planu ne predlažu dodatne mjere financiranja zelene i energetske tranzicije koje je predložila Europska komisija. Takva inicijativa, koja utječe na toliki broj ribarskih brodova, mora biti popraćena potrebnim poticajima i kompenzacijskim mehanizmima. EGSO poziva na javnu potporu istraživanju i inovacijama kako bi se smanjio kontakt s morskim dnom, a ne toliko na promjenu ribolovnog alata ili rashodovanje plovila. Za potonje bi bila potrebna golema količina novca koja trenutačno nije na raspolaganju, a osim toga bi kod promjene ribolovnih metoda došlo do tehničkih prepreka. EGSO također poziva na to da se u obzir uzmu sezonski karakter i specifičnost sektora ribarstva. EGSO zahtijeva da, osim Europskog fonda za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu (EFPRA), Europski socijalni fond i Europski fond za regionalni razvoj usvoje programe usmjerene na ribarstvo kako bi se poboljšalo usmjeravanje sredstava u područja u kojima su najpotrebnija. Nadalje, poziva Europsku komisiju da sastavi izvješća o praćenju kako bi provjerila jesu li sredstva pravilno iskorištena i raspodijeljena.

Usputni ulovi

3.23. EGSO se u potpunosti slaže s Komisijom da usputne ulove osjetljivih morskih vrsta (kao što je na primjer obični dupin u Biskajskom zaljevu) treba svesti na najmanju moguću mjeru i, gdje je to moguće, u potpunosti ukloniti takve ulove. EGSO je zabrinut zbog osjetljivih vrsta koje su posebno ugrožene, kao što su neke vrste morskih pasa, morske kornjače, morski sisavci (baltički obalni dupin i sredozemna medvjedica) i morske ptice (balearska burnica). EGSO poziva države članice da poduzmu nacionalne ili zajedničke mjere kako bi se usputni ulov sveo na najmanju moguću mjeru.

3.24. U tom pogledu EGSO pozdravlja najnovije mjere koje su poduzele neke države članice, a koje su na brodove rasporedile promatrače i akustične uređaje koji emitiraju ultrazvuk za tjeranje dupina. Naposljetku, EGSO poziva Komisiju i države članice na uravnoteženo zatvaranje ribolovnih područja radi zaštite osjetljivih vrsta i da uzmu u obzir veliki socioekonomski učinak tog zatvaranja na flotu.

3.25. Kad je riječ o jegulji, EGSO je zabrinut zbog osjetljivog stanja te vrste i podsjeća na odlučne mjere za poboljšanje koje je Vijeće usvojilo u prosincu 2022., a koje su dovele do šestomjesečne zabrane morskog ribolova i potpune zabrane rekreacijskog ribolova. U tom kontekstu podsjeća na to da će te mjere imati velik negativan učinak na priobalni ribolov u cijeloj Europi te stoga poziva na analizu napretka u oporavku vrste prije nego što se poduzmu daljnje restriktivne mjere. Međutim, Odbor smatra da je ključno pozabaviti se svim učincima – i onima koji su povezani s ribarstvom i onima koji nisu – i bolje provesti relevantno zakonodavstvo poput Okvirne direktive o vodama⁽²⁰⁾, Direktive o staništima i Okvirne direktive o pomorskoj strategiji kako bi se stanje što prije poboljšalo i izbjeglo daljnje ograničavanje.

Ostale onečišćujuće tvari

3.26. Procjenjuje se da zbog ratova u prošlom stoljeću samo na dnu Baltičkog mora leži oko 50 000 tona kemijskog streljiva, 500 000 tona konvencionalnog oružja i 10 000 potopljenih olupina.⁽²¹⁾ Tu opasnost pogoršava brutalna vojna agresija Rusije na Ukrajinu. Odbačeno streljivo predstavlja stvarnu prijetnju za ljudske živote i morski okoliš te ugrožava ne samo ribarstvo i pomorski promet nego i razvoj drugih sektora plavog gospodarstva. EGSO poziva Europsku komisiju i države članice da poduzmu operativne mjere za čišćenje morskog dna, kao i zakonodavne mjere kako bi se osiguralo da vode budu sigurne od tih opasnosti. EGSO podsjeća na važnost Europske agencije za sigurnost hrane i nacionalnih programa država članica na temelju Okvirne direktive o morskoj strategiji za zaštitu morskog okoliša kao izvora opskrbe sigurnom i zdravom hranom za ljude.

⁽²⁰⁾ Direktiva 2000/60/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2000. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike (SL L 327, 22.12.2000., str. 1.).

⁽²¹⁾ *Clearing chemical and conventional munitions from the sea* (Euractiv) (Čišćenje mora od kemijskog i konvencionalnog streljiva), (Euractiv).

Plavo gospodarstvo

3.27. EGSO ističe da su različiti sektori plavog gospodarstva međusobno ovisni (ribarstvo, biotehnologija, plovidba, pomorski prijevoz, akvakultura, brodogradilišta, lanac opskrbe, logistika i promet). Stoga gubitak ili rashodovanje ribarskih plovila izravno utječe na europska brodogradilišta i druge logističke usluge. U tom kontekstu, EGSO ističe potrebu provedbe strategije dekarbonizacije i zaštite okoliša koja bi bila više usredotočena na inovacije nego na eliminaciju aktivnosti i koja bi posvećivala jednaku pozornost svim trima stupovima održivosti: okolišnom, socijalnom i gospodarskom, što bi pripomoglo zadržavanju kvalificiranih radnika u Europi ⁽²²⁾. Nadalje, EGSO ističe da upravo sektor ribarstva doprinosi očuvanju stanovništva obalnih ruralnih zajednica koje u velikoj mjeri ovise o toj industriji ⁽²³⁾. Smanjenje ili gubitak sektora ribarstva izravno dovodi do povećanja migracijskih tokova u velike gradove, sa svim problemima koje donosi koncentracija stanovništva.

Energija vjetra

3.28. U skladu s europskim zelenim planom EU je postavio cilj dvadeseterostrukog povećanja proizvodnje energije na moru u EU-u kako bi se do 2050. postigla klimatska neutralnost. Međutim, to povećanje nije izuzeto od utjecaja na morski okoliš, kao što su postavljanje vjetroelektrana i polaganje podmorskih kabela. Neke države članice već su najavile da će povezati svoje elektroenergetske mreže na otvorenom moru, uglavnom preko umjetnih energetske otoka na Baltičkom moru i Atlantskom oceanu. EGSO je u potpunosti svjestan potrebe za obnovljivim izvorima energije koji moraju postojati zajedno s održivim izvorima hrane ⁽²⁴⁾. Stoga poziva na pažljiv razvoj energije vjetra na moru kako se ne bi počinile iste pogreške kao u prošlosti, čime bi se njezin utjecaj na bioraznolikost sveo na najmanju moguću mjeru. Nadalje, EGSO poziva na to da se postavljanjem tih konstrukcija ne utječe na tradicionalna ribolovna područja ribara.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽²²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o novom pristupu za održivo plavo gospodarstvo u EU-u – Preobrazba plavog gospodarstva EU-a za održivu budućnost (COM(2021) 240 final) (SL C 517, 22.12.2021., str. 108.).

⁽²³⁾ Mišljenje Odbora regija „Zajednička ribarstvena politika na terenu: prema održivim i otpornim obalnim zajednicama u EU-u” (NAT-VII/035).

⁽²⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Strategija EU-a za iskorištavanje potencijala energije iz obnovljivih izvora na moru za klimatski neutralnu budućnost (COM(2020) 741 final) (SL C 286, 16.7.2021., str. 152.).

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) 2019/1242 u pogledu postroživanja emisijskih normi za CO₂ za nova teška vozila i uključivanja obveza izvješćivanja te o stavljanju izvan snage Uredbe (EU) 2018/956

(COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))

(2023/C 349/21)

Izvjestitelj: **Dirk BERGRATH**

Suizvjestitelj: **Alessandro BARTELLONI**

Zahtjev za savjetovanje:	Europski parlament, 29/03/2023 Vijeće Europske unije, 03/04/2023
Pravna osnova:	članak 192. stavak 1. i članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Savjetodavno povjerenstvo za industrijske promjene
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	22/06/2023
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12/07/2023
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	182/4/7

1. Zaključci i preporuke

1.1. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) pozdravlja cilj predmetne uredbe da se ubrza dekarbonizacija u tom sektoru i potakne njegova strukturna transformacija. EU bi trebao iskoristiti priliku da postane predvodnik u industriji čistog prometa.

1.2. EGSO napominje da prijedlog nadmašuje trenutačno predložene ciljeve u Kini, ali da nije jednako ambiciozan kao uredba nedavno donesena u Kaliforniji koja postavlja za cilj da svi prodani kamioni i autobusi do 2036. postignu nulte emisije. EGSO također napominje da se u nacionalnom planu SAD-a za dekarbonizaciju prometa⁽¹⁾ dodjeljuje komplementarna uloga „čistoj električnoj energiji, održivim biogorivima/e-gorivima i čistom vodikom” u prometu općenito, a pogotovo u cestovnom prometu teških vozila.

1.3. EGSO primjećuje da su se neke države članice i treće zemlje (uključujući Sjedinjene Američke Države), već obvezale na to da do 2040. sva teška vozila u prodaji imaju nulte emisije⁽²⁾. Usto, može se očekivati donošenje raznih propisa na lokalnoj i regionalnoj razini (npr. zabrane ulaska).

1.4. EGSO uviđa važnost regulatornog poticaja za promicanje uvođenja vozila s nultim emisijama. Međutim, smatra da je potrebno usredotočiti se i na potražnju i ključne uvjete zahvaljujući kojima bi vozila s nultim emisijama za logističke operatere bila održiva opcija.

1.5. EGSO pozdravlja napore koje neke države članice ulažu u prijelaz na vozila s nultim emisijama, posebno za MSP-ove, a pogotovo u okviru Mehanizma Europske unije za oporavak i otpornost i drugih nacionalnih fondova.

⁽¹⁾ DOE/EE-2675 | siječanj 2023.

⁽²⁾ COP27: SAD, Ukrajina, Irska, Aruba, Belgija, Hrvatska, Curaçao, Dominikanska Republika, Lihtenštajn i Litva potpisale su Globalni memorandum o razumijevanju kojim se podržava plan 100-postotne prodaje novih kamiona i autobusa s nultim emisijama do 2040. (17.11.2022.).

U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27 (Američka ministrica za energetiku na COP27 istaknula predanost Amerike postizanju nulte neto stope emisija i suzbijanju klimatskih promjena).

1.6. EGSO ponovno potvrđuje svoju potporu Uredbi o infrastrukturi za alternativna goriva (AFIR). Javna tijela moraju osigurati crpke za alternativna goriva i postaje za punjenje ondje gdje su potrebne ⁽³⁾. Da bi se mogao ostvariti prijelazni cilj za 2030. bilo bi potrebno više od 50 000 javno dostupnih punjača, od kojih bi 35 000 trebali biti modeli s megavatnim punjenjem visokih performansi, a bilo bi potrebno i oko 700 stanica za punjenje vodikom.

1.7. S obzirom na ograničenja Komisijine procjene učinka, EGSO poziva na pomno i redovito praćenje razvoja događaja u izvješću o napretku, uključujući dubinsku procjenu lanca opskrbe kako bi se izbjegli poremećaji i bolje iskazao učinak dekarbonizacije prometa na regionalnoj razini.

1.8. U skladu sa svojim prethodnim mišljenjima ⁽⁴⁾, EGSO napominje da, unatoč svim prednostima električnih pogonskih sklopova i pogonskih sklopova na vodik, predloženu uredbu koja se temelji na pristupu „iz ispušne cijevi” treba dopuniti drugim instrumentima politike kako bi se potaknula upotreba obnovljivih, nefosilnih goriva za dio voznog parka koji koristi motore s unutarnjim izgaranjem. Paketom „Spremni za 55 %” mora se osigurati pristup koji se temelji na životnom ciklusu i izbjeći da dekarbonizacija cestovnog prometa dovede do prebacivanja emisija na početak vrijednosnog lanca.

1.9. EGSO naglašava potrebu za političkim okvirom kojim se potiče dekarbonizacija na pravedan način za radnike. To uključuje osiguravanje odgovarajućih financijskih sredstava za potporu regijama koje se suočavaju s poteškoćama zbog plana dekarbonizacije, predviđanje promjena na svim razinama (proizvodnim pogonima, poduzećima, regijama i sektorima) uz pomoć planova izrađenih u suradnji sa socijalnim partnerima i goleme napore javnih tijela i poduzeća da prekvalificiraju i usavršavaju radnike.

1.10. EGSO poziva na smanjenje emisija CO₂ koje bi bilo u skladu s kapacitetom industrijskog sektora za preobrazbu, a prijevoznicima bi odgovaralo u smislu troškova i operativne učinkovitosti. Predloženi ciljevi moraju biti usklađeni s vremenom potrebnim za prenamjenu postojećih proizvodnih postrojenja i izgradnju novih, uvođenje infrastrukture za punjenje, osiguravanje opskrbe ključnim komponentama i sirovinama, stvaranje vodećih tržišta i osposobljavanje radne snage.

1.11. EGSO naglašava potrebu za dekarbonizacijom (voznog parka) koja je u skladu s provedbom industrijskog plana EU-a u okviru zelenog plana i važnim projektima od zajedničkog europskog interesa i koja će doprinijeti razvoju ključnih lanaca opskrbe za taj sektor u Europi, kao što su čisti vodik, baterije i mikroelektronika.

1.12. EGSO također naglašava da treba izgraditi kapacitete i pružiti potporu prijevoznicima i operaterima, posebno MSP-ovima, u ispunjavanju obveza izvješćivanja iz Uredbe.

2. Opći kontekst

2.1. Čelnici i čelnice država i vlada EU-a u listopadu 2014. ⁽⁵⁾ postavili su obvezujući cilj da se do 2030. smanje emisije stakleničkih plinova nastale u cijelom gospodarstvu EU-a za barem 40 % u usporedbi s razinama iz 1990. Taj cilj temeljio se na globalnim projekcijama koje su u skladu sa srednjoročnim rasporedom Pariškog sporazuma o klimatskim promjenama (COP 21) ⁽⁶⁾.

⁽³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uvođenju infrastrukture za alternativna goriva i stavljanju izvan snage Direktive 2014/94/EU Europskog parlamenta i Vijeća (COM(2021) 559 final – 2021/0223 (COD)) i o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Strateški plan uvođenja skupa dodatnih mjera za potporu brzom uvođenju infrastrukture za alternativna goriva (COM(2021) 560 final) (SL C 152, 6.4.2022., str. 138.).

⁽⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju standardnih vrijednosti emisija za nove osobne automobile i za nova laka gospodarska vozila kao dio integriranog pristupa Unije s ciljem smanjivanja emisija CO₂ iz lakih vozila te o izmjeni Uredbe (EZ) br. 715/2007 (COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD)) (SL C 227, 28.6.2018., str. 52.) i Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) 2019/631 u pogledu postrožavanja standardnih vrijednosti emisija CO₂ za nova osobna vozila i nova laka gospodarska vozila u skladu s povećanjem klimatskih ambicija Unije (COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD)) (SL C 194, 12.5.2022., str. 81.).

⁽⁵⁾ Zaključci Europskog vijeća od 24. listopada 2014.

⁽⁶⁾ <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>.

2.2. Komisija je u prosincu 2020. objavila Komunikaciju o strategiji za održivu i pametnu mobilnost. U tom se dokumentu utvrđuje niz ambicioznih ciljeva i ključnih točaka kako bi se prometni sustav EU-a prilagodio klimatski neutralnom i digitalnom svijetu.

2.3. U srpnju 2021. Europska komisija pojačala je svoje djelovanje donošenjem paketa „Spremni za 55 %”⁽⁷⁾ – niza prijedloga politika za neto smanjenje emisija stakleničkih plinova u EU-u od 55 % (u usporedbi s razinama iz 1990.) do 2030. To je u skladu s predanošću EU-a postizanju klimatske neutralnosti do 2050., koja je utvrđena Europskim zakonom o klimi⁽⁸⁾.

2.4. U europskoj strategiji za mobilnost s niskom razinom emisije⁽⁹⁾ objavljenoj u srpnju 2016. kao cilj je zadano da se do 2050. emisije stakleničkih plinova iz prometa smanje za barem 60 % u odnosu na 1990. godinu i da se mora jasno očitavati tendencija prema nultoj stopi emisija. Međutim, paketom „Spremni za 55 %”⁽¹⁰⁾ utvrđuje se da je za postizanje cilja klimatske neutralnosti do 2050. potrebno smanjiti ukupne emisije iz prometa za 90 % u odnosu na razine iz 1990. Treba postupno povećavati uporabu vozila s niskom/nultom razinom emisija kako bi ona do 2030. ostvarila značajan udio na tržištu, čime bi se EU dosljedno i dugotrajno usmjerio prema mobilnosti s nultom razinom emisija.

2.5. Sektor cestovnog prometa predstavlja jednu petinu emisija stakleničkih plinova u EU-u. Teška vozila poput kamiona, gradskih autobusa i autobusa za velike udaljenosti odgovorna su za više od 25 % emisija stakleničkih plinova iz cestovnog prometa u EU-u i čine više od 6 % ukupnih emisija stakleničkih plinova u EU-u. Unatoč nastojanjima proizvođača da smanje emisije po kilometru, ukupne emisije i dalje rastu, posebno u prijevozu tereta zbog sve veće potražnje za cestovnim prijevozom, a očekuje se da će se ta potražnja nastaviti povećavati i u budućnosti. Cestovni promet također je važan izvor onečišćenja zraka, a EU trenutačno revidira svoje zakonodavstvo o kvaliteti zraka, posebno na temelju prijedloga o novoj normi Euro 7 za smanjenje onečišćujućih tvari iz vozila.

2.6. Postojeći vozni park teških vozila gotovo u potpunosti radi s motorima s unutarnjim izgaranjem, koji se uglavnom koriste fosilnim gorivima, većinom rafiniranim u EU-u iz uvezene sirove nafte, što pak doprinosi energetske ovisnosti EU-a. Prema procjeni učinka Europske komisije, prijedlogom nove norme trebala bi se smanjiti potražnja za fosilnim gorivima za oko 2 milijarde barela nafte između 2031. i 2050.

2.7. Trenutačno, u okviru „ciklusa ispitivanja na velike udaljenosti” tipično europsko vučno vozilo od 40 tona s osovinskom konfiguracijom 4x2 na cestama i autocestama troši otprilike 33,1 litre goriva na 100 km. Tipičan europski distribucijski kamion od 12 tona s osovinskom konfiguracijom 4x2 u okviru „ciklusa ispitivanja gradske dostave” troši otprilike 21,4 litre goriva na 100 km⁽¹¹⁾.

2.8. Teška vozila uglavnom kupuju prijevoznici tereta. Budući da im troškovi goriva znaju iznositi više od četvrtine operativnih troškova, glavni kriterij pri kupovini goriva im je njegova učinkovitost. Za razliku od sektora osobnih automobila, ukupni trošak vlasništva je glavni čimbenik u odabiru vrste pogona.

2.9. Prema podacima industrije, izvozi kamiona 2021. stvorili su višak trgovinske bilance u iznosu od 5 milijardi EUR. Iste godine proizvedeno je više od 470 000 kamiona u 52 tvornice u EU-u⁽¹²⁾. Ovaj sektor dio je automobilske industrije koja stvara 12,1 milijuna izravnih i neizravnih radnih mjesta u Europi, što predstavlja 5,6 % ukupnog zapošljavanja u EU-u.

⁽⁷⁾ COM(2021) 550 final.

⁽⁸⁾ Uredba (EU) 2021/1119 Europskog parlamenta i Vijeća od 30. lipnja 2021. o uspostavi okvira za postizanje klimatske neutralnosti i o izmjeni uredaba (EZ) br. 401/2009 i (EU) 2018/1999 („Europski zakon o klimi”) (SL L 243, 9.7.2021., str. 1).

⁽⁹⁾ COM(2016) 501 final.

⁽¹⁰⁾ COM(2021) 550 final.

⁽¹¹⁾ Delgado, O., Rodríguez, F., Muncrief, R., *Fuel efficiency technology in European heavy-duty vehicles: Baseline and potential for the 2020–2030 timeframe* („Tehnologija za uštedu goriva u europskim teškim teretnim vozilima: referentna vrijednost i potencijal za razdoblje 2020. – 2030.”), Međunarodno vijeće za čisti prijevoz (ICCT), Bijela knjiga, Berlin, srpanj 2017.

⁽¹²⁾ Informativni članak *Trucks* (Kamioni).

2.10. Komercijalni cestovni prijevoz živčani je sustav vrijednosnog lanca gospodarstva EU-a. Cestovni promet ima velik udio u BDP-u Europske unije i zapošljava više od 3,4 milijuna ljudi širom EU-a ⁽¹³⁾. Izazovi za taj sektor uključuju povećanje sigurnosti i zaštite prometa uz istodobno očuvanje učinkovitosti jedinstvenog tržišta te poboljšanje radnih uvjeta u tom sektoru i prometnog okruženja u cjelini.

2.11. Nedavni događaji u geopolitičkom okruženju usmjerili su pozornost na potrebu da se osigura otpornost logističkog lanca opskrbe EU-a, čak i u najtežim situacijama. Povećani troškovi energije i ovisnost o energiji i sirovinama, zajedno s agresivnim protekcionističkim strategijama nekoliko ključnih međunarodnih aktera, ugrožavaju gospodarski sustav EU-a i dobrobit njegovih građana. Sustav komercijalnog cestovnog prometa EU-a mora ostati konkurentan, cjenovno pristupačan i potpuno funkcionalan, čak i u najkritičnijim okolnostima. To bi trebalo osigurati regulatornim okvirom.

3. Prijedlog uredbe

3.1. Prijedlogom bi se trebala zamijeniti Uredba (EU) 2019/1242 ⁽¹⁴⁾ o emisijskim normama za CO₂ iz 2019. Unatoč činjenici da nije moguće evaluirati rezultate Uredbe koja je trenutačno na snazi, Komisija smatra da je potrebno doprinijeti ciljevima europskog zelenog plana i europskog propisa o klimi. U prijedlogu se određuju novi obvezujući ciljevi za CO₂ primjenjivi od 2025.

3.2. Prijedlogom su obuhvaćeni kamioni (više od 5 tona), gradski autobusi i autobusi za velike udaljenosti (više od 7,5 tona) te prikolice (vozila bez pogona koja vuče motorno vozilo). Iako je riječ o važnom proširenju područja primjene Uredbe, i dalje postoji regulatorna praznina u pogledu regulacije emisija CO₂ za automobile i laka gospodarska vozila (kamioni između 3,5 i 5 tona).

3.3. Da bi se ostvarili navedeni ciljevi Komisija predlaže nove i ambicioznije ciljne vrijednosti emisija CO₂ za nova teška vozila od 2030. U skladu s prijedlogom, u prosjeku i u usporedbi s razinama iz 1990., emisije CO₂ smanjile bi se za:

- 45 % od 1. siječnja 2030.,
- 60 % od 1. siječnja 2035., i
- 90 % od 1. siječnja 2040.

3.4. Od 2030. svi novi gradski autobusi u EU-u morat će imati nultu stopu emisija (100 % udjela vozila s nultim emisijama).

3.5. Izuzeće od ciljanih vrijednosti smanjenja CO₂ primjenjivat će se na sljedeća teška vozila:

- mali proizvođači (do 100 vozila),
- vozila koja se koriste u rudarske, šumarske i poljoprivredne svrhe,
- vozila konstruirana i izrađena za uporabu u oružanim snagama i vozila na gusjenicama,
- vozila konstruirana i izrađena ili prilagođena za upotrebu u civilnoj zaštiti, vatrogasnim službama i snagama odgovornima za održavanje javnog reda ili službama hitne medicinske skrbi,
- namjenska vozila, kao što su kamioni za odvoz smeća.

3.6. Za razliku od standardnih vrijednosti za CO₂ za osobne automobile i laka gospodarska vozila, Komisija u svom prijedlogu smatra da su za teška vozila rješenje vozila s unutarnjim izgaranjem na vodik (uz druge trenutačno dostupne alternativne tehnologije kao što su baterijska električna vozila ili vodikove gorivne ćelije) koja imaju nulte emisije iz ispušne cijevi.

⁽¹³⁾ Eurostat, 2014., podaci prikupljeni u okviru ankete EU-a o radnoj snazi.

⁽¹⁴⁾ Uredba (EU) 2019/1242 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. lipnja 2019. o utvrđivanju emisijskih normi CO₂ za nova teška vozila i izmjeni uredbi (EZ) br. 595/2009 i (EU) 2018/956 Europskog parlamenta i Vijeća i Direktive Vijeća 96/53/EZ (SL L 198, 25.7.2019., str. 202.).

3.7. Na temelju područja primjene paketa „Spremni za 55 %”, kojim su obuhvaćene emisije iz svih sektora, u prijedlogu Komisije za teška vozila donosi se metodologija „od spremnika do kotača”, koja se upotrebljava i u Uredbi o lakim vozilima⁽¹⁵⁾, kako bi se utvrdili ciljevi smanjenja emisija stakleničkih plinova. Takva se metodologija naziva i „ispušna cijev” jer se njome uzima u obzir samo CO₂ koji se ispušta iz vozila u upotrebi, dok su staklenički plinovi koji se ispuštaju tijekom proizvodnje vozila ili tijekom proizvodnje goriva ili energije, obuhvaćeni drugim zakonodavstvom, kao što je sustav EU-a za trgovanje emisijama. Doprinos obnovljivih i niskougljičnih goriva za potrebe usklađenosti s ciljevima iz ovog posebnog zakonodavstva odbačen je jer je Komisija smatrala da nije ni troškovno učinkovit niti djelotvoran.

4. Opće napomene

4.1. EGSO pozdravlja cilj Uredbe da se ubrza dekarbonizacija u tom sektoru i potakne njegova strukturna transformacija. Europska prometna industrija mora obnoviti vozni park za cestovni promet postupnim uvođenjem novih tehnologija za pogonske sklopove (električne/vodikove gorivne ćelije i motori s unutarnjim izgaranjem na vodik). EU bi trebao iskoristiti priliku da postane predvodnik u industriji čistog prometa. Razvoj događaja upućuje na to da te tehnologije pružaju održivu i troškovno učinkovitu mogućnost za standardnu upotrebu u kamionskom prijevozu na kratke, srednje i (postupno) velike udaljenosti.

4.2. EGSO napominje da prijedlog nadmašuje trenutna predložena ciljeva u Kini, ali da nije jednako ambiciozan kao uredba nedavno donesena u Kaliforniji. Kina je u lipnju 2022. najavila prijedlog („faza 4”) prema kojem bi se do 2026. norme potrošnje goriva u sektoru teških vozila trebale postrožiti za 15 % kao opći cilj u svim segmentima vozila koji će zamijeniti prethodnu „fazu 3”, provedenu 2019. Procjenjuje se da će se u SAD-u normama iz „faze 2” koje su donesene 2016. i primjenjivale su se u razdoblju 2018. – 2027. smanjiti potrošnja CO₂ i goriva, a ta se potrošnja razlikuje ovisno o tipu vozila i kreće od 16 % do 30 % u odnosu na referentnu vrijednost iz 2010. Kalifornija, čije emisijske norme obično služe kao uzor drugim državama SAD-a, nedavno je donijela zakon kojim se utvrđuje cilj da do 2036. svi kamioni i autobusi koji se prodaju imaju nulte emisije i dozvoljavaju samo električna vozila na baterije i vodikove gorivne ćelije. Usto se u nacionalnom planu SAD-a za dekarbonizaciju prometa⁽¹⁶⁾ dodjeljuje komplementarna uloga „čistoj električnoj energiji, održivim biogorivima/e-gorivima i čistom vodikom” u prometu općenito, a pogotovo u cestovnom prometu teških vozila.

4.3. EGSO primjećuje da predložena uredba neće biti jedini regulatorni okvir s kojim će se sektor susresti. Iako su se neke države članice i treće zemlje (uključujući Sjedinjene Američke Države), već obvezale na to da do 2040.⁽¹⁷⁾ sva teška vozila u prodaji imaju nulte emisije, može se očekivati donošenje raznih propisa na lokalnoj i regionalnoj razini (npr. zabrane ulaska). Iako ti propisi uglavnom neće za cilj imati djelovanje u području klime, utjecat će na rad i profitabilnost vozila koja nisu u sustavu vozila s nultim emisijama i na funkcioniranje jedinstvenog tržišta.

4.4. EGSO prepoznaje važnost regulatornog poticaja kao mjere politike na strani ponude za poticanje ulaganja u tehnologije vozila s nultim emisijama i uvođenje vozila s nultim emisijama, čime bi se u konačnici, zajedno s ugljično neutralnim gorivima, doprinijelo potpunoj dekarbonizaciji voznog parka teških vozila. Međutim, smatra da je potrebno usredotočiti se i na potražnju i ključne uvjete koji omogućuju funkcioniranje vozila s nultim emisijama kao izvedivo rješenje za logističke operatore.

4.4.1. Prema Udruženju europskih proizvođača automobila (ACEA), prijedlog bi iziskivao znatno veći broj vozila s nultim emisijama na cesti najmanje dvije godine ranije nego što je predviđeno. Konkretno, novopredloženi cilj iziskivao bi da više od 400 000 vozila s nultim emisijama bude u funkciji za manje od sedam godina i da se od 2030. nadalje svake godine registrira gotovo 100 000 vozila, što znači da bi jedna trećina svih novoregistriranih vozila od 2030. nadalje trebala

⁽¹⁵⁾ Uredba (EU) 2019/631 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o utvrđivanju standardnih vrijednosti emisija CO₂ za nove osobne automobile i za nova laka gospodarska vozila te o stavljanju izvan snage uredbi (EZ) br. 443/2009 i (EU) br. 510/2011 (SL L 111, 25.4.2019., str. 13.).

⁽¹⁶⁾ DOE/EE-2675 | siječanj 2023.

⁽¹⁷⁾ COP27: SAD, Ukrajina, Irska, Aruba, Belgija, Hrvatska, Curaçao, Dominikanska Republika, Lihtenštajn i Litva potpisale su Globalni memorandum o razumijevanju kojim se podržava plan 100-postotne prodaje novih kamiona i autobusa s nultim emisijama do 2040. (17.11.2022.).

U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27 (Američka ministrica za energetiku na COP27 istaknula predanost Amerike postizanju nulte neto stope emisija i suzbijanju klimatskih promjena).

imati nulte emisije. Za taj bi vozni park bilo potrebno više od 50 000 javno dostupnih punjača, od kojih bi 35 000 trebali biti modeli s megavatnim punjenjem visokih performansi, a bilo bi potrebno i oko 700 stanica za punjenje vodikom. To upućuje na visoku razinu ambicije i javnih i privatnih aktera.

4.4.2. EGSO poziva i na ponudu odgovarajućih povoljnih uvjeta kojima bi se prijevoznike i operatere potaknulo na ulaganje u nova vozila, uključujući masovno ubrzano uvođenje odgovarajuće infrastrukture za punjenje i opskrbu gorivom, učinkovito određivanje cijena ugljika i druge mjere na strani potražnje kojima se podupiru prijevoznici i osigurava njihovo ulaganje u vozila s nultim emisijama. Treba imati na umu da će prijevoznici i operateri odluke o ulaganju donositi na temelju profitabilnosti.

4.4.3. EGSO pozdravlja napore nekih država članica da podrže prijelaz na vozila s nultim emisijama, posebno za MSP-ove. U Austriji se programom financiranja „komercijalna vozila i infrastruktura bez emisija” pruža potpora poduzećima da svoje vozne parkove preusmjere na gospodarska vozila koja ne koriste fosilna goriva i da uspostave infrastrukturu za punjenje i opskrbu potrebnim gorivom. U okviru Mehanizma Europske unije za oporavak i otpornost i drugih nacionalnih fondova Austrija raspolaze s ukupno 365 milijuna EUR za promicanje gospodarskih vozila s nultim emisijama i njihove infrastrukture ⁽¹⁸⁾.

4.5. S obzirom na ograničenja Komisijine procjene učinka, a pogotovo činjenicu da postojeća Uredba nije evaluirana, EGSO poziva na pomno i redovito praćenje određenih ključnih elemenata, uključujući razvoj novih pogonskih sklopova, uvođenje infrastrukture za punjenje/opskrbu te trošak vozila, energije i goriva.

4.6. Održiva nefosilna goriva mogu u dekarbonizaciji prometa dopunjavati elektrifikaciju i vodik, iako niža učinkovitost i troškovi (koji su trenutno visoki) ograničavaju tu ulogu ⁽¹⁹⁾. Iako su priznata u propisima o zračnom i pomorskom prometu, ne spominju se u uredbama o dekarbonizaciji cestovnog prometa. Međutim, metodologija koja razlikuje linearne emisije CO₂ (iz fosilnih goriva) i kružne ili nulte neto emisije (iz e-goriva i održivih biogoriva) u kontekstu životnog ciklusa pokazuje da učinkovita vozila s motorima s unutarnjim izgaranjem i hibridna vozila na održiva biogoriva i e-goriva imaju ugljični otisak usporediv s ugljičnim otiskom električnih vozila na baterije koje koriste električnu energiju iz fosilnih izvora. Zbog toga je još važnije zamijeniti fosilna goriva i u postojećem voznom parku i u novim teškim vozilima koja će i dalje upotrebljavati pogonske sklopove s motorom s unutarnjim izgaranjem.

4.7. EGSO poziva tvorce politika da osiguraju da se prelaskom na nefosilna goriva pruže jasna jamstva za ulaganja i pravednu tranziciju u sektoru goriva, i podupire rast relevantnog industrijskog vrijednosnog lanca EU-a i preuzimanje globalnog vodstva.

4.8. Tehnološki neutralna opcija donosi brojne prednosti. Njome bi se u velikoj mjeri ublažili rizici u razvoju tehnologije i sigurnosti opskrbe. Diversificirana tehnološka strategija, u kojoj održiva goriva nadopunjuju vozila na baterije i vodik, učinila bi gospodarstvo EU-a otpornijim, a te dvije tehnologije razvijaju i proširuju svoju domaću osnovu u EU-u.

4.9. EGSO smatra da je ključno osigurati da se prijedlogom doprinese:

- jačanju vodećeg položaja industrije EU-a u proizvodnji teških vozila, autobusa i povezane opreme s pomoću ulaganja i inovacija;
- očuvanju učinkovitog i troškovno učinkovitog funkcioniranja logističkog lanca EU-a, čime se omogućuje funkcioniranje unutarnjeg tržišta EU-a čak i u najkritičnijim okolnostima;
- promicanju konkurentnosti i poticanju zapošljavanja u svim industrijama (s posebnim naglaskom na MSP-ove) koje pripadaju vrijednosnom lancu komercijalnog cestovnog prometa;

⁽¹⁸⁾ https://www.bmk.gv.at/en/topics/mobility/alternative_transport/electromobility.html.

⁽¹⁹⁾ Vidjeti cijelo izvješće Radne skupine III. IPCC-a u okviru šestog izvješća o procjeni (na engleskom jeziku), str. 1068.

- ubrzavanju prelaska na održiviji prometni sustav koji se temelji na multimodalnosti i u kojem će se znatan dio od 75 % kopnenog tereta koji se danas prevozi cestom preusmjeriti na željeznički prijevoz i prijevoz unutarnjim plovnim putovima;
- poboljšanju otpornosti gospodarstva EU-a na šokove, velike poremećaje u lancima opskrbe i ograničenja u pristupu resursima. Na primjer, ako određene zemlje upotrebljavaju fosilnu energiju kao oružje i s obzirom na činjenicu da se sirovine za električna vozila nabavljaju i prerađuju iz samo nekoliko zemalja izvan EU-a.

4.10. Za to je potrebno sljedeće:

4.10.1 Trend smanjenja emisija CO₂ koji je usklađen s kapacitetom industrijskog sektora za preobrazbu, a prijevoznicima odgovara u smislu troškova i operativne učinkovitosti. Predloženi ciljevi moraju biti usklađeni s vremenom potrebnim za prenamjenu postojećih proizvodnih postrojenja i izgradnju novih, za uvođenje infrastrukture za punjenje, za osiguravanje opskrbe ključnim komponentama i sirovinama, za stvaranje vodećih tržišta i osposobljavanje radne snage.

4.10.2 Provedba dekarbonizacije (voznog parka) koja je u skladu s provedbom industrijskog plana EU-a u okviru zelenog plana i važnim projektima od zajedničkog europskog interesa i koja će doprinijeti razvoju ključnih lanaca opskrbe za taj sektor u Europi, kao što su čisti vodik, baterije i mikroelektronika. Trend emisija također mora biti u skladu s ciljevima europskog zelenog plana i strategijom EU-a za održivu i pametnu mobilnost.

4.11. Kao što je izneseno u prethodnim mišljenjima, EGSO smatra da je bolja koordinacija zakonodavstva o okolišu usmjerenog na cestovni promet ključna za uspješnu preobrazbu industrije (npr. Euro 7, AFIR i eurovinjeta) ⁽²⁰⁾, ali poziva na dosljedan zakonodavni pristup.

4.12. U skladu sa svojim prethodnim mišljenjima ⁽²¹⁾, EGSO napominje da, unatoč svim prednostima električnih pogonskih sklopova i pogonskih sklopova na vodik, predloženu uredbu koja se temelji na pristupu „iz ispušne cijevi” treba dopuniti drugim instrumentima politike kako bi se potaknula upotreba obnovljivih, nefosilnih goriva za dio voznog parka koji koristi motore s unutarnjim izgaranjem. Paketom „Spremi za 55 %” mora se osigurati pristup koji se temelji na životnom ciklusu i izbjeći da dekarbonizacija cestovnog prometa dovede do prebacivanja emisija na početak vrijednosnog lanca. Revizijom sustava EU-a za trgovanje emisijama i Direktive o energiji iz obnovljivih izvora ⁽²²⁾ mora se osigurati da se dekarbonizacija cestovnog prometa i energetske proizvodnje odvijaju kompatibilnim tempom.

4.13. U transformaciji Europska unija mora osigurati pošteno tržišno natjecanje za europske proizvođače originalne opreme i prijevoznike na domaćem i međunarodnom tržištu.

4.14. EGSO također naglašava da treba izgraditi kapacitete i pružiti potporu prijevoznicima i operaterima, posebno MSP-ovima, u ispunjavanju obveza izvješćivanja iz Uredbe, među ostalim u pogledu predloženog središnjeg registra za podatke o teškim vozilima.

4.15. EGSO naglašava da autobuse koji se koriste i za međugradski prijevoz treba izuzeti od posebnog zahtjeva nulte stope emisija za gradske autobuse.

⁽²⁰⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o homologaciji motornih vozila i motora te sustava, sastavnih dijelova i zasebnih tehničkih jedinica namijenjenih za takva vozila s obzirom na njihove emisije i trajnost baterija (Euro 7) i o stavljanju izvan snage uredbama (EZ) br. 715/2007 i (EZ) br. 595/2009” (COM(2022) 586 final – 2022/0365(COD)) (SL C 228, 29.6.2023., str. 103.), Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Strategija EU-a za mobilnost i industrijski lanci vrijednosti EU-a: pristup automobilske ekosustavima” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 105, 4.3.2022., str. 26.) i Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Direktive 1999/62/EZ o naknadama koje se naplaćuju za korištenje određenih infrastrukture za teška teretna vozila (COM(2017) 275 final – 2017/0114 (COD)) i o Prijedlogu direktive Vijeća o izmjeni Direktive 1999/62/EZ o naknadama koje se naplaćuju za korištenje određenih infrastrukture za teška teretna vozila u pogledu određenih odredbi o porezima na motorna vozila (COM(2017) 276 final – 2017/0115 (CNS)) (SL C 81, 2.3.2018., str. 188.).

⁽²¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju standardnih vrijednosti emisija za nove osobne automobile i za nova laka gospodarska vozila kao dio integriranog pristupa Unije s ciljem smanjivanja emisija CO₂ iz lakih vozila te o izmjeni Uredbe (EZ) br. 715/2007 (COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD)) (SL C 227, 28.6.2018., str. 52.) i Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) 2019/631 u pogledu postrožavanja standardnih vrijednosti emisija CO₂ za nova osobna vozila i nova laka gospodarska vozila u skladu s povećanjem klimatskih ambicija Unije (COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD)) (SL C 194, 12.5.2022., str. 81.).

⁽²²⁾ Direktiva (EU) 2018/2001 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora (SL L 328, 21.12.2018., str. 82.).

4.16. EGSO sa zabrinutošću primjećuje da tehnološke promjene nisu „neutralne” za radnike. Iako će se sljedećih godina u ekosustavu mobilnosti otvoriti brojna radna mjesta, očekuje se golem gubitak radnih mjesta u određenim dijelovima vrijednosnog lanca jer će to negativno utjecati na mnoge MSP-ove u različitim regijama EU-a. Nove tehnologije utječu i na profile vještina potrebne u tom sektoru, a njihovo brzo uvođenje moglo bi nekim kategorijama radnika (niskokvalificirani radnici, stariji radnici, radnici na određeno vrijeme) stvoriti probleme. Trenutačni manjak kvalificiranih radnika u mnogim sektorima mogao bi ugroziti i napredak tranzicije.

4.17. EGSO naglašava potrebu za političkim okvirom kojim se potiče dekarbonizacija na pravedan način za radnike. Kad je riječ o teškim vozilima, pravedna tranzicija mora podrazumijevati sljedeće:

4.17.1. Detaljne procjene učinka na lanac opskrbe kako bi se izbjegle promjene koje uzrokuju poremećaje za radnike. Te procjene učinka također moraju bolje odražavati učinak dekarbonizacije prometa na regionalnoj razini.

4.17.2. Osiguravanje odgovarajućih financijskih sredstava za potporu regijama koje se suočavaju s poteškoćama zbog plana za dekarbonizaciju, imajući na umu važnost socijalne uvjetovanosti u državnim potporama.

4.17.3. Potreba da se u planovima razvijenima u suradnji sa socijalnim partnerima predvide promjene na svim razinama (lokacije, poduzeća, regije i sektori).

4.17.4. Golemi napori javnih tijela i poduzeća da prekvalificiraju i usavršavaju radnike.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira za sigurnu i održivu opskrbu kritičnim sirovinama i o izmjeni uredbi (EU) br. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 i (EU) 2019/1020

[COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)]

i Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Sigurna i održiva opskrba kritičnim sirovinama kao potpora usporednoj tranziciji

(COM(2023) 165 final)

(2023/C 349/22)

Izvjestitelj: **Maurizio MENSI**

Suizvjestitelj: **Michal PINTÉR**

Zahtjev za savjetovanje	Europski parlament, 8.5.2023. Vijeće Europske unije, 16.5.2023.
Pravna osnova:	članak 114. i članak 304. UFEU-a
Nadležna Stručna skupina:	Savjetodavno povjerenstvo za industrijske promjene
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	22.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	183/1/6

I. PREPORUKE ⁽¹⁾

EUROPSKI GOSPODARSKI I SOCIJALNI ODBOR:

1. pozdravlja ambiciju Europske komisije da pripremi dosljednu politiku EU-a o kritičnim i strateškim sirovinama i o razvoju lanaca vrijednosti u ekstraktivnim industrijama te industrijama rafiniranja i recikliranja, u skladu s ciljevima zelenog plana i svim povezanim zakonodavstvom;
2. poziva Europsku komisiju da osigura sveobuhvatan pristup s koordiniranim politikama EU-a kako bi se pružila regulatorna sigurnost za ulaganja u istraživanje, vađenje, preradu, rafiniranje i recikliranje sirovina, njihovih nusproizvoda i ključnih minerala, na temelju gospodarske i tehničke izvedivosti, usklađenosti politika i pravne sigurnosti za poslovne subjekte u tim sektorima;
3. poziva na koordinaciju politike o sirovinama sa socijalnim politikama EU-a i na potporu izgradnji kapaciteta na razini EU-a u pogledu vještina za ekstraktivne industrije, s naglaskom na prekvalifikaciju i usavršavanje postojeće radne snage, kao i na razvoj kapaciteta upravljanja u javnim upravama država članica EU-a;
4. preporučuje da se drugi materijali ključni za sektore zelene tehnologije/čiste tehnologije uključe u popise kritičnih i strateških sirovina, imajući na umu da se takvi popisi redovito ažuriraju i zasnivaju na detaljnoj i transparentnoj procjeni kritičnosti i/ili strateške vrijednosti utemeljenoj na dokazima, koja se provodi uz savjetovanje s predstavnicima industrije i stručnjacima;

⁽¹⁾ Ove preporuke dopunjene su prijedlozima amandmana na kraju ovog dokumenta.

5. poziva sadašnju i novu Europsku komisiju da osigura pristup konkurentnim cijenama energije i ciljanom financiranju za ekstraktivne industrije EU-a i recikliranje, istodobno osiguravajući da se postupci izdavanja dozvola i licenci za nove projekte u području sirovina pojednostave i skrate i da se svi novi zahtjevi za poduzeća u pogledu izvješćivanja i revizije svedu na najmanju moguću mjeru;
6. podržava djelotvornu provedbu mjera trgovinske zaštite usmjerenih na novorazvijene projekte u području sirovina u EU-u i rješavanje problema nepoštenih trgovinskih praksi i ograničenja putem odgovora u skladu s pravilima WTO-a;
7. preporučuje davanje prednosti kritičnim i strateškim sirovinama u zakonodavstvu o recikliranju i otpadu te podupiranje tržišta sekundarnih sirovina, posebno kad je riječ o materijalima ključnima za zelenu tranziciju;
8. preporučuje da se omogući javno financiranje projekata istraživanja i vađenja kritičnih sirovina na tlu EU-a putem usklađivanja s pravilima o državnim potporama;
9. preporučuje da se osigura koordinacija između predloženog akta o kritičnim sirovinama i protumonopolskih alata EU-a kako bi se izbjegli nepotrebni poremećaji na unutarnjem tržištu;
10. predlaže da se istraže mogućnosti za posebna partnerstva i sporazume o suradnji i sa zemljama kandidatkinjama;
11. preporučuje postizanje odgovarajuće ravnoteže (u smislu zaštite okoliša) u ocjenjivanju dosljednosti s drugim politikama EU-a.

II. OBJAŠNJENJA/RAZRADA

1. Dana 16. ožujka 2023. Komisija je predstavila prijedlog nove uredbe kojom želi osigurati pristup kritičnim i strateškim sirovinama (Uredba o kritičnim sirovinama ili Akt o kritičnim sirovinama), kao i predmetnu komunikaciju. Dok je Uredbom utvrđen regulatorni okvir za pružanje potpore razvoju domaćih kapaciteta i jačanje održivosti i cirkularnosti lanaca opskrbe kritičnim sirovinama u EU-u, komunikacijom se predlažu mjere za pružanje potpore diversifikaciji lanaca opskrbe putem novih međunarodnih partnerstava koji se uzajamno podupiru.
2. Opći cilj Uredbe o kritičnim sirovinama jest riješiti problem nepostojanja sigurnog i održivog pristupa kritičnim sirovinama za EU povećanjem razine informiranosti u okviru industrije EU-a i ublažavanjem rizika povezanih s kritičnim sirovinama u globalnom lancu opskrbe, povećanjem kapaciteta lanca vrijednosti kritičnih sirovina u EU-u na unutarnjem tržištu te smanjenjem ekološkog otiska koji nastaje potrošnjom kritičnih sirovina u EU-u.
3. Budući da se njome predlaže dosljedni pristup EU-a poboljšanju i jamčenju sigurnosti opskrbe kritičnim sirovinama, inicijativa će doprinijeti sprečavanju mogućih poremećaja tržišnog natjecanja i rascjepkanosti jedinstvenog tržišta do kojih bi moglo doći kad bi te mjere bile nekoordinirane te održavanju jednakih uvjeta tržišnog natjecanja za poduzeća u EU-u.

Osiguranje sveobuhvatnog pristupa s koordiniranim politikama EU-a radi pružanja regulatorne sigurnosti za ulaganja

4. EU trenutačno ovisi o uvozu za brojne sirovine (75 % od 100 % opskrbe), zbog čega je izložen ranjivosti u lancima opskrbe i značajnoj nestabilnosti cijena. Kako proizlazi iz OECD-ovih Globalnih izgleda za materijalne resurse do 2060., predviđa se da će se globalna potrošnja sirovina gotovo udvostručiti do 2060., pri čemu se predviđa da će najbrže rasti uporaba metala, kako primarnih tako i sekundarnih. Pritom je udio EU-a u svjetskoj proizvodnji mineralnih sirovina manji od 5 %. Samo na Kinu otpada otprilike 75 % globalnih proizvodnih kapaciteta za litij-ionske baterijske ćelije te u njoj posluje deset najvećih svjetskih dobavljača fotonaponske opreme. S druge strane, u EU-u se nalazi tek otprilike 3 % globalnih proizvodnih kapaciteta za litij-ionske baterijske ćelije.

5. Uredbom o kritičnim sirovinama predviđa se utvrđivanje i jačanje strateških prioriteta u području vađenja, prerade i recikliranja strateških sirovina. Kako bi privukla takva ulaganja s razmjerno dugim vremenskim okvirima, Komisija bi trebala riješiti pitanje regulatorne sigurnosti. Predvidivo i stabilno regulatorno okruženje od ključne je važnosti za privlačenje ulaganja ne samo za istraživanje i vađenje sirovina nego i za njihovu preradu i recikliranje.

6. Na stabilnost i privlačnost poslovnog okruženja EU-a utječe više zakonodavnih okvira, dok zahtjevi za izvješćivanje koji su često oprečni i višestruki doprinose regulatornoj nesigurnosti (vidjeti među ostalim Direktivu o industrijskim emisijama ⁽²⁾, Uredbu o baterijama ⁽³⁾, reviziju Uredbe REACH, zakonodavstvo o otpadu, Uredbu o ekološkom dizajnu održivih proizvoda, Akt o industriji s nultom neto stopom emisija, novu industrijsku politiku EU-a, Akcijski plan za kružno gospodarstvo, Direktivu o ekološkom dizajnu ⁽⁴⁾ itd.). Stoga je od presudne važnosti izbjeći udvostručenje propisa ili donošenje prekomjernih propisa kako bi se privukla i poticala ulaganja u domaće industrijske kapacitete za istraživanje, rudarenje, rafiniranje, preradu materijala i recikliranje. Uredba o kritičnim sirovinama trebala bi se temeljiti na radu Komisije u drugim područjima i biti u potpunosti usklađena s ciljevima zelenog plana i dosljedna s povezanim zakonodavstvom. Politika u području kritičnih sirovina trebala bi se u najvećoj mogućoj mjeri temeljiti na dokazima, uzimajući u obzir dostupne podatke (vidjeti studiju Zajedničkog istraživačkog centra iz 2020. „Prognostička studija o sirovinama kritičnima za strateške tehnologije i sektore” (Critical Raw Materials for strategic technologies and sectors – a foresight study) ili izvješće Zajedničkog istraživačkog centra Znanost za politiku „Analiza lanca opskrbe i prognoza potražnje za materijalima u strateškim tehnologijama i sektorima u EU-u” (Supply chain analysis and material demand forecast in strategic technologies and sectors in the EU).

7. Nadalje, postoji pitanje potrebe za predviđanjem preciznih smjernica za dionike u pogledu provedbe popisa strateških i kritičnih sirovina u politikama EU-a i njihove prilagodbe s obzirom na budući razvoj tržišta kritičnih sirovina. Popis strateških sirovina može doprinijeti većoj informiranosti tvorca politika u pogledu važnosti i uloge određenih tvari u gospodarstvu EU-a; međutim, ako želimo pridati potrebnu pozornost tvarima uvrštenima na popis kritičnih sirovina u trenutačnom i budućem zakonodavstvu, potrebno je poduzeti daljnje korake. U donošenju politika potrebno je jasno dati prednost kritičnim sirovinama, osobito u područjima industrijske politike, trgovinske politike, državne potpore, istraživanja, razvoja i inovacija, klime i okoliša, kao i u zakonodavstvu o kemikalijama. Sve te politike i njihove ciljeve trebalo bi uskladiti kako bi se stvorili poticajni uvjeti i povoljan regulatorni okvir za kritične sirovine i za razvoj njihovih lanaca vrijednosti. Također je potrebno daljnje pojašnjavanje u pogledu davanja statusa prioriteta projektima u kojima glavni materijal koji se vadi nije strateška ili kritična sirovina, ali nusproizvodi to jesu (npr. projekt vađenja željezne rude koji dovodi do vađenja elemenata rijetkih zemalja kao nusproizvoda). Osim toga, potrebno je pojašnjenje u pogledu statusa „drugih”, odnosno „nestrategičkih” projekata kako bi bilo lako razumljivo kako će se i u kojim vremenskim rokovima takvi projekti ocjenjivati i financirati. Naposljetku, davanje veće prednosti strateškim projektima u području sirovina ni u kojem slučaju ne bi smjelo dovesti do smanjenja prioriteta drugih važnih projekata u području sirovina ili projekata duž vrijednosnog lanca sirovina.

8. Osim pružanja pravne sigurnosti dionicima, inicijative Komisije u području sirovina trebale bi se temeljiti na široj potpori javnosti. Proširenjem industrija rudarstva, prerade i recikliranja otvorit će se nova radna mjesta i doprinijet će se gospodarskom napretku, ali izuzetno je važno pobrinuti se i da javnost to prihvati. Senzibilizacija građana od presudne je važnosti: Komisija mora provoditi ciljne komunikacijske strategije kako bi informirala građane EU-a o koristima, kao i o održivosti i okolišnom učinku novih industrijskih ulaganja povezanih s kritičnim sirovinama, i odgovoriti na zabrinutost određenih skupina dionika, lokalnih zajednica i građana EU-a u pogledu širenja istraživačkih i rudarskih aktivnosti.

Koordinacija sa socijalnim politikama EU-a: pružanje potpore kapacitetima u pogledu vještina za ekstraktivne industrije na razini EU-a

9. U sektoru sirovina u EU-u zaposleno je oko 350 000 osoba, dok u proizvodnim industrijama koje ovise o pouzdanom pristupu mineralnim sirovinama postoji više od 30 milijuna radnih mjesta. Za osiguravanje održive opskrbe EU-a sirovinama i naprednim materijalima bit će potrebno više od 1,2 milijuna novih radnih mjesta do 2030. ⁽⁵⁾ Stoga bi

⁽²⁾ Direktiva 2010/75/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o industrijskim emisijama (integrirano sprečavanje i kontrola onečišćenja) (SL L 334, 17.12.2010., str. 17.).

⁽³⁾ Uredba (EU) 2023/1542 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. srpnja 2023. o baterijama i otpadnim baterijama, izmjeni Direktive 2008/98/EZ i Uredbe (EU) 2019/1020 te stavljanju izvan snage Direktive 2006/66/EZ (SL L 191, 28.7.2023., str. 1.).

⁽⁴⁾ Direktiva 2009/125/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. listopada 2009. o uspostavi okvira za utvrđivanje zahtjeva za ekološki dizajn proizvoda koji koriste energiju (SL L 285, 31.10.2009., str. 10.).

⁽⁵⁾ Procjena Europskog instituta za inovacije i tehnologiju o sirovinama.

Uredba o kritičnim sirovinama trebala biti usklađena sa socijalnim politikama EU-a te bi se njome trebala pružati potpora izgradnji kapaciteta na razini država članica kako bi se ojačala radna snaga u lancima opskrbe kritičnim sirovinama, ekstraktivnim industrijama te sektorima prerade i recikliranja. Od ključne je važnosti pružati potporu obrazovanju i jačanju vještina u akademskoj zajednici, ali i usmjeriti rad na izgradnji kapaciteta na stručnjake u industriji u sektoru sirovina i javnu upravu država članica. To bi se moglo postići osnivanjem novih specijaliziranih ustanova za potporu visokom obrazovanju i stručnom osposobljavanju u sektoru sirovina te za prekvalifikaciju i usavršavanje postojeće radne snage u EU-u i/ili potporom postojećim ustanovama. Konačno, valja uložiti veće napore u uspostavu i pružanje potpore primijenjenom učenju i prijenosu tehnologije između akademske zajednice, industrije i istraživačkih organizacija.

Uključivanje drugih materijala ključnih za sektore zelene tehnologije/čiste tehnologije i osiguravanje dosljednosti s drugim politikama

10. Osim materijala za koje je u Uredbi o kritičnim sirovinama utvrđeno da su od strateške ili kritične važnosti, postoje nekritične sirovine koje bi mogle postati kritične u srednjoročnom do dugoročnom razdoblju. Stoga je potreban fleksibilan popis koji se može lako prilagoditi i koji bi trebalo redovito ažurirati, najmanje svake dvije godine, a prema potrebi i češće, ovisno o budućim kretanjima u tom području. Ocjenjivanje strateške važnosti različitih materijala također bi trebalo biti specifično za pojedini sektor kako bi se uzela u obzir potražnja u različitim proizvodnim sektorima. Nadalje, kako bi se u potpunosti nadopunili napori Komisije u pogledu pružanja potpore kritičnim i strateškim sirovinama, valja provesti ocjenjivanje pristupa osnovnim sirovinama.

11. Ocjenjivanje bi trebalo odražavati prioritete i potrebe EU-a u pogledu energetske tranzicije, potencijalno do 2030. godine, i trebalo bi obuhvaćati materijale za koje se danas ne čini da postoji rizik od poremećaja u opskrbi, ali za kojima postoji velika potražnja u sektorima kritičnim za ciljeve EU-a u pogledu dekarbonizacije te zelene i digitalne tranzicije, odnosno materijale za koje se smatra da su ključni minerali. Naglasak stavljen na te prioritete programe također bi trebao na primjeren način obuhvaćati osnovne lance vrijednosti, kao što su oni u području sigurnosti opskrbe hranom ili medicine. Utvrđivanje materijala koje treba uvrstiti na različite popise uvijek bi se trebalo temeljiti na detaljnoj, transparentnoj i jasno definiranoj analizi za procjenu njihove kritičnosti i/ili strateške vrijednosti, pri čemu bi trebalo voditi računa o cjelokupnom lancu vrijednosti sirovina, zahtjevima za obradu i dostupnosti zamjenskih tvari. Trebalo bi se redovito savjetovati s predstavnicima industrije i stručnjacima te osigurati funkcionalan i otvoren dijalog između Komisije i industrije.

Osiguranje pristupa konkurentnim cijenama energenata i boljem ciljanom financiranju za industrije EU-a

12. Aktualna energetska kriza izrazito je utjecala na sva poduzeća u EU-u, ali osobito na energetske intenzivne industrije, uključujući ekstraktivni sektor i recikliranje. Kako bi se zajamčilo energetske tržište EU-a koje dobro funkcionira, potreban je koordiniran odgovor EU-a. Uspjeh bilo koje politike EU-a u području kritičnih sirovina ovisi o pouzdanom pristupu dostatnim količinama električne energije proizvedene bez uporabe fosilnih goriva po konkurentnim cijenama. Za razliku od aktualnog prioriteta financiranja EU-a koji je usmjeren na fazu istraživanja i razvoja novih strateških projekata, EGSO bi pozdravio reformu dostupnih okvira financiranja koja bi bila osmišljena po uzoru na ciljeve američkog Zakona o smanjenju inflacije, odnosno reformu kojom bi se osiguralo financiranje koje je u većoj mjeri usmjereno na fazu komercijalizacije i pokrivanje operativnih troškova. Iako je naglasak na inovativne tehnologije i istraživanje važan, proizvodima koji se dobivaju trebalo bi pružati primjerenu potporu i u fazi komercijalizacije.

13. Ambicija Komisije u pogledu ubrzanja postupaka izdavanja dozvola uvelike je dobrodošla i treba dobiti status prioriteta kako bi se postiglo da takvi postupci traju najviše 12 do 18 mjeseci. Ocjenjivanje novih, kritičnih projekata trebalo bi se provoditi u ubrzanim rokovima i trebalo bi odrediti stroge rokove za najdulje trajanje postupaka izdavanja dozvola/licenci. Cilj svih reformi postupaka izdavanja dozvola trebao bi biti skraćivanje njihova trajanja i smanjenje njihove složenosti, pri čemu je također potrebno održati stroge okolišne, socijalne i upravljačke standarde. Ubrzanje postupka izdavanja dozvola treba osigurati i jačanjem mehanizma „sve na jednom mjestu”, koji se utvrđuje unutar unaprijed određenih rokova kako bi centralizirani postupak izdavanja odobrenja bio učinkovitiji i manje složen. Izmijenjene odredbe o izdavanju dozvola trebale bi se primjenjivati na objekte za istraživanje, rafiniranje, preradu i recikliranje te bi trebale pružati dostatnu regulatornu sigurnost u pogledu ishoda. Osim toga, svi novi zahtjevi u pogledu izvješćivanja ili revizije u Uredbi o kritičnim sirovinama trebali bi biti ograničeni na ono što je nužno kako se poduzećima iz EU-a, neovisno o njihovoj veličini, ne bi nametnula dodatna administrativna opterećenja. Predviđeni Odbor za kritične sirovine imat će ključnu ulogu u podupiranju provedbe Uredbe o kritičnim sirovinama, uključujući postupke izdavanja odobrenja. U tu svrhu, kako bi se osigurala učinkovitost njegovih zadaća praćenja, preporučljivo je u Odbor uključiti ne samo predstavnike institucija već i neovisne tehničke stručnjake u tom području.

Suzbijanje nepoštenih trgovinskih praksi i ograničenja

14. Unatoč ambicioznim ciljevima Uredbe o kritičnim sirovinama, postoje prirodna ograničenja u pogledu dostupnosti određenih sirovina u EU-u, zbog čega će uvoz ostati ključan za prijelaz na zeleno i digitalno gospodarstvo.

15. Bit će potrebno zadržati djelotvorne mjere trgovinske zaštite kako bi se pružila zaštita za nova europska ulaganja te kako bi se zajamčili jednaki uvjeti tržišnog natjecanja u odnosu na treće zemlje. Modernizacija mjera trgovinske zaštite EU-a potrebna je u svrhu zaštite od dampa koji provode treće zemlje. EU bi osobito trebao nastojati osigurati bržu provedbu mjera trgovinske zaštite u svrhu suzbijanja nepoštenog uvoza i provedbe bržih i učinkovitijih istraga te kako bi omogućio širu provedbu privremenih mjera već u ranoj fazi.

16. Djelovanje EU-a u području trgovinske politike trebalo bi nadopunjavati ciljeve Uredbe o kritičnim sirovinama i povezanih politika, uključujući socijalna prava, i prednost bi trebalo dati brzom zaključenju sporazuma o slobodnoj trgovini sa zemljama bogatim resursima o kojima se trenutno pregovara ili koji čekaju ratifikaciju (s Australijom, Indonezijom itd.). Kad je riječ o već sklopljenim sporazumima o slobodnoj trgovini, trebalo bi, kada je to moguće, ocijeniti i ojačati postojeće odredbe o energiji i sirovinama. Trebalo bi obratiti pozornost i na usklađenost trgovinske politike i carinskih pravila/pravila o podrijetlu koja se primjenjuju na sirovine, kao i na posebna pitanja povezana s izbjegavanjem sankcija primjenjivih na sirovine.

Davanje statusa prioriteta kritičnim i strateškim sirovinama u zakonodavstvu o recikliranju i otpadu te pružanje potpore tržištima sekundarnih sirovina

17. Recikliranje je važno za jačanje strateške autonomije EU-a. EU bi trebao pružati potporu industriji obrade i prerade otpada pripremom sekundarnih sirovina za recikliranje u proizvodnim procesima i izmijeniti postojeće zakonodavstvo o otpadu kako bi se prednost dala recikliranju i kružnosti kritičnih i strateških sirovina s najvećim tehničkim i gospodarskim potencijalom za recikliranje (izvedivost). Također bi trebao pružati potporu tržištima sekundarnih sirovina. Kad je riječ o sekundarnim sirovinama, EGSO predlaže poduzimanje mjera za uspostavu funkcionalnih tržišta i svođenje curenja otpada na najmanju moguću mjeru.

18. Sekundarne sirovine mogu doprinijeti smanjenju ovisnosti o određenim kritičnim sirovinama te bi ih stoga trebalo razmotriti u okviru područja primjene Uredbe o kritičnim sirovinama. Kao jedan od brojnih primjera, učinkovito recikliranje željeznog otpada može smanjiti potrebe za opskrbom sirovinama za proizvodnju metala. Unatoč tome što je željezni otpad iznimno važan element energetske tranzicije, očekuje se da će do 2030. postati manje dostupan, što će dovesti do mogućih poremećaja u opskrbi.

19. Uredba o kritičnim sirovinama trebala bi osigurati pristup svim kritičnim materijalima za industrije i električna vozila. To uključuje ne samo elemente rijetkih zemalja, mangan, materijale ključne za zelenu tranziciju, uključujući čelik, aluminij i bakar, industrijske minerale, grafit i nikal nego i sekundarne sirovine. Metali su ključni infrastrukturni pokretači zelene tranzicije i kao takvi bi se trebali primjereno identificirati i uzeti u obzir u Uredbi o kritičnim sirovinama, u svim dijelovima lanaca vrijednosti.

Ekonomske i okolišne studije o onečišćujućem učinku vađenja sirovina: usklađivanje s odredbama o državnoj potpori

20. S obzirom na stupanj nesigurnosti u pogledu stvarne prisutnosti kritičnih sirovina u EU-u, rizik povezan s pokretanjem projekata istraživanja i vađenja u EU-u preuzet će se u razumnoj mjeri, ali samo uz financijsku potporu javnim sredstvima. Budući da se Uredbom o kritičnim sirovinama također zahtijeva da takve kampanje budu u skladu s ciljevima zelenog plana, EGSO predlaže lakše dodjeljivanje javnih sredstava ako se vađenja temelje na preliminarnim ekonomskim i okolišnim studijama kojima se ocjenjuje učinak onečišćujućih tvari koji bi nastao vađenjem kritičnih sirovina.

21. Ako takve preliminarne studije nisu obuhvaćene područjem primjene strateških projekata kako je predviđeno Uredbom o kritičnim sirovinama, njihovo javno financiranje trebalo bi poticati putem koordinacije s pravilima o državnoj potpori te, konkretno, nedavno donesenom izmjenom Opće uredbe o skupnom izuzeću u okviru zelenog plana za 2023. Navedene će se preliminarne studije smatrati „potporom za zaštitu okoliša” ili „potporom za istraživanje, razvoj i inovacije” te, ako obuhvaćaju nekoliko država članica, „važnim projektima od zajedničkog europskog interesa”.

22. Djelotvornom koordinacijom s pravilima EU-a o državnoj potpori već u preliminarnoj fazi istraživanja i razvoja može se zajamčiti djelotvorno usmjeravanje javnih sredstava kojima se pruža potpora budućoj provedbi strateških projekata prema održivim ciljevima te se, u slučaju važnih projekata od zajedničkog interesa, može zajamčiti da se njima nastoji postići koordinirani rezultat. Mogu se uvesti i mehanizmi javnog financiranja (npr. ubrzani i lakši pristup financijskim mehanizmima kao što su zajmovi/kreditna jamstva/bespovratna sredstva), samo u pogledu ulaganja poduzeća iz EU-a u sklopu projekata u okviru sporazuma o slobodnoj trgovini.

Protumonopolski instrumenti: propisi o koncentracijama kojima se prednost daje predvodnicima u području recikliranja i vađenja kritičnih sirovina iz EU-a

23. Uzimajući u obzir, kao nužne preduvjete, i dalje nedovoljno istraženu dostupnost kritičnih sirovina u EU-u i značajna ulaganja potrebna za provedbu sigurnog i održivog lanca opskrbe kritičnim sirovinama, moglo bi biti uputno prilagoditi određene protumonopolske alate EU-a kako bi se olakšalo postizanje ciljeva utvrđenih u skladu s Uredbom o kritičnim sirovinama, izbjegavajući pritom neopravdano narušavanje tržišnoga natjecanja na unutarnjem tržištu (moglo bi biti korisno primjenjivati okvir za kontrolu koncentracija na fleksibilniji način usmjeren prema održivosti, uzimajući pritom u obzir ne samo ciljeve zelenog plana (kako ih je već utvrdila Europska komisija) nego i ciljeve Uredbe o kritičnim sirovinama).

24. Zbog toga bi bilo preporučljivo ocijeniti koncentracije s obzirom na strateške projekte koji će se provoditi u okviru Uredbe o kritičnim sirovinama kako bi se postigla odgovarajuća ravnoteža između raznih postojećih interesa.

25. Stoga bi od nadležnih tijela za tržišno natjecanje trebalo zatražiti da razmotre nove vrste djelotvornosti, kao što su smanjenje poremećaja opskrbe i povećanje industrijske pripravnosti u slučaju nestašica vanjskih kritičnih sirovina. Pri provedbi takvih ocjenjivanja također valja uzeti u obzir cilj Komisije koji se odnosi na objedinjavanje potražnje zainteresiranih kupaca kritičnih sirovina, što bi, u konačnici, trebalo doprinijeti sniženju trenutačnih visokih cijena.

Međunarodno djelovanje i diversifikacija resursa: uključivanje zemalja kandidatkinja i koordinacija s bilateralnom suradnjom u međunarodnim forumima

26. U skladu s ciljem Komisije koji se odnosi na diversifikaciju vanjskih izvora kritičnih sirovina, EGSO preporučuje istraživanje mogućnosti za partnerstva i sporazume o suradnji, uključujući sa zemljama kandidatkinjama. Takva bi partnerstva mogla obuhvaćati projekte koji se financiraju sredstvima EU-a usmjerene na razvoj kampanja istraživanja na novim odabranim lokacijama i/ili napuštenim rudarskim lokacijama, u skladu sa strateškim projektima koji će biti pokrenuti u državama članicama EU-a na temelju novih prijedloga Komisije.

27. Za postizanje takvih partnerstava moglo bi biti potrebno da se zemlje kandidatkinje obvežu na brže usklađivanje svojih politika u području zaštite okoliša s pravnom stečevinom EU-a. Uključivanje takvih partnerstava u okvir pregovora o pristupanju koji su trenutačno u tijeku može imati dvostruku korist za EU u cjelini jer će se povećati izgledi da će se domaći izvori kritičnih sirovina povećati u budućnosti i jer će se zemljama kandidatkinjama olakšati usklađivanje sa zakonodavstvom EU-a o okolišu (npr. u području otpada, vode, industrijskog onečišćenja i kvalitete zraka).

28. Uredba o kritičnim sirovinama mora biti koordinirana ne samo s politikama EU-a i međunarodnim trgovinskim djelovanjem nego i s bilateralnom suradnjom koju EU provodi na međunarodnim forumima (odnosno sa suradnjom EU-a i SAD-a u okviru foruma kao što su Partnerstvo za sigurnost minerala, Konferencija o kritičnim sirovinama i mineralima te Radna skupina za kritične minerale Međunarodne energetske agencije, koja je nedavno ojačana Vijećem za energetiku EU-a i SAD-a).

29. Uredbom o kritičnim sirovinama neće se postići samo domaća samodostatnost EU-a u pogledu kritičnih sirovina nego i vanjska autonomija za utvrđivanje novih standarda na globalnoj razini kada je riječ o jamčenju sigurnosti i održivosti njihovih lanaca opskrbe. Zahvaljujući ulozi aktera koji utvrđuje standarde na globalnoj razini, dodatno će se povećati vjerojatnost da će EU postići opće ciljeve utvrđene prijedlogom Komisije za suzbijanje nepoštenih trgovinskih praksi i trgovinskih praksi koje dovode do onečišćenja u području kritičnih sirovina u čitavom svijetu.

Dugoročni ciljevi u odnosu na kratkoročne ciljeve u okviru ocjenjivanja dosljednosti s drugim politikama EU-a: postizanje odgovarajuće ravnoteže (u smislu zaštite okoliša)

30. Konačno, ne može se isključiti mogućnost da bi dugoročno za djelotvornu provedbu Uredbe o kritičnim sirovinama moglo biti potrebno kratkoročno preoblikovanje određenih specifičnih ciljeva zelenog plana usko povezanih s Uredbom o kritičnim sirovinama. Mogućnost (gotovo) samodostatnog EU-a, čak i ako bi bilo potrebno više vremena za postizanje potpune učinkovitosti, u konačnici bi mogla povećati mogućnost postizanja ciljeva u pogledu održivosti/klimatske neutralnosti u dugoročnom smislu (također uzimajući u obzir razmjerno visoko stopu onečišćenja koja nastaje trenutačnim metodama vađenja materijala u nekim zemljama u razvoju).

III. PREDLOŽENI AMANDMANI NA COM(2023) 160 final

Amandman 1.

Uvodna izjava 29.

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
<p>(29) Privatna ulaganja društava, financijskih ulagatelja i kupaca od ključne su važnosti. Kad privatna ulaganja sama po sebi nisu dovoljna, za efektivno pokretanje projekata duž lanca vrijednosti kritičnih sirovina može biti potrebna javna potpora, npr. u obliku jamstva, zajmova ili vlasničkih i kvazivlasničkih ulaganja. Ta javna potpora može predstavljati državnu potporu. Takva potpora mora imati poticajan učinak i biti nužna, primjerena i razmjerna. Postojeće smjernice za državne potpore, koje su nedavno detaljno revidirane u skladu s ciljevima usporedne tranzicije, pružaju brojne mogućnosti za potporu ulaganjima duž lanca vrijednosti kritičnih sirovina pod određenim uvjetima</p>	<p>(29) Privatna ulaganja društava, financijskih ulagatelja i kupaca od ključne su važnosti. Kad privatna ulaganja sama po sebi nisu dovoljna, za efektivno pokretanje projekata duž lanca vrijednosti kritičnih sirovina može biti potrebna javna potpora, npr. u obliku jamstva, zajmova ili vlasničkih i kvazivlasničkih ulaganja. Ta javna potpora može predstavljati državnu potporu. Takva potpora mora imati poticajan učinak i biti nužna, primjerena i razmjerna. Postojeće smjernice za državne potpore, koje su nedavno detaljno revidirane u skladu s ciljevima usporedne tranzicije, pružaju brojne mogućnosti za potporu ulaganjima duž lanca vrijednosti kritičnih sirovina pod određenim uvjetima Komisija i države članice trebale bi pojasniti kako će se primjenjivati pravila o državnim potporama i uvesti mehanizme bespovratnih sredstava, zajmova i poreznih kredita s ciljem podupiranja postojećih industrijskih kapaciteta EU-a i stvaranja novih postrojenja u EU-u i pouzdanim partnerskim trećim zemljama. Pritom bi trebalo voditi računa i o operativnim i o kapitalnim rashodima.</p>

Obrazloženje

Trenutačne mjere predviđene za državne potpore nejasne su i u sklopu njih nedostaju mehanizmi za potporu postojećim industrijskim kapacitetima koji su znatno pogođeni rastućim cijenama energije i stvaranjem novih postrojenja za kritične sirovine u EU i inozemstvu.

Amandman 2.

Članak 1. stavak 2. točka (a) (nova točka)

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
	(a) <i>utvrditi transparentnu i jasno definiranu metodologiju za procjenu materijala koje treba uvrstiti na popis strateških sirovina, među ostalim upotrebom tehničkih informativnih članaka, slično metodologiji koja se primjenjuje na popis kritičnih sirovina. Buduće popise strateških i kritičnih sirovina trebalo bi popratiti procjenom učinka postojećeg zakonodavstva EU-a i njegova učinka na materijale s tih popisa;</i>

Obrazloženje

Kritične sirovine procjenjuju se na temelju procjene kritičnosti koja se zasniva na posebnoj metodologiji koja uključuje dug i detaljan postupak provjere uz pomoć vanjskih stručnjaka, predstavnika industrije i istraživačkih instituta. S druge strane, utvrđivanje strateških sirovina nije se temeljilo na objavljenoj metodologiji niti je uključivalo prethodna savjetovanja. Uključivanjem strateških sirovina u popis kritičnih sirovina (Prilog 2.) podrazumijeva se da su svi materijali dosegнули pragove utvrđene metodologijom za kritične sirovine, što dovodi u zabludu.

Amandman 3.

Članak 1. stavak 3.

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
3. Ako Komisija na temelju izvješća iz članka 42. zaključi da Unija vjerojatno neće ostvariti ciljeve iz stavka 2., ona procjenjuje izvedivost i proporcionalnost predlaganja mjera ili izvršavanja svojih ovlasti na razini Unije kako bi zajamčila ostvarivanje tih ciljeva.	3. Ako Komisija na temelju izvješća iz članka 42. zaključi da Unija vjerojatno neće ostvariti ciljeve iz stavka 2., ona omogućuje određenu razinu fleksibilnosti kako bi na najbolji način uzela u obzir jedinstvenost vrijednosnog lanca ciljanih sirovina jer svaki materijal ima posebna svojstva i izazove povezane s nabavom, preradom i recikliranjem. Trebala bi se usredotočiti na održavanje i podupiranje postojećih kapaciteta. Trebalo bi poticati otvoren i stalan dijalog između industrije i oblikovatelja politika kako bi se utvrdile referentne vrijednosti koje su tehnički i gospodarski izvedive, kao i usklađene s ciljevima EU-a.

Obrazloženje

Referentne vrijednosti u pogledu nabave, obrade i recikliranja preopćenite su i nerealne te mogu dovesti do neželjenih i negativnih posljedica. Odredbe bi trebalo pažljivo razmotriti s obzirom na gospodarske i tehničke poteškoće povezane s njihovom provedbom i rizik od preopterećenja industrije EU-a, posebno malih i srednjih poduzeća.

Amandman 4.

Prilog I.

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
<p><i>PRILOG I.</i></p> <p>Strateške sirovine</p> <p>Odjeljak 1.</p> <p>Popis strateških sirovina</p> <p>Sljedeće sirovine smatraju se strateškima:</p> <p>(a) bizmut</p> <p>(b) bor – <i>metalurške čistoće</i></p> <p>(c) kobalt</p> <p>(d) bakar</p> <p>(e) galij</p> <p>(f) germanij</p> <p>(g) litij – <i>baterijske čistoće</i></p> <p>(h) <i>elementarni</i> magnezij</p> <p>(i) mangan – <i>baterijske čistoće</i></p> <p>(j) <i>prirodni</i> grafit – <i>baterijske čistoće</i></p> <p>(k) nikal – <i>baterijske čistoće</i></p> <p>(l) metali platinske skupine</p> <p>(m) elementi rijetkih zemalja <i>za magnet</i> (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm i Ce)</p> <p>(n) <i>elementarni</i> silicij</p> <p>(o) <i>elementarni</i> titanij</p> <p>(p) volfram</p>	<p><i>PRILOG I.</i></p> <p>Strateške <i>primarne i sekundarne</i> sirovine</p> <p>Odjeljak 1.</p> <p>Popis strateških sirovina</p> <p>Sljedeće <i>primarne i sekundarne</i> sirovine smatraju se strateškima, <i>uključujući pripadajuće metale i minerale s kojima se te strateške sirovine vade</i>:</p> <p>(a) bizmut</p> <p>(b) bor</p> <p>(c) kobalt</p> <p>(d) bakar</p> <p>(da) <i>željezni otpad (uključujući nehrđajući)</i></p> <p>(e) galij</p> <p>(f) germanij</p> <p>(g) litij</p> <p>(ga) <i>magnezit/magnezijev oksid</i></p> <p>(h) magnezij</p> <p>(i) mangan</p> <p>(j) grafit</p> <p>(k) nikal</p> <p>(ka) <i>fosfor</i></p> <p>(kb) <i>potaša</i></p> <p>(l) metali platinske skupine</p> <p>(m) elementi rijetkih zemalja (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm i Ce)</p> <p>(n) silicij</p> <p>(o) titanij</p> <p>(p) volfram</p> <p>(pa) <i>cink</i></p>

Amandman 5.**PRILOG II.**

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
<p><i>PRILOG II.</i></p> <p>Kritične sirovine</p> <p>Odjeljak 1.</p> <p>Popis kritičnih sirovina</p> <p>Sljedeće sirovine smatraju se kritičnima:</p> <p>(a) antimon</p> <p>(b) arsen</p> <p>(c) boksit</p> <p>(d) barit</p> <p>(e) berilij</p> <p>(f) bizmut</p> <p>(g) bor</p> <p>(h) kobalt</p> <p>(i) koksni ugljen</p> <p>(j) bakar</p> <p>(k) glinenac (feldspat)</p> <p>(l) fluorit</p> <p>(m) galij</p> <p>(n) germanij</p> <p>(o) hafnij</p> <p>(p) helij</p> <p>(q) teški elementi rijetkih zemalja</p> <p>(r) laki elementi rijetkih zemalja</p> <p>(s) litij</p> <p>(t) magnezij</p> <p>(u) mangan</p> <p>(v) prirodni grafit</p> <p>(w) nikal – baterijske čistoće</p> <p>(x) niobij</p> <p>(y) fosfatna stijena</p> <p>(z) fosfor</p>	<p><i>PRILOG II.</i></p> <p>Kritične primarne i sekundarne sirovine</p> <p>Odjeljak 1.</p> <p>Popis kritičnih sirovina</p> <p>Sljedeće primarne i sekundarne sirovine smatraju se kritičnima, uključujući pripadajuće metale i minerale s kojima se te kritične sirovine vade:</p> <p>(a) antimon</p> <p>(b) arsen</p> <p>(c) boksit</p> <p>(d) barit</p> <p>(e) berilij</p> <p>(f) bizmut</p> <p>(g) bor</p> <p>(h) kobalt</p> <p>(i) koksni ugljen</p> <p>(j) bakar</p> <p>(k) glinenac (feldspat)</p> <p>(ka) željezni otpad (uključujući nehrđajući)</p> <p>(l) fluorit</p> <p>(m) galij</p> <p>(n) germanij</p> <p>(o) hafnij</p> <p>(p) helij</p> <p>(q) teški elementi rijetkih zemalja</p> <p>(r) laki elementi rijetkih zemalja</p> <p>(s) litij</p> <p>(sa) magnezit/magnezijev oksid</p> <p>(t) magnezij</p> <p>(u) mangan</p> <p>(v) grafit</p> <p>(w) nikal</p> <p>(x) niobij</p> <p>(y) fosfatna stijena</p> <p>(z) fosfor</p>

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
(aa) metali platinske skupine	(aa) metali platinske skupine
(bb) skandij	(aaa) potaša
(cc) elementarni silicij	(bb) skandij
(dd) stroncij	(cc) elementarni silicij
(ee) tantal	(dd) stroncij
(ff) elementarni titanij	(ee) tantal
(gg) volfram	(ff) elementarni titanij
(hh) vanadij	(gg) volfram
	(hh) vanadij
	(ii) čink

Obrazloženje za amandmane 4. i 5.

Određeni se materijali obično mogu vaditi samo zajedno s drugim, običnim metalom, primjerice elementi rijetkih zemalja sa željeznom rudom, i ne mogu se vaditi odvojeno. Osim toga, određeni su materijali nužni u ekosustavu proizvodnje, rafiniranja i recikliranja materijala, npr. magnezit za talionice – bez tog materijala nije moguće reciklirati metale/materijale na visokim temperaturama. Trebali bismo izbjegavati ograničenja u tom području (i za kritične i za strateške sirovine) i izbjegavati propisivanje posebnih namjena za određene sirovine u vrijednosnom lancu. U protivnom bi bio prihvatljiv samo posljednji korak rafiniranja, ali ne i vađenje.

Prijelaz na niskouglično i kružno gospodarstvo čini sekundarne sirovine sve važnijima jer one pomažu smanjiti ovisnost o neobrađenim sirovinama i podupiru učinkovitost resursa, smanjenje otpada i održivost. Osim toga, neki od tih materijala ključni su za dekarbonizaciju industrije, zelenu tranziciju i postizanje ciljeva nultih neto emisija.

Amandman 6.

Članak 2. – točka 15. (nova točka)

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
	15. „projekt u području strateških sirovina” znači svako planirano postrojenje ili planirano znatno proširenje odnosno planirana znatna prenamjena postojećeg postrojenja koje služi za vađenje, preradu ili recikliranje sirovina navedenih u Prilogu II., među ostalim ako se te sirovine pojavljuju kao nusproizvodi vađenja i prerade sirovina koje nisu navedene u prilogima I. ili II.

Obrazloženje

Strateške sirovine često su nusproizvodi osnovnog metala ili minerala. Potrebno je dodatno pojašniti uključivanje ekstraktivnih projekata za takve osnovne metale i minerale u strateške projekte u okviru Uredbe o kritičnim sirovinama.

Amandman 7.

Članak 3.a (novi članak)

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
	<p style="text-align: center;">Članak 3.a</p> <p>1. <i>Sekundarne sirovine uzimaju se u obzir u popisima strateških (Prilog I.) i kritičnih (Prilog II.) sirovina.</i></p> <p>2. <i>Komisija najmanje svake dvije godine preispituje i, prema potrebi, ažurira popis strateških i kritičnih sekundarnih sirovina iz priloga I. i II., uzimajući u obzir njihovu stratešku ulogu u dekarbonizaciji i zelenoj tranziciji, visok predviđeni rast potražnje ili oskudicu na globalnoj razini, poteškoće u povećanju prikupljanja/oporabe u EU-u i velik potencijal za uporabu kritičnih sirovina u EU-u.</i></p>

Obrazloženje

Sekundarne sirovine imaju važnu ulogu u dekarbonizaciji europskih industrija, posebno onih koje proizvode strateške tehnologije za zelenu i digitalnu tranziciju. Prepoznavanjem njihove strateške vrijednosti podupire se odgovorna nabava i smanjuje vađenje neobrađenih sirovina. U okviru popisa strateških sirovina trebalo bi utvrditi potpopis strateških sekundarnih sirovina, uzimajući u obzir, među ostalim, sljedeće kriterije: stratešku ulogu u dekarbonizaciji i zelenoj tranziciji, predviđeni rast globalne potražnje, poteškoće s prikupljanjem, uporabom i recikliranjem u EU-u i velik potencijal za uporabu kritičnih sirovina. U procjeni bi trebalo uzeti u obzir najnovije dostupne podatke, kao i predviđeni razvoj ponude i potražnje tijekom odgovarajućeg referentnog razdoblja, kako bi se odgovorilo na buduće nestašice ili poremećaje u opskrbi.

Amandman 8.

Članak 5. stavak 1. točka (c)

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
<p>(c) projekt bi se održivo proveo, pogotovo s obzirom na praćenje, sprečavanje i smanjenje utjecaja na okoliš, primjenu društveno odgovorne prakse, uključujući poštovanje ljudskih prava i prava radnika, potencijal za kvalitetna radna mjesta i konstruktivnu suradnju s lokalnim zajednicama i relevantnim socijalnim partnerima, te primjenu transparentne poslovne prakse s odgovarajućim politikama za praćenje sukladnosti radi sprečavanja i smanjenja rizika od štetnih utjecaja na pravilno funkcioniranje javne uprave, uključujući korupciju i podmićivanje;</p>	<p>(c) projekt bi se održivo proveo, pogotovo s obzirom na praćenje, sprečavanje i smanjenje utjecaja na okoliš prije svega u dugoročnom razdoblju i na globalnoj razini, primjenu društveno odgovorne prakse, uključujući poštovanje ljudskih prava i prava radnika, potencijal za kvalitetna radna mjesta i konstruktivnu suradnju s lokalnim zajednicama i relevantnim socijalnim partnerima, te primjenu transparentne poslovne prakse s odgovarajućim politikama za praćenje sukladnosti radi sprečavanja i smanjenja rizika od štetnih utjecaja na pravilno funkcioniranje javne uprave, uključujući korupciju i podmićivanje;</p>

Obrazloženje

Postizanje odgovarajuće ravnoteže između dugoročnih ciljeva održivosti i kratkoročnih ciljeva (uzimajući u obzir i relativno veće onečišćenje uzrokovano trenutačnim metodama vađenja materijala u nekim zemljama u razvoju i činjenicu da živimo na istom planetu).

Amandman 9.**Članak 19. stavak 1. točka (e) (nova točka)**

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
	(e) nepoštene trgovinske prakse. Komisija zadržava i jača mjere trgovinske zaštite kako bi se osigurali jednaki uvjeti za sve. EU bi također trebao dati prednost uspostavi poticaja usklađenih s pravilima WTO-a kako bi se osigurali jednaki uvjeti na globalnoj razini. Oni bi mogli biti u obliku poticaja za potrošače za održive europske sirovine ili potpore za proizvodnju naprednijih postrojenja.

Obrazloženje

Europska industrija sirovina nalazi se u nepovoljnom položaju u odnosu na konkurenciju na globalnoj razini i potrebno je osigurati da se mjere trgovinske zaštite koriste za zaštitu industrije od nepoštenih trgovinskih praksi.

Amandman 10.**Članak 35. stavak 1.**

Prijedlog Komisije	Amandman EGSO-a
1. Odbor se sastoji od država članica i Komisije. Odborom predsjedava Komisija.	1. Odbor se sastoji od država članica i Komisije te neovisnih tehničkih stručnjaka . Odborom predsjedava Komisija.

Obrazloženje

Predvideni Odbor za kritične sirovine imat će ključnu ulogu u podupiranju provedbe Uredbe o kritičnim sirovinama, uključujući postupke izdavanja odobrenja. U tu svrhu, kako bi se osigurala učinkovitost njegovih zadaća praćenja, preporučljivo je u Odbor uključiti ne samo predstavnike institucija već i neovisne tehničke stručnjake u tom području.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Zajedničkoj komunikaciji Europskog parlamenta i Vijeća „Svemirska strategija Europske unije za sigurnost i obranu”

(JOIN(2023) 9 final)

(2023/C 349/23)

Izvjestitelj: **Maurizio MENSI**

Suizvjestitelj: **Jan PIE**

Zahtjev za savjetovanje:	Europska komisija, 2.5.2023.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Savjetodavno povjerenstvo za industrijske promjene
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	22.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	12.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	170/1/1

1. Zaključci i preporuke

1.1. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) podržava činjenicu da je EU prepoznao sigurnosnu i obrambenu dimenziju svemira te 10. ožujka 2023. simbolično objavio zajedničku komunikaciju Europskom parlamentu i Vijeću naslovljenu „Svemirska strategija Europske unije za sigurnost i obranu” („strategija”).

1.2. EGSO dijeli zajedničko razumijevanje novog geopolitičkog konteksta s ozbiljnim problemima uzrokovanim ruskom invazijom na Ukrajinu, kritičnošću svemirskih resursa i usluga te potrebom za razvojem mjera za njihovu zaštitu i obranu, što je neizbježan korak u osmišljavanju ozbiljne općeuropske svemirske politike.

1.3. EGSO se slaže da je prije jačanja otpornosti i zaštite svemirskih sustava i usluga potrebno utvrditi koje prijetnje postoje, a institucije EU-a moraju osigurati da u mapiranju i preporukama sudjeluju svi relevantni akteri, uključujući industriju, socijalne aktere i civilno društvo. Organizirano civilno društvo treba poticati da poradi na tome da u potpunosti razumije javni interes i koristi koje strategija donosi građanima kako bi se poboljšala njezina legitimnost i ojačala javna potpora zbog relevantnih civilnih primjena svemirskih tehnologija.

1.4. S obzirom na trenutačni zabrinjavajući geopolitički kontekst, EGSO preporučuje jačanje otpornosti i zaštite svemirskih sustava i usluga u Uniji. Napominje da je temeljni izazov u pogledu tog cilja postizanje sposobnosti za povećanje trenutačno niske razine javnih ulaganja, smanjenje njihove rascjepkanosti i promicanje europskog pristupa s dodanom vrijednošću s obzirom na to da Europa uvelike zaostaje za Sjedinjenim Američkim Državama, Kinom i Rusijom u pogledu javnih ulaganja u svemir.

1.5. EGSO smatra da jačanje otpornosti i zaštite svemirskih sustava i usluga u Uniji podrazumijeva i provedbu mjera za potporu tehnološkoj suverenosti i otpornosti ključnih industrijskih lanaca vrijednosti kako bi se osigurala neovisnost. U tom pogledu EGSO snažno preporučuje da se u potpunosti prepozna i istakne ključna uloga industrije u utvrđivanju problema ovisnosti i mjera ublažavanja.

1.6. EGSO želi podsjetiti da svjetski čelnici sve više prepoznaju i potvrđuju način na koji je svemir prožima ljudski život i donosi mu dodanu vrijednost. Danas se europski svemirski sektor suočava s nekim od gorućih izazova našeg doba, kao što su praćenje klimatskih promjena, poticanje tehnoloških inovacija i pružanje konkretnih socioekonomskih koristi za svakodnevni život građana. Institucije, poduzeća i građani sve se više oslanjaju na svemirsku tehnologiju, podatke i usluge za komunikacijske, navigacijske sustave i sustave za određivanje položaja te promatranje Zemlje (npr. neposredno

informiranje i komunikacija na licu mjesta u slučaju katastrofa). Svemir ima ključnu ulogu za građane, stratešku autonomiju Europe, kao i za globalnu diplomaciju, prihvaćanje europskog identiteta te nadahnjivanje i motiviranje sljedećih naraštaja.

1.7. EGSO sa zadovoljstvom pozdravlja mogući budući „akt EU-a o svemiru” kojim bi se obuhvatile sigurnost, zaštita i održivost te standardizacija usmjerena na ostvarenje pristupa EU-a upravljanju svemirskim prometom ⁽¹⁾.

1.8. EGSO je uvjeren da je potrebno integrirati sve mjere povezane s industrijom (npr. konkurentnost, ključne tehnologije, sigurnost lanca opskrbe) u okviru dosljedne industrijske politike u cijeloj Europi, u kontekstu vrlo snažne ovisnosti europske svemirske industrije o vrlo ograničenim otvorenim tržištima.

1.9. EGSO ustraje u tome da su konkretne mjere koje mogu biti korisne za rješavanje određenih situacija potrebne, ali one mogu imati smisla i biti u potpunosti učinkovite samo ako objedinjuju prilagođenu politiku javne nabave, ambicioznu i učinkovitu politiku istraživanja i razvoja te potporu uvođenju na tržište svemirskih tehnologija i usluga razvijenih u Europi, što se odnosi i na izvozna tržišta, posebice putem gospodarske diplomacije.

1.10. EGSO je uvjeren da je ambiciozna, ali i dosljedna potpora istraživanju i inovacijama temelj održivosti svemirskog sektora i njegove sposobnosti da služi potrebama javne politike. Europi je potrebna snažnija i dosljednija potpora za istraživanje i inovacije kako bi zadržala svoj položaj u svemiru i osigurala postojanje domaće industrije koja može osmisliti, isporučiti i iskoristiti najsuvremenije svemirske sustave.

1.11. U područjima u kojima je suradnja s trećim zemljama ključna, EGSO naglašava važnost očuvanja europskog suvereniteta i izbjegavanja ovisnosti o trećim zemljama u strateškim područjima uz istodobno promicanje suradnje i interoperabilnosti sa SAD-om i drugim trećim stranama koje imaju slične stavove, pri čemu su reciprocitet i obostrana korist zajednička pravila.

1.12. EGSO smatra da strategija mora biti popraćena konkretnim i brzim mjerama usmjerenim na ostvarivanje ciljanog proračuna, rasporeda provedbe mjera i stvaranja radnih mjesta ⁽²⁾. EU mora u tu svrhu izraditi precizan plan na temelju koordinacije aktera uključenih u svemirske aktivnosti na europskoj razini.

2. Kontekst mišljenja

2.1. Kriza uzrokovana bolešću COVID-19 ukazala je na nedostatak autonomije i kontrole u Europi u pogledu ključne mrežne infrastrukture, a ruska invazija na Ukrajinu dodatno je ubrzala put prema jačanju i osnaživanju sigurnosne i obrambene dimenzije svemira.

2.2. Na razini institucija ovo stanje simboliziraju dvije ključne etape:

2.2.1. Izjava iz Versaillesa, koju su kao odgovor na rusku invaziju na Ukrajinu 11. ožujka 2022. objavili čelnici Europske unije, u kojoj se poseban naglasak stavlja na obrambene aktivnosti u svemiru jer su čelnici EU-a dogovorili da će jačati „sigurnosnu i obrambenu dimenziju svemirske industrije i svemirskih aktivnosti”;

2.2.2. Strateški kompas za sigurnost i obranu, koji je 21. ožujka 2022. objavila Europska komisija pod vodstvom Visokog predstavnika EU-a za vanjske poslove i sigurnosnu politiku. Strateški kompas, u kojem se navodi da svemir postaje sve konfliktnije područje koje ima veliko značenje za obranu, ima brojne posljedice za europski svemirski sektor.

2.3. Te inicijative EU-a dopunjene su drugim programima suradnje; primjerice, u okviru sastanka Vijeća Europske svemirske agencije (ESA) na ministarskoj razini 2022., na kojem je predloženo više inicijativa za sigurnost u svemiru i iz svemira za doprinose država članica.

⁽¹⁾ U skladu s Mišljenjem Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi programa Unije za sigurnu povezivost za razdoblje 2023.–2027. (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD)) i Zajedničkom komunikacijom Europskom parlamentu i Vijeću: Pristup EU-a upravljanju svemirskim prometom – EU-ov doprinosi globalnom pitanju (JOIN(2022) 4 final), (SL C 486, 21.12.2022., str. 172.) i Novi svemir.

⁽²⁾ Uz poseban naglasak na zapošljavanju žena.

2.4. Rуска invazija na Ukrajinu nedvojbeno je pokazala apsolutno kritičnu važnost svemira kao ključnog resursa. Rat je također ukazao na odlučujuću važnost učinka komercijalnih sredstava kao nadopune državnim sredstvima i strategijama. Stoga je važna redovita javno-privatna komunikacija i suradnja, posebno u pogledu tehničkih i operativnih sposobnosti.

3. Opće napomene

3.1. EGSO prepoznaje apsolutno ključnu važnost svemira kao ključnu prednost za neovisno i informirano donošenje odluka i djelovanje europskih oblikovatelja politika u pogledu upravljanja krizama i sigurnosti, što je neophodan korak u osmišljavanju ozbiljne svemirske politike na europskoj razini. Organizirano civilno društvo treba poticati da poradi na tome da u potpunosti razumije javni interes i koristi koje strategija donosi građanima kako bi se poboljšala njezina legitimnost i ojačala javna potpora zbog relevantnih civilnih primjena svemirskih tehnologija.

3.2. Napori koje Europa ulaže u postizanje vjerodostojne i pouzdane autonomije u svemiru za provedbu svoje strateške autonomije sada su stvarnost i predstavljaju sve veći izazov na cijelom kontinentu. EGSO smatra da svi napori, bilo civilni ili vojni, nacionalni ili europski, javni ili privatni, moraju biti usmjereni na učinkovitost i pouzdanost za korisnike u području sigurnosti, kako je istaknuto u Akcijskom planu o sinergijama između civilne, obrambene i svemirske industrije⁽³⁾, zbog čega je potrebno ojačati javno-privatna partnerstva i potencijalna partnerstva sa zemljama istomišljenicama.

3.3. Rizik da bi novi opasni akteri mogli napasti svemirske sustave kako bi utjecali na ključne usluge koje omogućuju sateliti sve je veći. EGSO smatra da je sve važnije da rastući interes Europe za svemirske usluge i oslanjanje na njih budu popraćeni mjerama za zaštitu i obranu svemirskih sposobnosti i usluga kako europsko društvo i gospodarstvo ne bi postali još ranjiviji.

3.4. EGSO je uvjeren u to da države članice moraju u potpunosti pokazati svoju odgovornost i predanost svjetskom miru i sigurnosti jačanjem svoje slobode djelovanja u vezi sa svemirom i u svemiru, oslanjajući se na svoju suverenu sposobnost i sredstva, te smatra da je to jedan od najizravnijih i najvažnijih alata koji su im na raspolaganju kako bi mogle djelovati i vršiti utjecaj. U tu svrhu moraju jamčiti otpornost svoje svemirske industrije te sigurnost opskrbe i infrastrukture usluga za dobrobit svojih građana. U tom je kontekstu osiguravanje suverenog i održivog pristupa Europe svemiru neosporan prioritet.

4. Posebne napomene

4.1. Kontekst svemirskih prijetnji

4.1.1. EGSO pozdravlja utvrđivanje prijetnji koje bi mogle biti odgovorne za poremećaje, degradaciju ili uništavanje svemirskih sustava putem pripreme godišnje analize konteksta svemirskih prijetnji, koje se smatraju ključnima za razumijevanje neprijateljskog okruženja u kojem se sada razvijaju svemirska i zemaljska infrastruktura i usluge i razvijati će se u budućnosti.

4.1.2. EGSO uviđa da bi takva procjena pomogla da se potencijalno neprijateljske države ili organizacije spriječe u stjecanju osjetljivih sposobnosti (uključujući vještine, tehnologije, sredstva i sastavnice) kako bi se zajamčilo europsko upravljanje „osjetljivim sposobnostima” i njihova europska kontrola.

4.1.3. EGSO smatra da Europska komisija i ESVD trebaju uključiti europsku svemirsku industriju (velike i male subjekte), istraživačke i tehnološke organizacije te akademsku zajednicu u izradu godišnje analize konteksta svemirskih prijetnji i utvrđivanje preporuka i mjera koje će iz njih proizaći.

4.1.4. EGSO je uvjeren da bi takav proces omogućio privatnom sektoru da:

a) radi na novim prioritetima istraživanja i razvoja specifičnima za već poznate prijetnje ili novu vrstu prijetnje koja bi se pojavila;

⁽³⁾ COM(2021) 70 final.

- b) podiže svijest među klijentima i institucijskim akterima o potrebi za preventivnim pristupima;
- c) definira nove standarde na europskoj razini i na taj način doprinese postupku standardizacije na globalnoj razini;
- d) razmjenjuje najbolje primjere prakse među javnim i privatnim subjektima;
- e) prilagodi „zemaljski” pristup svemiru.

4.2. Jačanje otpornosti i zaštita svemirskih sustava i usluga u EU-u

4.2.1. Sigurnosni okvir na razini EU-a za zaštitu svemirskih sustava, razmjenu informacija i suradnju u vezi sa sigurnosnim incidentima u svemiru

4.2.1.1. EGSO smatra da će globalne regulatorne inicijative i jednostrane odluke u vezi s upravljanjem svemirskim prometom vjerojatno stvoriti zahtjevno okruženje za europske aktere. Reforme koje se provode izvan Europe doista bi mogle ugroziti sposobnost europskog svemirskog sektora da konkurira pod jednakim uvjetima i utjecati na njegovu održivost te dodatno ugroziti europski suverenitet kao glavni cilj EU-a u pogledu svemira.

4.2.1.2. EGSO je uvjeren da Europska unija ima priliku preuzeti vodeću ulogu u raspravama i osigurati temelje za zaštitu ključne europske svemirske infrastrukture i s njom povezanih usluga. Proaktivnim djelovanjem i promicanjem suradnje država članica EU-a umjesto fragmentacije, Europska unija omogućit će europskom svemirskom sektoru primjenu dogovorenih pravila i postupaka u svoju korist te ih dodatno promicati na globalnoj razini. Usklađenijim pristupom s većim naglaskom na suradnji među državama članicama potaknula bi se zajednička ulaganja u obranu i industriju EU-a u širem smislu. U tom bi pogledu mogućnost zajedničke nabave mogla povećati učinkovitost potražnje i doprinijeti konkurentnosti i učinkovitosti europske svemirske i obrambene industrije ⁽⁴⁾.

4.2.1.3. EGSO smatra da bi jačanje potencijala tehnologija i industrija s učinkom prelijevanja, kao što su zrakoplovna i svemirska tehnologija, kao i tehnologije koje imaju i vojnu i civilnu primjenu (tehnologije „dvojne namjene”), imalo velik utjecaj na industrijski i vojni razvoj EU-a.

4.2.1.4. Kad je riječ o sigurnosti i kibersigurnosti, EGSO se u potpunosti slaže da je zahtjev „integrirane sigurnosti” ključan za otpornost. Zajednički europski sigurnosni standardi također su važni sve dok se upotrebljavaju na praktičan način, s obzirom na to da su ciklusi definiranja i donošenja na konkurentnom tržištu s kojim se suočava europski svemirski sektor često predugi. To znači sljedeće:

- a) potrebno ih je razvijati usporedno s razvojem tehnologije;
- b) potrebno je utvrditi prilagodljiv postupak certifikacije;
- c) uključivanje novoosnovanih poduzeća i MSP-ova putem njihove sposobnosti ispunjavanja sigurnosnih zahtjeva zahtijeva bolju institucijsku potporu i suradnju unutar lanca opskrbe;
- d) potrebno je razviti nove standarde.

4.2.1.5. EGSO napominje da se Direktiva o otpornosti kritičnih subjekata ⁽⁵⁾ i Direktiva o mjerama za visoku zajedničku razinu kibersigurnosti širom Unije ⁽⁶⁾ primjenjuju samo na razini država članica, a ne na razini institucija EU-a. EGSO smatra da bi se te direktive trebale primjenjivati i na sredstva u vlasništvu EU-a.

⁽⁴⁾ Kako je istaknuto u Mišljenju Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi Akta o jačanju europske obrambene industrije putem zajedničke nabave (COM(2022) 349 final) (SL C 486, 21.12.2022., str. 68.).

⁽⁵⁾ Direktiva (EU) 2022/2557 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. prosinca 2022. o otpornosti kritičnih subjekata i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2008/114/EZ (SL L 333, 27.12.2022., str. 164.).

⁽⁶⁾ Direktiva (EU) 2022/2555 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. prosinca 2022. o mjerama za visoku zajedničku razinu kibersigurnosti širom Unije, izmjeni Uredbe (EU) br. 910/2014 i Direktive (EU) 2018/1972 i stavljanju izvan snage Direktive (EU) 2016/1148 (Direktiva NIS 2) (SL L 333, 27.12.2022., str. 80.).

4.2.2. Jačanje tehnološke suverenosti svemirskog sektora EU-a

4.2.2.1. EGSO u potpunosti pozdravlja želju za povećanjem proračuna Europskog fonda za obranu i programa Obzor Europa s obzirom na to da se u odnosu na posljednje faze razvoja činilo da EU dosad nije uspio uskladiti svoj proračun i povezane financijske instrumente s istaknutim ambicijama da napredne tehnologije dovede do potrebne razine spremnosti.

4.2.2.2. U kontekstu obnove zajedničke radne skupine, EGSO smatra da bi trebalo utvrditi jedinstveni postupak koji bi doveo do jedinstveno dogovorene i zajedničke zbirke podataka o kritičnim situacijama. U tom je procesu važna prisutnost europske svemirske industrije kao ključnog dionika jer bi smanjenje ovisnosti moglo poboljšati europski suverenitet u mjeri u kojoj se time pridonosi industrijskoj konkurentnosti.

4.2.2.3. EGSO se pita koje su buduće uloge i interakcije zajedničke radne skupine i Opservatorija za ključne tehnologije te ističe da je potrebna jača sinergija među njima.

4.2.2.4. EGSO podržava uspostavu novih saveza i važnih projekata od zajedničkog europskog interesa povezanih s tehnologijama relevantnima za svemir i obranu jer bi oni mogli doprinijeti povećanju razine financiranja te razvoju i održivosti dvostrukih izvora u Europi.

4.2.3. Rješavanje sigurnosnih prijetnji u svemirskom sektoru u EU-u

4.2.3.1. EGSO toplo pozdravlja rješavanje sigurnosnih prijetnji u svemirskom sektoru u EU-u zaštitom njegovih lanaca opskrbe i pravilima javne nabave kojima se u potpunosti jamči sigurnost opskrbe.

4.2.3.2. Međutim, smatra da je ključno da se te mjere široko integriraju u usklađenu općeuropsku industrijsku politiku u području svemira.

4.2.4. Razvoj sposobnosti, uključujući autonoman pristup EU-a svemiru, kako bi se povećala otpornost

4.2.4.1. EGSO se slaže da infrastruktura koja se sama štiti, raznoliki i prilagodljivi lansirni sustavi, usluge za svijest o situaciji u svemiru, servisiranje u orbiti i zaštićeni suvereni namjenski oblak za svemirske usluge predstavljaju ključne tehnologije/kapacitete za osiguravanje otpornosti.

4.2.4.2. EGSO smatra da bi trebalo osigurati dugoročan neovisan pristup EU-a svemiru jer Europa ne može ovisiti o trećim zemljama u pogledu pokretanja svojih svemirskih sposobnosti i održavanja vlastite svemirske infrastrukture. U tom je pogledu nužno primijeniti načelo davanja prednosti europskim lansirnim sustavima za lansiranja koja izvode europske institucije.

4.2.5. Odgovor na svemirske prijetnje

4.2.5.1. EGSO smatra da je za otkrivanje prijetnji potrebno razviti cjelovitu i autonomnu arhitekturu upravljanja svemirskim prometom koja bi se, među ostalim, oslanjala na uspostavu i potporu financiranih programskih linija za daljnji razvoj europskih sposobnosti za upravljanje svemirskim prometom (sustav za nadzor i praćenje u svemiru (SST), informiranost o svemirskoj domeni (SDA)) i ubrzanje uvođenja komercijalno održivih, konkurentnih i prilagodljivih europskih sustava za praćenje situacije u svemirskom prometu i upravljanje svemirskim prometom⁽⁷⁾.

4.2.5.2. U tom se smislu EGSO u potpunosti slaže sa snažnom usmjerenošću Zajedničke komunikacije o sposobnostima za informiranje o svemirskoj domeni, pod uvjetom da se u svima fazama oslanja na potporu, stručno znanje i sposobnosti industrije, uz sposobnosti EU-a i država članica EU-a.

⁽⁷⁾ U skladu s Mišljenjem Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi programa Unije za sigurnu povezivost za razdoblje 2023.–2027. (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD)) i Zajedničkom komunikacijom Europskom parlamentu i Vijeću: Pristup EU-a upravljanju svemirskim prometom – EU-ov doprinos globalnom pitanju (JOIN(2022) 4 final) (SL C 486, 21.12.2022., str. 172.) i Novi svemir.

4.2.5.3. EGSO potiče napore država članica EU-a u postizanju snažne koordinacije na razini EU-a, kojima se podupire cilj povećanja europske otvorene strateške autonomije u skladu s transatlantskim partnerskim savezom, suradnjom s ključnim strateškim partnerima kao što su Sjedinjene Američke Države i Ujedinjena Kraljevina i angažmanom na multilateralnoj razini, te ih poziva da eventualno pripreme teren za razvoj sposobnosti na razini EU-a.

4.2.5.4. EGSO prepoznaje važnost vježbi u svemiru jer bi koordinacija među Europljanima trebala biti snažnija, učinkovitija i imati veću važnost u odnosu na naše saveznike, posebice Sjedinjene Američke Države. To podrazumijeva izgradnju zajedničke kulture svemirskih operacija.

4.2.6 Veća upotreba svemira za sigurnost i obranu

4.2.6.1. EGSO se slaže da veći doprinos svemira europskim obrambenim sposobnostima podrazumijeva i oslanjanje na postojeće vodeće europske programe i njihovo poboljšanje s pomoću sigurnosne i obrambene dimenzije.

4.2.6.2. EGSO naglašava da bi proširenje programa Copernicus na sigurnosne sposobnosti značilo znatno proširenje ciljeva programa, što bi trebalo pažljivo procijeniti posebice u odnosu na povezane rizike za kapacitete financiranja programa Copernicus i njegovu trenutačnu politiku otvorenih podataka.

4.2.6.3. EGSO naglašava važnost doprinosa strategije zelenom planu EU-a i povezanim industrijskim ekosustavima. Konkretno, program Copernicus, koji se smatra vrhunskom referencom za praćenje klimatskih promjena i okoliša, izravno doprinosi rješavanju problema klimatskih promjena i pronalasku rješenja za njih te podupiranju uloge Europe na svjetskoj pozornici. S obzirom na to da je program Copernicus postao globalno prihvaćen standard za znanstvene snimke i kvalitetu podataka, potrebno ga je dodatno još snažnije poduprijeti.

4.2.6.4. Kad je riječ o sustavu IRIS², EGSO snažno podupire program koji će Uniji pomoći da ostane vodeći međunarodni akter koji može slobodno djelovati u području svemira.

4.2.6.5. EGSO je uvjeren da je potrebno sve mjere povezane s industrijom (konkurentnost, ključne tehnologije, sigurnost lanca opskrbe itd.) integrirati u okviru dosljedne industrijske politike na europskoj razini, u kontekstu vrlo snažne ovisnosti europske svemirske industrije o vrlo ograničenim otvorenim tržištima.

4.2.6.6. EGSO želi naglasiti da je svemirski sektor inovativan sektor koji se stalno razvija. Kako bi se osigurala konkurentnost europskih svemirskih aktivnosti, razvoj stručnih vještina zahtijeva stalnu prilagodbu i poboljšanje. Budući da su posljednjih godina trendovi zapošljavanja u industriji bili u snažnom porastu te se očekuje da će u bliskoj budućnosti i dalje ostati snažni, tu je činjenicu potrebno dodatno popratiti konkretnim djelovanjima kao što je osnivanje svemirske akademije EU-a.

4.2.7. Partnerstvo za odgovorno ponašanje u svemiru

4.2.7.1. EGSO se slaže da su za osiguravanje sigurne, održive i pouzdane upotrebe svemirskih sposobnosti ključna partnerstva i zajednički pothvati s drugim regijama, subjektima i trećim stranama sličnih stavova.

4.2.7.2. Ta je suradnja ključna, ali EGSO upozorava da je apsolutno neophodno očuvati europski suverenitet i autonomiju, uz istodobno promicanje suradnje i interoperabilnosti, pri čemu su reciprocitet i obostrana korist zajednička načela u odnosima sa Sjedinjenim Američkim Državama i ostalim trećim stranama sličnih stavova.

Bruxelles, 12. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskoj središnjoj banci, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o reviziji okvira za upravljanje krizama i osiguranje depozita kojim se doprinosi dovršetku bankovne unije

(COM(2023) 225 final)

o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) br. 806/2014 u pogledu mjera rane intervencije, uvjeta za sanaciju i financiranja mjera sanacije

(COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD))

o Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe 2014/59/EU u pogledu mjera rane intervencije, uvjeta za sanaciju i financiranja mjera sanacije

(COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD))

o Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Direktive 2014/59/EU i Uredbe (EU) br. 806/2014 u pogledu određenih aspekata minimalnog zahtjeva za regulatorni kapital i prihvatljive obveze

(COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD))

(2023/C 349/24)

Izvjestitelj: **Giuseppe GUERINI**

Suizvjestitelj: **Christophe LEFÈVRE**

Zahtjevi za savjetovanje	dopis španjolskog Ministarstva vanjskih poslova, Europske unije i suradnje, 8.12.2022. Vijeće Europske unije, 23.6.2023. (COM(2023) 229 final), 11.7.2023. (COM(2023) 226 final), 11.7.2023. (COM(2023) 227 final) Europski parlament, 12.6.2023. (COM(2023) 229 final), 10.7.2023. (COM(2023) 226 final i 227 final) Europska komisija, 2.6.2023. (COM(2023) 225 final)
Pravna osnova	članci 114. i 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina	Stručna skupina za ekonomsku i monetarnu uniju te ekonomsku i socijalnu koheziju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini	27.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani)	175/0/2

1. Zaključci i preporuke

1.1. EGSO cijeni sveobuhvatnu inicijativu Komisije da dovrši zakonodavstvo o upravljanju kriznim situacijama banaka i osiguranju depozita (CMDI) jer je unapređenje bankovne unije ključan korak prema jačanju europskog jedinstvenog tržišta u interesu deponenata i poreznih obveznika.

1.2. EGSO smatra da su nedavne krizne situacije banaka u Sjedinjenim Američkim Državama ukazale na važnost brzog djelovanja u obuzdavanju rizika od širenja štetnih učinaka i gubitka povjerenja ulagača i deponenata, kao i na potrebu za fleksibilnošću u odgovoru na krizne situacije banaka. Novija iskustva također pokazuju da je važno primjereno organizirati prijenos problematične banke drugoj banci u vrlo kratkom roku.

1.3. EGSO cijeni činjenicu da je prijedlogom Komisije zaštita putem sustava osiguranja depozita proširena na depozite javnih tijela, kao i činjenicu da Komisija radi na boljem usklađivanju instrumenata za zaštitu depozita u cijelom EU-u. S obzirom na ključnu ulogu primjereno financiranih i organiziranih fondova za osiguranje depozita, poboljšano usklađivanje koje je predložila Komisija svakako će biti korisno.

1.4. EGSO napominje da je jedan od glavnih ciljeva prijedloga Komisije proširenje područja primjene sanacije banaka. EGSO u potpunosti razumije pristup Komisije, kontekst, regulatornu logiku i dugoročne ciljeve.

1.5. S obzirom na nedavne krizne situacije banaka, EGSO ističe potrebu za pragmatičnim i fleksibilnim pristupom koji bi se temeljio na posebnostima različitih slučajeva u pogledu: i. regulatornog pristupa; ii. odabira najdjelotvornijih dostupnih instrumenata; iii. praktičnih posljedica poduzetih mjera; iv. nužne suradnje među dionicima; v. brzine izvršenja; vi. prirode financijskih sredstava koja će se upotrebljavati u provedbi odabranih rješenja za upravljanje krizom.

1.6. EGSO smatra da sanacija možda nije uvijek najpraktičnije rješenje za punu zaštitu gospodarskih ekosustava u kojima posluje problematična banka. Ako se pokaže da bi sanacija zapravo mogla biti skuplja od likvidacije, nad tom bi se bankom trebao pokrenuti postupak u slučaju nesolventnosti.

1.7. EGSO se slaže s Komisijom da bi se procjena javnog interesa mogla poboljšati ako bi se usvojio transparentniji i usklađeniji pristup diljem EU-a. Iako uvažava činjenicu da je postizanje ravnoteže između fleksibilnosti i predvidljivosti vrlo težak zadatak za regulatorna tijela, EGSO poziva suzakonodavce da pronađu rješenja kojima bi se maksimalno smanjila pravna nesigurnost.

1.8. EGSO smatra da je potrebno postići odgovarajuću ravnotežu između boljeg definiranja „procjene javnog interesa” i proporcionalnosti njezine primjene u odnosu na male, srednje i lokalne banke. Proširenje procjene javnog interesa na banke koje imaju važnu ulogu na regionalnoj razini i dalje ostavlja prostora za nesigurnost u postojećem okviru.

1.9. EGSO ponavlja koliko je važno poštovati načelo proporcionalnosti kako bi se izradila uredba koja bi bila prikladna za postizanje svojih ciljeva bez nanošenja prekomjerne štete interesima malih, srednjih i lokalnih banaka. Načelo proporcionalnosti trebalo bi uzeti u obzir i pri primjeni procjene javnog interesa, posebno kad je riječ o lokalnim bankama, koje ne predstavljaju rizik za financijsku stabilnost.

1.10. Iako je svjestan da za propise o bankarstvu i propise o državnim potporama vrijede različite nadležnosti, EGSO smatra da bi cijeli paket o upravljanju kriznim situacijama banaka i osiguranju depozita trebalo primjereno uskladiti s očekivanom revizijom Komunikacije o državnim potporama ⁽¹⁾ u bankarskom sektoru iz 2013. U suprotnom postoji rizik od provedbe prijedloga koji potencijalno nisu u skladu sa zakonodavstvom o državnim potporama, što dovodi do nepredvidivosti i pravne nesigurnosti.

1.11. Komisija se usredotočila na poboljšanje instrumenta za strategiju prijenosa upotrebom sustava osiguranja depozita s mogućnosti pristupa Jedinstvenom fondu za sanaciju, uz odgovarajuće zaštitne mjere. To bi mogao biti korak prema uspostavi europskog sustava osiguranja depozita, ali i dalje će biti određenih nedostataka sve dok bankovna unija ne bude dovršena jer će tržište i dalje biti rascjepkano.

2. Kontekst i zahtjev Španjolske za savjetovanje EGSO-a

2.1. Španjolska vlada zatražila je od Europskog gospodarskog i socijalnog odbora izradu razmatračkog mišljenja o prijedlogu o bankovnoj uniji, koje bi se fokusiralo na potrebu za promicanjem šire primjene procjene javnog interesa koja se primjenjuje kako bi se banke, posebno srednje i male banke, uključile u usklađeni sanacijski postupak u slučaju krize.

⁽¹⁾ Komunikacija Komisije o primjeni pravila o državnim potporama za poticajne mjere u korist banaka u kontekstu financijske krize počevši od 1. kolovoza 2013. („Komunikacija o bankarstvu”) (SL C 216, 30.7.2013., str. 1.).

2.2. Komisija je 18. travnja 2023. objavila četiri različita zakonodavna prijedloga za jačanje postojećeg okvira EU-a o upravljanju kriznim situacijama banaka i osiguranju depozita, uz naglasak na srednjim i manjim bankama ⁽²⁾.

2.3. Komisija smatra da se pokazalo „da su se u mnogim srednjim i manjim bankama koje su propadale upotrebljavala rješenja koja nisu dio okvira za sanaciju” ⁽³⁾, što je ponekad uključivalo „novac poreznih obveznika umjesto novca iz unutarnjih kapaciteta banaka ili privatnih sigurnosnih mreža koje financira sektor (sustavi osiguranja depozita i sanacijski fondovi)” ⁽⁴⁾, zbog čega je došlo do snažnih negativnih učinaka na gospodarstvo i percepciju društva.

2.4. Stoga se novim predloženim pravilima tijelima omogućuje da iskoriste sanaciju kao ključnu sastavnicu paketa instrumenata za upravljanje krizama, naglašavajući da bi sanacija mogla biti manje štetna za klijente od likvidacije jer im se i dalje omogućuje pristup računima, a očuvane su i ključne funkcije banke.

2.5. Prijedlozima Komisije olakšava se i primjena sustava osiguranja depozita u kriznim situacijama kako bi se deponente zaštitilo od gubitaka, u slučaju da je potrebno spriječiti širenje štetnih učinaka na druge banke i šire negativne posljedice za zajednice i gospodarstvo. Prijedlogom se, oslanjajući se na sigurnosne mreže koje financira sektor (kao što su sustavi osiguranja depozita i sanacijski fondovi), također nastoji očuvati novac poreznih obveznika u slučaju kriznih situacija banaka.

2.6. Potvrđena je razina pokrića od 100 000 EUR po deponentu i banci za sve prihvatljive deponente u EU-u, kako je utvrđeno u Direktivi o sustavima osiguranja depozita, te će se ona proširiti na javne subjekte kao što su bolnice, škole i općine, kao i na novac klijenata deponiran u obliku određenih vrsta novčanih sredstava klijenata (tj. od strane investicijskih društava, institucija za platni promet i institucija za elektronički novac). Prijedlogom Komisije također se nastoje uskladiti standardi zaštite deponenata u cijelom EU-u.

3. Opće napomene

3.1. EGSO se slaže s ciljevima zakonodavnih prijedloga Komisije kako bi se poboljšalo upravljanje kriznim situacijama banaka i osigurala primjerena zaštita depozita banaka u slučaju krize.

3.2. EGSO cijeni sveobuhvatnu inicijativu Komisije da dovrši zakonodavstvo o upravljanju kriznim situacijama banaka i osiguranju depozita jer je poboljšanje i unapređenje bankovne unije ključan korak prema jačanju europskog jedinstvenog tržišta u interesu deponenata i poreznih obveznika. Osim toga, dovršetak bankovne unije ključan je za ostvarenje istinske ekonomske i monetarne unije koja može jamčiti financijsku stabilnost i dobro upravljanje krizama u slučaju da je to potrebno.

3.3. Kako je navedeno u prethodnim mišljenjima ⁽⁵⁾, EGSO smatra da je jačanje postojećeg okvira o upravljanju kriznim situacijama banaka i osiguranju depozita od ključne važnosti. To su jasno pokazale i nedavne krizne situacije banaka u Sjedinjenim Američkim Državama i slučaj banke Credit Suisse, koji su imali negativne posljedice širokih razmjera za stabilnost bankarskog sustava u Sjedinjenim Američkim Državama i Švicarskoj, kao i za međunarodna financijska tržišta općenito, a posebno za bankarski sektor. U EU-u još nemamo zaštitni mehanizam za likvidnost u postupku sanacije.

3.4. EGSO smatra da navedeni slučajevi kriznih situacija banaka ponovno ističu važnost brzog obuzdavanja štete, a posebice rizika od širenja štetnih učinaka, kao i potrebu za fleksibilnosti u odgovoru na krizne situacije banaka. Dokazana je i odlučujuća uloga zaštitnog mehanizma za likvidnost kojim se pokrивaju neposredne potrebe za likvidnošću i osigurava vrijeme za razvoj održive sanacijske strategije.

⁽²⁾ COM(2023) 226 final, COM(2023) 227 final, COM(2023) 228 final i COM(2023) 229 final.

⁽³⁾ Priopćenje za tisak, 18. travnja 2023., Europska komisija.

⁽⁴⁾ Priopćenje za tisak, 18. travnja 2023., Europska komisija.

⁽⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) br. 575/2013 i Direktive 2014/59/EU u pogledu bonitetnog tretmana grupa globalnih sistemski važnih institucija sa strategijom sanacije s višestrukim točkama pristupanja i metodologije za neizravni upis instrumenata prihvatljivih za ispunjenje minimalnog zahtjeva za regulatorni kapital i prihvatljive obveze (COM(2021) 665 final – 2021/0343 (COD)) (SL C 152, 6.4.2022., str. 111.) i Komunikacija Europskom parlamentu, Vijeću, Europskoj središnjoj banci, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o dovršetku bankarske unije (SL C 237, 6.7.2018., str. 46.).

3.5. EGSO smatra da nedavna iskustva također naglašavaju važnost pravilnog organiziranja prijenosa problematične banke drugoj banci u vrlo kratkom roku. Stoga je važno zajamčiti da se regulatornim okvirom stvore odgovarajući uvjeti za takve prijenose jer se oni moraju odvijati bez uobičajenih postupaka dužne pažnje, a posljedice transakcija goleme su i neizvjesne. Osim toga, dosad stečeno iskustvo pokazalo je da postoji potreba za općim specifičnim režimom, pri stjecanju banke u postupku sanacije, kojim bi se olakšala integracija banke u novu grupu na najučinkovitiji način.

3.6. Integracija sanirane banke i upravljanje takvom bankom složen je proces i potrebno je pojednostavniti regulatorne korake i zahtjeve. Različita uključena tijela morala bi moći na odgovarajući način koordinirati svoje uloge u okviru regulatornih procesa ili postupaka ubrzanog odobravanja mjera upravljanja krizom. Nadalje, ključno je zajamčiti da se takvi prijenosi mogu odvijati i preko granica u EU-u kad god je to potrebno.

3.7. EGSO cijeni činjenicu da je prijedlogom Komisije zaštita putem sustava osiguranja depozita proširena na depozite javnih subjekata, kao i činjenicu da Komisija radi na boljem usklađivanju instrumenata za zaštitu depozita u cijelom EU-u. Osiguranjem depozita štite se privatni i javni štediše i deponenti iz sektora stanovništva u slučaju propasti banke i time se smanjuje rizik od povlačenja depozita i ublažava rizik od širenja štetnih učinaka. EGSO smatra da bi to osiguranje depozita u određenim slučajevima trebalo prilagoditi kako bi se uzeli u obzir deponenti u nestabilnoj ekonomskoj situaciji, kao što su osobe s invaliditetom ili osobe s kroničnim bolestima. Budući da su pravilno financirani i organizirani fondovi za osiguranje depozita ključni, poboljšano usklađivanje koje je predložila Komisija svakako će biti korisno.

3.8. EGSO napominje da je jedan od glavnih ciljeva prijedloga Komisije proširenje područja primjene sanacije ako se zaključi da je to rješenje u skladu s „javnim interesom”. Likvidacija se može provesti samo ako: i. može učinkovitije od sanacije ispuniti ciljeve koji su Direktivom o oporavku i sanaciji banaka utvrđeni za samu sanaciju; i ii. nema potrebe za korištenjem javnih sredstava.

3.9. EGSO u potpunosti razumije pristup Komisije, njezinu regulatornu logiku i dugoročne ciljeve. Međutim, EGSO ističe da je potreban pragmatičan pristup, kako su pokazale nedavne krizne situacije banaka u SAD-u, u pogledu regulatornog pristupa, uporabe najdjelotvornijih dostupnih instrumenata, praktičnih posljedica poduzetih mjera, potrebne suradnje među dionicima, brzine izvršenja i, naposljetku, financijskih sredstava koja će se upotrebljavati u provedbi odabranih instrumenata za upravljanje krizama.

3.10. EGSO smatra da sanacija možda nije uvijek najpraktičnije rješenje za punu zaštitu gospodarskih ekosustava u kojima posluje problematična banka, posebice kad je riječ o malim ili srednjim bankama. Važno je napomenuti da bi se, kad je riječ o malim i srednjim bankama, sanacija zapravo mogla pokazati skupljom od drugih oblika intervencije, posebno na lokalnoj razini na kojoj banka posluje, koja je često ograničena. U tom pogledu EGSO predlaže da se tržišni udio srednjih, malih i lokalnih banaka koje ne posluju prekogranično ocjenjuje s obzirom na ukupni nacionalni tržišni udio, a ne na regionalnoj razini unutar država članica.

3.11. EGSO smatra da bi cijeli paket o upravljanju kriznim situacijama banaka i osiguranju depozita trebalo primjereno uskladiti s očekivanom revizijom Komunikacije o državnim potporama⁽⁶⁾ u bankarskom sektoru iz 2013., koja je utjecala na stvaranje trenutačne situacije u kojoj je teško predvidjeti treba li pokrenuti sanaciju ili ne. Donošenje regulatornih prijedloga o upravljanju kriznim situacijama banaka i osiguranju depozita bez poznavanja pravila o državnim potporama moglo bi dovesti do situacije u kojoj se provode prijedlozi koji potencijalno nisu u skladu sa zakonodavstvom o državnim potporama.

3.12. EGSO općenito ponavlja koliko je važno poštovati načelo proporcionalnosti kako bi se izradila uredba koja bi bila prikladna za postizanje svojih ciljeva bez nanošenja prekomjerne štete interesima malih, srednjih i lokalnih banaka. Načelo proporcionalnosti trebalo bi uzeti u obzir i pri provedbi procjene javnog interesa, posebno kad je riječ o lokalnim bankama, koje ne predstavljaju rizik za financijsku stabilnost.

⁽⁶⁾ Komunikacija Komisije o primjeni pravila o državnim potporama za poticajne mjere u korist banaka u kontekstu financijske krize počevši od 1. kolovoza 2013. („Komunikacija o bankarstvu”) (SL C 216, 30.7.2013., str. 1.).

4. Posebne napomene

4.1. EGSO se slaže s Komisijom da bi se procjena javnog interesa mogla poboljšati ako bi se usvojio transparentniji i usklađeniji pristup diljem EU-a. Iako priznaje da je postizanje ravnoteže između fleksibilnosti i predvidljivosti doista vrlo teška zadaća za regulatorna tijela, EGSO napominje da se čini da se predmetnim zakonodavnim prijedlozima u potpunosti ne uklanja znatna margina prosudbe koja je prethodno omogućena uključenim tijelima, zbog čega je i dalje prisutna određena pravna nesigurnost.

4.2. EGSO smatra da je potrebno postići odgovarajuću ravnotežu između boljeg definiranja „kriterija javnog interesa” i proporcionalnosti njegove primjene u odnosu na male i lokalne banke. Proširenje opsega procjene javnog interesa na banke koje imaju važnu ulogu na regionalnoj razini i dalje ostavlja prostora za nesigurnost u postojećem okviru.

4.3. Budući da se čini da je opseg procjene javnog interesa širi od područja primjene prethodnih pravila kako bi se obuhvatio veći raspon slučajeva nego ranije, EGSO smatra da je ključno da ispitivanje najnižeg troška (tj. manje opterećenje u preventivnim/alternativnim intervencijama sustava osiguranja depozita u vezi s isplatom) učinkovito funkcionira, kako bi se osiguralo dovoljno manevarskog prostora tamo gdje postoje uvjeti za sprečavanje/ublažavanje krize upotrebom alternativnih instrumenata sanacije.

4.4. EGSO ističe nesigurnost koja proizlazi iz zakonodavnih prijedloga u pogledu raspodjele nadležnosti, posebno u pogledu načina raspodjele ovlasti i odgovornosti između nacionalnih i europskih tijela koja će potencijalno sudjelovati u složenom postupku donošenja odluka o upravljanju kriznim situacijama banaka. U tom je kontekstu ključna brzina izvršenja, što se nedavno pokazalo u nekoliko slučajeva u EU-u i SAD-u.

4.5. EGSO primjećuje da bi minimalne zahtjeve za regulatorni kapital i prihvatljive obveze trebalo utvrditi i primjenjivati na temelju veličine i specifičnog profila rizičnosti dotičnih banaka, s dvostrukim ciljem stvaranja ravnopravnih uvjeta među važnim bankama usporedive operativnosti s jedne strane i zaštite specifičnog poslovnog modela koji primjenjuju male i lokalne banke, kao i banke koje djeluju u konkretnim i ciljanim sektorima/industrijama s druge strane.

4.6. Kad je riječ o minimalnom zahtjevu za regulatorni kapital i prihvatljive obveze, navodna proporcionalnost u definiciji zahtjeva koji je prihvatila Europska komisija i dalje je nejasna. Minimalni zahtjev za regulatorni kapital i prihvatljive obveze uvijek bi se sastojao, kao i kad je riječ o bankama koje su već usvojile zahtjev, od dodatne pričuve kapitala koji je potreban za pokrivanje mogućih gubitaka, čemu se dodaje iznos za dokapitalizaciju. EGSO smatra da je minimalne zahtjeve za regulatorni kapital i prihvatljive obveze važno prilagoditi različitim veličinama i poslovnim modelima banaka.

4.7. Napominje da bi trebalo ojačati i očuvati ulogu banaka u EU-u, kao i njihove različite značajke i poslovne modele, čime se osigurava snažniji i diversificiran europski bankarski sustav u cijelom EU-u. U regulaciji bankarstva trebalo bi na odgovarajući način razmotriti potrebu za stvarnim gospodarskim rastom i dugoročni učinak na gospodarski rast u Europi, kao i socijalni učinak na zapošljavanje. U tom pogledu EGSO smatra da je mnogo bolje stvoriti uvjete i instrumente za sprečavanje i izbjegavanje krize nego naknadno intervenirati putem operacija spašavanja kad god su takve opcije moguće i dostupne.

4.8. Rane intervencije često se mogu pokazati djelotvornima i jeftinijima od sanacije. Postupci za preventivne i alternativne mjere utvrđeni su u Direktivi o sustavima osiguranja depozita i njima upravljaju nacionalni sustavi osiguranja depozita u skladu s usklađenim pravilima i postojećim zaštitnim mjerama u nekoliko država članica EU-a. Treba provesti preispitivanje hijerarhije vjerovnika kako bi se omogućilo provođenje funkcionalnog ispitivanja najnižeg troška, a time i provedba mjera rane intervencije. Također je važno postići usklađenost na razini Europe ili barem izraditi smjernice za izračun na temelju „načela najnižeg troška”.

4.9. Nacionalni sustavi osiguranja depozita i sustavi jamstava ključna su sastavnica sigurnosne mreže koju pruža okvir EU-a za zaštitu financijske stabilnosti i jačanje povjerenja u tržište. Zbog toga bi sustavi osiguranja depozita trebali imati veću ulogu, bez obzira na njihovu privatnu ili javnu pravnu prirodu odnosno dobrovoljnu ili obveznu prirodu doprinosa od kojih se sastoje njihova sredstva. Važna je njihova javna funkcija i strogi tržišni pristup koji primjenjuju za donošenje odluka pod nadzorom nadležnih tijela.

4.10. Uloga sustavâ osiguranja depozita pokazala se posebno važnom za male i srednje banke (manje značajne institucije) koje imaju ograničen kapacitet za pristup tržištu i izdavanje instrumenata prihvatljivih u pogledu minimalnog zahtjeva za regulatorni kapital i prihvatljive obveze. Valja napomenuti da je nekoliko banaka, uključujući male i lokalne banke, pokazalo da su sposobne djelotvorno provoditi preventivne mjere za djelotvorno suočavanje s krizama.

4.11. Kako je prethodno naveo u nizu mišljenja ⁽⁷⁾, EGSO ponavlja da bi europski financijski i bankarski „ekosustav” trebao biti diversificiran, održiv i u stanju prepoznati ključnu ulogu malih i srednjih banaka na lokalnoj razini, njihovu opću važnost na nacionalnoj razini i dodanu vrijednost koju takve banke stvaraju za lokalne zajednice, kao i pozitivan učinak povećanja nadležnosti u bankarskom sektoru na društvo u cjelini. Uloga kreditnih zadruga ⁽⁸⁾, „etičkih banaka” i lokalne ili sektorske razine, što obuhvaća i kreditne zadruge i etičke banke za subjekte socijalne ekonomije, u tom je pogledu odlučujuća i u skladu s načelom socijalnog tržišnog gospodarstva sadržanim u Ugovorima EU-a.

4.12. S druge strane, trebalo bi prepoznati i ulogu većih prekograničnih bankarskih grupa jer one, kad su organizirane kao društva kćeri, osiguravaju bolju diversifikaciju, manje ovise o matičnim institucijama i omogućuju lakše odvajanje društava kćeri od grupe, čime se smanjuje rizik od širenja štetnih učinaka i povećava stabilnost. Međunarodne europske banke daju ključan doprinos internacionalizaciji europskih poduzeća.

4.13. EGSO poziva na primjerenu koordinaciju između pravila bankovne unije o okviru za upravljanje krizama i osiguranje depozita s jedne strane i primjene pravila o državnim potporama iz članka 107. UFEU-a ⁽⁹⁾ s druge strane. Tom bi se koordinacijom trebala izbjeći pravna nesigurnost i različito pravno postupanje u pogledu banaka koje se nalaze u EU-u. U tom bi pogledu trebalo na odgovarajući način razmotriti načelo koje je utvrdio Sud Europske unije, prema kojem sustavi koji se financiraju iz privatnih sredstava nisu obuhvaćeni područjem primjene članka 107. UFEU-a (predmet Tercas) ⁽¹⁰⁾.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

⁽⁷⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora – Dodatni elementi za razmatranje u vezi s Preporukom za preporuku Vijeća o ekonomskoj politici europodručja (COM(2021) 742 final) (samoinicijativno mišljenje) (SL C 75, 28.2.2023., str. 43.) i Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) br. 806/2014 radi uspostave Europskog sustava osiguranja depozita (COM(2015) 586 final – 2015/0270 (COD)) (SL C 177, 18.5.2016., str. 21.).

⁽⁸⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Promicanje uključivije i održivije bankovne unije poboljšanjem doprinosa banaka u zajednici lokalnom razvoju i izgradnji društveno odgovornog i europskog financijskog sustava” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 364, 28.10.2020., str. 14.).

⁽⁹⁾ SL C 115, 9.5.2008., str. 91.

⁽¹⁰⁾ Presuda u predmetu C-425/19 P.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) 2019/881 u pogledu upravljanih sigurnosnih usluga

(COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD)

i Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju mjera za povećanje solidarnosti i kapaciteta u Uniji za otkrivanje kibersigurnosnih prijetnji i incidenata, pripremu za njih i odgovor na njih

(COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)

(2023/C 349/25)

Izvjestitelj: **Dumitru FORNEA**

Suizvjestitelj: **Alberto MAZZOLA**

Zahtjev za savjetovanje:	Europski parlament, 1.6.2023. Vijeće Europske unije, 7.6.2023.
Pravna osnova:	članak 114., članak 173. stavak 3. i članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Savjetodavno povjerenstvo za industrijske promjene
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	174/0/1

1. Zaključci i preporuke

1.1. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) pozdravlja Prijedlog uredbe ⁽¹⁾ i smatra da je koordinacija na razini EU-a ključna za rješavanje aktualnog problema fragmentacije tržišta i poboljšanje suradnje među privatnim i javnim dionicima EU-a u cilju poboljšanja kapaciteta za sprečavanje, otkrivanje i odgovor na kiberprijetnje. EGSO preporučuje da se u Prijedlogu veća pozornost posveti poštovanju načela supsidijarnosti i proporcionalnosti, u skladu s člankom 4. stavkom 2. Ugovora o Europskoj uniji (UEU).

1.2. Odbor uviđa napore Europske komisije u području kibersigurnosti i naglašava da bi sveobuhvatan odgovor na kiberincidente trebao obuhvaćati ne samo kapacitete i postupke već i hardverske i softverske elemente. Međutim, EGSO se protivi brojnim provedbenim ovlastima iz Prijedloga uredbe, posebno s obzirom na to da je kibersigurnost i dalje u nadležnosti država članica.

1.3. Potrebna je srednjoročna strategija za postizanje strateške autonomije u ključnim tehnologijama i kritičnim sektorima, kojom bi se pružila potpora poduzećima sa sjedištem u EU-u pri uspostavi istraživačkih i proizvodnih postrojenja. EGSO naglašava da je za opremanje nacionalnih centara za sigurnosne operacije najsvremenijim tehnologijama izuzetno važno nabavljati isključivo tehnologiju iz EU-a.

1.4. EGSO je zabrinut zbog toga što nije donesen nijedan program kibersigurnosti i nijedan proizvod još nema kibersigurnosnu certifikaciju četiri godine nakon donošenja Akta EU-a o kibersigurnosti ⁽²⁾. Preporučuje uključivanje sektorskih agencija EU-a ⁽³⁾ u razvoj programa kibersigurnosti i donošenje minimalnih standarda EU-a u suradnji s CEN-om, Cenelec-om i ETSI-jem, uključujući za uređaje „interneta ljudi” i internet stvari.

⁽¹⁾ Prijedlog uredbe o utvrđivanju mjera za povećanje solidarnosti i kapaciteta u Uniji za otkrivanje kibersigurnosnih prijetnji i incidenata, pripremu za njih i odgovor na njih.

⁽²⁾ Uredba (EU) 2019/881 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o ENISA-i (Agencija Europske unije za kibersigurnost) te o kibersigurnosnoj certifikaciji u području informacijske i komunikacijske tehnologije i stavljanju izvan snage Uredbe (EU) br. 526/2013 (Akt o kibersigurnosti) (SL L 151, 7.6.2019., str. 15.).

⁽³⁾ EASA, ERA, EMA itd.

1.5. EGSO prima na znanje predloženu pojačanu ulogu ENISA-e i poziva na imenovanje osoblja i dodjelu odgovarajućih proračunskih sredstava za sve dodatne aktivnosti kako bi se ENISA-i omogućilo da ispuni svoju važnu stratešku ulogu u skladu s ambicijama EU-a u području kibersigurnosti.

1.6. Države članice trebale bi postići konsenzus o usvajanju holističkog pristupa kibersigurnosti koji bi obuhvaćao kvalificirano osoblje, dosljedno provedene postupke i odgovarajuće najsuvremenije tehnologije, s posebnim naglaskom na jačanju suradnje s privatnim sektorom. Snažne veze i suradnja između obrambenog i privatnog sektora od ključne su važnosti.

1.7. Tehničke specifikacije buduće informatičke infrastrukture trebale bi omogućiti neometanu interoperabilnost između nacionalnih sustava i kiberštita EU-a. Nacionalni centri za sigurnosne operacije moraju biti spremni provoditi nacionalna testiranja otpornosti na stres kritične infrastrukture i razmjenjivati rezultate u okviru kiberštita EU-a.

1.8. Odbor predlaže da koordinacijski centar za sigurnosne operacije svakog konzorcija obnaša jednogodišnji mandat u okviru zajedničkog sustava rotacije. Sredstvima EU-a za konzorcij domaćina trebalo bi pokriti 100 % troškova nabave alata i infrastrukture te 50 % operativnih troškova (za razliku od predloženog omjera od 75 % – 50 %).

1.9. Budući da se posljednjih godina povećao nedostatak vještina u području kibersigurnosti, Odbor pozdravlja inicijativu Akademije za vještine u području kibersigurnosti i smatra da su potrebni pokazatelji kojima bi se mjerio napredak u smanjenju nedostatka vještina u području kibersigurnosti.

1.10. EGSO napominje da Europska komisija nije dala preciznu procjenu troškova za potrebne programe, tehnologije analize podataka i projekte razvoja infrastrukture. Smatra da su predloženi izvori financiranja na razini EU-a nedostadni i poziva na istraživanje dodatnih izvora, uključujući udruživanje privatnih financijskih sredstava.

1.11. Čini se da je postupak za podnošenje zahtjeva za potporu iz kibersigurnosne pričuve EU-a usporen i nema jasnih rokova za odgovor. Odbor naglašava potrebu za iznimno brzim odgovorom u slučaju kiberincidenata.

1.12. EGSO poziva Europsku komisiju da pojasni definiciju „znatne količine podataka” iz članka 6. stavka 2. točke (a) Prijedloga uredbe, kao i „ciljeve” iz točke (c) istog stavka.

1.13. Odbor smatra da je ključno da EU sudjeluje u globalnim raspravama o uspostavi međunarodne strategije za kibersigurnost. Brza istraga kibernapada i pozivanje počinitelja na odgovornost od ključne su važnosti, među ostalim diplomatskim kanalima u slučajevima izvan EU-a.

1.14. EGSO je razočaran zbog toga što se socijalni partneri i organizacije civilnog društva ne spominju nijednom u dokumentu te naglašava da je za postizanje pojačane suradnje između javnih i privatnih subjekata potrebno potpuno sudjelovanje organiziranog civilnog društva EU-a.

1.15. Odbor predlaže da se izvješće za Europski parlament i Vijeće predstavi dvije godine nakon što uredba stupi na snagu (a ne četiri u skladu s Prijedlogom Komisije), zajedno s procjenom učinka koja bi trebala biti priložena toj uredbi. EGSO ustraje u tome da je potrebno provesti precizne mjere uspješnosti usmjerene na postizanje rezultata i ključne pokazatelje uspješnosti kojima se ti rezultati ocjenjuju.

2. Uvodne napomene

2.1. Stalne promjene, anonimnost i nepostojanje granica u kiberprostoru ujedno su prilika i rizik za funkcioniranje informacijskog društva na pojedinačnoj, državnoj i transnacionalnoj razini.

2.2. S jasnim potencijalom za brzo širenje kiberincidenata iz jedne države članice u drugu, EU se suočava sa sve većim kibersigurnosnim rizicima i složenim prijetnjama. Koordinacija na razini EU-a ključna je za prevladavanje postojeće fragmentacije i promicanje pojačane suradnje među državama članicama.

2.3. Jedinstvenom tržištu EU-a potrebno je ujednačeno tumačenje i provedba pravila o kibersigurnosti, čak i ako bi za različite sektore zbog njihova funkcioniranja trebalo predvidjeti različite pristupe.

2.4. Za brz i učinkovit odgovor na sve kiberincidente ključno je imati brz sustav za razmjenu informacija među svim važnim dionicima na nacionalnoj razini i na razini EU-a. To pak zahtijeva jasno razumijevanje uloga i odgovornosti svake strane.

2.5. Odbor uviđa napore Europske komisije u području kibersigurnosti i cijeni velik broj komunikacija i prijedloga usmjerenih na izgradnju snažnijeg okvira EU-a, pojačanu suradnju, otpornost i jačanje odvratanja. Europi je potrebna najsuvremenija kiberteologija, uz snažnu vezu između obrambenog i privatnog sektora, kako bi se mobilizirali proračuni za obranu i izgradili kiberproizvodi za vojnu i civilnu upotrebu. Odbor naglašava da odgovor koji je potreban u slučaju kiberincidenata mora obuhvaćati ne samo kapacitete i postupke već i hardverske i softverske aspekte.

2.6. Ovim Prijedlogom uredbe provodi se i strategija EU-a za kibersigurnost, koja je donesena u prosincu 2020. i najavljena je uspostava europskog kiberštita radi jačanja sposobnosti otkrivanja kibersigurnosnih prijetnji i razmjene informacija diljem EU-a.

2.7. Dok se razvija europski kiberštit, Europska komisija predlaže buduću postupnu suradnju s mrežama i platformama odgovornima za razmjenu informacija u zajednici za kiberobranu, u bliskoj suradnji s Visokim predstavnikom.

2.8. Vojna agresija Rusije na Ukrajinu pokazala je kako se ofenzivne kiberoperacije mogu provoditi kao ključan element hibridnih taktika koje uključuju prisilu, destabilizaciju i gospodarske poremećaje.

3. Opće napomene

3.1. EGSO pozdravlja Prijedlog uredbe kojim se nastoji riješiti aktualni problem fragmentacije tržišta i ubrzati suradnja među europskim dionicima iz privatnog i javnog sektora radi boljeg sprečavanja, otkrivanja i odgovora na kiberprijetnje. Nakon što se provede, njime se može pridonijeti jačanju otpornosti europskih sustava.

3.2. Međutim, trebalo bi napomenuti da su isti ciljevi utvrđeni u ovom Prijedlogu istaknuti u Prijedlogu o zajedničkoj jedinici za kibersigurnost⁽⁴⁾, a to su povećana suradnja, pripravnost i otpornost kibersustava EU-a. Iako se očekivalo da će jedinica za kibersigurnost postati operativna do kraja 2022., ona se nijednom ne spominje u Prijedlogu Komisije.

3.3. Nijedna tehnologija ili alat ne može pružiti potpunu zaštitu od kiberprijetnji; države članice stoga bi se trebale dogovoriti o holističkom pristupu sigurnosti koji bi uključivao kvalificirano osoblje, dosljedno primijenjene postupke i odgovarajuće najsuvremenije tehnologije. Naglasak se mora staviti na bolju suradnju s privatnim sektorom.

3.4. EGSO izražava razočaranje zbog toga što se socijalni partneri i organizacije civilnog društva nijednom ne spominju u dokumentu. Pojačana suradnja između javnih i privatnih organizacija ne može se postići bez potpunog sudjelovanja organiziranog civilnog društva EU-a.

3.5. EU bi trebao donijeti srednjoročnu strategiju za postizanje strateške autonomije u ključnim tehnologijama i kritičnim sektorima, a EGSO preporučuje da se poduzećima sa sjedištem u EU-u pruži potpora u uspostavi istraživačkih i proizvodnih postrojenja za potporu autonomnom kiberekosustavu. EGSO je već predložio da „EU treba smanjiti ovisnost o tehnološkim divovima iz trećih zemalja tako da uloži dvostruko veće napore u razvoj sigurnog i uključivog digitalnog gospodarstva koje bi se temeljilo na vrijednostima”⁽⁵⁾.

⁽⁴⁾ Komisija predlaže zajedničku jedinicu za kibersigurnost radi odlučnijeg odgovora na sigurnosne incidente velikih razmjera.

⁽⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Digitalna suverenost: ključni stup digitalizacije i rasta u EU-u” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 75, 28.2.2023., str. 8.).

3.6. Vrlo je dobrodošao prijedlog za uspostavu europskog kiberštita, koji će se sastojati od nacionalnih i prekograničnih centara za sigurnosne operacije i koji će biti opremljen najsvremenijim tehnologijama. Kako bi se osigurala otpornost cijelog lanca opskrbe, rješenjima centara za sigurnosne operacije moraju se zaštititi ne samo unutarnji organizacijski resursi već i promicati sigurne razmjene i šira suradnja unutar ekosustava. Tehničkim specifikacijama buduće informatičke infrastrukture mora se omogućiti potpuna interoperabilnost između nacionalnih sustava i kiberštita EU-a.

3.7. EGSO naglašava ključni aspekt nabave isključivo europske tehnologije za opremanje članova kiberštita EU-a najsvremenijim tehnologijama. EU si ne može priuštiti rizik stjecanja ključnih kiberte tehnologija od stranih poduzeća te je „u strateškom interesu EU-a zajamčiti da Unija zadrži i razvije ključne kapacitete kako bi zaštitila svoje digitalno gospodarstvo, društvo i demokraciju te postigla potpunu digitalnu suverenost kao jedini način zaštite ključnih tehnologija i pružanja djelotvornih ključnih usluga u području kibersigurnosti”⁽⁶⁾.

3.8. Odbor smatra primjerenim predloženi udio za financiranje nabave opreme za nacionalne centre za sigurnosne operacije (50 % iz nacionalnih financijskih sredstava i 50 % iz sredstava EU-a), uz jednaku ravnotežu nacionalnih i europskih fondova. Potrebno je uložiti zajedničke napore kako bi se osigurala odgovarajuća visokotehnološka oprema i koordinirano funkcioniranje mreže centara za sigurnosne operacije.

3.9. Nacionalni centri za sigurnosne operacije moraju se usredotočiti na uspostavu sveobuhvatnih protokola za ocjenjivanje i testiranje sigurnosti te bi trebali provoditi periodične procjene. Kako bi ocijenili i povećali otpornost na moguće kibernetičke napade, također bi trebali biti spremni provesti nacionalna testiranja otpornosti na stres kritične infrastrukture. Rezultati se moraju razmjenjivati u okviru europskog kiberštita, a potrebni su zajednički napori za procjenu postojećih problema, ažuriranje smjernica o pitanjima izvješćivanja i učinkovito rješavanje problema.

3.10. EGSO je zabrinut zbog toga što Europska komisija nije donijela nijedan program kibersigurnosti provedbenim aktima i zbog toga što nijedan proizvod još nema kibersigurnosnu certifikaciju četiri godine nakon donošenja Akta EU-a o kibersigurnosti. Sektorske agencije EU-a trebale bi biti uključene u postupak razvoja programa EU-a za kibersigurnost te bi trebalo donijeti minimalne europske standarde, u suradnji s CEN-om, Cenelec-om i ETSI-jem, uključujući za uređaje „interneta ljudi” i internet stvari.

3.11. Računalna znanost i kibersigurnost moraju biti uključene u kurikulum osnovnih i srednjih škola u svim državama članicama. Budući da se posljednjih godina povećao nedostatak vještina u području kibersigurnosti, Odbor smatra da je potrebno razmotriti moguće poticaje za potporu toj inicijativi. Odbor pozdravlja inicijativu Akademije za vještine u području kibersigurnosti i smatra da su potrebni pokazatelji kojima bi se mjerio napredak u smanjenju nedostatka vještina u području kibersigurnosti.

3.12. Digitalno gospodarstvo diljem svijeta suočavat će se sa sve većom prijetnjom kibernetičkih napada osim ako se ne poboljša međunarodna suradnja među zemljama, industrijom i stručnjacima radi utvrđivanja zajedničkih definicija i rješenja za kibersigurnost. Međunarodna suradnja ključna je za razumijevanje kibernetičkih rizika i promjenjive prirode globalnih kibernetičkih napada, čime se osigurava pripravnost za njihovo rješavanje. EU mora sudjelovati u globalnim raspravama o uspostavi međunarodne strategije za kibersigurnost, uz zajedničke međunarodne napore i pojačanu suradnju.

3.13. Kako bi se uspostavilo učinkovito odvratanje, izuzetno je važno poboljšati odgovor tijela kaznenog progona EU-a usmjeravanjem na otkrivanje, sljedivost i kazneni progon počinitelja kibernetičke kriminaliteta. Ključna je brza istraga kibernetičkih napada i privođenje počinitelja pravdi, među ostalim diplomatskim sredstvima u slučajevima izvan EU-a.

⁽⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Zajednička Komunikacija Europskom parlamentu i Vijeću: Politika kibernetičke obrane EU-a (samoinicijativno mišljenje) (SL C 293, 18.8.2023., str. 21.).

4. Posebne napomene

4.1. EGSO napominje da postoje različita gledišta kad je riječ o centraliziranijem djelovanju na razini EU-a te ovlastima i nadležnostima država članica te dovodi u pitanje konačni dogovor o ovom Prijedlogu, posebno s obzirom na to da su države članice u zaključcima Vijeća iz 2021 (⁷). jasno navele da su one odgovorne za odgovor na velike kiberincidente i kiberkrize koje utječu na njihove zemlje.

4.2. EGSO cijeni ojačanu ulogu ENISA-e i predložene dodatne odgovornosti nakon donošenja predmetne uredbe. Međutim, Odbor ističe da sve dodatne aktivnosti ENISA-e moraju imati posebno osoblje zaduženo za zadaće i odgovarajuća proračunska sredstva. Ako se to pitanje ne riješi, ključna strateška uloga ENISA-e ne može se ispuniti u skladu s ambicijama EU-a u području kibersigurnosti.

4.3. EGSO smatra da Prijedlog Komisije nije jasan u pogledu toga može li nacionalni centar za sigurnosne operacije biti dio više od jednog prekograničnog centra za sigurnosne operacije. Nadalje, nije jasno hoće li se grupiranje nacionalnih centara za sigurnosne operacije provesti u skladu sa zemljopisnim kriterijima ili će se temeljiti samo na slobodnoj volji država članica.

4.4. EGSO traži da se pojasni što znači „znatna količina podataka” u članku 6. stavku 2. točki (a) Prijedloga uredbe i što su „ciljevi” na koje Komisija upućuje u točki (c) istog stavka.

4.5. Ako države članice prihvate prijedlog za prekogranične centre za sigurnosne operacije i kako bi se osigurala potpuna uključenost nacionalnih centara za sigurnosne operacije i podijeljeno upravljanje s prekograničnim centrima za sigurnosne operacije, koordinacijski centar za sigurnosne operacije svakog konzorcija trebao bi imati mandat od jedne godine, pri čemu bi svi centri za sigurnosne operacije imali priliku koordinirati vodstvo na temelju sustava rotacije.

4.6. Odbor smatra da bi sredstva EU-a namijenjena konzorciju domaćina trebala iznositi 100 % troškova nabave alata i infrastrukture te 50 % operativnih troškova (u odnosu na omjer 75 % – 50 % naveden u Prijedlogu) kako bi se pomoglo bržem osnivanju konzorcija. Trebalo bi zajamčiti koordinaciju javne nabave.

4.7. Odbor smatra da su za učinkovitost kiberštita EU-a u pomaganju državama članicama da se pripreme za kiberincidente i odgovore na njih potrebne posebne mjere uspješnosti usmjerene na postizanje konkretnih rezultata te ključni pokazatelji uspješnosti kojima se ocjenjuju rezultati. EGSO preporučuje da se povrede kibersigurnosti sustavno evidentiraju i da se te informacije stave na raspolaganje legitimnim dionicima. Time će se omogućiti procjena, provedba odgovarajućih preventivnih mjera i zaštita od mogućih gubitaka.

4.8. EGSO prihvaća i podržava prijedlog da se državama članicama omogući da zatraže pokrivanje troškova povezanih sa slanjem timova stručnjaka u okviru uzajamne pomoći. Iako bi postupak uzajamne pomoći trebalo podupirati, mehanizam solidarnosti trebao bi se pravilno i postupno testirati kako bi se dokazala njegova učinkovitost prije njegove potpune provedbe.

4.9. Odbor je zabrinut zbog toga što sve više međunarodnih tehnoloških predvodnika u području umjetne inteligencije (Elon Musk, Geoffrey Hinton itd.) upozorava na egzistencijalnu prijetnju koju predstavlja razvoj umjetne inteligencije u nereguliranom okruženju. Regulacija umjetne inteligencije mora biti temeljitija od Akta o umjetnoj inteligenciji (⁸) i stoga EGSO poziva na odgovornu upotrebu tehnologije umjetne inteligencije u svim projektima u EU-u, uključujući kibersigurnost. Hitno je potrebna daljnja rasprava i poboljšani regulatorni okvir.

4.10. EGSO je već napomenuo da bi se „EU trebao odlučno usprotiviti bilo kakvom sustavu društvenog ocjenjivanja građana. EGSO jasno ističe da istinska demokracija nije moguća bez djelotvorne zaštite osobnih podataka” (⁹). Zaštita ljudskih prava i prava građana na privatnost moraju ostati ključna pravila pri razvoju poboljšanih sustava kibersigurnosti diljem EU-a.

(⁷) Zaključci Vijeća od 19. listopada 2021. o istraživanju potencijala inicijative o Zajedničkoj jedinici za kibersigurnost.

(⁸) Akt EU-a o umjetnoj inteligenciji.

(⁹) Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Zajednička Komunikacija Europskom parlamentu i Vijeću: Politika kiberobrane EU-a (samoinicijativno mišljenje) (SL C 293, 18.8.2023., str. 21.).

4.11. Europljani imaju važnu ulogu u upozoravanju relevantnih tijela na kiberprijetnje. EGSO smatra da je presudno zajamčiti odgovarajuće komunikacijske kanale s javnošću i organizacijama civilnog društva te poziva na uspostavu namjenske platforme za primanje relevantnih obavještajnih podataka o kiberprijetnjama. Kako bi se stvorili instrumenti za interakciju s građanima, Odbor poziva na informativne kampanje i kampanje za podizanje razine osviještenosti kako bi se promicali alati koji su već dostupni.

4.12. EU i NATO trebali bi surađivati na usklađivanju kibersigurnosti i drugih tehničkih standarda u obrambenom sektoru kako bi se na najmanju moguću mjeru svele birokratske prepreke i birokracija. Nadalje, EU i NATO trebali bi surađivati na standardima nabave i zajednički uspostaviti učinkovit i transparentan okvir nabave kojim bi se poduzećima, posebno MSP-ovima, omogućilo sudjelovanje u javnim natječajima i pošteno tržišno natjecanje.

4.13. EGSO smatra da su predloženi izvori financiranja na razini EU-a nedostatni i traži da se istraže dodatni izvori, uključujući udruživanje privatnih financijskih sredstava. Napominje da Komisija nije dala posebnu procjenu troškova potrebnih programa umjetne inteligencije, tehnologija analize podataka i projekata razvoja infrastrukture u svim državama članicama i na razini EU-a koji će biti potrebni za provedbu mjera utvrđenih u predmetnoj uredbi.

4.14. Komisija predlaže da joj se dodijele provedbene ovlasti za uspostavu jedinstvenih uvjeta za provedbu te uredbe, uključujući utvrđivanje uvjeta interoperabilnosti među prekograničnim centrima za sigurnosne operacije, utvrđivanje postupovnih mehanizama za razmjenu informacija tijekom kiberincidenata i definiranje tehničkih zahtjeva za sigurnost europskog kiberštita itd. EGSO smatra da su sva ta pitanja trebala biti razjašnjena i predstavljena u ovom Prijedlogu uredbe, s obzirom na to da kibersigurnost ostaje u nadležnosti država članica, a dodjeljivanje prevelikih ovlasti za promjenu Komisiji moglo bi stvoriti nepotrebne napetosti zaobilaženjem demokratskog sustava EU-a.

4.15. Akt o kibersigurnosti uključuje industrijsku komponentu čiji je cilj uspostava jedinstvenog tržišta za rješenja za kibersigurnost stvaranjem kibersigurnosne pričuve. Međutim, postupak za traženje potpore iz kibersigurnosne pričuve EU-a čini se vrlo sporim i nema jasnih rokova za pružanje odgovora. Odbor naglašava da odgovor koji je potreban u slučaju kiberincidenata mora biti iznimno brz, što očito neće biti ostvareno ovim postupkom u više koraka.

4.16. Europska komisija objasnila je da procjena učinka nije provedena zbog hitne prirode prijedloga. Predložila je i da se Europskom parlamentu i Vijeću podnese detaljno izvješće četiri godine nakon što uredba stupi na snagu. S obzirom na brz razvoj događaja u području kibersigurnosti, EGSO smatra da bi izvješće trebalo predstaviti dvije godine nakon što uredba stupi na snagu, zajedno s procjenom učinka koja u trenutačnoj uredbi nedostaje. Nadalje, snažno preporučuje da se u Prijedlogu uredbe veća pozornost posveti poštovanju načela supsidijarnosti i proporcionalnosti, u skladu s člankom 4. stavkom 2. UEU-a. To je važno za sprečavanje napetosti između centraliziranog djelovanja EU-a te ovlasti i nadležnosti država članica.

4.17. Naposljetku, EGSO naglašava važnost uključivanja pitanja kibersigurnosti u sve politike EU-a.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija –Revizija Inicijative EU-a za opravišače – Novi plan za opravišače

(COM(2023) 35 final)

(2023/C 349/26)

Izjaviteljica: **Jarmila DUBRAVSKÁ**

Suizjavitelj: **Veselin MITOV**

Zahtjev za savjetovanje:	Europska komisija, 24.1.2023.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	28.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	182/0/3

1. Zaključci i preporuke

1.1. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) podržava ambicioznu Komunikaciju Komisije ⁽¹⁾, koja je odgovor na trend smanjenja broja divljih opravišača u EU-u. Ipak, smatra da pet godina nakon izvorne inicijative nije ostvaren dovoljan napredak, osobito u pogledu pribavljanja potrebnih podataka koji bi potaknuli djelovanje u okviru politika. EGSO napominje da se provedbom predloženih mjera ne upravlja na jasan način i potiče države članice da brzo podrže trenutacnu Komunikaciju.

1.2. Smanjenje broja opravišača pripisuje se nizu čimbenika, koji uključuju nedostatne izvore hrane, pomanjkanje praksi uzgoja kultura u plodoredu, upravljanje pesticidima u različitim državama članicama, potrošnju pesticida po hektaru poljoprivrednog zemljišta, ponašanje gradskog i ruralnog stanovništva, invaziju stranih vrsta kukaca i biljnih vrsta, predatore, metode upravljanja pčelara, patogene infekcije, uključujući viruse i saznanja o klimatskim promjenama. Odbor pozdravlja uvođenje paneuropskog sustava za upravljanje opravišačima i njihovo praćenje (EU-PoMS).

1.3. EGSO smatra da je ključno poboljšati administrativne mogućnosti u svim državama članicama i ojačati suradnju među javnim tijelima, privatnim dionicima, istraživačkim institucijama i poljoprivrednim dionicima. Odbor naglašava i da u tom području nema dovoljno specijaliziranih stručnjaka.

1.4. Odbor odlučno poziva na ulaganje znatnih sredstava u istraživanje, razvoj i inovacije kako bi se prikupili osnovni znanstveni podaci i pokrenule odgovarajuće inicijative radi preokretanja tog trenda i povećanja populacije opravišača, među ostalim u okviru programa Obzor Europa. Koordinacija na razini EU-a ključna je želimo li da se nacionalni podaci konsolidiraju i analiziraju putem specijalizirane platforme EU-a za opravišače, koja omogućuje otvoreni pristup podacima.

1.5. EGSO se zalaže za osmišljavanje programa i strategije za urbana područja povoljna za opravišače, kojima bi se proširile prakse upravljanja korištenjem zemljišta radi poticanja raznolikosti među opravišačima i očuvanja prirodnih staništa u gradskim i prigradskim regijama.

1.6. Kako bi se ostvario značajan napredak, EU i države članice moraju brzo razmjenjivati znanje i usmjeriti istraživanja na održive poljoprivredne prakse i djelotvorne metode integrirane zaštite bilja.

⁽¹⁾ COM(2023) 35 final.

1.7. EGSO poziva na to da se, u okviru nacionalnih i regionalnih sustava za pružanje poljoprivrednih savjetodavnih usluga, poljoprivrednicima pruži odgovarajuće obrazovanje o mjerama zaštite okoliša, koje obuhvaća upotrebu niskorizičnih pesticida koji nisu štetni za oprašivače i integriranu zaštitu bilja. Potrebni su i programi osposobljavanja kojima se povećava znanje o ekologiji i identifikaciji oprašivača te obnovi njihovih staništa.

1.8. Odbor poziva na provedbu studije EU-a kojom bi se pružili točni podaci o učinku elektromagnetskog zračenja telekomunikacijskih antena na divlje oprašivače u njihovim prirodnim staništima i o nužnim mjerama politike kojima se osigurava djelotvorna zaštita oprašivača.

1.9. EGSO naglašava da pomoću satelitskih podataka treba osmisliti sustav mjerenja svjetlosnog onečišćenja u cijelom EU-u kako bi se procijenili i promatrali regionalni i lokalni učinci na oprašivače.

1.10. Odbor pozdravlja zahtjev Komisije za potporu Odbora regija u provedbi inicijative za oprašivače, ali je razočaran time što se u dosadašnjim dvjema inicijativama nijednom nije spomenuo EGSO, i to unatoč njegovim mogućnostima promicanja te strategije među različitim kategorijama dionika, uključujući podizanjem razine svijesti među nacionalnim socijalnim partnerima, organizacijama civilnog društva i građanima.

1.11. Odbor naglašava da su potrebna odgovarajuća sredstva kako bi se ispunila očekivanja istaknuta u Komunikaciji Komisije i osigurala dosljednost različitih mjera i instrumenata politike koji utječu na očuvanje divljih oprašivača. Potrebno je osigurati i sredstva za bolje informiranje šire javnosti o smanjenju broja oprašivača i učinku na naše živote, kao i učinku nedjelovanja na buduće naraštaje.

1.12. Da bi se divlje oprašivače zaštitilo tijekom postupka procjene rizika od pesticida i faze upotrebe pesticida treba provesti stroge mjere. EGSO poziva na veću transparentnost upotrebe pesticida u EU-u i trećim zemljama.

1.13. Najdjelotvornije je rješenje postizanje sporazuma na svjetskoj razini o smanjenju upotrebe sintetičkih pesticida, čime bi se osigurala predanost svih aktera i pravedno tržišno natjecanje. Iako se to čini zahtjevnom zadaćom, nužan je cjeloviti pristup i potrebno je uložiti dodatan trud u međunarodne pregovore. To podrazumijeva i ozbiljnu raspravu o zabrani izvoza pesticida zabranjenih za upotrebu u EU-u.

2. Opće napomene

2.1. Priznavanje osnovnih koristi oprašivača i usluga ekosustava koje pružaju ključno je za postizanje više ciljeva održivog razvoja UN-a. Oprašivači su ključno mjerilo za utvrđivanje zdravlja našeg okoliša neophodni su za našu gospodarsku, socijalnu i kulturnu dobrobit.

2.2. Komisija je pripremila reviziju inicijative EU-a za oprašivače, kojom se nastoji odgovoriti na trend smanjenja broja divljih oprašivača u EU-u. EGSO podržava ambicioznu Komunikaciju, ali zaključuje da pet godina nakon izvorne inicijative nije ostvaren velik napredak, osobito u pogledu dostupnosti svih potrebnih podataka koji bi stvarno potaknuli djelovanje u okviru politika.

2.3. Oprašivači nisu samo glavni dio funkcionalnih ekosustava, nego i osnova za život na našem planetu. Poznate su tisuće različitih vrsta divljih oprašivača, među kojima su najpoznatije pčele. Na smanjenje broja divljih oprašivača utječu različiti čimbenici pa EGSO naglašava važnost primjene načela predostrožnosti kako bi ih se zaštitilo.

2.4. EGSO cijeni ambiciozne planove utvrđene u Komunikaciji, ali napominje da je riječ o dugačkom popisu budućih projekata koji će zahtijevati dovoljno vremena. EGSO je zbog vremenskog pritiska očekivao jasne kratkoročne mjere i aktivnosti koje bi se oslonile na dosad stečeno iskustvo, na temelju izvješća o izvornoj inicijativi za oprašivače^(?). Odbor upućuje na to da je potrebno međusektorsko i hitno djelovanje u svim državama članicama i pozdravlja uvođenje paneuropskog sustava za upravljanje oprašivačima i njihovo praćenje (EU-PoMS).

(?) COM(2021) 261 final.

2.5. EGSO potiče države članice da se brzo dogovore i počnu poduzimati mjere koje su nužne u kratkoročnom, srednjoročnom i dugoročnom razdoblju i očekuje brzo prihvaćanje trenutačne Komunikacije.

2.6. Čimbenici koji utječu na smanjenje broja oprašivača

2.6.1. Na pojavnost oprašivača u prirodi utječu brojni čimbenici ⁽³⁾. Među najvažnijima su okoliš, pomanjkanje uzgoja kultura u plodoredu i usmjerenost poljoprivrednika na maksimalnu proizvodnju, ali i ponašanje stanovništva gradskih i ruralnih područja. Smanjenje broja oprašivača može se pripisati i drugim čimbenicima kao što su nedostatni izvori hrane, napadi invazivnih vrsta kukaca i biljnih vrsta, predatori, upravljanje pesticidima u ruralnim i gradskim područjima, pčelarske prakse upravljanja košnicama i, najvažnije, patogene infekcije, uključujući viruse i čimbenike klimatskih promjena.

2.6.2. Odbor napominje da postoji jasna povezanost između smanjenja broja oprašivača, potrošnje pesticida po hektaru poljoprivrednog zemljišta i proizvodnje hrane u državama članicama ⁽⁴⁾. Hitna odobrenja za upotrebu pesticida koja izdaju države članice primjer su praktičnih problema na koje se nailazi kad se nastoji na učinkovit način upravljati zaštitom bilja i osigurati kvalitetu i kvantitetu proizvodnje. Europska agencija za sigurnost hrane utvrdila je da alternativna rješenja postoje samo za otprilike jednu trećinu izuzeća od hitnih odstupanja u vezi s upotrebom tih neonikotinoida. EGSO podsjeća na odluku Suda Europske unije od 19. siječnja 2023. u predmetu C-162/21 prema kojoj države članice ne mogu izdati dodatna hitna odobrenja za proizvode koji sadržavaju neonikotinoide.

3. PRIORITET I: Poboljšanje znanja o smanjenju broja oprašivača, njegovim uzrocima i posljedicama

3.1. EGSO smatra da je prijeko potrebno povećati administrativne mogućnosti u državama članicama i suradnju između javnih tijela i privatnih dionika, uključujući istraživačke institute i znanstvenike, a da se pritom ne zapostavi poljoprivredni sektor.

3.2. Ključno je da različiti dionici razmjenjuju znanja i stručnosti i ulažu kolektivne napore kako bi se osmislile troškovno učinkovite mjere i potaknule sinergije. Za takav sveobuhvatan pristup potrebna je djelotvorna suradnja tvorca politika, dionika i šire javnosti.

3.3. EGSO napominje da uz smanjenje broja oprašivača u tom području postoji i nedostatak stručnjaka. Nastojanja država da pribave podatke treba koordinirati na razini EU-a, uključujući prikupljanje i analizu podataka, i to putem platforme EU-a specijalizirane za oprašivače koja omogućuje otvoreni pristup podacima. Takva platforma pojedincima omogućuje da pridonese kolektivnom naporu izgradnjom skupa podataka otvorenog koda i repozitorija provjerenih algoritama i modela.

3.4. Odbor poziva na konkretno i znatno ulaganje u istraživanje, razvoj i inovacije kako bi se prikupile sve potrebne znanstvene informacije i pokrenule odgovarajuće inicijative radi preokretanja trenda, odnosno povećanja broja oprašivača.

3.5. EGSO cijeni činjenicu da je Komisija nakon donošenja izvorne inicijative u radni program Obzora 2020. za razdoblje 2018. – 2020. uključila posebnu temu o oprašivačima. U okviru programa Obzor Europa potrebno je dodijeliti dodatna sredstva za istraživanje oprašivača (što uključuje istraživanje uzroka smanjenja njihovog broja) i za praćenje vrsta i populacija oprašivača unutar EU-a, uključujući u urbanim područjima.

4. PRIORITET II: Poboljšanje očuvanja oprašivača i uklanjanje uzroka smanjenja njihovog broja

4.1. EGSO uviđa važnost dostupnih podataka o oprašivačima za daljnje utvrđivanje strategija za očuvanje oprašivača te očekuje na razini EU-a i država članica utvrde konkretni i mjerljivi ciljevi kako bi se obnovile populacije i staništa oprašivača u EU-u.

⁽³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Europska građanska inicijativa – Spasimo pčele i poljoprivrednike” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 100, 16.3.2023., str. 45.).

⁽⁴⁾ Eurostat, *Agri-environmental indicator – consumption of pesticides* (Agroekološki pokazatelj – potrošnja pesticida).

4.2. EGSO smatra da je ključna početna mjera mapirati trenutna i moguća urbana staništa i mreže za oprašivače i podržava inicijativu Komisije da se gradove potakne na provedbu smjernica za gradove povoljne za oprašivače⁽⁵⁾. Nadalje, EGSO se zalaže za uspostavu programa i vizije za gradove koji su povoljni za oprašivače, čime bi se poboljšalo upravljanje zemljištem i tako potakla raznolikost oprašivača i očuvanje područja za prirodu u gradskim i prigradskim regijama. Odbor je već naveo da se „zemljištem mora pažljivo gospodariti u svim državama članicama, osiguravanjem pravilne ravnoteže između konkurentnosti i održivosti te pružanjem potrebnih mogućnosti financiranja”⁽⁶⁾.

4.3. Poljoprivrednim zemljištima treba upravljati tako da se stvore odgovarajući uvjeti za stabilizaciju broja i brojnosti oprašivača u ruralnim područjima. EGSO naglašava da održiviji prehrambeni sustavi neće biti mogući bez javnih politika koje poljoprivrednicima pružaju odgovarajuću financijsku potporu. Financiranje sredstvima u okviru ZPP-a nije jedina mogućnost za pružanje potpore.

4.4. Svaku mjeru koja pridonosi stabilizaciji rasprostranjenosti oprašivača treba realistično ocijeniti. Potencijalno suprotstavljene mjere treba isključiti, a one odgovarajuće sustavno promicati. EGSO smatra da se provedbom predloženih mjera ne upravlja na jasan način i da će se koraci koje poduzimaju različite države članice znatno razlikovati.

4.5. Velike varijacije u upotrebi pesticida po hektaru poljoprivrednog zemljišta u državama članicama dovode do razlika ne samo u očuvanju prirode, nego i proizvodnji. EU i države članice trebali bi brzo proširiti distribuciju znanja, a istraživačke napore usmjeriti na agroekologiju, održivu upotrebu pesticida i dobre prakse integrirane zaštite bilja.

4.6. EGSO preporučuje provedbu transparentnog kontrolnog sustava kako bi se za pesticide u uvezenim prehrambenim proizvodima uvele iste maksimalne razine ostataka kao i u hrani proizvedenoj u Uniji. Odbor je već pozvao Komisiju da brzo osigura recipročnost standarda kako bi se ograničilo narušavanje tržišnog natjecanja za europske poljoprivrednike⁽⁷⁾. Potrošače treba zaštititi, a kvalitetne proizvode nuditi po pravednim cijenama.

4.7. EGSO poziva na to da se, u okviru nacionalnih i regionalnih sustava za pružanje poljoprivrednih savjetodavnih usluga, poljoprivrednicima pruži odgovarajuće obrazovanje o mjerama zaštite okoliša, koje obuhvaća upotrebu niskorizičnih pesticida i integrirane zaštite bilja.

4.8. Do 2024. potrebno je razviti pokazatelje stanja populacija oprašivača kako bi ih se moglo ocijeniti u okviru ZPP-a. Ključni je korak provesti sveobuhvatnu procjenu utjecaja ZPP-a na sprečavanje smanjenja broja oprašivača i potaknuti prakse kojima se taj trend preokreće. Države članice trebale bi promicati usmjeravanje sredstava za tehničku pomoć koja se pružaju u okviru ZPP-a prema oprašivačima, a istodobno koristiti dodatna sredstva za zaštitu potrošača i okoliša.

4.9. Cvjetni su pojasevi dobar rezervoar za različite vrste oprašivača te će nedvojbeno pridonijeti zaštiti oprašivača. Međutim, mogli bi predstavljati opasnost za pčele i druge oprašivače ako su zasijani blizu podzemnih voda i ako se pesticidi o kojima je riječ još uvijek nalaze u tlu. U tu bi svrhu bila potrebna sredstva za istraživanje i razvoj jasne metodologije za cvjetne pojaseve.

⁽⁵⁾ Europska komisija, Smjernice za gradove povoljne za oprašivače.

⁽⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) 2018/841 u pogledu područja primjene, pojednostavnjenja pravila o usklađenosti, utvrđivanja ciljeva država članica za 2030. i obvezivanja na zajedničko postizanje klimatske neutralnosti do 2035. u sektoru korištenja zemljišta, šumarstva i poljoprivrede i Uredbe (EU) 2018/1999 u pogledu poboljšanja praćenja, izvješćivanja, praćenja napretka i preispitivanja (COM(2021) 554 final) (SL C 152, 6.4.2022., str. 192.).

⁽⁷⁾ Mišljenje Europski gospodarski i socijalni odbor „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o održivoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja i izmjeni Uredbe (EU) 2021/2115” (COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD)) (SL C 100, 16.3.2023., str. 137.).

4.10. Prema određenim znanstvenim studijama ⁽⁸⁾, elektromagnetsko zračenje koje emitiraju telekomunikacijske antene može utjecati na populaciju divljih oprašivača u njihovim prirodnim staništima. Također, Znanstveni odbor za zdravlje, okoliš i nove rizike (SCHEER) Europske komisije ocijenio je 2018. opasnost od elektromagnetskog zračenja (osobito onog povezanog s mrežom 5G) koje negativno utječe na okoliš kao najveću moguću opasnost ⁽⁹⁾. Dodatne procjene provedene u okviru programa Eklipse i nezavisni istraživači potvrdili su da elektromagnetska polja vjerojatno mogu naštetiti populacijama kukaca ⁽¹⁰⁾. Odbor poziva na provedbu studije EU-a koja će sadržavati točne podatke o tom pitanju i, po potrebi, mjere politike kojima se osigurava učinkovita zaštita oprašivača.

4.11. EGSO smatra da je na temelju satelitskih podataka potrebno razviti sustav za mjerenje svjetlosnog onečišćenja kako bi se procijenio i pratio regionalni i lokalni učinak na oprašivače.

4.12. Sredstva koja se osiguravaju u okviru kohezijske politike EU-a mogu se upotrijebiti za ulaganje u zaštitu i obnovu prirode i bioraznolikosti, ublažavanje klimatskih promjena i osiguravanje održivog urbanog razvoja, kao što je uvođenje zelene infrastrukture za oprašivače koja se temelji na prirodi. EGSO u tom pogledu cijeni preporuku Komisije 11.2.

5. PRIORITET III.: Mobilizacija društva i promicanje strateškog planiranja i suradnje na svim razinama

5.1. EGSO pozdravlja zahtjev Komisije za potporu Odbora regija u provedbi inicijative za oprašivače među lokalnim i regionalnim tijelima. Međutim, Odbor je razočaran time što se u toj inicijativi ⁽¹¹⁾ ni u izvornoj inicijativi ⁽¹²⁾ nijednom ne spominje EGSO, osobito s obzirom na njegovu ulogu predstavnika civilnog društva EU-a. Smatra da bi EGSO-u trebalo dodijeliti konkretnu zadaću promicanja te strategije među različitim kategorijama dionika, uključujući podizanjem razine svijesti među nacionalnim socijalnim partnerima i organizacijama civilnog društva te građanima.

5.2. Trebalo bi upotrijebiti posebne komunikacijske alate za podizanje razine svijesti među građanima o smanjenju broja oprašivača i njegovu učinku na naše živote, kao i o učinku nedjelovanja (uključujući gospodarske, socijalne i ekološke posljedice za buduće naraštaje), kao i za promicanje informativnih kampanja u javnim medijima u svim državama članicama. Potrebno je osigurati sredstva za bolje informiranje šire javnosti, među ostalim putem socijalnih medija i kratkih televizijskih reklamnih poruka u udarnom terminu.

5.3. EGSO potvrđuje važnu ulogu platforme Pollinator Coalition of the Willing (Koalicija voljnih za oprašivače) ⁽¹³⁾ koju vodi EU i koja se sastoji od država članica koje razmjenjuju znanja i najbolje primjere iz prakse, provode istraživanja o očuvanju oprašivača i pružaju uzajamnu pomoć i suradnju.

5.4. EGSO poziva na to da se za savjetnike za poljoprivredna gospodarstva, poljoprivrednike, šumare, upravitelje zemljišta i arhitekta krajobraza uvedu programi osposobljavanja s ciljem povećanja znanja o ekologiji i identifikaciji oprašivača te obnovi njihovih staništa.

6. Završne napomene

6.1. Komisija je pripremila prioritetni popis od 42 mjere s jasno utvrđenim rokovima. Primjereno je da se za predložene mjere utvrde detaljan raspored za pripremu i naknadno ispitivanje. Svim će sudionicima tako utvrđen raspored biti lakše pratiti i poštovati.

6.2. EGSO smatra da će djelotvorna suradnja i odgovarajuća raspodjela resursa biti ključna za osiguravanje dosljednosti među različitim mjerama i instrumentima politike koji utječu na očuvanje divljih oprašivača. Odbor ističe da je za ispunjavanje očekivanja iz komunikacije Komisije važno izdvojiti odgovarajuća sredstva.

⁽⁸⁾ *Electromagnetic radiation of mobile telecommunication antennas affects the abundance and composition of wild pollinators* (Elektromagnetsko zračenje mobilnih telekomunikacijskih antena utječe na brojnost i sastav divljih oprašivača).

⁽⁹⁾ SCHEER, *Statement on emerging health and environmental issues* (Izjava o novim zdravstvenim problemima i pitanjima u vezi s okolišem) (2018.).

⁽¹⁰⁾ *Risk to pollinators from anthropogenic electro-magnetic radiation (EMR)* (Opasnost antropogenog elektromagnetskog zračenja za oprašivače (EMR)).

⁽¹¹⁾ COM(2023) 35 final.

⁽¹²⁾ COM(2018) 395 final.

⁽¹³⁾ Platforma Coalition of the Willing on Pollinators, Promote Pollinators.

6.3. Potrebne je poboljšati mjere zaštite kako bi se divlje oprašivače zaštitilo tijekom postupka procjene rizika od pesticida i faze upotrebe pesticida. Ako se ne donese odvažna strategija za upotrebu pesticida, bit će ugrožena budućnost pčela i drugih oprašivača, našeg cijelog ekosustava i sigurnost opskrbe hranom stanovništva EU-a. Potrebna je veća transparentnost stvarne upotrebe pesticida u EU-u.

6.4. Odbor smatra da su najdjelotvorniji pristup i idealno rješenje postizanje sporazuma na svjetskoj razini o smanjenju upotrebe sintetičkih pesticida, čime bi se zajamčila predanost svih aktera i pravedno tržišno natjecanje u gospodarstvu. Iako se to doista čini teško ostvarivim, nužno je zauzeti cjeloviti pristup i uložiti više truda u međunarodne pregovore. To podrazumijeva i ozbiljnu raspravu o tome da se u treće zemlje zabrani izvoza pesticida zabranjenih za upotrebu u EU-u.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o

a) Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Europskom vijeću, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Industrijski plan u okviru zelenog plana za doba nulte neto stope emisija

(COM(2023) 62 final)

b) Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju proizvoda tehnologija s nultom neto stopom emisija (Akt o industriji s nultom neto stopom emisija)

(COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))

(2023/C 349/27)

Izjaviteljica: **Sandra PARTHIE**

Zahtjev za savjetovanje:	a) Europska komisija, 27.3.2023. b) Europski parlament, 8.5.2023. b) Vijeće, 11.5.2023.
Pravna osnova:	a) članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije b) članak 114. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	29.6.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	13.7.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	580
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	193/3/3

1. Zaključci i preporuke

1.1. Europska unija (EU) mora ostati industrijska lokacija. Mora odlučno braniti svoj položaj globalnog aktera i utvrditi koji su joj politički alati, mjere i instrumenti potrebni da postane brža, inovativnija i ponovno privlačna ulagačima te da istodobno zadrži svoje društvene i okolišne vrijednosti, kao što su funkcionalni socijalni dijalog i sustav socijalne skrbi, poštovanje vladavine prava i stabilne institucije.

1.2. Globalni gospodarski kontekst promijenio se za EU; multilateralni sustav utemeljen na pravilima slabi, a raste protekcionizam. Nadmetanje za međunarodna ulaganja postalo je oštrije, među ostalim zbog Zakona Sjedinjenih Američkih Država o smanjenju inflacije, ali i zbog žestokog nadmetanja za sirovine, kretanja cijena energije i promjena u strukturama globalnih lanaca opskrbe. EU stoga mora preispitati svoje političke prioritete kako bi poboljšao svoju strukturnu i održivu konkurentnost. S obzirom na potrebu za jačanjem konkurentnosti poduzeća u EU-u, provjera konkurentnosti mora biti sastavni dio postupaka donošenja odluka EU-a, čime bi se u okviru postupaka donošenja odluka u zakonodavnim prijedlozima osigurala ravnoteža između gospodarske, socijalne i ekološke dimenzije.

1.3. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) uvjeren je da bez snažne industrijske baze zeleni plan i politike za digitalno desetljeće, kao ni industrijski, svemirski ili automobilski sektori, ne mogu biti uspješni u budućnosti. Isto tako, to neće biti moguće bez sigurnih i održivih izvora kritičnih sirovina. EGSO traži da prioritet bude provedba revizije u cilju utvrđivanja načina na koje EU može kontrolirati i poboljšati svoje lance vrijednosti te izbjeći prekomjerne ovisnosti.

1.4. EGSO naglašava da klimatske ciljeve za 2050. ne možemo ostvariti ako ne izgradimo konkurentno kružno gospodarstvo. Stoga bi Europa trebala pronaći načine da postane učinkovitija u pogledu resursa i materijala opsežnim uvođenjem mjera za upravljanje potražnjom kako bi se smanjila potražnja, npr.: ekološki dizajn i kružnost, energetska učinkovitost, jačanje održivosti proizvoda i podupiranje ciljanih inovativnih praksi i tehnika.

1.5. Europska industrijska politika trebala bi se temeljiti na osiguravanju postojanja i razvoja raznolikog industrijskog sektora, sa širokim rasponom sektora i proizvođača te „industrijskih ekosustava“, uključujući MSP-ove i aktere socijalne ekonomije. Važno je izbjeći preusko usmjeravanje na promicanje određenih tehnologija i odabir navodnih „pobjednika“ putem regulatornih mjera. Umjesto toga, potrebna je sveobuhvatna politika potpore inovacijama i istraživanju.

1.6. EGSO poziva Komisiju i države članice da osiguraju da se industrijskim planom EU-a doprinese stvaranju kvalitetnih radnih mjesta s pravednim radnim uvjetima i dobrom plaćom te promiče demokracija na radnom mjestu, kolektivno pregovaranje i poštovanje kolektivnih ugovora.

1.7. Javna nabava i odluke o raspodjeli javnog financiranja važni su alati za usmjeravanje industrijske politike. Potrebno je osigurati da se odlukama država članica EU-a, uključujući državne potpore i subvencije, ne narušava jedinstveno tržište i ne ugrožavaju gospodarska konvergencija i socijalna kohezija diljem EU-a, nego da one budu usmjerene na regionalni razvoj. EGSO izražava nezadovoljstvo time što se u trenutačnim prijedlozima Komisije o industrijskom planu u okviru zelenog plana i Aktu o industriji s nultom neto stopom emisija to nedovoljno uzima u obzir.

2. Opće napomene

2.1. EU mora ostati industrijska lokacija. EGSO poziva na uspostavu regulatornog okvira kojim bi se na održiv i društveno odgovoran način privukla, omogućila i povećala industrijska proizvodnja u EU-u. Taj se poziv ne odnosi samo na nove tehnologije, nego i na proizvodne sektore koji su ključna sastavnica otpornosti europskih gospodarstava, lanaca opskrbe itd.

2.2. Bruto domaći proizvod (BDP) dokaz je pogoršanja europske konkurentnosti: 2000-ih je BDP po stanovniku u EU-u iznosio oko 70 % BDP-a u SAD-u, a trenutačno iznosi tek nešto manje od 66 %. Svjetska bruto ulaganja u Kinu iznosila su 1999. samo 5 %, a 2020. već 29 %, što je više nego bilo gdje drugdje. U SAD-u i EU-u taj se udio u istom razdoblju znatno smanjio – u SAD-u s 29 % na 20 %, a u EU-u s 23 % na samo 15 %. EU to može promijeniti: dovršenjem jedinstvenog tržišta moglo bi se ostvariti više od 700 milijardi EUR dodatnog ekonomskog dobitka tijekom deset godina, a zajedničko digitalno gospodarstvo moglo bi doprinijeti s dodatnih 178 milijardi EUR. EU bi tada mogao nastaviti uspješno uspostavljati i promicati europske standarde na globalnoj razini.

2.3. EU trpi više nego njegovi globalni konkurenti zbog iznimno visokih cijena energije i inflacije, dok istodobno druga svjetska gospodarstva subvencioniraju i daju prednost vlastitim industrijama. To su čimbenici koji stvaraju rizik od deindustrijalizacije EU-a. Kako bismo se uspješno nosili s tim problemima i drugim sadašnjim i budućim izazovima, potrebno je ojačati strukturnu i održivu konkurentnost i otpornost gospodarstva EU-a. Osnovne preduvjete za industrijsku konkurentnost Europe predstavljaju prihvatljive cijene energije i sigurna opskrba energijom.

2.4. Globalni gospodarski kontekst dramatično se promijenio posljednjih godina; EU se više ne može osloniti na funkcionalan multilateralni gospodarski i trgovinski sustav utemeljen na pravilima, već se suočava sa sve većim poremećajima na globalnom tržištu zbog mjera kao što su Zakon Sjedinjenih Američkih Država o smanjenju inflacije čiji je cilj pružanje potpore industrijskim akterima iz SAD-a poreznim kreditima, velikodušnom financijskom potporom i zahtjevima o lokalnom sadržaju na štetu gospodarskih subjekata koji nisu iz SAD-a ili dugotrajni protekcionistički kineski režimi subvencija, kojima se isto tako pogoduje nacionalnim akterima i slijedi nacionalistički gospodarski program. EU mora odlučno odgovoriti i utvrditi koji su mu politički alati, mjere i instrumenti potrebni da postane brži, inovativniji i ponovno privlačan ulagačima te da istodobno zadrži svoje društvene i okolišne vrijednosti.

2.5. U tom kontekstu EGSO pozdravlja prijedloge Europske komisije o industrijskom planu u okviru zelenog plana i Aktu o industriji s nultom neto stopom emisija, kojima se industrijskim akterima u EU osiguravaju smjernice i predvidljivost i koji predstavljaju angažman u interesu jačanja europskih proizvođača i povezanih ekosustava. Napori uloženi u prelazak na dekarbonizirano gospodarstvo do 2050. predstavljaju drugu industrijsku revoluciju i moraju se shvatiti kao takvi, a moraju podrazumijevati i političke, gospodarske i društvene obveze.

2.6. EGSO osobito podržava jasne poruke iz obaju dokumenata o potrebi sveobuhvatnih ulaganja u prelazak na održivo gospodarstvo i društvo. Cilj zelene industrijske politike isto bi tako trebao biti postizanje socijalne dobrobiti. Pozdravljamo usredotočenost Akta o industriji s nultom neto stopom emisija na nedostatak vještina i ljudskih resursa koji trenutačno usporava tranziciju. Međutim, i dalje nije odlučeno kako će se navedeni ciljevi provoditi i koje će se djelotvorne mjere poduzimati.

2.7. EGSO stoga poziva Europsku komisiju da preciznije odredi koje djelotvorne mjere namjerava poduzeti kako bi poboljšala lokacijske čimbenike i konkurentnost europskih gospodarstava te izdvojila EU od njegovih sistemskih suparnika. Te bi mjere trebale biti usmjerene na poboljšanje povezivosti na jedinstvenom tržištu za sve države članice, među ostalim razvojem i nadogradnjom infrastrukture i međupovezanosti u području prometa i energetike, uključujući mreže.

2.8. EGSO ističe da se poslodavci, radnici i građani nalaze u teškim vremenima; suočavaju se sa šokovima u opskrbi energijom, u ponudi radne snage, u lancu opskrbe i s inflacijom, a time se stvara znatno kumulativno opterećenje za sve. Cilj Unijinog industrijskog plana u okviru zelenog plana i Akta o industriji s nultom neto stopom emisija stoga bi trebao biti smanjenje, a ne povećanje tih opterećenja.

2.9. EGSO također smatra da potrošači imaju ulogu u poticanju prelaska na nultu neto stopu emisija do 2050. Njihovo odlučivanje za određene proizvode ili protiv njih te njihova potpora i tolerancija ili nedostatak potpore i tolerancije u pogledu uvjeta proizvodnje u EU-u, ali i u trećim zemljama, važan su element u ostvarivanju promjena. EGSO podržava jačanje njihova položaja⁽¹⁾ i naglašava potrebu za svjesnim odlukama potrošača.

3. Posebne napomene

3.1. Regulatorno okruženje

3.1.1. Oblikovanje politika EU-a trebalo bi se oslanjati na inovacije, izvrsnost te iznimno sposobne i kvalificirane osobe i usredotočiti se na smanjenje birokracije i troškova kad god je to moguće. Kao jedan od temelja EU-a vladavina prava pruža sigurnost i stabilnost za poslovno okruženje te se mora poštovati u svim okolnostima. Strukturirani socijalni dijalog na tripartitnoj osnovi između vlada, sindikata i organizacija poslodavaca neophodan je za osiguravanje stabilnosti, društvene prihvatljivosti i ekonomske otpornosti.

3.1.2. U Aktu o industriji s nultom neto stopom emisija predlaže se niz mjera za poboljšanje uvjeta kojima se omogućuje proizvodnja tehnologija s nultom neto stopom emisija, uključujući pojednostavnjeno regulatorno okruženje s npr. bržim postupcima izdavanja dozvola i jedinstvenim kontaktnim točkama u upravi. Iznimno je važno da se ti brži postupci izdavanja dozvola primjenjuju u cijelom vrijednosnom lancu projekata povezanih s tehnologijom s nultom neto stopom emisija, ne dovodeći u pitanje socijalne i ekološke ciljeve utvrđene Uredbom. Iako se EGSO slaže s tim pristupom, poziva zakonodavce da ne ograničavaju takva poboljšanja na tehnologije s nultom neto stopom emisija, već da ih učine zadanim za sve gospodarske sektore.

3.1.3. EGSO ističe da, u konačnici, preobrazba europske industrije uvelike nadilazi proizvodnju čistih tehnologija jer se u Europi nalaze brojne energetski intenzivne teške i primarne industrije koje treba dekarbonizirati i koje nisu uključene u industrijski plan u okviru zelenog plana. Usklađena industrijska strategija za Europu sastoji se od uključivog gospodarskog rasta kojim se osigurava da sve države članice i regije sudjeluju u zelenoj industrijskoj tranziciji i imaju koristi od nje. Stoga je ključno da se u industrijskom planu u okviru zelenog plana izbjegne bilo kakva fragmentacija jedinstvenog tržišta i da se teži koheziji među državama članicama i regijama.

3.1.4. EGSO je uvjeren da je moguće razviti zeleni program pojednostavnjenja kojim bi se poboljšali postupci izdavanja dozvola za zelene projekte uz poštovanje zakona o okolišu. Povećanje stručnosti, kapaciteta i vještina lokalnih i nacionalnih tijela nužan je korak, uz digitalizaciju i pojednostavnjenje postupaka odobravanja. Poboljšanja učinkovitosti postupaka izdavanja dozvola moraju se postići pravilnim planiranjem i povećanjem kapaciteta relevantnih administrativnih razina, među ostalim osiguravanjem brojnijeg i obučenog osoblja. S obzirom na potrebu za jačanjem konkurentnosti poduzeća u EU-u, provjera konkurentnosti mora biti sastavni dio postupaka donošenja odluka EU-a, čime bi se u okviru postupaka donošenja odluka o zakonodavnim prijedlozima osigurala ravnoteža između gospodarske, socijalne i ekološke dimenzije.

3.1.5. EGSO naglašava da se propisi moraju dopuniti drugim instrumentima, kao što su subvencije, kako bi se izbjegao gubitak BDP-a i blagostanja. Trebalo bi pojednostaviti zahtjeve za izvješćivanje, osobito u zelenom, digitalnom i gospodarskom zakonodavstvu EU-a, i po mogućnosti ih uskladiti kako bi se izbjegla bujica pravila, regulatorni kaos i fragmentacija jedinstvenog tržišta.

⁽¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni direktiva 2005/29/EZ i 2011/83/EU u pogledu jačanja položaja potrošača u zelenoj tranziciji boljom zaštitom od nepoštenih praksi i boljim informiranjem (COM (2022) 143 final – 2022/0092 (COD)) (SL C 443, 22.11.2022., str. 75.).

3.2. Pristup ulaganjima i olakšavanje ulaganja

3.2.1. Gospodarski subjekti u EU-u suočavaju se sa žestokom globalnom konkurencijom. Za poboljšanje konkurentnosti ključno je vrijeme. EGSO stoga naglašava da se odluke o financijskoj potpori i pristupu financiranju moraju donositi brže, među ostalim u kontekstu raznih europskih programa potpore kao što su RePowerEU, InvestEU i drugi. Dugotrajni postupci i zamršeni labirint financiranja odvraćaju ulagače od Europe i ugrožavaju nastojanja da se privuku ulaganja.

3.2.2. EGSO stoga naglašava da financijska potpora mora biti praktična, pravodobna i pristupačnija kad su posrijedi i operativni troškovi i kapitalni izdaci za poduzeća svih veličina, uključujući MSP-ove. Poziva na evaluaciju postojećih instrumenata s ciljem utvrđivanja i jačanja onih najuspješnijih. Smatra da se u industrijskom planu u okviru zelenog plana mora na temelju jasnih uvjeta utvrditi kada i gdje je javno financiranje ključno kao potpora tranziciji važnih industrija, i s druge strane, kada za to mogu poslužiti privatna financijska sredstva, pod uvjetom da se uvedu odgovarajući regulatorni poticaji.

3.2.3. EGSO želi upozoriti da će puko ublažavanje pravila o državnim potporama bez uvođenja dodatnih financijskih mehanizama na razini EU-a vjerojatno dovesti do daljnjih razlika među gospodarstvima EU-a jer neke države članice EU-a možda nemaju fiskalni prostor za ulaganje u zelenu tranziciju. Prenamjena zajmova u okviru Mehanizma za oporavak i otpornost i plana REPowerEU za čiste industrijske sektore može imati učinak samo ako se dopuni znatnim bespovratnim sredstvima za poslovanje kojim se neće nužno ostvariti povrat ulaganja, na primjer razvoj javne infrastrukture, subvencije kućanstvima koja nemaju sredstava za obnovu i mala ulaganja u obnovljivu energiju te obrazovanje i prekvalifikacija.

3.2.4. EGSO predlaže da fokus industrijskog plana u okviru zelenog plana bude i na razvoju zelene javne nabave jer na taj način javna tijela postaju kupci zelenih proizvoda. Sredstvima u okviru tog plana, uključujući ažurirane nacionalne planove za oporavak i otpornost, mogli bi se pokriti troškovi povezani sa zelenom javnom nabavom sve dok ona ne postane zajednički zahtjev u zakonodavstvu EU-a. Javna potpora trebala bi podlijegati uvjetima čiji je cilj poboljšanje zaštite okoliša, potpora poduzećima u otvaranju kvalitetnih radnih mjesta, promicanje pristupa osposobljavanju i omogućavanje visokokvalitetnog naukovanja. Nadalje, važno je da pozivi za javnu nabavu budu dostupniji MSP-ovima. U tu svrhu EGSO poziva Komisiju da uspostavi bazu podataka koja će biti jednostavna za upotrebu.

3.2.5. Novim zajedničkim financiranjem EU-a trebala bi se pružiti djelotvorna potpora raznim segmentima industrije čistih tehnologija, posebno MSP-ovima, u okviru uklanjanja tržišnih nedostataka i rješavanja problema sektora s nedovoljnim privatnim financiranjem. Pritom bi trebalo izbjegavati narušavanje unutarnjeg tržišta i pridonositi poboljšanju gospodarske kohezije diljem EU-a. U tom kontekstu EGSO naglašava da bi privremena izuzeća od pravila o državnim potporama trebala ostati privremena i da bi trebala biti ciljana. Nadalje, trebalo bi staviti naglasak na prekvalifikaciju radnika, osposobljavanje i pravednu tranziciju kako bi se osigurala baza vještina otpornih na promjene u budućnosti.

3.2.6. EGSO je svjestan činjenice da je teško osigurati dodatna financijska sredstva na razini EU-a. U srednjem bi roku trebalo pokrenuti ozbiljnu raspravu o novim vlastitim sredstvima EU-a, kao i o Fondu za europsku suverenost, odvojeno od pregovora o sljedećem višegodišnjem financijskom okviru. U kratkom bi roku trebalo osigurati da financiranje dostupno u okviru Inovacijskog fonda za sustav za trgovanje emisijama bude pojačano na početku razdoblja i usmjereno na revolucionarne tehnologije u sektorima u kojima je teško smanjiti emisije.

3.3. Tržišta i lanci opskrbe

3.3.1. Europska komisija objavila je 2021. popis „industrijskih ekosustava” u okviru svoje industrijske strategije. Cilj je bio bolje razumjeti međusobnu povezanost i nedostatke u europskim gospodarskim strukturama i lancima opskrbe. U tom kontekstu EGSO poziva Europsku komisiju da prepozna međuovisnosti lanaca vrijednosti i ulogu koju kemikalije, sirovine, a posebno primarne industrije i procesi, imaju u prelasku na gospodarstvo s nultom neto stopom emisija i kružno gospodarstvo. Usmjerenost na tehnologije s nultom neto stopom emisija ne smije dovesti do stvaranja novih nedostataka u europskim lancima opskrbe zbog nedovoljne usredotočenosti na potrebe drugih sektora, kao što su energetske intenzivni sektori. Ako se njihovi problemi kao što su visoke cijene energije ne riješe, EU bi mogao izgubiti važne, možda čak i strateške, dijelove industrijskih ekosustava.

3.3.2. EGSO želi naglasiti i potrebu za pristupom energiji i sirovinama po konkurentnim cijenama. Takve bi politike trebalo poduprijeti trgovinskim sporazumima i informiranjem o sirovinama na globalnoj razini. EGSO istodobno uviđa da globalna utrka za sirovinama nije održiva. Stoga bi Europa trebala pronaći načine da postane učinkovitija u pogledu resursa i materijala opsežnim uvođenjem mjera za upravljanje potražnjom kako bi se smanjila potražnja, npr.: ekološki dizajn i kružnost, energetska učinkovitost, jačanje održivosti proizvoda i podupiranje ciljanih inovativnih praksi i tehnika. EGSO traži da prioritet bude provedba revizije u cilju utvrđivanja načina na koje EU može kontrolirati i poboljšati svoje lance vrijednosti te izbjeći prekomjerne ovisnosti.

3.3.3. EGSO naglašava potrebu za izgradnjom snažnijih trgovinskih odnosa s trećim zemljama, intenziviranjem rada na sporazumima o slobodnoj trgovini, kojima se također promiču naše vrijednosti, kao i nastavkom razvoja i primjene instrumenata trgovinske zaštite kao što su antidampinške mjere, mjere za borbu protiv prisile i provjera stranih ulaganja.

3.3.4. Pristup energiji i sirovinama po konkurentnim cijenama ključan je za zadržavanje industrijske proizvodnje i povezanih djelatnosti u EU-u. Pri razvoju konkurentnosti, otpornosti i globalnog utjecaja EU bi se trebao oslanjati na otvoreno tržišno gospodarstvo i otvorena društva kao na svoje temeljne prednosti te preusmjeriti djelovanje na osnovne uvjete za stvaranje blagostanja i dobrobiti.

3.4. Poboljšanje vještina za otvaranje kvalitetnih radnih mjesta u tehnologijama s nultom neto stopom emisija

3.4.1. EGSO podržava načela djelotvornih sustava cjeloživotnog učenja i boljeg predviđanja budućih potreba za vještinama. U tom kontekstu pozivamo na strukturno uključivanje socijalnih partnera u planirane akademije za industriju s nultom neto stopom emisija. Nadalje, EGSO smatra da poboljšani regulatorni okvir za zajedničko priznavanje kvalifikacija ne bi smio biti ograničen na radna mjesta povezana s tehnologijama s nultom neto stopom emisija, već bi se trebao proširiti na sve sektore i vještine. Ističe da se europska industrija može poduprijeti ulaganjem u radnike i pružanjem potpore radnicima, među ostalim zaštitom radnih mjesta i pomaganjem onima koji sudjeluju u programima skraćenog radnog vremena.

3.4.2. EGSO je uvjeren da će za potporu preobrazbi biti potrebno usavršavanje i osposobljavanje. Rizični sektori povezani s visokim razinama emisija općenito predstavljaju malu prijetnju, ali u nekim bi europskim regijama kratkoročni učinak mogao biti razoran. Samo će ulaganje u poboljšanje vještina, osiguravanje pristupa (ponovnom) osposobljavanju i promicanje gospodarske diversifikacije prema zelenijim aktivnostima omogućiti upravljanje tranzicijom, čime će se omogućiti rješavanje problema trenutačnih napetosti na tržištima i bolja preraspodjela na tržištu rada. Potrebe za restrukturiranjem mogu se bolje predvidjeti i njima se može bolje upravljati ranim uključivanjem svih zainteresiranih dionika, uključujući predstavnike organiziranih radnika⁽²⁾. EGSO poziva Komisiju i države članice da osiguraju da se industrijskim planom EU-a doprinosi stvaranju kvalitetnih radnih mjesta s pravednim radnim uvjetima i dobrom plaćom te promiče kolektivno pregovaranje i poštovanje kolektivnih ugovora.

3.4.3. Kad je riječ o prijedlogu o akademijama za industriju s neto nultom stopom emisija, EGSO ukazuje na postojeće, afirmirane strukture za kvalificiranje i strukovno osposobljavanje u EU-u te ističe da ne postoji pravna osnova za to da se putem uredbe uvedu takve odredbe o politici (strukovnog) osposobljavanja. U Prijedlogu uredbe ne odražava se stvarno stanje u poduzećima i državama članicama EU-a, što je vidljivo i iz činjenice da nije predviđeno stalno sudjelovanje socijalnih partnera i drugih relevantnih organizacija. EGSO stoga zagovara da se aspekti obrazovanja i osposobljavanja iz Prijedloga uredbe obrađuju u okviru preporuke, kao što je to uobičajena praksa u tom području politike, te poziva institucije EU-a da u najmanju ruku aktivno uključe socijalne partnere i mrežu europskih komora u aktivnosti europskih akademija za industriju s neto nultom stopom emisija i Platforme Net-Zero Europe.

3.4.4. Izračuni Europske komisije pokazuju da u sektoru tehnologije s nultom neto stopom emisija postoji znatan potencijal za otvaranje radnih mjesta: u proizvodnji vodika za gorivne članke potrebno je 180 000 radnika, u proizvodnji fotonaponske solarne energije 66 000, a u proizvodnji baterija 800 000. EGSO stoga od Komisije i država članica traži ne samo da podupru okvirne uvjete za razvoj potrebnih vještina unutar EU-a nego i da standardiziraju radne dozvole za kvalificirane radnike koji dolaze izvan Europske unije i ubrzaju njihovo izdavanje.

(²) Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Demokracija na radnom mjestu” (razmatračko mišljenje na zahtjev španjolskog predsjedništva) (SL C 228, 29.6.2023., str. 43.).

3.5. Inovacije

3.5.1. Inovacijski kapacitet još je jedan način za povećanje produktivnosti i ključan je za razvoj, bolju prilagodljivost i obnovu poduzeća. Privatna i javna ulaganja u istraživanje i inovacije nužna su za uspjeh EU-a u budućnosti. Potrebno je olakšati suradnju između poduzeća, sveučilišta i organizacija koje se bave inovacijama kao važan praktičan način poboljšanja produktivnih inovacija. Uključenost radnika također može pozitivno doprinijeti ostvarivanju punog potencijala inovacija i predviđenih promjena.

3.5.2. Trenutačno je većina financijskih sredstava EU-a uglavnom usmjerena na rane faze tehnološkog razvoja i na prihvaćanje tih tehnologija među daljnjim korisnicima. Potpora proizvodnim kapacitetima i njihovu povećanju i dalje je oskudna. EGSO smatra da je to potrebno ispraviti.

3.5.3. EGSO je svjestan ogromne važnosti kritičnih sirovina za industrijske aktivnosti EU-a. U tom pogledu inovacije bi prvenstveno trebale biti usmjerene na surogate, proizvode i materijale kojima se može smanjiti ovisnost EU-a o kritičnim sirovinama i sirovinama do kojih se ne može lako doći.

3.6. Upravljanje

3.6.1. Poglavljem VII. prijedloga Akta o industriji s nultom neto stopom emisija uspostavlja se struktura, platforma za Europu s nultom neto stopom emisija, koja je zamišljena kao referentno tijelo u okviru kojeg Komisija i države članice mogu raspravljati, razmjenjivati informacije te dijeliti provjerene načine za odgovor na pitanja povezana s tom uredbom. Međutim, EGSO želi naglasiti da bi Komisija trebala tražiti doprinos ne samo od stručnjaka nego uglavnom od predstavnika industrije s nultom neto stopom emisija i povezanih sindikata. EGSO pozdravlja zalaganje za bolju koordinaciju te smatra da bi trebao biti uključen u rad te platforme kako bi strukturirano prenosio stajališta radnika, poslodavaca i civilnog društva.

3.7. Strateške tehnologije s nultom neto stopom emisija

3.7.1. EGSO pozdravlja pristup prioritnim ulaganjima u čiste tehnologije i potporu tim tehnologijama. Međutim, na popisu tehnologija koje se podupiru prijedlogom Akta o industriji s nultom neto stopom emisija uvelike je zanemarena dekarbonizacija energetski intenzivnih industrija i dimenzija kružnosti. Ne možemo ostvariti klimatske ciljeve za 2050. bez izgradnje konkurentnog kružnog gospodarstva: upotreba otpada, uhvaćenog ugljika ili obnovljivih resursa kao sirovine održivi su načini smanjenja emisija u svim industrijama i smanjenja ovisnosti EU-a o uvozu sirovina. EGSO stoga poziva zakonodavce da u skladu s tim prošire popis strateških tehnologija s nultom neto stopom emisija.

3.7.2. EGSO podržava postavljanje jasnih ciljeva u pogledu proizvodnih kapaciteta u Europi, posebno cilja da 10 % strateških minerala dobivamo iz europskih izvora, uz snažnu predanost kontinuiranoj zaštiti okoliša; cilja da postignemo udjel od 40 % kad je riječ o rafiniranju materijala, uključujući unapređenje rudarskih kapaciteta čime se stvara stvarna dodana vrijednost; te cilja da do 2030. postignemo stopu recikliranja u iznosu od 15 %.

3.7.3. EGSO ističe da postoji velik rizik od povećanja troškova proizvodnje jer gotovo 25 % emisija dolazi iz sektora u kojima je teško smanjiti emisije i čija se željena brzina dekarbonizacije neće moći postići bez većih troškova proizvodnje. To bi moglo dovesti do šokova u opskrbi i nemogućnosti zadovoljavanja potreba tržišta. Vrlo je vjerojatno da će se do prihvaćanja novih tehnologija troškovi proizvodnje povećati, što će uzrokovati nestašice i dovesti do viših cijena koje se prenose na druge proizvode u lancu vrijednosti.

Bruxelles, 13. srpnja 2023.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Oliver RÖPKE

ISPRAVCI

Ispravak Mišljenja Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret Europskom vijeću za prehrambenu politiku kao novom modelu upravljanja u budućem okviru EU-a za održive prehrambene sustave” (samoinicijativno mišljenje)

(Službeni list Europske unije C 293 od 18. kolovoza 2023.)

(2023/C 349/28)

Na stranici 7., točka 4.3.:

umjesto: „4.3. EGSO je spreman osigurati prostor za sastanke Europskog vijeća za prehrambenu politiku. Uspješan primjer već postoji: to je Europska platforma dionika kružnog gospodarstva, zajednička inicijativa EGSO-a i Komisije.”;

treba stajati: „4.3. EGSO je spreman osigurati prostor za sastanke Europskog vijeća za prehrambenu politiku. Uspješan primjer već postoji: to je Europska platforma dionika kružnog gospodarstva, zajednička inicijativa EGSO-a i Komisije ⁽²⁷⁾.”

⁽²⁷⁾ Europska platforma dionika kružnog gospodarstva.”

ISSN 1977-1088 (elektroničko izdanje)
ISSN 1977-060X (tiskano izdanje)

Ured za publikacije
Europske unije
L-2985 Luxembourg
LUKSEMBURG

HR